National Library
of Sweden

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

KUNGL. BIBL.
10 FEB 1961
STOCKHOLM

SOU
1961:A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961: 5

Justitiedepartementet

BEGRAVNINGSPLATSER
OCH
GRAVAR

FÖRSLAG AV

TILLKALLAD SAKKUNNIG

Stockholm 1961

Statens offentliga utredningar 1961

Kronologisk förteckning

1. Totalisatorverksamheten. Idun. 140 s. **Jo.**
2. Sparstimulerande åtgärder. Idun. 121 s. **Fi.**
3. Effektivare prisövervakning. Idun. 177 s. **H.**
4. Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppbördsväsendet. Idun. 230 s. **Fi.**
5. Begravningsplatser och gravar. Norstedt & Söner. 188 s. **Ju.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1961:5

Justitiedepartementet

BEGRAVNINGSPLATSER

OCH

GRAVAR

FÖRSLAG AV

TILLKALLAD SAKKUNNIG

STOCKHOLM 1960

KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet

Kungl. Maj:t bemyndigade den 23 januari 1959 chefen för justitiedepartementet att tillkalla en sakkunnig för att verkställa utredning av frågan om rätt till gravplats och därmed sammanhängande frågor samt att förordna experter åt den sakkunnige.

Med stöd av detta bemyndigande förordnade chefen för justitiedepartementet dels nämnda den 23 januari undertecknad, justitierådet Hugo Digman att såsom sakkunnig verkställa utredningen och dels den 8 maj 1959 såsom experter medicinalrådet Rolf Bergman, domkyrkosysslomannen Ove Hassler, förste sekreteraren i Svenska landskommunernas förbund Fritz Kaijser, ledamoten av riksdagens andra kammare Elsa Lindskog, f. d. kontraktsprosten Arvid Lund och byrådirektören i byggnadsstyrelsen Sven Söderholm.

Sedan uppdraget fullgjorts får jag härmed vördsamt överlämna förslag till begravningslag och begravningskungörelse samt motiv.

Stockholm den 30 dec. 1960.

HUGO DIGMAN

FÖRKORTNINGAR

Croneborg I — Croneborg, Om gravrätt, kyrkorättslig studie, Sthlm 1941
Croneborg II — Croneborg, Svensk gravrättspraxis, Sthlm 1945
Fahlbeck — Fahlbeck, Förvaltningsrättsliga studier II, Sthlm 1941
NJA — Nytt juridiskt arkiv avd. I
NJA II — Nytt juridiskt arkiv avd. II
Nothin, Kyrkorätt — Nothin, Kyrkorätt, Svensk lagsamling, Sthlm 1952
RegR — Regeringsrätten
RegÅ — Regeringsrättens årsbok
Rydén — Rydén, Sveriges Kyrkolag av år 1686 jämte ännu gällande stadganden, genom vilka den blivit ändrad eller tillökt, 6 uppl., 1871
SFS — Svensk författningssamling
SOU — Statens offentliga utredningar
Sundberg, Kommunalrätt — Sundberg, Kommunalrätt, allmänna delen, 4 uppl., Sthlm 1956
Sundberg, Kyrkorätt — Sundberg, Kyrkorätt, Helsingfors 1948
SvJT — Svensk Juristtidning

INNEHÅLL

Skrivelse till departementschefen 3
Förkortningar 4
Författningsförslag 7
Utkast till begravningslag 7
Utkast till begravningskungörelse 12
Motiv 21

Kap. 1. Rättsutvecklingen 21
Några uppgifter från äldsta skeden 21
Vissa äldre författningar 23
1686 års kyrkolag (23), 1687 års förordn. huru med rättegång uti domkapitlen skall förhållas (25), 1783 års förbud (25)
Nyare lagstiftning 26
1894 års jordfästningslag (26), 1957 års jordfästningslag (27), kyrkohandboken kap. 10 (28), 1916 års lag om nyttjanderätt till gravplats (28), 1919 års hälsovårdsstadga (31), kung. 579/1959 med vissa bestämmelser om begravningsplats (32), 1920 års kung. med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet (32), 1933 års kung. ang. eldbegängelse (34), 1943 års kung. ang. flyttning av gravsatt lik (35), medicinalstyrelsens cirkulär ang. flyttning av gravsatt lik (36), 1932 års kung. om överlämnande av lik till anatomisk institution (37), förslag till kung. om begravningsplatser samt gravsättning och eldbegängelse m. m. (37), 1946 års folkbokföringsförordning (37), 1946 års kyrkobokföringskungörelse (38), kommunallagarna (39), 1936 års lag om domkapitel (40), 1942 års lag om fornminnen (40), 1942 års kung. ang. vården av vissa kyrkliga inventarier (40)
Gravrättens juridiska natur 41

Kap. 2. Utländsk rätt 46
Dansk rätt 46
1922 års lov om Vedligeholdelse af Kirker og Kirkegaarde m. v. (46), 1953 års kgl. anordning om kirkegaarde (51), 1907 års lov om forskellige Forhold vedrørende Begravelser (57), 1931 års lov om Ligbraending (57)
Norsk rätt 57
1897 års lov om Kirker og Kirkegaarde (57), 1953 års lov om Den norske kirkes ordning (60), 1913 års lov om likbraending (60)

Kap. 3. Utredningsuppdraget 60

Kap. 4. Församlingsutredning 64

Kap. 5. Allmänt om lagstiftningens gestaltning 69

Kap. 6. Om begravningsplatser 71
Kyrkogård eller begravningsplats (71), Urngård, urnlund, urnmur, kolumbarium och minneslund (73), Allmän begravningsplats (73), Enskild begravningsplats (75), Området för begravningsplats, dess avskiljande och rättsliga natur (77), Skyldighet för församling att hålla begravningsplats (78), Nedläggande av begravningsplats (78), Begravningsplatsernas skick (81), Gravkor (82)

Kap. 7. Om gravar 85
Gravbeståndets gestaltning. Terminologi 85
Speciella typer av gravplatser (gårdsgravar, prästgravar m. fl.) 90
Upplåtelseavgifter 92
Gravplatsernas storlek 94
Upplåtelsetid 94
Förlängning av nyttjanderättstiden 95
Kistor ovanpå tidigare nedsatt kista; urnor i kistgrav 96
Närmare om skillnaden mellan egen gravplats och allmängrav 96
Gravrätt 105
Gravrättsinnehavare. Rätt att bli jordad inom viss gravplats 113
Gravrättens upphörande. Särskilt om förverkande 123
Myndighets åtagande av vård av gravplats 126
Gravvård och annan gravöverbyggnad 137
Förbud mot pantsättning och utmätning 143
Gravplatser inom enskilda begravningsplatser 143
Förvaltningsmyndigheterna 144
Kyrkogårdsreglemente och andra ordningsföreskrifter 146
Gravkarta och gravbok 156
Gravbrev 161
Speciella bestämmelser om gravar 163
Gravdjup (163), Storleken av plats för grav (164), Fredningstid (164), Djupgrävning (165), Urnor (165)
Flyttning av gravsatt lik och aska efter avliden 166

Kap. 8. Specialmotiveringar 167
Sammanfattning 169

Bilagor
A. Normalstadga för Växjö stift 172
B. Exempel på gravbrev 178

FÖRFATTNINGSFÖRSLAG

1) Utkast till

Begravningslag

Inledande bestämmelse

1 §. Om avlidnas stoft och vilorum skall gälla vad i denna lag stadgas.

1 kap. Om jordfästning

2 §. Avlidens i livstiden uttryckta önskan rörande jordfästning bör, såvitt det är möjligt, iakttagas av den som i egenskap av anhörig eller närstående eller eljest ombesörjer begravningen. Härvid skall särskilt beaktas, om den avlidne givit uttryck åt sin önskan i skriftligt förordnande eller om denna framgår av hans anslutning till visst trossamfund.

3 §. Var den avlidne medlem av svenska kyrkan, ombesörjer pastor i den församling där den avlidne var kyrkobokförd att dödsfallet i den ordning kyrkohandboken föreskriver tillkännagives vid högmässogudstjänst, så snart det lämpligen kan ske.

Ändå att den avlidne icke tillhörde kyrkan, skall sådant tillkännagivande ske, om det begäres av den som ombesörjer begravningen.

4 §. Avliden som var medlem av svenska kyrkan skall jordfästas i svenska kyrkans ordning, om ej annat följer av 2 §. I fråga om barn, som avlidit före femton års ålder, tillkommer dock vårdnadshavaren att avgöra, huruvida sådan jordfästning skall förrättas. Om sådan jordfästning av dödfött barn bestämma föräldrarna.

Hur jordfästning i svenska kyrkans ordning skall ske, föreskrives i kyrkohandboken. Jordfästningen skall äga rum i den församling, där den avlidne var kyrkobokförd eller dödsfallet timade; dock må, om det åstundas, jordfästningen förrättas i annan församling.

5 §. Ändå att den avlidne icke tillhörde svenska kyrkan, må på framställning av den som ombesörjer begravningen jordfästning förrättas i svenska kyrkans ordning, därest den avlidne önskat sådan jordfästning eller det eljest föreligger skäl därtill.

6 §. Jordfästning i svenska kyrkans ordning förrättas i kyrkorum som invigts för svenska kyrkans gudstjänst eller ock på begravningsplats eller i begravningskapell, krematorium eller annat rum, som inrättats för sådant ändamål.

7 §. För jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans må kyrkorum som invigts för svenska kyrkans gudstjänst upplåtas, om särskilda skäl äro därtill.

8 §. Klockringning vid jordfästning skall, då det begäres av den som ombesörjer begravningen, äga rum på vanligt sätt, även om jordfästning icke förrättas i svenska kyrkans ordning.

9 §. Vid jordfästning må intet förekomma som strider mot förrättningens helgd och allvarliga innebörd.

2 kap. Om gravsättning

10 §. Vad i 2 och 9 §§ är stadgat rörande jordfästning skall iakttagas jämväl i fråga om gravsättning.

11 §. Gravsättning må ske endast på begravningsplats. Efter eldbegängelse må dock med askan förfaras på sätt Konungen bestämmer.

Om gravsättning i kyrka, där gudstjänst brukar hållas, eller i gravkor, som står i omedelbar förbindelse med sådan kyrka, förordnar Konungen.

12 §. Rätt till gravsättning på allmän begravningsplats skall ej vara beroende av att den avlidne tillhörde visst trossamfund eller att jordfästning ägt rum eller förrättats i viss ordning.

13 §. Klockringning vid gravsättning skall, då det begäres av den som ombesörjer begravningen, äga rum på vanligt sätt, även om jordfästning icke ägt rum eller förrättats i annan än svenska kyrkans ordning.

3 kap. Om begravningsplats

14 §. Begravningsplats är antingen

a) *allmän begravningsplats,* varmed förstås av församling eller, efter Konungens förordnande, av kommun eller eljest av det allmänna anordnad, behörigen invigd kyrkogård eller annan begravningsplats, urngård, urnlund, urnmur, kolumbarium eller minneslund eller

b) *enskild begravningsplats,* varmed förstås annat trossamfund än svenska kyrkan eller ock annan enskild tillhörig plats, som enligt Konungens förordnande behörigen anordnats för förvaring av avlidnas stoft eller för förvaring eller utströende av avlidnas aska.

15 §. *1 mom.* Det åligger territoriell församling att, där ej annat är för visst fall föreskrivet, hålla allmän begravningsplats med erforderligt antal gravplatser av vedertagen typ.

2 mom. På Konungens prövning ankommer, huruvida och på vilka villkor enskild begravningsplats må anläggas.

3 mom. Om anläggning, utvidgning eller väsentlig förändring av begravningsplats gäller vad Konungen därom förordnar.

16 §. Ej må begravningsplats intecknas eller utmätas eller utan Konungens tillstånd överlåtas eller användas för annat än begravningsändamål.

Begravningsplats må ej heller helt eller delvis nedläggas utan att Konungen förordnat därom. Konungen äger därvid föreskriva villkor för nedläggande och om områdets användande för framtiden.

Vad i första och andra styckena är stadgat om begravningsplats skall i tillämpliga delar gälla om gravkor.

17 §. Begravningsplats skall hållas i ordnat och värdigt skick och den helgd skall städse iakttagas som tillkommer de dödas vilorum. Den skall så underhållas och skötas att sanitär olägenhet ej uppstår.

18 §. Om gravkarta och gravbok förordnar Konungen.

4 kap. Om gravrätt

19 §. Gravrätt uppkommer då för jordande av avlidens stoft eller förvaring av avlidens aska visst område på allmän begravningsplats upplåtes.

Sådan upplåtelse skall ske skriftligen i form av gravbrev.

Skall avgift för gravrätten utgå, skall den, där ej annat överenskommits, utgå på en gång.

20 §. Upplåtelse av gravrätt må ske för viss tid, minst femton och högst femtio år, eller för alltid, varmed förstås så länge gravplatsen utgör del av allmän begravningsplats. Har upplåtelsetid ej bestämts, skall upplåtelsen anses hava skett för tjugufem år.

Då för viss tid upplåten gravrätt upphör på grund av tidens utlöpande, äger, om gravplatsen är väl vårdad, gravrättsinnehavaren rätt att mot skälig avgift erhålla förnyad upplåtelse, såframt han anmält sig därtill före upplåtelsetidens utgång och den förnyade upplåtelsen icke medför synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande och skötsel.

21 §. Såsom innehavare av gravrätt skall anses den, till vilken sådan rätt upplåtits. När gravrättsinnehavaren avlider, skall rätten övergå i enlighet med vad som må hava blivit förordnat vid upplåtelsen eller genom senare skriftligt förordnande. Föreligger ej sådant förordnande, övergår gravrätten till den avlidnes närmaste efterlevande, make och arvingar, eller den som dessa anmäla såsom gravrättsinnehavare.

Överlåtelse av gravrätt må ej äga rum till annan än närstående eller upplåtaren. I fall då någon ej finnes, till vilken enligt bestämmelserna i första stycket gravrätten övergått, kan överlåtelse ske genom förordnande av upplåtaren.

22 §. Gravrättsinnehavaren äger bestämma vilka som skola jordas inom gravplatsen; dock äger upplåtaren vägra att ombesörja gravöppning, när det är uppenbart att framställning därom icke överensstämmer med tidigare gravrättsinnehavares önskan eller står i strid med pietetens krav. Äro flera gravrättsinnehavare, och kunna de ej enas, skall upplåtaren bestämma angående gravsättningen. Därvid skall, därest de olika meningarna ej kunna sammanjämkas, i första hand arvsrättsreglerna tillämpas, med beaktande dock av att barn har företräde framför barnbarn, föräldrar före syskon och syskon före syskonbarn samt att plats i regel bör beredas för äkta makar tillsamman. Vid lika rätt enligt vad nu sagts må, när särskilda skäl föranleda därtill, hänsyn tagas såväl till närmare personlig anknytning till senast inom gravplatsen jordade eller till orten som ock till andra speciella förhållanden;

föreligga ej sådana omständigheter, skall plats beredas den som först avlider.

23 §. Gravplats skall av gravrättsinnehavaren hållas i ordnat och värdigt skick.

Råder å gravplats uppenbar vanvård och avhjälpes den ej inom ett år efter det upplåtaren förelagt gravrättsinnehavaren att sätta gravplatsen i stånd, äger upplåtaren förklara gravrätten förverkad. Föreläggande som nu sagts skall innefatta erinran om den sålunda stadgade påföljden. Är gravrättsinnehavaren ej känd eller vet man ej var han finnes, skall föreläggandet införas en gång i allmänna tidningarna och i tidning inom orten; tiden för beslut om påföljdens inträdande skall i sådant fall räknas från kungörandet.

Förverkande kan ej ifrågakomma då myndighet är ansvarig för gravplatsens vård och underhåll.

24 §. Om allmän begravningsplats helt eller delvis nedlägges eller gravrättens bibehållande skulle medföra synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande och skötsel, äger länsstyrelsen, ändå att sådant fall ej är för handen som kan medföra förverkande enligt vad i 23 § är stadgat, förordna om gravrättens överflyttande till annan plats eller, om det ej kan ske eller gravrättens bibehållande ej begäres av någon rättsinnehavare, om dess upphörande.

25 §. Gravrätt medför även rätt, där det ej strider mot ordnandet av den del av begravningsplatsen varom är fråga, att förse grav med gravvård. Beträffande gravvårds utseende och beskaffenhet samt övriga anordningar å gravplatsen skall iakttagas vad upplåtaren därom föreskriver. Dylika föreskrifter må dock ej på ett otillbörligt sätt inkräkta på den enskildes berättigade önskemål. Sedan gravvård blivit uppsatt, får den ej utan medgivande av upplåtaren bortföras. Sådant medgivande må ej lämnas med mindre säkerhet vunnits för att gravvården ej pietetslöst kommer på avvägar.

Har gravrätt upphört, skall om bortförande av gravvård eller annan gravöverbyggnad gälla vad i första stycket är stadgat. Vad som ej är bortfört inom sex månader efter gravrättens upphörande eller, om tvist uppkommit om anordningens bortförande, inom samma tid efter tvistens slutliga avgörande, tillfaller upplåtaren. Vill denne från gravplatsen bortföra anordning av konstnärligt eller kulturhistoriskt värde eller eljest av beskaffenhet att böra för framtiden bibehållas, skall den åter uppställas inom begravningsplatsen eller eljest å lämplig därtill avsedd plats; och skall beträffande sådant föremål jämväl iakttagas vad därom är särskilt stadgat. Bortföres eljest gravvård eller annan gravöverbyggnad, skall med densamma omedelbart så förfaras att den ej pietetslöst kommer på avvägar.

26 §. Gravrätt eller rätt till gravvård eller annan gravöverbyggnad må ej pantsättas eller utmätas för gäld.

27 §. Konungen äger för särskilt fall förordna att bestämmelserna i detta kapitel helt eller delvis skola vara tillämpliga å gravplatser inom enskild begravningsplats.

5 kap. Särskilda bestämmelser

28 §. *1 mom.* Länsstyrelsen har att, om innehavare av begravningsplats ej fullgör sina skyldigheter enligt denna lag eller med stöd därav meddelade bestämmelser, vid vite ålägga denne att vidtaga erforderlig rättelse.

2 mom. Har gravrättsinnehavare försett grav med gravvård eller annan anordning i strid med vad upplåtaren föreskrivit, äger länsstyrelsen, om skäl därtill föreligger, vid vite förelägga gravrättsinnehavaren att borttaga anordningen. Sådant föreläggande må även eljest meddelas, när synnerliga skäl äro därtill.

Fullgöres ej meddelat vitesföreläggande, må handräckning meddelas för anordningarnas borttagande.

29 §. I beslut av innehavare av begravningsplats må den som beslutet rör genom besvär söka ändring hos länsstyrelsen, om innehavaren av begravningsplatsen

vägrat att upplåta gravrätt eller förnya upplåtelse av gravrätt enligt 20 §,

meddelat beslut om övergång eller överlåtelse av gravrätt enligt 21 § eller angående gravsättning enligt 22 §,

förklarat gravrätt förverkad enligt 23 §,

meddelat beslut angående gravvård eller annan anordning å grav enligt 25 § eller

eljest enligt vad därom är stadgat meddelat beslut om användning av gravplats.

30 §. Angående krematorium och eldbegängelse samt förfarandet med avlidens aska skall gälla vad Konungen därom förordnar.

31 §. Konungen äger meddela bestämmelser om tillämpningen av vad i denna lag är stadgat.

Denna lag träder i kraft den — — —.

Genom den nya lagen upphävas:

1) lagen den 25 oktober 1957 om jordfästning;

2) lagen den 24 mars 1916 om nyttjanderätt till gravplats;

3) 1 kap. 8 § andra stycket och 2 kap. 70 § sista stycket lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom.

Lagen skall i tillämpliga delar lända till efterrättelse även beträffande befintliga begravningsplatser och de upplåtelser av gravplatser som skett före lagens ikraftträdande, dock med den inskränkning, som må ligga i övergångsbestämmelserna till nämnda lag den 24 mars 1916 beträffande nådiga förbudet den 12 september 1783 emot ytterligare försäljande av de en gång till privata försålda gravar i kyrkor och kyrkogårdar.

Har före lagens ikraftträdande myndighet mot viss, en gång för alla erlagd gottgörelse åtagit sig vård och underhåll av gravplats för alltid eller så länge gravplatsen utgör del av allmän begravningsplats, skola de medel

som för sådant ändamål erlagts, där ej annat föranledes av villkor som må hava uppställts av den som lämnat gottgörelsen, förvaltas såsom en särskild fond, vars avkastning skall användas endast för gravplatsens vård och underhåll; dock äger myndighet, som iklätt sig skyldighet att ombesörja vård och underhåll av flera gravplatser, rätt att, där ej villkor som nyss sagts utgör hinder härför, sammanföra till en gemensam fond de medel, som myndigheten mottagit för gravplatsernas vård och underhåll, allenast därvid iakttages att en noggrann och fullständig förteckning föres över gravplatserna.

2) Utkast till

Begravningskungörelse

1 kap. Om begravningsplats

1 §. Begravningsplats är antingen

a) *allmän begravningsplats,* varmed förstås av församling eller, efter Koningens förordnande, av kommun eller eljest av det allmänna anordnad, behörigen invigd kyrkogård eller annan begravningsplats, urngård, urnlund, urnmur, kolumbarium eller minneslund eller

b) *enskild begravningsplats,* varmed förstås annat trossamfund än svenska kyrkan eller ock annan enskild tillhörig plats, som enligt Konungens förordnande behörigen anordnats för förvaring av avlidnas stoft eller för förvaring eller utströende av avlidnas aska.

Med minneslund förstås sådant område, inom vilket aska efter avliden som undergått eldbegängelse nedgräves eller utströs utan att särskilda gravplatser avskiljas.

Vad i denna kungörelse stadgas om begravningsplats skall gälla jämväl gravkor.

Om anläggande m. m.

2 §. Innan förslag upprättas att anlägga eller utvidga eller eljest väsentligt ändra begravningsplats eller att å sådan plats uppföra, riva, flytta eller väsentligt ändra annan byggnad än kyrkobyggnad, bör tillfälle beredas byggnadsstyrelsen att meddela råd och anvisningar. Förslag som nu sagts skall granskas av byggnadsstyrelsen. Är fråga om anläggande av enskild begravningsplats eller av minneslund skall styrelsen med eget utlåtande underställa ärendet Kungl. Maj:ts prövning. Beträffande övriga ärenden ankommer det på styrelsen själv att pröva huruvida förslaget skall godkännas.

Vid ansökan om godkännande av förslag som i första stycket sägs skola, utom när förslaget avser byggnad, fogas ritningar och beskrivningar, ut-

visande hur området är avsett att planeras och inhägnas. Därjämte skola vid ansökningen fogas dels uppgift rörande ägande- och dispositionsrätten till den mark som behöver tagas i anspråk för ändamålet ävensom bevis att området ej besväras av inteckningar eller andra rättigheter, dels karta angivande områdets gränser och höjdförhållanden samt översiktskarta över områdets närmaste omgivningar i den mån dessa ej utmärkts å förstnämnda karta och dels yttrande av byggnadsnämnden. Innebär förslaget inrättande av minneslund, skall jämväl förslag till ordningsföreskrifter bifogas.

Vid ansökan om godkännande av förslag till uppförande eller väsentlig ändring av byggnad på begravningsplats eller kolumbarium skola fogas dels situationsplan, dels ritningar och beskrivningar, som utvisa byggnadens funktion, inredning, konstnärliga utsmyckning och utseende i övrigt, dels kortfattad beskrivning avseende konstruktions- och installationstekniska frågor och dels byggnadsnämndens yttrande.

3 §. Det åligger byggnadsstyrelsen att i ärende, som avses i 2 §, allt efter ärendets beskaffenhet inhämta yttrande från domkapitlet och, därest förslaget avser anläggande eller utvidgning av begravningsplats, från länsstyrelsen, som har att i ärendet höra hälsovårdsnämnden och förste provinsialläkaren eller med honom likställd stadsläkare samt länsarkitekten jämte, om så erfordras, vägförvaltningen och distriktsingenjören för vatten och avlopp.

Är fråga om åtgärd av betydelse ur antikvarisk eller historisk synvinkel skall byggnadsstyrelsen samråda med riksantikvarieämbetet. Stanna byggnadsstyrelsen och riksantikvarieämbetet i olika meningar, skall frågan hänskjutas till Kungl. Maj:t.

4 §. Begravningsplats må ej utan Kungl. Maj:ts medgivande överlåtas eller tagas i bruk för annat ändamål än det, vartill den är avsedd, eller helt eller delvis nedläggas.

Om gravkarta och gravbok

5 §. Innehavare av allmän begravningsplats skall över denna låta genom fackman upprätta gravkarta, upptagande samtliga gravplatser och gravar med särskilt nummer för varje grav.

Vidare skall innehavaren av begravningsplatsen låta upprätta gravbok, upptagande numren på samtliga gravplatser och gravar enligt gravkartan samt, efter hand som upplåtelse sker, för varje gravplats namn, yrke och adress beträffande den eller de personer, till vilka upplåtelse sker, tiden för upplåtelsen samt, där så kan ske, senare gravrättsinnehavares namn, yrke och adress. Efter hand som gravsättning sker skall i gravboken införas namn, yrke, födelsetid och födelsenummer, dödsdag och hemort vid dödsfallet för envar av de personer, vilka blivit gravsatta inom gravplatsen, tiden härför samt stoftets eller askans läge inom gravplatsen. I gravboken skall jämväl antecknas beslut om förverkande av gravrätt.

Vid upprättande av gravkarta och gravbok skola, så fullständigt som möjligt, även äldre gravplatser och gravar upptagas.

Gravplatserna och gravarna böra vara på lämpligt sätt utmärkta på marken.

Om gravbrev

6 §. Vid upplåtelse av gravrätt skall innehavaren av begravningsplatsen eller den han förordnar utfärda gravbrev, upptagande namnet på den, till vilken upplåtelsen sker, nummer på gravplatsen eller graven, tiden för upplåtelsen och villkor därför.

Om reglemente m. m.

7 §. Innehavare av allmän begravningsplats bör upprätta reglemente, upptagande bestämmelser om ordningen inom begravningsplatsen och gravplatserna, villkor för upplåtelse av gravrätt och för övertagande av vård av gravplats samt föreskrifter om gravvård och andra anordningar på gravplats.

8 §. Oavsett om bestämmelser upptagits i gravbrev eller reglemente angående gravvård eller annan anordning på gravplats eller grav, äger innehavaren av begravningsplatsen påfordra att förslag därom underställes denne för godkännande, innan sådan anordning kommer till stånd.

2 kap. Om krematorium

9 §. Enskild person, enskild sammanslutning eller stiftelse må icke anlägga krematorium utan Kungl. Maj:ts tillstånd.

Vad i 2 § tredje stycket stadgas om byggnad på begravningsplats skall äga motsvarande tillämpning beträffande uppförande, inrättande eller väsentlig förändring av krematorium.

Det åligger byggnadsstyrelsen i ärende som avses i andra stycket att inhämta yttrande dels från länsstyrelsen, som har att i ärendet höra hälsovårdsnämnden och förste provinsialläkaren eller med honom likställd stadsläkare samt länsarkitekten, och dels, om ärendets beskaffenhet fordrar det, från domkapitlet.

10 §. Krematorium må ej utan Kungl. Maj:ts medgivande överlåtas eller tagas i bruk för annat ändamål än såsom krematorium.

11 §. Krematorium skall så underhållas och skötas att sanitär olägenhet ej uppstår.

12 §. För krematorium skall finnas föreståndare.

Innan krematorium tages i bruk, skall dess ägare eller innehavare till polismyndigheten anmäla vem som utsetts till föreståndare. Anmälan skall ock ske, när ny föreståndare utses.

13 §. Vid krematorium skall föras eldbegängelsejournal, i vilken under löpande nummerföljd skola antecknas de avlidnas fullständiga för- och tillnamn, yrke eller titel, födelsetid och födelsenummer, dödsdag, hemort vid dödsfallet, dag för utfärdande av intyg för eldbegängelse, dag för eldbegängelsen samt dag för gravsättning av askan på begravningsplats, som är belägen invid krematoriet, eller när och till vem askan översänts eller utlämnats.

3 kap. Om gravsättning och eldbegängelse

Om dödsbevis

14 §. *1 mom.* Innan läkare utfärdar dödsbevis, varom stadgas i 19 § folkbokföringsförordningen, skall han besiktiga den döda kroppen. Besiktning må dock underlåtas, om läkaren vårdat den avlidne under hans sista sjukdom eller biträtt vid förlossning, varunder modern eller barnet avlidit, eller på annat sätt erhållit betryggande upplysningar för fastställande av dödsorsaken.

2 mom. Dödsbevis skall innehålla:

1. uppgift huruvida och av vem besiktning eller obduktion av den döda kroppen utförts;
2. uttalande om dödsorsaken med angivande av de omständigheter å vilka uttalandet grundas eller, då dödsorsaken icke kunnat fastställas, uttalande angående läkarens uppfattning om denna med angivande av de omständigheter å vilka uppfattningen grundas; samt
3. uttalande huruvida anledning finnes till antagande, att döden orsakats av annan person, eller huruvida skäl eljest är för handen att företaga en fullständigare undersökning av den döda kroppen.

Det ankommer på medicinalstyrelsen, efter samråd med statistiska centralbyrån, att bestämma vad dödsbevis i övrigt skall innehålla samt fastställa formulär till dödsbevis.

3 mom. Dödsbevis skall av läkaren utan dröjsmål tillhandahållas den som enligt 18 § folkbokföringsförordningen har att anmäla dödsfallet hos vederbörande pastor, eller den som enligt 19 § 2 mom. samma förordning har att översända dödsbevis till denne.

Om gravsättning och eldbegängelse av stoftet efter avliden

15 §. Finnes beträffande den som avlidit här i riket icke anledning till antagande att döden orsakats av annan person och ej heller eljest skäl att företaga en fullständigare undersökning av den döda kroppen och har, då så skall ske, dödsbevis avlämnats, föreligger intet hinder mot att gravsättning eller eldbegängelse sker utan vidare prövning.

16 §. Finner pastor till vilken anmälan om dödsfall gjorts på grund av

innehållet i avlämnat dödsbevis eller eljest, att det kan antagas att döden orsakats av annan person eller att skäl eljest är för handen att företaga en fullständigare undersökning av den döda kroppen, skall han härom omedelbart skriftligen underrätta polismyndigheten i den ort, där dödsfallet inträffat, och, om dödsfallet ej anmälts till pastor i inskrivningsorten, jämväl denne. Vid underrättelsen till polismyndigheten skall avlämnat dödsbevis fogas.

Om polismyndigheten i fall som nu sagts efter utredning finner att en fullständigare undersökning av den döda kroppen icke erfordras, skall polismyndigheten meddela tillstånd till gravsättning eller eldbegängelse. I motsatt fall skall polismyndigheten med eget yttrande omedelbart överlämna handlingarna i ärendet till länsstyrelsen för avgörande.

Tillstånd till gravsättning eller eldbegängelse skall meddelas så snart ske kan samt besked om tillståndet och i ärendet ingivet dödsbevis översändas till den pastor, till vilken anmälan om dödsfallet gjorts.

17 §. Utvisar dödsbevis i fall som avses i 16 § att dödsorsaken icke kunnat fastställas och är beviset icke avgivet av tjänsteläkare, äger polismyndigheten eller länsstyrelsen föreskriva, att i ärendet jämväl skall företes intyg av sådan läkare med uttalande huruvida anledning finnes till antagande att döden orsakats av annan person eller skäl eljest är för handen att företaga en fullständigare undersökning av den döda kroppen. Läkaren skall före avgivande av intyget hava besiktigat den döda kroppen och tagit del av dödsbeviset.

18 §. Föreligger ej hinder enligt 15 § mot att gravsättning eller eldbegängelse sker eller har jämlikt 16 § tillstånd meddelats därtill, skall pastor till vilken anmälan om dödsfallet gjorts på begäran omedelbart utfärda intyg om att gravsättning eller eldbegängelse må äga rum.

När pastor i annan församling än den som är rätt inskrivningsort för dödsfallet mottagit besked om tillstånd till gravsättning eller eldbegängelse eller utfärdat intyg som i första stycket sägs, skall han ofördröjligen underrätta pastor i rätta inskrivningsorten därom. Vid underrättelsen skall fogas avlämnat dödsbevis.

Intyg för gravsättning eller eldbegängelse utfärdas enligt formulär, som fastställes av riksbyrån för folkbokföringen.

19 §. Har stoftet efter utomlands avliden person införts i riket, åligger det den som ombesörjer begravningen att om införandet underrätta pastor i den församling som är rätt inskrivningsort för dödsfallet.

Gravsättning eller eldbegängelse av stoftet efter utomlands avliden person må icke företagas utan särskilt tillstånd. Tillstånd meddelas av polismyndighet, då fråga är om svensk medborgare samt anledning icke föreligger att företaga undersökning av den döda kroppen. I övrigt ankommer på länsstyrelse att meddela tillstånd.

20 §. Ansökan om tillstånd, som i 19 § sägs, skall ingivas till polismyndigheten i den ort, där gravsättningen eller eldbegängelsen avses skola äga rum. Vid ansökan skall fogas

a) i vad avser svensk medborgare, läkarintyg angående dödsorsaken, avfattat i huvudsaklig överensstämmelse med vad i 14 § 2 mom. stadgas om dödsbevis, varvid av annan utländsk läkare än tjänsteläkare lämnade uppgifter skola hava bestyrkts av utländsk tjänsteläkare, vars ställning som tjänsteläkare vitsordats genom bevis av svensk diplomatisk eller konsulär myndighet; samt

b) i vad avser utländsk medborgare, av vederbörande myndighet i den ort, där dödsfallet inträffat, utfärdat intyg att hinder ej möter för stoftets förande till Sverige för gravsättning eller eldbegängelse, jämte av svensk diplomatisk eller konsulär myndighet meddelat bevis, att sagda intyg utfärdats av behörig myndighet.

Finner sig polismyndighet icke kunna meddela sökt tillstånd, skall myndigheten med eget yttrande omedelbart överlämna ärendet till länsstyrelsen.

21 §. Stoftet efter här i riket avliden person må icke utföras ur riket med mindre till tullmyndighet i utförelseorten avlämnas intyg för gravsättning eller eldbegängelse. Det åligger tullmyndigheten att omedelbart översända intyget till den som utfärdat det, varvid intyget skall vara försett med tullmyndighetens anteckning om utförseln. Har intyget ej utfärdats av pastor i den församling som är rätt inskrivningsort för dödsfallet, skall den som mottagit intyget från tullmyndigheten vidarebefordra det till nämnde pastor.

22 §. Innan gravsättning sker av stoftet efter avliden person, skall den som förvaltar begravningsplatsen övertyga sig om att hinder för gravsättningen icke föreligger. Förvaltas begravningsplatsen icke av kyrkorådet i den församling som är rätt inskrivningsort för dödsfallet, må krävas att intyg för gravsättning företes.

Innan nedsättning sker enligt 38 §, skall för den som förvaltar kyrkan eller begravningsplatsen företes intyg av läkare, att stoftet balsamerats, ävensom bevis att av hälsovårdsnämnden föreskrivna åtgärder vidtagits.

Då gravsättning skett, åligger det den som förvaltar begravningsplatsen att skyndsamt göra anmälan om gravsättningen till pastor i den församling, som är rätt inskrivningsort för dödsfallet.

23 §. Eldbegängelse må endast ske i krematorium.

Innan eldbegängelse må äga rum, skall till föreståndaren för krematoriet hava överlämnats dels intyg för eldbegängelse och dels förklaring av den avlidnes närmaste anhöriga eller någon som eljest stod den avlidne nära att han icke såvitt bekant uttalat bestämd önskan om begravning utan eldbegängelse.

Senast en vecka efter eldbegängelsen skall föreståndaren genom utdrag av eldbegängelsejournalen underrätta pastor i den församling, som är rätt inskrivningsort för dödsfallet, om eldbegängelsen.

24 §. Har gravsättning eller eldbegängelse icke skett inom två månader efter dödsfallet, skall pastor i den församling, som är rätt inskrivningsort för dödsfallet, verkställa utredning om anledningen till dröjsmålet. Pastor i annan församling samt polismyndighet äro skyldiga att biträda härvid.

Om förfarande med aska efter eldbegängelse

25 §. *1 mom.* Inom ett år efter eldbegängelse skall askan gravsättas genom att nedsättas i grav eller läggas i urna, som tillslutes och, om den ej är fast förenad med underlaget, insättes i förvaringsrum, vilket hålles stängt.

2 mom. Askan må i stället för att gravsättas som i första momentet sägs nedgrävas eller utströs inom minneslund eller efter tillstånd av länsstyrelsen utströs på plats, som ej är begravningsplats.

Meddelande av tillstånd, som i nästföregående stycke sägs, ankommer på länsstyrelsen i det län, där askan avses skola utströs. Ansökan om tillstånd skall ingivas till länsstyrelsen av den som i egenskap av anhörig eller närstående eller eljest ombesörjer begravningen. Tillstånd må lämnas allenast om länsstyrelsen finner, att den tillämnade platsen för utströendet ägnar sig härför samt att med askan uppenbarligen kommer att förfaras på ett pietetsfullt sätt. I beslutet skall angivas lämplig tid, inom vilken sökanden skall hava att till länsstyrelsen inkomma med intyg om att med askan förfarits i enlighet med tillståndet, ävensom de ytterligare villkor, som länsstyrelsen finner erforderliga.

26 §. Aska skall i avvaktan på gravsättning, nedgrävning eller utströende förvaras i tillsluten urna i krematorium.

Aska må utlämnas till enskild allenast för överbringande till begravningsplats, som ej är belägen vid krematoriet, eller till annat krematorium eller för utströende annorstädes än på begravningsplats eller för askans utförande ur riket. Före utlämnande av aska för utströende annorstädes än på begravningsplats skall företes bevis om att tillstånd enligt 25 § 2 mom. beviljats.

27 §. Har aska utlämnats för att inom riket gravsättas, nedgrävas eller utströs på begravningsplats eller för att lämnas i förvar i annat krematorium, åligger det föreståndaren för det krematorium, där eldbegängelsen skett, att omedelbart översända utdrag av eldbegängelsejournalen rörande den avlidne till den som förvaltar begravningsplatsen eller till föreståndaren för det krematorium, där askan skall lämnas i förvar. Den som mottagit sådan underrättelse har att draga försorg om att askan så snart ske kan blir behörigen gravsatt, nedgrävd eller utströdd eller lämnad till förvaring.

Skall aska efter den som undergått eldbegängelse här i riket utföras ur riket, åligger det föreståndaren för krematoriet att tillhandahålla den till vilken askan utlämnas utdrag av journalen rörande den avlidne. Askan må icke utföras ur riket med mindre nämnda utdrag avlämnas till tullmyndigheten i utförselorten. Det åligger tullmyndigheten att omedelbart översända utdraget, försett med anteckning om utförseln, till den krematorieföreståndare som tillhandahållit det. Om mottagandet skall föreståndaren underrätta pastor i den församling, som är rätt inskrivningsort för dödsfallet.

28 §. Har aska efter avliden som undergått eldbegängelse införts i riket, åligger det den som ombesörjer begravningen att om införandet underrätta pastor i den församling som är rätt inskrivningsort för dödsfallet.

Vad i 25—27 §§ stadgas skall i tillämpliga delar gälla beträffande aska, som införts i riket.

29 §. Då gravsättning, nedgrävning eller utströende av aska skett på begravningsplats, åligger det den som förvaltar begravningsplatsen att skyndsamt göra anmälan om åtgärden till pastor i den församling, som är rätt inskrivningsort för dödsfallet. Pastor som nu sagts skall ock av länsstyrelse skyndsamt underrättas om att till länsstyrelsen inkommit sådant intyg som avses i 25 § 2 mom.

30 §. Har aska under ett år förvarats i krematorium, skall föreståndaren för krematoriet anmana den som lämnat askan i krematoriets förvar att inom två månader efter det han erhållit del av anmaningen draga försorg om att med askan förfares så som i 25 § sägs.

Efterkommes icke föreståndarens anmaning eller kan den som lämnat askan i förvar icke inom två månader anträffas för delgivning av anmaningen, har föreståndaren att själv föranstalta om gravsättning av askan i tillsluten urna.

Om flyttning av gravsatt stoft eller aska

31 §. Gravsatt stoft må icke upptagas utan tillstånd av länsstyrelsen, som i ärendet skall höra hälsovårdsnämnden och den som förvaltar begravningsplatsen. Det ankommer på medicinalstyrelsen att meddela särskilda föreskrifter om vad som skall iakttagas vid flyttning av stoft.

För flyttning av gravsatt aska fordras tillstånd, om flyttningen avses skola ske mellan begravningsplatser inom samma församling av kyrkorådet och eljest av länsstyrelsen, som i ärendet skall höra den som förvaltar begravningsplatsen.

Särskilda bestämmelser

32 §. Vad i detta kapitel stadgas om länsstyrelse skall, utom i vad avser 25 § 2 mom. samt 29 och 31 §§, i Stockholm gälla poliskammaren.

33 §. Under tid då riket är indraget i krig må gravsättning eller eldbegängelse av stoftet efter person, vars död orsakats av krigsåtgärd eller smittsam sjukdom, företagas utan iakttagande av bestämmelserna i detta kapitel.

34 §. Angående överlämnande av avlidens döda kropp till anatomisk institution gäller vad därom är särskilt stadgat.

4 kap. Om gravar

35 §. Kistgrav skall vara minst två meter djup.

Länsstyrelsen äger dock, på framställning av den som förvaltar begravningsplatsen samt efter hörande av hälsovårdsnämnden och förste provinsialläkaren eller med denne likställd stadsläkare, medgiva mindre gravdjup, när markförhållandena föranleda därtill eller andra särskilda skäl föreligga.

36 §. Djupgrävning av grav för nedsättande av flera kistor må ej ske utan gravrättsinnehavarens samtycke.

37 §. I kistgrav må ej stoft ånyo nedsättas, innan så lång tid förflutit från det stoft senast nedsattes där, att de mjuka delarna kunna antagas hava fullständigt förmultnat, och i intet fall tidigare än efter femton år.

Vad i första stycket är stadgat skall dock ej gälla för det fall att djupgrävning skett för nedsättande av flera kistor i samma grav.

Även om djupgrävning ej skett må, med iakttagande av de försiktighetsmått som hälsovårdsnämnden må föreskriva, stoft nedsättas efter kortare tid än i första stycket sägs, därest gravrättsinnehavaren så önskar och det kan ske utan olägenhet.

38 §. I kyrka, gravkor eller annat särskilt anordnat gravrum må stoft icke nedsättas med mindre stoftet på lämpligt sätt balsamerats samt de ytterligare åtgärder vidtagits, som hälsovårdsnämnden må föreskriva.

Nedsättning av stoft i kyrka, där gudstjänst brukar hållas, eller i gravkor, som står i omedelbar förbindelse med sådan kyrka, må ske allenast efter Kungl. Maj:ts medgivande. Vid sådan nedsättning skall stoftet vara inneslutet i en lufttät metallkista.

39 §. Urna för förvaring av avlidens aska skall vara av material och typ som av upplåtaren av gravrätten godkännes.

40 §. Då tiden för gravrättsupplåtelsen utgått eller då gravrätten förverkats, må innehavaren av begravningsplatsen flytta inom området befintlig urna till sådant djup, att marken kan ånyo tagas i anspråk för gravsättning.

5 kap. Om tillsyn

41 §. Det åligger hälsovårdsnämnden att tillse, att verksamheten vid begravningsplats och krematorium utövas på ett från hälsovårdssynpunkt tillfredsställande sätt.

Denna kungörelse träder i kraft , då kungörelsen den 11 november 1960 (nr 640) om begravningsplatser samt gravsättning och eldbegängelse m. m. skall upphöra att gälla.

MOTIV

Kap. 1. Rättsutvecklingen

Några uppgifter från äldsta skeden

Till en början skall i korthet lämnas några uppgifter från äldsta tid, huvudsakligen om betraktelsesätt som alltjämt har intresse vid bedömandet av rätten till begravningsplatser och gravar.[1]

Enligt den romerska rätten räknades begravningsplatserna till res religiosae, d. v. s. åt de dödas andar helgade föremål. De var extra commercium privatorum och alltså ej föremål för exempelvis köp och pantsättning. För att ett gravrum skulle övergå till att vara res religiosa fordrades ej någon invigning (consecratio).[2] Förändringen av platsens natur inträdde i och med nedläggandet av den döda kroppen, illatio mortui, som måste verkställas genom behörig person. — Romarna inrättade vanligen redan i livstiden ett gravställe åt sig. Att ordna begravningsplats inom staden var förbjudet. Detta förbud torde främst ha varit grundat på sanitära skäl och på brandfaran vid likbränning. Småningom kom dock vissa framstående personer att gravsättas inom stadens område. Sedan kristendomen, med vilken följde bruket att begrava i kyrkor, vunnit insteg i det romerska riket, upphävdes förbudet. Bruket att bränna de döda kropparna gick också med kristendomens utbredning tillbaka och uppgives ha helt upphört i början av 400-talet e.Kr.

De burgna romarna brukade ordna sina gravställen utmed vägar, t. ex. via Appia och via Flaminia i Rom. Gravarna försågs med monument. Slavar, främlingar och medellösa nedgrävdes utanför städerna i stora gemensamhetsgravar. Dessa ansågs ej som verkliga gravar. De var loci publici men ej res religiosae.

Romarna skilde mellan tre slag av gravar i egentlig mening: sepulcra propria, för endast en person, och sepulcra communia, för flera personer; de senare var antingen sepulcra familiaria, familjegravar, eller sepulcra hereditaria, släktgravar. Noggranna bestämmelser fanns om succession, turordning mellan de gravberättigade etc. Avgörandet i frågor rörande gravrätt tillkom pretorn.

Med den kristna lärans införande förändrades, som förut nämnts, uppfattningen rörande gravväsendet. Under den äldsta kristna tiden var katakomberna både begravnings- och gudstjänstlokal. Härur uppkom sedermera bruket att begrava i kyrkor. Enligt beslut på tridentinska mötet (1545—63) fick i huvudsak endast de som varit anställda i ecklesiastika befatt-

[1] Jfr Croneborg I s. 35 f, 97 f och 101 f samt Sundberg, Kyrkorätt s. 2 f. Croneborgs framställning grundar sig delvis på tyska källor. — [2] Beträffande res sacrae (tempel och tempelkärl) fordrades däremot invigning.

ningar begravas i själva kyrkan. De övriga jordades utanför. Såväl kyrkorna som begravningsplatserna helgades genom en särskild ceremoni — consecratio resp. benedictio fundi — och blev därigenom res sacrae. I stället för den romerska rättens illatio mortui trädde alltså invigningen, vilken i regel förrättades av biskopen. Liksom enligt den romerska rätten var enligt den kanoniska[1] överlåtelse av grav i regel förbjuden. Familjegraven var alltjämt ett centralt begrepp. Äkta make skulle äga ovillkorlig rätt att begravas i samma grav som den förut avlidne maken. Ett för den kanoniska rätten säreget drag var det stränga förbudet att på invigd begravningsplats jorda kättare och otrogna, avrättade personer, självmördare och i duell fallna. I westfaliska freden 1648 upphävdes detta förbud såvitt angick kättare, d. v. s. icke-katoliker.

Från forntiden finns i vårt land en mängd fornminnen i form av gravar: dösar, gånggrifter och hällkistor från stenåldern, gravhögar från bronsåldern, under vilkens senare del likbränningsseden var allenarådande, samt gravhögar, stensättningar och rösen i gravfält från järnåldern. Från sistnämnda period finns såväl »brandgravar» som »skelettgravar».

Under medeltiden, sedan bruket att begrava i ättehögar upphört, uppkom seden att jorda de avlidna antingen, särskilt då den döde varit en storman, i själva kyrkan eller också i den kyrkan omgivande gården.

Ytterst bygger den svenska kyrkorätten på de rättsregler som utbildades sedan landet under medeltiden kristnats och blivit en katolsk kyrkoprovins. Den rättsliga grunden för den romerska kyrkans verksamhet i vårt land lades genom landskapsmenigheternas beslut. Regleringen intogs i de olika landskapslagarnas kyrkobalkar. Av dessa tillvann sig Upplandslagens en auktoritativ ställning och kom sålunda att ersätta bristen i Magnus Erikssons lands- och stadslagar i detta hänseende. I Upplandslagen kyrkobalk[2] finns en särskild avd., XVIII, om kyrkogård. Den handlar dock endast om stängsel kring kyrkogården och om stöld på kyrkogård. I avd. IV om kyrkovigning stadgades att biskopen skulle viga även kyrkogård. Kravet på begravningsplatsers kyrkliga invigning kom till uttryck även i Kristoffers landslags kyrkobalk.

Efter reformationen synes åtminstone under någon tid ha varit sed att taga begravningsplatser i bruk utan föregående invigning. Kyrkoordningen 1571 innehöll t. o. m. förbud mot invigning av kyrkogård. Denna förordning hade emellertid mera begränsad betydelse och Upplandslagens kyrkobalk kom att tillämpas ända in på 1600-talet.

Bruket att bränna lik var allmänt i vårt land under senare delen av bronsåldern och under den tidigare järnåldern. Från tiden omkring Kristi födelse blev jordandet åter vanligt.[3] Likbränningen upphörde i och med kristendomens införande och återkom sedermera först under 1800-talet.

[1] Kanonisk rätt är romersk-katolsk rätt, skapad under medeltiden och kompletterad genom påvarnas och de allmänna kyrkomötenas beslut. — [2] Se Holmbäck och Wessén, Svenska landskapslagar, tolkade och förklarade för nutidens svenskar, första serien (1933), Upplandslagen, s. 29. — [3] Jfr Croneborg I s. 118.

Vissa äldre författningar

1686 års kyrkolag

Av bestämmelserna i kyrkolagen är i förevarande sammanhang kap. 18 och i viss mån kap. 24 av intresse.

Kap. 18 Om kristlig begravning upphävdes genom 1894 års jordfästningslag. Kapitlet intages här i dess helhet.[1]

Cap. 18

Om christelig begrafning

§ 1. The som christeligen lefvat hafva, skola, när the dö ifrån thenna verlden, ärligen, och på behörigt sätt, til grafven befordrade varda.

Dödsfallet afkunnas på predikstolen, nästföljande predikodag eller bönestund, med tacksäjelse til Gud, som then framledne nådigt förlossat hafver, samt bön och tröst för the sorgbundne. Efter the döde skal ringas, i en eller flere klåckor, som hvars och ens stånd, i förmågo av Wåre ordningar, tillåtet är, intet för någon vidskepelses skull, utan at ther med förkunna then dödas afgång och uppväcka christelige tankar om dödeligheten hos them som qvarlefva.

§ 2. Folket skal ock förmanas, at rätta sig, vid jordefärder och begrafningar, efter Wåre förordningar och stadgar, och at skicka sig efter sitt vilkor och värde, aflåtandes med kostelige likkistor och svepningar: vid hvilka hädanefter allenast några få af närmaste slägten och inga andre, skole blifva brukade och kallade.

§ 3. Vakestufvor skola aldeles afläggas, och allenast några få tilskiptes vaka och taga vara på liket, att intet otjenligit ty vederfares. Med likkistornes tilslutande, måste varsamt umgås, när icke aldeles vissa och säkra tecken äro om dödsmålet.

§ 4. När liken bisättas, skal thet ske i stillhet, utan al process och bekostnad, och inga flere följa, än the som bära, och eljest nödvändigt ther vid kunna hafva at beställa. Bryter någon här emot, böte til kyrkan 500 daler silfvermynt, och til the fattige äfven så mycket. Intet lik skal öfver et halft år stå obegrafvet, ther icke desto större och vigtigare orsaker äro til längre uppskåf. Thet missbruket blifver ock aldeles här med förbudit, at egenvilligt sätta liken i grafvarna, och låta them sedan framgent stå obegrafne: sammalunda at låta them, sedan the på et ställe äro begrafne, åter på ett annat, med process i grafven nedsätta: altsammans vid lika straff, som ofvantil förmäles.

§ 5. Presterne skola ock härmed allvarligen och vid straff tilgörandes vara förbudit at resa hem til gårdarna, hvadan liken utbäras, them at utsjunga, eller ock någorstädes någon utfärds predikning at göra. Förthenskull måste the, som sina döde vilja låta begrafva, antingen så tideligen samma dag, eller ther vägen är lång och svår, dagen näst förr, hafva liken til kyrkan, så att then ordinarie Gudstjensten och catechismi förhör, ther igenom intet hindras, eller uppskjutes öfver then vanliga tiden.

§ 6. Om liket begrafves på kyrkogården, så måste thet intet först bäras in i kyrkan, at stå ther, til thess predikan är hållen, och sedan utbäras til grafven, utan strax nedsättjas och jordas; och therefter går man i kyrkan, til at höra predikan. Begrafves liket i kyrkan, tå stånde thet mitt för predikstolen, til thess predikan är hållen, och sedan nedersättes i grafven.

[1] Texten enligt Rydén.

§ 7. Personalierne skola författas och lämpas efter hvars och ens lefverne, utan vidlyftighet, samt oförtjent och fåfängt beröm.

§ 8. Grafvarna uti kyrkan måste vara tre alnar djupe, och icke upphöjde öfver sjelfva gålfvet, folkets fria gång til hinder; the skole ock med mull igenkastas, eller eljest väl tillslutas och öfvertäckas. Kyrkogårdarne måste väl ombyggas, och väl stängde[1] och hederligen hållas, för theras skul, som ther hvila:[2] förthenskull åligger församlingens ledamöter, hvar för sig at erlägga, hvad som til kyrkogårds byggnaden behöfves, vid straff til gjörande, som the motvillige vid socknestämma skal påläggas.

§ 9. Nyfödde barn, som icke hafva fått döpelsen, för theras hastiga afgång skull, skola njuta theras föräldrars lägerstad, och presten vara ther tilstädes, til att kasta mull på them och läsa en bön.

§ 10. The barn, som oäkta födas, och mördas, skola läggas afsides på kyrkogården.

§ 11. The af främmande religion, som dö här i riket, njuta fuller kyrkogård och lägerstad, men ingen schola, sång eller likpredikan.

§ 12. Med theras begrafning, som hafva fört et ogudaktigt lefverne, och dö uti grofva synder, skal presten sig icke förhasta, utan thet hos verldslig rätt angifva, at theröfver må ransakas och dömas, huru med theras begrafning förhållas skal. Öfver sjelfspillingar, ransakes och dömes i lika måtto vid verldslig rätt.

Kap. 24 i kyrkolagen innehåller följande bestämmelser av intresse i förevarande sammanhang.[3]

Cap. 24

Om biskopar, superintendenter, prostar, kyrkoherdar och capellaner samt andra kyrkobetjente

§ 5. Efter stiften äro store och embetet svårt, förmedelst the månge ärender, som ther vid förrättas måste, skal biskopen hafva sig til hjelp consistoriales, samt i städer och på landet prostar, med hvilkas råd han et och annat å embetets vägnar skal uträtta.

§ 6. Biskopen skal uti sitt stift, en gång om året, visitera så många församlingar, som möjeligit är; och, förutan prosten och några contractister, en af capitlet och thess notarius, sig til hjelp taga.[4]

§ 8. Vid biskopens ankomst til en prost- eller prestegård, skal prosten sjelf först göra redo för sig och sitt embetes förrättande, samt om församlingens tillstånd — — —. Kyrkoherden skal gifva biskopen tilkänna — — —. Ther efter ransakes, hvad på biskopens befallning kan vara förrättadt, sedan sista visitation hållen blef; — — —. Sedan framtagas kyrkoböckerna, uti hvilka, under vissa blad och titlar, införes: 1. Inventaria på att thet som

[1] Enligt ett stadgande 1554 skulle kyrkogårdar hållas fria utan kreaturs insläppande; den som dem insläppte självviljande skulle böta (Rydén s. 137 noten). — [2] Denna bestämmelse är hämtad ur 1571 års kyrkoordning (jfr Croneborg I s. 15). — [3] Texten enligt Rydén. — [4] Jfr K. brev d. 10 dec. 1695: Biskoparna och prostarna böra lämna landshövdingen del av det som vid visitationer ej kan av dem strax rättas, på det han vidare efter sakens beskaffenhet därom må kunna låta rannsaka eller ock sådant till lag och rätt remittera eller till exekution befordra (Rydén s. 328).

kyrkan äger, i löst och fast, med al then underrättelse som ther til hörer. — — — 6. Hvad som i socknestämma slutit är, kyrkones nödtorft angående. — — — 8. Visitationsakterne. — — — 11. The aflednes namn, som i kyrkan eller på kyrkogården äro begrafne, med kort underrättelse om theras lägerställen, stånd, vilkor, lefverne och ålder. — — — När alt thetta antvardas biskopen eller prosten, skola kyrkones föreståndare vara ther hos; tå ock kyrkoherden gifver ett memorial på the saker och ärender, som han i visitationen har at andraga.

§ 18. Uti hvart prosteri på landsbygden måste vara en prost, hvartil biskopen, sedan contractisterne med theres förslag äro inkomne, skal utvälja the personer, som ibland the andre presterne äro ther til the tjenligaste, på thet han af them desto mera bistånd uti kyrkones saker hafva må.

§ 19. Prostens ämbete vid visitationerne är: — — — 5. Thesslikes ock se på sjelfva kyrkobyggnaden, samt stapel och klockor. 6. Öfverse kyrkones räkenskapsbok — — —.[1]

§ 20. Prostetinget skal hållas på en beqvämlig tid om året, hälst om hösten, tå tionde kan vara inkommen.

En kungl. förordn. d. 11 febr. 1687 huru med rättegång uti domkapitlen skall förhållas är, utan att utgöra särskilt kapitel, fogad vid den första editionen av kyrkolagen (tryckt 1687) (se Rydén s. 537 f).

Enligt § 15 i denna förordning bör biskopen och capitlet döma uti de saker, som förefaller vid visitationer och prästmöten.

Kungl. förbudet d. 12 sept. 1783[2]

K. M:ts Nåd. Förbud, emot ytterligare försäljande af the en gång til Private försålda Grafvar i Kyrkor och Kyrkogårdar; d. etc. Vi GUSTAF etc. Göre veterligt, at sedan Vi vid flera tilfällen med missnöje erfarit, huru the dödes Grifter icke niuta then fred och hägn, som vederbör, särdeles tå then oordning sig inritat at efter vissa års förlopp, när Graf-Ägarens Slägt antingen utgått eller försummat thes underhåll, Graven åter til någon annan föryttra; hafve Vi i Nåder varit omtänkte, at sådant missbruk för framtiden förekomma. Och som alt inköp af egna Grafvar icke kan hafva annat ändamål, än fullkomlig säkerhet om en fredlig och orubbad hvila therstädes, hvilket, vid Grafvens försäljande til en fremmande ägare, oftast försvinner, ägande rätten förolämpas, och laga köp olagligen brytes; så hafve Vi i Nåder pröfvat skäligt, at, jämte förnyande af the om Grafvarnes vård i Kyrkor och på Kyrkogårdar tilförene utgifna Kongl. Förordningar, ytterligare härmed tillägga et strängt och alfvarsamt förbud för Kyrkoherdar,

[1] Enligt kungl. brev d. 28 aug. 1764 ålåg det prostarna att till domkapitlet anmäla försummat fullgörande av kyrkobyggnadsskyldighet; domkapitlet hade att begära handräckning av KB (Rydén s. 498). — [2] Text enligt Lilienbergs lagsamling II: 657; se även Croneborg I s. 196—198. Vid införandet av 1916 års lag upphävdes 1783 års förbud, såvitt detta förbud avsåg gravar å kyrkogårdar. För gravar i kyrkor — och även ex analogia och i tillämpliga delar för gravar å enskild mark — torde författningen fortfarande gälla (Croneborg I s. 134). Jfr även Croneborg I s. 97.

Kyrko-Råd och Föreståndare, så i Städer som på Landet, at til salu utbiuda och föryttra någon Graf, i Kyrkan eller Kyrkogården, som en gång tilförene blifvit såld, eller Grafvar på vissa år til någon uplåta: utan blifva the therom en gång afslutne köp, hädanefter för altid gällande.

Härunder begripas icke the almänne Grafvar uti Kyrkor och Kyrkogårdar, hvaruti Liken för en viss lindrig afgift nedsättas, och hvarmed en lika rättighet til et beständigt lägerställe icke förvärfvas. The äro nödvändige, til des Församlingarne, af ömhet för eget väl, och til undvikande af the olägenheter, som åtfölja begrafningar i Kyrkor och Kyrkogårdar, blifva omtänkte at utse särskilda tienliga begrafningsplatser. Men Vår alfvarliga Nådiga vilje och befalning är, at the altid öpnas och igenslutas med then försigtighet, som förekommer Likens rubbning i alt hvad möjeligt är, och att vid Kyrkornas ombyggande eller andra sådana tilfällen, tå Likens flyttning utur Grafvarne icke kan undvikas, then anständighet och tilsyn thervid likväl i akt tages, så at benen ej skingras eller kringspridas.

Enär the enskilde personer tilhörige Grafvar fordra reparation och underhåll, men sådant, efter vederbörlig pålysning och erindran, af vederbörande arfvingar försummas, böra Kyrkorne af egna medel besörja at sådane Grafvar igenfyllas och väl betäckas, utan vidare kostnad och utan at med them göra någon förändring. På lika sätt, enär the antingen uti Kyrkorna eller på Kyrkogårdarne upförde Öfverbyggnader öfver Grafvar förfalla, utan at vederbörande kunna förmås at them vidare i stånd sätta, böra Grafvarne betäckas, Grafstenarne, om the finnas, bibehållas, och the öfver them upreste Monumenter, så vida möjeligt blifver, på något annat beqvämt ställe nära Grafven åter upsättas, men byggnaden för Kyrkans räkning nedtagas; dock likväl ej förr, än Kyrkan ombygges, eller af Grafvens bristfälligheter någon verkelig skada antingen för Kyrkan eller eljest är at befara.

Vi anbefalle så väl Våre Befalningshafvande som Biskopar och Consistorier, at genom Presterskapet och Krono-Betieningen, hålla öfver verkställigheten häraf then strängaste tilsyn. Thet alle som vederbör, hafwe sig hörsammeligen att efterrätta.

Nyare lagstiftning

Lagen d. 25 maj 1894 angående jordfästning (SFS nr 36)

Kommittén för utarbetande av förslag till ändringar i kyrkolagen m. m. avgav d. 5 april 1892 betänkande, som bl. a. innehöll förslag till lag angående jordfästning. Genom den lag, som på grund av detta förslag tillkom 1894, upphävdes kap. 18 i kyrkolagen och allt vad lag och författning i övrigt innehöll mot den nya lagen stridande. Inom högsta domstolen hade anmärkts, att vad i nämnda kapitel stadgades om begravning och begravningsplatser — vilka ämnen icke rätteligen fölle inom området för den kyrkliga lagstiftningen — ej borde upphävas i samband med jordfästningslagen.

1894 års lag innehöll bestämmelser om tacksägelse, föreskrift att jordfästning skulle äga rum inom sex veckor efter dödsfallet där ej giltiga orsaker till längre uppskov var för handen, vidare regler om varest jordfästning skulle ske, om jordfästning i vanlig ordning (högtidlig jordfästning), jordfästning av dödfödda (mindre högtidlig jordfästning) och jordfästning av avrättade m. fl. (jordfästning i stillhet). I 8 § stadgades, att jordfäst lik icke finge begravas annorstädes än å kyrkogård eller annan plats, som blivit för sådant ändamål invigd, samt att kyrkogårdar och andra begravningsplatser städse skulle hållas i ordnat och värdigt skick. Vidare föreskrevs i 9 § att det ankom på Konungens prövning huruvida och under vilka villkor enskild begravningsplats finge anläggas.

Jordfästningslagen förutsatte att begravningsplatser funnes för församlingarnas behov. Oaktat att någon skyldighet för församling att anordna begravningsplats ej fanns föreskriven, torde länsstyrelsen ha ägt förelägga församling att vid vite anskaffa sådan. Jämför uttalande härom i SOU 1957: 15 s. 128.

Vidare förutsatte 1894 års lag att begravningsplats, innan den begagnades, blivit i behörig ordning invigd. Angående kyrkohandbokens bestämmelser härom, se nedan.

Åren 1926 och 1951 vidtogs ändringar i 1894 års lag. Numera har denna ersatts av lagstiftning år 1957.

Lagen d. 25 okt. 1957 om jordfästning (SFS nr 585)

Denna lag grundas på ett betänkande SOU 1955: 36.

Lagen är uppdelad i två avdelningar: 1—5 §§ allmänna bestämmelser och 6—11 §§ om jordfästning inom svenska kyrkan m. m.

De allmänna bestämmelserna innehåller i huvudsak, *att* den avlidnes önskan rörande jordfästning och gravsättning såvitt möjligt bör iakttagas, *att* avliden må gravsättas endast på kyrkogård eller annan allmän begravningsplats, som blivit för sådant ändamål behörigen anordnad och invigd, eller på enskild begravningsplats, *att* efter eldbegängelse dock må med askan förfaras på sätt Konungen bestämmer, *att* det ankommer på Konungens prövning, huruvida och på vilka villkor enskild begravningsplats må anläggas, *att* rätt till gravsättning på allmän begravningsplats ej skall vara beroende av att den avlidne tillhörde visst trossamfund eller att jordfästning ägt rum eller förrättats i viss ordning, *att* vid jordfästning och gravsättning intet må förekomma som strider mot förrättningens helgd och allvarliga innebörd samt *att* begravningsplats skall hållas i ordnat och värdigt skick.

Avdelningen om jordfästning inom svenska kyrkan m. m. innehåller bl. a. bestämmelser om tillkännagivande av dödsfall (tacksägelse), om ordning och plats för jordfästning och om klockringning.

Kyrkohandboken kap. 10 avd. 5, lydelse enligt bilaga till Kungl. cirkulär d. 16 okt. 1942 (SFS nr 816)

Tionde kapitlet. Invigningsakter

5. Invigning av begravningsplats och gravkapell

Invigning av begravningsplats och av gravkapell, som är avsett att tjäna såsom rum för jordfästning, förrättas av biskopen eller av den präst han därtill förordnar.

Till assistenter må kunna kallas några präster och församlingens kyrkovärdar. Om inga assistenter äro att tillgå, läser den som förrättar invigningen själv några lämpliga bibelord.

Akten begynnes med psalmsång, efter vilken den som förrättar invigningen håller invigningstalet.

Assistenterna uppläsa i ordning var sitt bibelord.

Därefter förklarar den som förrättar invigningen begravningsplatsen (gravkapellet) invigd (invigt).

När invigningen sker i omedelbart samband med jordfästning, fortsättes på sätt som i ordningen för jordfästning angives. Eljest fortsätter invigningen med bön, Fader vår och Välsignelsen, varefter akten avslutas med psalmsång.

Lagen d. 24 mars 1916 om nyttjanderätt till gravplats (SFS nr 94)[1]

I skrivelse d. 2 nov. 1910 hemställde kyrkomötet om erforderliga åtgärder för åstadkommande av ändrade och fullständiga bestämmelser angående sättet och villkoren för upplåtande av enskild grav å kyrkogård eller annan begravningsplats, gravens behöriga vård och underhåll och påföljden av underlåtenhet därutinnan samt andra därmed sammanhängande frågor.

I prop. nr 24 till 1916 års riksdag anfördes i huvudsak följande.

Lagstiftningen på förevarande område ansågs föråldrad och ofullständig. På grund av befolkningens tillväxt hade behovet av begravningsplatser ökats, varav följden blivit den att en gräns måste sättas för det förr vanliga slöseriet med begravningsjorden. Ganska vanligt vore, att inköpta gravar lämnades utan tillsyn och vård. Påföljden av en sådan underlåtenhet blev enligt gällande lagstiftning, att de yttre tecken som angåve den dödes vilorum, gravöverbyggnaden med tilläventyrs befintlig gravvård, avlägsnades, men själva gravplatsen återföll ej till kyrkans eller församlingens disposition. Bestämmelse om en mera effektiv påföljd vore behövlig. Vid en granskning av dessa spörsmål borde väl avvägas å ena sidan fordran på skyldig pietet med avseende å de dödas kvarlevor och tilläventyrs förefintliga efterlevandes eller ättlingars känslor för den avlidnes minne samt å andra sidan det likaledes berättigade kravet på ordnade och väl hållna begravningsplatser.

[1]Jfr prop. nr 24 till 1916 års riksdag och NJA II 1917 s. 21 f. — Ändringar genom lag nr 59/1921.

Det vore klart — yttrades vidare i propositionen — att ett strängt tillämpande av 1783 års förbud att åter sälja en en gång använd gravplats i längden skulle vålla stora olägenheter. Gamla gravar, som icke vårdades, skulle visserligen betäckas och jämnas, men de finge ej ånyo användas, hur gamla de än vore och hur starkt behovet av ökat utrymme å kyrkogården än gjorde sig gällande. Varken de estetiska eller de praktiska kraven kunde tillfredsställas genom en sådan sakernas ordning. Särskilt å de större städernas begravningsplatser komme genom förbudet mot nya upplåtelser lätt att uppstå bara fläckar mitt bland de underhållna gravarna, något som kunde verka i hög grad missprydande, och därigenom att ständigt nya, stora områden måste inköpas för att behovet av begravningsplatser skulle kunna tillgodoses, hade priset på de enskilda gravarna stigit i höjden, en olägenhet som under tidernas lopp med befolkningens tillväxt och jordvärdets stegring med all säkerhet komme att bli än större. Vidare vore det otvivelaktigt, att bestämmelserna om underhållsskyldigheten av de enskilda gravarna vore ganska otillfredsställande och att de svårligen kunde göras fullt effektiva, så länge försummelsen i vårdnaden endast skulle medföra, att gravarna igenfylldes och betäcktes, men icke att innehavaren av rätten till gravplats förlorade denna rätt.

Ehuru således syftemålet med en ny lagstiftning i detta ämne måste vara att bereda möjlighet för ett bättre utnyttjande av kyrkogårdsjorden, vore det naturligtvis av vikt att vid behandlingen av hithörande spörsmål icke förlora blicken för de fordringar som pieteten uppställde. Skyldig hänsyn måste tagas till minnet av de avlidna samt till deras efterlevande släktingar och vänner, vilkas känslor lätt skulle kränkas genom gravarnas tagande i förnyat bruk.

Bestämmelserna i 1783 års förordning syntes utgå från att då gravplats upplätes till enskild, upplåtelsen avsåge äganderätt. Emellertid torde den rätt till jorden, som vid dessa upplåtelser förvärvades, även då de formellt avsåge äganderätt, icke innefatta annat än en till sitt innehåll strängt begränsad, ständig nyttjanderätt. Innehavaren hade endast en rätt att använda området i fråga till gravplats, vilken rätt måste för all framtid respekteras, så att någon annan icke kunde vinna dylik rätt till samma område.

Härefter redogjordes i propositionen för huru numera bl. a. i Stockholm upplåtelse av familjegravar endast skedde med besittningsrätt. Vidare påpekades att i sammanhang med kyrkas rivning och flyttning till annan plats Kungl. Maj:t plägade föreskriva s. k. gravrannsakning. Härvid tillgick i allmänhet så att kungörelse om kallelse å gravägare infördes i Post- och Inrikes tidningar och upplästes i pastoratets kyrkor. Sedan ålåge det vederbörande innehavare av någon rätt till gravarna att å den i kallelsen utsatta tiden, vanligen efter tre eller sex månader, inställa sig vid gravrannsakningen och bevaka sin rätt och uppgiva på vilka villkor de ville överlämna gravarna till församlingen. Över de gravar, vilka saknade ägare eller till vilka äganderätt ej kunde styrkas, ansågs därefter församlingen äga rätt att fritt förfoga. Det syntes emellertid vara ganska tvivelaktigt, huruvida en grav-

ägare, om han dreve saken till sin spets, skulle på detta sätt kunna berövas sin rätt.[1]

Den praxis som utvecklat sig ansågs lämna en god anvisning om i vilken riktning de nya bestämmelserna borde gå. Förbudet att ånyo upplåta gravar, vilka blivit för sitt ändamål använda, borde sålunda upphävas. Upplåtelse borde ske med nyttjanderätt. Försummelse av vården borde kunna medföra förlust av rätt till graven.

De bestämmelser det här vore fråga om borde emellertid endast ha avseende å upplåtelser av gravar å kyrkogårdar eller andra allmänna begravningsplatser, vilka tillhörde kommunerna, de kyrkliga eller borgerliga. I de mycket sällan förekommande fall, då gravplatser anordnades i kyrka, borde lagen ej ha tillämpning. Ej heller borde förhållandena vid anordnande efter vederbörligt tillstånd av begravningsplats å enskilt område regleras; några särskilda föreskrifter för dessa mycket sällsynta fall ansågs icke erforderliga.

Den polemik om strukturen av rätten till gravplats, som ägde rum vid lagens tillkomst, redovisas nedan under rubriken Gravrättens juridiska natur.

1916 års lag kom sålunda — med vissa ändringar 1921 — att innehålla i huvudsak följande bestämmelser.[2]

Å kyrkogård eller annan allmän begravningsplats må gravplats endast upplåtas med nyttjanderätt. Sådan upplåtelse må ske för alltid eller för viss tid, högst 50 år. Avtal om upplåtelse skall upprättas skriftligen. Avgift skall, där ej annat avtalats, utgå på en gång.

Gravplats skall av nyttjanderättshavaren hållas i ordnat och värdigt skick. Råder grov vanvård och avhjälpes den ej inom ett år efter föreläggande, är nyttjanderätten förverkad. Sådan påföljd skall icke inträda i det fall att myndighet är ansvarig för gravplatsens vård och underhåll.

Nyttjanderättshavaren äger, då upplåtelse skett för viss tid, mot skälig avgift erhålla förnyad upplåtelse, om gravplatsen är väl vårdad, såframt anmälan sker före nyttjanderättstidens utgång och den förnyade upplåtelsen icke medför synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande.

Har nyttjanderätt till gravplats upphört, må därå anbragt gravvård eller annan gravöverbyggnad av dess ägare bortföras inom sex månader därefter. Vad som ej är bortfört inom nämnda tid tillfaller upplåtaren. Vill denne från graven föra gravvård eller annan överbyggnad av konstnärligt eller historiskt värde eller eljest av beskaffenhet att böra för framtiden bibehållas, skall den åter uppställas inom begravningsplatsen å lämplig därtill avsedd plats.

Slutligen finns bestämmelser om bildande av fonder för vård och underhåll av gravplats. Innebörden av dessa bestämmelser redovisas senare ununder rubriken Myndighets åtagande av vård av gravplats.

[1] Ang. gravrannsakning, jfr även Croneborg I s. 160 f. — [2] Vid tillkomsten av 1916 års lag synes man ej ha tillräckligt beaktat skillnaden mellan allmängravar och gravar upplåtna med nyttjanderätt. I huvudsak torde lagens bestämmelser ej vara tillämpliga på allmängravarna. Se härom Croneborg I s. 148—151.

Enligt övergångsbestämmelserna skall lagen i tillämpliga delar lända till efterrättelse även beträffande de upplåtelser av gravplats å kyrkogård eller annan allmän begravningsplats som skett före lagens ikraftträdande.

Jämför även 1 kap. 8 § 2 st. och 2 kap. 70 § sista stycket nyttjanderättslagen, sistnämnda paragraf i avdelningen under rubriken Om arrende för annat ändamål än jordbruk.

Hälsovårdsstadgan d. 19 juni 1919 (SFS nr 566)

I denna stadga fanns bestämmelser om begravningsplatser i 25 och 51 §§, den förra avseende stad och den senare landet. Bestämmelserna, som ej ägde tillämpning i fråga om förvaring av aska efter lik som i vederbörlig ordning undergått eldbegängelse, var i stort sett överensstämmande och innehöll i huvudsak följande.

Begravningsplats må icke läggas på sådant ställe eller anordnas på sådant sätt, att vatten därifrån kan menligt inverka på källa, brunn eller annat vattenhämtningsställe. Till begravningsplats bör företrädesvis väljas mark med sandig eller kalkhaltig jordmån. Platsen bör vara omsorgsfullt utdikad och prydligt planterad.

Innan tillåtelse meddelas att anlägga ny begravningsplats eller utvidga förut befintlig sådan, skall hälsovårdsnämnden höras däröver.

Grävd grav skall vara minst två meter djup; över däri nedsatt lik skall graven, så fort ske kan, omsorgsfullt igenfyllas.

Grav å allmän gravplats må ej ånyo begagnas, innan så lång tid förflutit från det jordande av lik där senast ägt rum, att med hänsyn till jordmån och andra förhållanden, som kan inverka på likens hastigare eller långsammare förvandling, de mjuka delarna kan anses ha fullständigt förmultnat, och i intet fall tidigare än efter 15 år. I grav, som blivit upplåten åt enskild med ägande- eller besittningsrätt, må lik nedsättas efter kortare mellantid, dock med iakttagande av de försiktighetsmått, som kan vara av hälsovårdsnämnden bestämda.

I kyrka, där gudstjänst plägar hållas, eller i gravkor, som står i omedelbar förbindelse med sådan kyrka, må lik icke nedsättas, såvida Konungen ej giver lov därtill. Liket skall vara förvarat i en medelst lödning omsorgsfullt tillsluten metallkista. Innan nedsättning av lik må äga rum i kyrka, gravkor eller murad eller sprängd grav, skall liket på visst sätt behandlas.

För stad gällde särskilda regler beträffande avstånd från bostadsbyggnad.

De i 1919 års hälsovårdsstadga upptagna bestämmelserna om begravningsplatser har ej upptagits i 1959 års hälsovårdsstadga. I stället har därom utfärdats särskild kungörelse nr 579/1959.

Kung. d. 18 dec. 1959 (SFS nr 579) med vissa bestämmelser om begravningsplats

Angående anläggande av begravningsplats hänvisas endast till vad därom är särskilt stadgat. Härmed avses 1920 års nedan omförmälda kungörelse.

Begravningsplats skall så underhållas och skötas, att sanitär olägenhet ej uppstår.

Grävd grav, vari lik nedsättes, skall vara minst två meter djup. Då markförhållandena föranleder det, äger dock länsstyrelsen, på framställning av den som förvaltar begravningsplatsen samt efter hörande av hälsovårdsnämnden och förste provinsialläkaren, medgiva mindre gravdjup.

I grav å allmän begravningsplats må ej lik ånyo nedsättas, innan så lång tid förflutit från det lik senast nedsatts där, att de mjuka delarna kan antagas ha fullständigt förmultnat, och i intet fall tidigare än efter 15 år. I grav, som blivit upplåten åt enskild med ägande- eller besittningsrätt, må dock lik nedsättas efter kortare tid med iakttagande av de försiktighetsmått, som hälsovårdsnämnden må föreskriva.

I kyrka, gravkor eller murad eller sprängd grav må lik icke nedsättas med mindre liket på lämpligt sätt balsamerats samt de ytterligare åtgärder vidtagits, som hälsovårdsnämnden må föreskriva. — Nedsättning av lik i kyrka, där gudstjänst brukar hållas, eller i gravkor, som står i omedelbar förbindelse med sådan kyrka, må ske allenast efter Kungl. Maj:ts medgivande. Vid sådan nedsättning skall liket vara inneslutet i en lufttät metallkista. — Innan nedsättning sker, skall för den som förvaltar begravningsplatsen företes intyg av läkare, att liket balsamerats ävensom bevis att av hälsovårdsnämnden föreskrivna åtgärder vidtagits.

Kung. d. 26 nov. 1920 (SFS nr 744) med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet[1]

I förevarande sammanhang är av intresse de bestämmelser, som är upptagna under rubriken Särskilda bestämmelser rörande kyrkor m. m. (§§ 28—39). Bestämmelserna är för närvarande under omarbetning.[2]

§ 28. Byggnad eller anläggning, vartill förslag ej blivit fastställt enligt vad i 29 § sägs, må icke av församling tagas i stadigvarande bruk för kyrkligt ändamål, med mindre Kungl. Maj:t, efter byggnadsstyrelsens samt vederbörande domkapitels hörande, giver lov därtill.

§ 29. Förslag till kyrka, kapell, gravkor eller begravningskapell, därunder inbegripet förslag till fast inredning i dylik byggnad, eller förslag till klockstapel, församlingshus eller annan för kyrkligt ändamål avsedd bygg-

[1] Ändringar genom kung. nr 651/1921, 46/1934, 531/1935 och 641/1957.

[2] Kungl. Maj:t har i kung. d. 2 dec. 1960 förordnat att 28—34 §§ skall erhålla ändrad lydelse samt att 35—39 §§ skall upphöra att gälla. Kung. träder i kraft d. 1 jan. 1961. Jfr nedan förslag till kung. om begravningsplatser samt gravsättning och eldbegängelse m. m.

nad eller förslag till anläggning eller utvidgning eller annan icke oväsentlig förändring av kyrkogård eller begravningsplats må icke av församling bringas till utförande eller på för arbetets utförande bindande sätt förberedas, innan förslaget blivit fastställt. Sådan fastställelse meddelas av Kungl. Maj:t, då fråga är om kyrka eller kapell eller anläggning på kyrkogård eller på annan begravningsplats av minneslund, inom vilken aska efter avliden som undergått eldbegängelse skall få nedgrävas eller utströs utan att platsen därför avskiljes till särskild gravplats; i övriga fall meddelas fastställelsen av byggnadsstyrelsen.

§ 30. Uppstår fråga att församling skall uppföra byggnad eller utföra anläggning, som i § 29 sägs, skall anmälan härom, innan avgörande i frågan träffas, göras hos byggnadsstyrelsen, på det att styrelsen må bliva i tillfälle att följa frågans utveckling och vidtaga de åtgärder, som av omständigheterna kan påkallas. (Därav följer föreskrifter om vilka uppgifter som skall lämnas.)

§ 31. Byggnadsstyrelsen skall, om församling det önskar, utan kostnad för församlingen biträda densamma med råd och anvisningar rörande upprättande av lämpligt program för uppgörande av förslag till byggnad eller anläggning, som avses i § 29.

§ 32. I denna paragraf meddelas utförliga bestämmelser om ärendets handläggning: ansökningen ingives till byggnadsstyrelsen med vissa handlingar och uppgifter; styrelsen skall inhämta yttrande från vederbörande domkapitel eller konsistorium huruvida från församlings- eller kyrklig synpunkt något är att erinra mot förslaget samt, därest förslaget avser kyrkogård eller begravningsplats, från vederbörande länsstyrelse som har att i ärendet höra förste provinsialläkare eller stadsläkare; därest ärendets beskaffenhet föranleder därtill skall yttrande även inhämtas från riksantikvarien. Sedan ärendet beretts, skall styrelsen meddela beslut eller, beträffande ärende vari styrelsen ej själv äger besluta, med eget yttrande insända handlingarna till Kungl. Maj:t.

§ 33. Kyrka, kapell, gravkor, begravningskapell, klockstapel, församlingshus, till dylik byggnad hörande fristående fast minnesmärke eller särskild byggnad, såsom fristående torn, portal eller kyrkogårdsmur må icke utan Kungl. Maj:ts medgivande användas till annat ändamål eller överlåtas.

Byggnad, varom i första stycket förmäles, eller till densamma hörande inredning må ej heller i sin helhet eller delvis rivas, flyttas eller förändras eller bindande förberedelse till sådan åtgärd vidtagas, med mindre tillstånd därtill meddelats, i fråga om med nybyggnad jämförlig förändring av kyrka eller kapell av Kungl. Maj:t och i övriga fall av byggnadsstyrelsen efter samråd, där ärendets beskaffenhet därtill föranleder, med riksantikvarien.

Utan hinder av vad i denna paragraf stadgas må till vanligt underhållsarbete hänförlig eller brådskande reparationsåtgärd verkställas, men skall anmälan därom ofördröjligen göras hos byggnadsstyrelsen, där icke reparationsåtgärden är av obetydlig beskaffenhet.

§ 34. I denna paragraf stadgas om anmälan till byggnadsstyrelsen innan avgörande i fråga om åtgärd som i § 33 avses blivit träffad. Program och plan kan därvid uppgöras.

§ 35. Därest församling beslutar att ifrågasatt åtgärd skall komma till stånd, bör församlingen — enligt bestämmelserna i denna paragraf — låta kompetent person uppgöra fullständigt förslag.

§ 36 innehåller bestämmelser angående ansökning om fastställelse av förslag till åtgärd som i § 33 sägs.

§ 37 stadgar att vederbörande pastor har visst ansvar för att bestämmelserna iakttages (ev. anmälan till länsstyrelsen och byggnadsstyrelsen).

§ 38. Kyrkorådet eller annan som å församlingens vägnar handhar verkställandet har att tillse att arbetet utföres på ett riktigt sätt. Tillsyn kan i vissa fall åligga särskilt utsedd person.

§ 39 innehåller bestämmelser om legitimation såsom kyrkobyggmästare.

Kungörelse d. 8 dec. 1933 ang. eldbegängelse (SFS nr 659)[1]

På ursprungligen fransk tillskyndan uppstod, under motstånd från kyrkans sida, en strävan att införa likbränning. Initiativet togs i Sverige av en enskild förening, Svenska likbrännningsföreningen, stiftad år 1883. Den första likbränningen ägde rum i Stockholm 1887 och året därpå fastställde Kungl. Maj:t genom kung. d. 14 dec. 1888, att likbränningsanstalt icke finge begagnas förrän Kungl. Maj:t bestämt villkoren därför.[2] Sedan ytterligare bestämmelser utfärdats, bl. a. genom kung. d. 14 sept. 1917, tillkom slutligen kung. d. 8 dec. 1933. De huvudsakliga bestämmelserna i denna kungörelse är följande.

Eldbegängelse må endast äga rum i särskilda härför avsedda anstalter (krematorier).

Enskild person, enskild sammanslutning eller stiftelse må icke utan Kungl. Maj:ts tillstånd anlägga krematorium.

Förslag till uppförande av krematorium må icke bringas till utförande, förrän byggnadsstyrelsen fastställt förslaget. Detsamma gäller till- eller ombyggnad av krematorium. Det åligger byggnadsstyrelsen att inhämta yttrande ej mindre av vederbörande länsstyrelse, som har att höra hälsovårdsnämnden, än även, där ärendets beskaffenhet det fordrar, av vederbörande domkapitel. Bestämmelser om ansökningsförfarandet upptages i kungörelsen, beträffande krematorium, som uppföres av församling, genom hänvisning till vad i 1920 års kungörelse stadgas om begravningskapell.

Eldbegängelse må ej äga rum med mindre tillstånd därtill meddelats. Tillståndsgivande myndighet är i allmänhet polismyndigheten, i vissa fall länsstyrelsen. Senast ett år efter eldbegängelse skall askan nedsättas å kyrkogård eller annan begravningsplats antingen i grav eller ock ovan jord i tillsluten urna, som är insatt i överbyggt eller stängt förvaringsrum eller fast förenad med underlaget.

[1] Ändringar genom kung. nr 823/1943, 42/1951, 702/1951 och 640/1957. — [2] Jfr Croneborg I s. 119.

Flyttning av aska, som nedsatts efter eldbegängelse, må ske endast efter medgivande, såvitt avser flyttning inom viss församling, av kyrkorådet samt eljest av länsstyrelsen efter kyrkorådets hörande.

Askan må också nedgrävas på begravningsplats inom särskilt iordningställd minneslund, där gravplatser icke avskilts, eller efter särskilt tillstånd utströs i minneslund eller på plats som ej är begravningsplats. Tillstånd meddelas av länsstyrelse. Till utströende av aska på annan plats än begravningsplats må tillstånd lämnas allenast om länsstyrelsen finner att den tillämnade platsen ägnar sig härför och att det är uppenbart, att med askan kommer att förfaras på ett pietetsfullt sätt.

Vid krematorium skall föras journal, i vilken under löpande nummerföljd skall antecknas den avlidnes fullständiga för- och tillnamn, yrke eller titel, födelse- och dödsdag, hemort vid dödsfallet, dag för eldbegängelsen samt dag för askans nedsättande å begravningsplats, som är belägen invid krematoriet, eller, därest den skall nedsättas å annan begravningsplats eller förvaras i annat krematorium, tid och sätt för dess översändande dit. Utdrag ur journalen skall sändas till pastor i den församling som är rätt inskrivningsort för dödsfallet.

Det åligger polismyndighet att tillse, att verksamheten vid krematorium utövas på ett ur allmän ordnings- och hälsovårdssynpunkt tillfredsställande sätt. Därest det befinnes, att verksamheten icke behörigen bedrives, samt rättelse icke sker oaktat anmaning, kan Kungl. Maj:t förordna, att verksamheten skall upphöra för viss tid eller tills vidare.

Ägare av krematorium åligger att till polismyndigheten anmäla föreståndare för anstalten. Denne bär närmast ansvaret för verksamhetens behöriga bedrivande.

Kungörelsen innehåller härutöver åtskilliga detaljbestämmelser om intyg m. m.

Kung. d. 26 nov. 1943 (SFS nr 824) ang. flyttning av gravsatt lik

Enligt denna kungörelse åligger det länsstyrelse (enligt kung. nr 729/1947 poliskammaren i Stockholm) att, efter gjorda ansökningar, pröva och avgöra frågor om upptagande av gravsatt lik för förflyttning till annan grav eller undergående av eldbegängelse. Innan dylikt ärende avgöres skall länsstyrelsen (poliskammaren) höra vederbörande kyrkliga myndighet och vederbörande hälsovårdsmyndigheter.[1]

[1] Ang. flyttning av aska, se kung. ang. eldbegängelse här ovan.

Kungl. medicinalstyrelsens cirkulär till samtliga länsstyrelser, poliskammaren i Stockholm, förste provinsialläkare och därmed jämställda förste stadsläkare ävensom samtliga hälsovårdsnämnder i riket angående flyttning av gravsatt lik;

den 6 december 1948.

Allmänna synpunkter.

En gravöppning och flyttning av tidigare gravsatt lik är, om stoftet befinner sig i sönderdelning, förenad med olägenheter såväl för kyrkogårdsarbetare och andra, som ombesörjer förrättningen, som för omgivningen. Om vederbörande avlidit i smittsam sjukdom kan arbetet vara förenat med fara för hälsan. Olägenheterna beror av vilken förmultningsgrad stoftet uppnått. Genom de åtgärder, som vid förrättningen vidtages, kan obehaget för omgivningen minskas.

Å gravplatser med sandjord och god dränering kan förmultningen anses avslutad efter tio år; där jorden är lerblandad eller dräneringen otillfredsställande, kan den vara fördröjd ytterligare ett antal år. Under första året är dock kistan i allmänhet ännu i sådant skick att en flyttning kan ske utan obehag för arbetarna; detta gäller framförallt första halvåret.

Flyttning av stoft bör därför i regel endast ske under första året efter gravsättningen och lämpligast under första halvåret samt sedan tio respektive femton år förflutit efter jordandet. En förutsättning för att flyttningen kan ske utan olägenhet under första året är att kistan icke skadats vid gravsättningen. Under den mellanliggande tiden bör flyttning av stoft icke ske, såvida ej särskilda omständigheter undantagsvis motiverar ett avsteg från nyssnämnda princip. Medicinalstyrelsen anser angeläget, att ett dylikt avsteg icke göres utan att vederbörande hälsovårdsnämnd och förste provinsialläkaren (förste stadsläkaren) tillstyrker detsamma. Ett villkor bör vara att förrättningen företages vid en lufttemperatur under fryspunkten.

Stoft efter späda barn synes dock kunna upptagas oberoende av vad ovan sagts.

Om den döda kroppen balsamerats på effektivt sätt — i enlighet med de av medicinalstyrelsen (här bifogade) anvisningarna — kan upptagning och förflyttning av lik ske oberoende av tiden för gravsättningen.

Särskilda förhållningsregler.

All upptagning och förflyttning av gravsatt stoft vare sig till annan grav eller för eldbegängelse bör ske i närvaro av representant för kyrkogårdsförvaltningen eller hälsovårdsnämnden i orten. Enligt medicinalstyrelsens mening böra följande villkor uppställas för sådan förrättning:

1) Förrättningen skall genomföras med största varsamhet och utan insyn av obehöriga.

2) Förrättningen skall äga rum vid kall och torr väderlek; lufttemperaturen bör under pågående förrättning icke mycket överstiga 0° C och i varje fall icke + 10° C.

3) Förrättningen skall ske tidigt på morgonen.

4) En stark och å alla sidor fullständigt tät kista (eventuellt låda av spontat virke) skall hållas i beredskap för att mottaga den uppgrävda kistan med dess innehåll. Den nya kistans (lådans) botten skall vara täckt med torvströ, torvmull eller därmed jämförligt, fuktighet uppsugande ämne.

5) Den uppgrävda kistan skall omedelbart placeras i den nya kistan (lådan) och locket å den senare tillskruvas.

6) Det upptagna stoftet skall utan dröjsmål transporteras till den nya graven eller till eldbegängelse. Vid alla förflyttningar, som innebära risk för att kistan

skall skadas, bland annat vid alla transporter å järnväg och även längre sträckor å landsväg, skall stoftet (den uppgrävda kistan) placeras i en metallkista, som omsorgsfullt tillödes. Stadganden i olika transportreglementen, t. ex. i järnvägstrafikstadgan, skall noga iakttagas.

7) Den, som utför förrättningen, skall därvid vara iförd överdragskläder samt helst skyddshandskar. Efter slutad förrättning avtages överdragskläderna, varefter vederbörande omsorgsfullt tvättar sig, särskilt händer och armar. Använda överdragskläder och handskar tvättas.

8) Den nya grav, som skall mottaga upptaget stoft, skall vara fullständigt uppgrävd, innan kistan föres dit. Graven skall vara så rymlig och djup (2,5 meter) att nedsättning av kistan omedelbart kan ske. Efter nedsättningen igenskottas den nya graven utan dröjsmål.

Kung. d. 22 juni 1932 om överlämnande av lik till anatomisk institution med senast gällande lydelse i kung. d. 4 nov. 1949 (SFS nr 571).

Här må endast anmärkas 8 § i kungörelsen, enligt vilken jordfästning må äga rum före likets avsändande till institutionen, såvida det kan ske utan att avsändandet fördröjes. I annat fall skall liket jordfästas genom institutionens försorg. Sedan lik begagnats för anatomisk undervisning, skall institutionen ombesörja att detsamma på institutionens bekostnad på passande sätt begraves.

Förslag till kung. om begravningsplatser samt gravsättning och eldbegängelse m. m.[1]

Under slutskedet av förevarande utredning pågår inom inrikesdepartementet utarbetande av förslag till en kungörelse om begravningsplatser samt gravsättning och eldbegängelse m. m. I detta förslag upptages

1) huvudsakligen ur 1920 års kungörelse utbrutna bestämmelser om anläggande av begravningsplats och uppförande av vissa byggnader därå m. m.;

2) bestämmelser motsvarande ovannämnda kungörelse nr 579/1959 med vissa bestämmelser om begravningsplats;

3) bestämmelser motsvarande de i eldbegängelsekungörelsen upptagna om uppförande eller inrättande av krematorium samt om underhåll och skötsel av sådant;

4) bestämmelser i anslutning till folkbokföringsförordningen och med motsvarigheter i eldbegängelsekungörelsen angående dödsbevis, om gravsättning och eldbegängelse av stoftet efter avliden samt om förfarande med aska efter eldbegängelse ävensom om flyttning av gravsatt stoft eller aska.

Folkbokföringsförordningen d. 28 juni 1946 (SFS nr 469). I 18 § föreskrives, att dödsfall skall skyndsamt anmälas hos pastor av efterlevande make eller annan anhörig, som sammanbott med den döde eller eljest är tillstädes. Finnes ej sådan anmälningsskyldig, skall husfolk, husvärd eller annan som är därtill närmast hos pastor anmäla dödsfallet.

[1] Förslaget har lett till kung. d. 11 nov. 1960 (SFS nr 640), som skall träda i kraft d. 1 jan. 1961.

I 19 § 1 mom. stadgas: Om dödsfallet inträffat inom stad, köping eller municipalsamhälle, där för allmänna hälso- eller sjukvården anställd läkare är stationerad, eller inom annan tättbebyggd ort, där sådan läkare är stationerad och beträffande vilken ort medicinalstyrelsen förordnat om tillämpning av förevarande stadgande, skall, därest särskilda omständigheter icke gör det omöjligt eller fall föreligger, varom i 2 mom. förmäles, den som enligt 18 § gör anmälan om dödsfallet avlämna intyg angående dödsorsaken (dödsbevis). Har dödsfallet inträffat å annan ort och har läkare vårdat den avlidne under hans sista sjukdom eller biträtt vid förlossning, varunder modern eller barnet avlidit, eller efter dödsfallet besiktigat den avlidnes kropp, skall vad nyss sagts om avlämnande av dödsbevis äga motsvarande tillämpning. Innan eldbegängelse må äga rum, skall dödsbevis alltid vara avlämnat.

19 § 2 mom.: Skyldighet som i 1 mom. avses föreligger icke i fall då sysloman eller annan å sjukvårdsinrättning anställd person eller ock polismyndighet har att i enlighet med vad därom är särskilt stadgat till vederbörande pastor översända dödsbevis.

19 § 3 mom.: Dödsbevis skall utfärdas av läkare å blankett enligt formulär som fastställes av Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer.

19 § 4 mom.: Den som ej är skyldig att avlämna dödsbevis skall i stället, utom i fall varom i 2 mom. förmäles, uppgiva sannolik dödsorsak. Har läkare under sista året före dödsfallet rådfrågats av eller för den avlidne, skall tillika lämnas uppgift om läkarens namn.

Kyrkobokföringskungörelsen d. 30 dec. 1946 (SFS nr 801).[1] Enligt 28 § är rätt inskrivningsort för dödsfall, jordfästning, eldbegängelse och gravsättning den församling, där den döde är kyrkobokförd. Finns ej sådan inskrivningsort, skall som inskrivningsort i regel anses församling där dödsfallet timat eller liket anträffats. Sker anmälan om dödsfall hos pastor i annan församling än den som är rätt inskrivningsort för dödsfallet, skall dödsfallet även där införas i död- och begravningsboken. Har jordfästning eller gravsättning skett inom annan församling än den som är rätt inskrivningsort, skall anteckning därom ske jämväl i förstnämnda församlings död- och begravningsbok. (Vissa undantag.) I 54—57 §§ finns bestämmelser om uppgifter angående dödsfall, jordfästning och gravsättning.

I anvisningar till kyrkoböckerna föreskrives beträffande död- och begravningsboken att i kol. 23 skall antecknas bland annat följande. Har jordfästning skett annorstädes än inom församlingen eller å församlingen tillhörig begravningsplats, skall jordfästningsorten angivas. Har gravsättning ägt rum annorstädes än å församlingen tillhörig begravningsplats eller har församlingen mer än en begravningsplats, skall platsen för gravsättningen angivas.

[1] Ändringar bl. a. genom kung. nr 642/1957.

Kommunallagarna

I *1862 års förordn.* om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd stadgades i 2 § att till kyrkostämmas handläggning hörde bl. a. frågor om byggnad och underhåll av kyrkan med vad därtill hörer etc. samt ordnande och fördelning av begravningsplatser samt avgifter för dem och för begagnande av kyrkklockor eller annan kyrkans egendom.

I *1930 års lag om församlingsstyrelse* (SFS nr 259) stadgas i 2 § att med kyrkliga angelägenheter avses bl. a. byggnad och underhåll av kyrka med vad därtill hör samt anskaffande och ordnande av begravningsplats ävensom avgifter för gravplatser och för begagnande av kyrkklockor och annan kyrkans egendom.

För *Stockholm* har utfärdats särskild lag d. 6 juni 1930 (SFS nr 260) om församlingsstyrelse och för *Göteborg* lag d. 12 juni 1931 (SFS nr 201) angående kyrkofullmäktige och kyrkonämnd.

Genom *förordn. d. 16 maj 1924 (SFS nr 135) om vården av vissa kyrkogårdar i Stockholm* har förordnats, att vården av Stockholms stad tillhöriga eller åt staden upplåtna kyrkogårdar skall utgöra en för hela staden gemensam angelägenhet, vilken staden såsom kommun har att besörja.

Församlingsstyrelsekommittén har avgivit betänkande om ny församlingslag och lag om kyrklig samfällighet i Göteborg (SOU 1957: 15) samt om församlingslag för Stockholm (SOU 1957: 45). Med församlings angelägenheter avses enligt förslaget till församlingslag bl. a. frågor om anskaffande av kyrka, begravningsplats etc. ävensom vård om och hushållning med sådan egendom. Vad som sägs om begravningsplats skall ej gälla i den mån Konungen för särskilt fall förordnat, att vården därom skall tillkomma den borgerliga kommunen.

I samband med tillkomsten av 1930 års församlingslag framfördes ett reformförslag angående handhavandet av begravningsplatserna. Kyrkofullmäktigesakkunniga hade i sitt betänkande (SOU 1923: 4) föreslagit, att möjlighet borde finnas att uppdraga denna angelägenhet åt den borgerliga kommunen. De sakkunnigas flertal hade den meningen, att frågan om begravningsplatserna principiellt borde anses vara av borgerlig natur.

Svenska stadsförbundet hade i ett remissyttrande över religionsfrihetssakkunnigas betänkande uttalat sig för en lagstiftning, som medgav städerna att lägga förvaltningen av begravningsplatserna under den borgerliga kommunen. I den mån eldbegängelsen kom till större användning, syntes med denna begravningsform sammanhängande förhållanden lättare kunna ordnas genom den borgerliga kommunen.

Departementschefen förklarade i prop. nr 100 till 1930 års riksdag, att frågan icke borde i samband med församlingsstyrelselagen upptagas till avgörande.

Församlingsstyrelsekommittén (SOU 1957: 15 s. 132) ansåg, att den nuvarande ordningen med församlingen som huvudman för begravningsplatser-

na icke medfört några olägenheter av betydelse och att en ändring därvidlag skulle vara förenad med olägenheter. I större samhällen kunde det dock tänkas vara lämpligare med den borgerliga kommunen. Kommittén förordade att nuvarande ordning bibehölles men ansåg att en möjlighet borde beredas att, där så i särskilda fall befunnes påkallat, låta borgerlig kommun övertaga handhavandet av begravningsplatserna. Det borde tillkomma Kungl. Maj:t att bestämma när så skulle ske. Kungl. Maj:t borde då även, om förhållandena så påkallade, kunna föreskriva, att handhavandet av endast viss eller vissa begravningsplatser skulle tillkomma den borgerliga kommunen, medan exempelvis kyrkogården skulle kvarbli under församlingen. Överflyttande borde rimligtvis som regel endast avse i bruk varande begravningsplatser.

Lagen d. 13 nov. 1936 (SFS nr 567) om domkapitel

I 13 § i denna lag stadgas bl. a. att domkapitlet tillkommer att hålla hand däröver, att stadgad kyrklig ordning iakttages, att ha inseende över prästerskapets ämbetsförvaltning samt att fullgöra de särskilda åligganden med avseende å stiftets kyrkliga angelägenheter, som enligt vad därom i lag eller eljest är stadgat ankommer på domkapitlet.

Lagen d. 12 juni 1942 (SFS nr 350) om fornminnen

I denna lag stadgas att fasta fornlämningar, bevarande minnet av fäderneslandets tidigare inbyggare, är ställda under lagens hägn. Ingen får utan tillstånd enligt lagen utgräva, rubba, överhölja eller eljest genom plantering eller bebyggelse eller på annat sätt förändra eller skada eller borttaga fast fornlämning. Tillsyn över fasta fornlämningar utövas av riksantikvarien.

Fasta fornlämningar är bl. a. högar av jord och sten som uppförts av människor under forna tider (gravhögar, gravrösen, tingshögar o. dyl.), gravbyggnader av sten jämte hölje, andra gravar och gravfält från forna tider samt övergivna kyrkor, kapell och kyrkogårdar.

Länsstyrelsen äger meddela särskild föreskrift, som finnes påkallad för att bevara fast fornlämnings helgd, så ock stadga för ändamålet erforderligt vite.

Riksantikvarien har särskilda befogenheter i fråga om fast fornlämning och äger påkalla handräckning hos överexekutor.

Konungen äger förordna, att vad i lagen sägs om riksantikvarien med avseende å viss fornlämning i stället skall gälla byggnadsstyrelsen.

Kung. d. 11 dec. 1942 (SFS nr 929) ang. vården av vissa kyrkliga inventarier

I kyrka, gravkor eller eljest i kyrkas hus eller förvaringsrum befintliga inventarier, bl. a. gravstenar och andra minnesvårdar, epitafier, vapensköldar, banér, sorgfanor och vapen, vilka tjänar att bevara minnet av äldre tiders bruk eller konstfärdighet och icke tillhör enskild person eller släkt, må icke utan Konungens tillstånd överlåtas till annan. Detsamma gäller föremål,

som uppställts på kyrkogård. I varje församling skall finnas förteckning över sådana föremål. Denna skall kontrolleras vid visitationer. Kyrkoherden och kyrkvärdarna skall tillse att egendomen väl vårdas. Den får ej utan riksantikvariens medgivande flyttas. Vissa åtgärder skall vidtagas av riksantikvarien i samråd med biskopen. I vissa fall skall samråd ske med byggnadsstyrelsen.

Gravrättens juridiska natur

Den svenska gravrätten — begreppet taget i vidsträckt bemärkelse — innefattar stadganden från olika rättsområden, profana och kyrkliga, privaträttsliga och av offentligrättslig karaktär. Sedvanerätten, med starkt beaktande av det historiska sammanhanget, spelar en framträdande roll.[1]

Offentligrättsliga är stadgandena i jordfästningslagen om begravningen och i kungörelsen nr 579/1959, innehållande bestämmelser som förut upptagits i hälsovårdsstadgan, vidare bestämmelserna i 1920 års kungörelse om det offentliga byggnadsväsendet, det straffrättsliga gravskyddet (11 kap. 8 och 9 §§ strafflagen), förvaltningsbestämmelserna i kommunalrätten och föreskrifterna i 1916 års lag om nyttjanderätt till gravplats, i vad de avser ordningen å gravplats.

Det privaträttsliga inslaget utgör främst övriga stadganden i 1916 års lag.

Gravrättens egenskap av till sin art offentlig rätt framträder klart när fråga är om begravningsplatsens rättsliga natur (jfr kap. 18 § 8 kyrkolagen).[2] Begravningsplatsens avskiljande såsom ett område för sig torde vara uråldrigt. Den var rättsligen en fridlyst plats och sedan gammalt har till densamma räknats »anständigt stängsel». Kyrkogårdsmuren markerar begravningsplatsens rättsliga särställning. Begravningsplatsen såsom sådan är efter invigningen extra commercium privatorum. Enligt Nehrman bör kyrkogård räknas till kyrkogodset, bona ecclesiastica. Endast genom expropriation eller annan av myndighet godkänd överlåtelseform, alltså medelst en offentligrättslig akt, kan en i bruk varande begravningsplats eller del därav rättsligen bringas att upphöra. Begravningsplatsen såsom förvaltningsrättsligt objekt torde icke vara att hänföra till kategorien finansförmögenhet utan till publik mark utanför den ekonomiska samfärdseln i vanlig mening.[3] Begravningsplatsen är såsom publik mark av speciellt slag (sui generis). Å densamma är icke tillämpliga t. ex. de regler som gäller för väg, gata, torg etc.[4]

Äganderätten till begravningsplats är ofta svävande och av relativt underordnad betydelse. Den publika markens ianspråktagande för sin uppgift undantränger eventuella civilrättsliga anspråk.[5] Ägare torde i allmänhet vara församling, kommun eller kyrkan.

[1] Jfr Fahlbeck s. 79 f. — [2] Jfr a.a. s. 83 f. — [3] Jfr a.a. s. 84—87 och 91—92. — [4] Jfr a.a. s. 87—88. — [5] Jfr a.a. s. 88—90; jfr även Croneborg I s. 41—47.

I den av utredningsmannen verkställda s. k. församlingsutredningen (angående denna se nedan i kap. 4) har framställts frågan vem som anses såsom ägare eller innehavare av begravningsplatserna. I 99 fall har församlingen uppgivits såsom ägare eller innehavare, i 8 fall den kyrkliga samfälligheten, i 6 fall pastoratet, i 3 fall kyrkan och i ett fall den kyrkliga förvaltningen. I övrigt må följande svar här redovisas.

Stockholm: Staden förvaltar norra och södra begravningsplatserna och äger Skogskrematoriet. Krematoriet å norra begravningsplatsen äges av Svenska eldbegängelseföreningen, som även förvaltar ett där befintligt inomhuskolumbarium.

Huddinge: Lokalkyrkan äger gamla kyrkogården, kyrkokommunala församlingen de nya.

Djurö: Sandhamns och Runmarö kapellstiftelser äger var sin begravningsplats.

Ovanåker: Kyrkogården ligger på mark från lönebostället, vilket socknen en gång inköpt.

Salem: Stockholms stad äger Söderby sjukhus' begravningsplats.

Kil: Vissa delar av ecklesiastik mark, för vilken betalas årlig avgäld.

Gränna: Gränna pastorat äger griftegården; arrende betalas till pastoratets boställskassa.

Lenhovda: Äldsta delen äges av församlingen; den utvidgade delen arrenderas av församlingen och anses tillhöra pastoratet.

Öja: Församlingen äger äldsta delen och de utvidgade områdena arrenderas av pastoratet.

Hälsingborg: Kyrkliga samfälligheten förvaltar samtliga begravningsplatser utom begravningsplatsen vid krematoriet, som förvaltas av Stiftelsen Hälsingborgs krematorium. Donationskyrkogården äges av »Consul och Fru Perssons donationsfond för pauvres honteux i Hälsingborg» och förvaltas av den kyrkliga samfälligheten.

Göteborg: Göteborgs kyrkliga kommun är innehavare av begravningsplatserna och ägare av byggnader och övriga anordningar. Vissa markområden arrenderas av den borgerliga kommunen.

Näsinge: Marken är upplåten från ecklesiastika lönebostället.

Frillesås: Marken tillhör pastoratet, lönebostället; församlingen betalar årlig avgäld.

De s. k. konfessionella begravningsplatserna intar en särställning. De äges av församlingar, som ej tillhör folkkyrkan. De bestämmelser som gäller för begravningsplatser i allmänhet torde i allt fall endast kunna tillämpas i den mån det är förenligt med den rätt till religionsutövning, som tillkommer församlingen. Se härom vidare Croneborg I s. 40, 41, 47—49, 117 och 125—127.

Såsom förut nämnts utgör det privaträttsliga inslaget i gravrätten främst stadgandena i 1916 års lag om nyttjanderätt till gravplats. Redan före tillkomsten av denna lag torde frågan ha betraktats ur övervägande privaträttslig synpunkt. I Nehrman, Inledning til then swenska jurisprudentiam ci-

vilem, 1729, II: 1, § 25 s. 101 angavs att begravningskapell och familjegravar är in commercio privatorum.[1]

Denna uppfattning har emellertid icke varit oemotsagd. Ur äldre praxis kan nämnas justitierådet Isbergs skiljaktiga votum i rättsfallet NJA 1893 s. 249. I ett rättsfall från senare tid, NJA 1958 s. 728, har högsta domstolen i vart fall ansett att man ej bör helt draga ut konsekvenserna av ett civilrättsligt betraktelsesätt.

De olika meningarna om den rättsliga naturen av rätten till gravplats bröts mot varandra vid tillkomsten av 1916 års lag. Avslag på det framlagda lagförslaget yrkades av hovrättsrådet K. J. Ekman, presidenten Albert Peterson m. fl. och de synpunkter som anfördes var i huvudsak följande.[2]

Utgångspunkten för kritiken var att man i lagförslaget betraktade nyttjanderätten till gravplats såsom en form av arrenderätt, likställd med lägenhetsarrende (2 kap. 43 § — nu 70 § — nyttjanderättslagen). Bestämmelsen i 1 kap. 2 § nämnda lag om rätt att inteckna nyttjanderätt var tillämplig även på nyttjanderätt till gravplats, men då möjlighet ej förelåg att erhålla lagfart å begravningsplats, kunde i praktiken någon inteckning å rätt till gravplats ej beviljas. Detta visade det ohållbara i konstruktionen. I anslutning till stadgandet i 1894 års jordfästningslag, varav framginge att en församling är pliktig att tillhandahålla plats där de döda får begravas och där envar äger rättighet att få lägerstad för sina döda antingen gravbrev förvärvats eller ej, gjordes gällande att rätten till gravplats var en allmän och offentlig rätt, som tillförsäkrade alla att på sin församlings kyrkogård få gravplats för sina döda och berättigade till att pryda och vårda gravarna. Rätten till gravplats var i själva verket en besittningsrätt utan alla de särskilda kvalifikationer som åtföljer besittning under privat äganderätt eller privat nyttjanderätt. Civilrättens begrepp var icke tillämpliga på ett sådant förhållande, sedan en kyrkogård en gång blivit helgad och invigd för sitt ändamål, och rätten bestod så länge kyrkogården såsom sådan ägde bestånd. Den offentliga rätten reglerade förhållandet mellan den enskilde å ena sidan och det allmänna å den andra. Det vilade ett drag av idealitet över den offentliga rätten. På privaträttens område stod stridiga intressen mot varandra, och det låg då nära till hands att draget av pietet och känsla för det allmänna, för det helas bästa, eliminerades. Kyrkomötet hade godtagit lagen men därvid gjort det uttalandet att lagen hade bort uppfattas från offentligrättslig synpunkt. Gravlagen borde helt skiljas från nyttjanderättslagen och bl. a. reglerna om bristande vård ändras så att man därunder kunde inbegripa varje familjemedlem, trotjänare eller vem som helst annan som hade intresse av att vårda graven, även om han icke i civilrättslig mening kunde anses vara rätt nyttjanderättshavare.

Gentemot dessa synpunkter anfördes bl. a. att nyttjanderätten, även beträffande gravplats, vore av privaträttslig karaktär, enär den utgjorde ett utflöde av äganderätten, vilken vore en privaträtt, underkastad civilrättsliga regler. Den privata äganderätten eller nyttjanderätten kunde emellertid vara

[1] Fahlbeck s. 80. — [2] I kam:s prot. vid 1916 års riksdag nr 28 s. 7 f.

i offentligrättsligt hänseende underkastad begränsningar. Vidare påpekades att lagförslaget avsåg att reglera förhållandet mellan upplåtare av gravplats och nyttjanderättshavaren men däremot icke att angiva vilka plikter som skulle åligga församlingarna med avseende på att hålla kyrkogårdarna i vederbörligt skick. Förslaget avsåg att undanröja det hinder för att hålla kyrkogårdarna i tillfredsställande skick, som kunde ligga i vanvård från nyttjanderättshavarens sida.

Kritiken mot att betrakta rätten till gravplats såsom en rätt av privaträttslig natur har framträtt i nyare doktrin. Enligt uttalanden av Reuterskiöld[1] och Sundberg[2] vore sålunda gravupplåtelserätten till sin natur icke civilrättslig utan offentligrättslig; dispositionen av gravplatser skedde i själva verket genom offentligrättsliga akter. Sundberg anför vidare följande synpunkter. Till vilka egendomliga och stötande konsekvenser den civilrättsliga konstruktionen leder framgår exempelvis därav att 6 § i 1916 års lag talar om ägare till gravvård och vill tillämpa detta ägarebegrepp även i de ej ovanliga fall, där gravvården åstadkommits genom insamling — givarna har uppenbarligen avsett att hedra den dödes minne och icke att ge hans arvingar någon gåva — eller har fått karaktären av ett historiskt monument, helt knutet till den avlidnes person. Rätten till gravplats innebär dels ett skydd för gravplatsen genom förpliktelse för kommunen att icke, utan att i lag angivna förutsättningar är för handen, angripa gravens karaktär av lägerstad för där nedsatta lik, dels därutöver en rätt att nedsätta lik i graven och att i övrigt disponera över densamma i enlighet med ändamålet, exempelvis att där uppsätta gravmonument och verkställa plantering. Fahlbeck uttalar (s. 82 f och s. 70) att det otvivelaktigt framstår såsom något för rättskänslan stötande att betrakta och behandla gravupplåtelsen helt ur privaträttslig synvinkel. Även om de former, i vilka gravupplåtelsen enligt gällande rätt framträder, är den privaträttsliga nyttjanderättens, erhåller man en riktigare och med gravrättens natur bättre överensstämmande uppfattning, när rättsförhållandet betraktas som en offentlig förvaltning genom enskilda. Den privaträttsliga formen utgör ett medel för den offentliga förvaltningen, vilken för sina egna syften begagnar sig av civilrättens högt utvecklade system t. ex. i vad avser det förvaltningsrättsliga avtalet.

Även Croneborg kritiserar den privaträttsliga konstruktionen av rätten till gravplats. Han anser att tanken på denna rätt såsom ett civilrättsligt förhållande står i bestämd strid med uppfattningen att pietetskravet samt sanitära synpunkter och fordringarna på ordning, prydlighet etc. utgör gravrättens grund (Croneborg I s. 21 f). Han påpekar hur meningarna inom tysk rätt är delade. Många, exempelvis Jellinek, uppfattar gravrätten såsom en av den offentliga rätten mer eller mindre starkt påverkad eller genom densamma inskränkt privaträtt. Andra, bland dem O. Mayer, Josef och Göz, finner åter gravrätten vara alltigenom av offentligrättslig art. Enligt fransk rättsuppfattning framträder gravrätten, såvitt angår gravmarken,

[1] Reuterskiöld, Föreläsningar i stats- och förvaltningsrätt III: 2 Kommunalrätt, 1921 s. 48. —
[2] Sundberg, Kommunalrätt s. 405 f.

såsom en domaine public (s. 24). Efter att ytterligare ha utvecklat sina synpunkter (s. 26—33) anför Croneborg sammanfattningsvis (s. 34), att gravrätten är att anse såsom ett offentligrättsligt, icke privaträttsligt begrepp av egendomlig art, en jus speciale. Dess rättsgrund ligger i ett allmänt krav på pietet tillika med vissa andra offentligrättsliga hänsyn. För att gravmarksrätt (rätt till begravningsplats) skall anses föreligga fordras dels att kyrklig invigning av marken skett och dels att död människokropp däri jordats. Upplåtandet till enskilda personer av gravplats utgör en gravmarksinnehavarens offentligrättsliga funktion, som utövas i enlighet med allmänna regler. Vid dess utfärdande måste nödig hänsyn tagas även till privata intressen. Gravrätten innefattar vissa specifika befogenheter dels för gravmarksinnehavare och dels för gravplatsinnehavare. Dessa befogenheter, som redan på grund av objektets egenart är starkt begränsade, ter sig i fråga om s. k. familjegravar juridiskt sett såsom en genom koncession erhållen förmånsrätt (eller om man så vill servitutsrätt), en jus utendi in res aliena. Även de skyldigheter, som åtföljer gravrätten, är av säregen art utan direkt motsvarighet inom privaträtten. Tvistefrågor angående gravrätt bör tillhöra administrativ myndighets, ej allmän domstols prövning.

Croneborg återkommer i olika sammanhang till frågor rörande konsekvenserna av det principiella ståndpunktstagandet. Så talas om äganderätten till gravöverbyggnad (Croneborg I s. 140 och 174 f) samt den bristande enhetligheten i praxis vid upprättande av kyrkogårdsreglementen och gravbrev (s. 156). I Croneborg II behandlar författaren vidare sådana spörsmål som har samband med gravrättens juridiska natur. Så upptages frågor om arv, köp och pantsättning av rätt till gravplats (s. 48—50, 66, 133), utmätning av fast gravanläggning (s. 81 f), rätt till lösa föremål å grav (s. 83 f). Dessa frågor kommer att närmare behandlas senare i betänkandet.

Bestämmelserna om eldbegängelse och krematorier är av rent administrativrättslig art; de yppar ingenting om lagstiftarens uppfattning om karaktären av den rätt, med vilken krematorium av församling eller annan innehaves. Uppförande av krematorium är en offentlig angelägenhet. Det allmänna har att tillse, att likbränningen sker på ett ur hälso- och ordningssynpunkt nöjaktigt sätt och även här är pietetskravet framträdande. Hittills har det varit stadig praxis att krematorium invigts, men någon föreskrift därom finns ej. Är krematorium avsett att inrymma kolumbarium, torde det dock, innan någon urna får där insättas, få i behörig ordning invigas. Efter invigning och insättning av askurna torde platsen få karaktär av begravningsplats.[1]

Frågan om den föreslagna lagstiftningens gestaltning ur nu berörda synpunkter — såsom offentlig rätt eller privaträtt — kommer att ytterligare behandlas i kap. 5 under rubriken Allmänt om lagstiftningens gestaltning.

[1] Jfr Croneborg I s. 120—121.

Kap. 2. Utländsk rätt

Dansk och norsk rätt åberopas ofta såsom lämpliga förebilder för en svensk lagstiftning på förevarande område, särskilt med hänsyn till den mera enhetliga kodifiering av gravrätten som där kommit till stånd. Den danska och norska lagstiftningen skall därför här återgivas relativt fullständigt med redovisning i huvudsak även av den rent redaktionella utformningen.

Dansk rätt

I tre särskilda kungörelser d. 23 sept. 1947 har upptagits den gällande texten till tre lagar, nämligen

lov d. 30 juni 1922 om Kirkers Bestyrelse m. m.,

lov d. 30 juni 1922 om Vedligeholdelse af Kirker og Kirkegaarde m.v. samt

lov d. 30 juni 1922 om Kirkers Brug, Sognebaandsløsning m. m.

Enligt den första av dessa lagar lyder kyrkorna under stiftsøvrigheden — i Köpenhamn Overpræsidenten och biskopen — som Overtilsyn.

Menighedsraadet utgör kyrkans bestyrelse. Detta råd kan uppdraga vissa uppgifter åt ett Udvalg på tre personer (jämför förhållandet kyrkoråd-kyrkogårdsnämnd i svensk rätt).

Viss tillsyn utövas av Provstiudvalget (jämför för svensk rätts del visitation av prosten).

I övrigt är i förevarande sammanhang endast den andra av lagarna av intresse eller alltså

Lov d. 30 juni 1922 om Vedligeholdelse af Kirker og Kirkegaarde m.v.

Lagen består av fem avdelningar,

avd. 1. Kirkerne
» 2. Kirkegaarde
» 3. Tilsynet
» 4. Særligt Tilsyn
» 5. Undtagelser fra Loven. Lovens Ikrafttræden m. m.

I avd. 1 (§§ 1—16) finns bl. a. följande bestämmelser om *kyrkorna*.

Innan arbetet på uppförande av kyrka påbörjas, skall byggnadsplats och beskrivning ha godkänts av kyrkoministeriet. En kyrka får icke rivas, ombyggas eller förändras utan tillstånd av ministeriet.

Menighedsraadet, kyrkans ägare och dess Tilsyn skall bl. a. vaka över att kyrkobyggnaden och dess tillbehör hålles i försvarligt skick och att kyrkogården med vad därtill hör hålles i »sømmelig» (passande, anständigt) Stand och skall svara för att brister avhjälpes.

När omständigheterna talar därför kan på Menighedsraadets framställning

begäras, att gravkapell som är öppna in till kyrkorummet skall skiljas från kyrkan eller att kistorna flyttas från kapellet och nedsättes på kyrkogården, i sistnämnda fall dock endast om ingens lagliga rätt därigenom kränkes. Om ingen finns som är skyldig eller villig att bibehålla ett sådant kapell och däri förvarade kistor i överensstämmelse med Synets fordringar, kan ministeriet tillåta att kyrkan övertar underhållet. I motsatt fall skall kistorna nedsänkas på kyrkogården och kapellet upplåtas för annan användning efter ministeriets bestämmelse. Dessa regler gäller även kistor i koret eller annorstädes i kyrkan eller i gravkällaren under kyrkorummet. Minnesmärken, minnestavlor och andra prydnader kan med Synets (med prosten) godkännande anbringas i kyrkan, när det blivit klargjort att nödiga medel för underhåll är säkrade eller kyrkans bestyrelse är villig att låta kyrkan övertaga underhållet. För minnesmärkens eller minnestavlors anbringande kräves dock att en av Synet anbefalld framställning därom från Menighedsraadet godkännes av ministeriet. Förpliktelsen att underhålla de prydnader m. m. som redan finns i kyrkan åvilar kyrkan, såvida bestyrelsen ej kan påvisa att förpliktelsen åvilar annan. Där sådana föremål finns i kyrkan men anses böra borttagas på grund av deras beskaffenhet, deras förfall eller annan orsak, får det dock icke ske utan ministeriets samtycke. Innan slutligt beslut fattas om borttagande av minnesmärken och minnestavlor, bör dock såvitt möjligt tillfälle beredas dem som har anbragt minnesmärket eller minnestavlan eller deras familjer att yttra sig.

Avd. 2 (§§ 17—29) handlar om *kyrkogårdarna* och innehåller i huvudsak följande bestämmelser.

§ 17. St. 1. Omkring kyrkogården skall finnas ett forsvarligt Hegn, passande för anläggningens karaktär. St. 2. föreskriver att vid utvidgning av kyrkogård Hegnet omkring den nya delen i regel bör vara av samma slag som omkring den äldre och detta isynnerhet om annat Hegn skulle verka skämmande. Enligt st. 3 får äldre Stengærder och Mure omkring kyrkogårdar icke nedbrytas, flyttas eller ersättas med annat material utan ministeriets samtycke.

§ 18. I Kirkegaardshegnet skall det finnas nödigt antal Porte och Laager (liten dörr, grind). De bör vara selvlukkende och inrättade för att aflaases (stängas). Det kan icke tillåtas att en offentlig gångstig lägges över kyrkogården. Gamla murade kyrkogårdsportar och ingångar skall underhållas i överensstämmelse med deras stil och ursprungliga material och de får icke nedbrytas eller förändras utan ministeriets samtycke.

§ 19. St. 1. Kyrkogården skall vara planerad och reguleret och försedd med nödigt antal gångar av tillräcklig bredd. För detta ändamål kan gravplatser helt eller delvis indragas, när ingens lagliga rätt med hänsyn till § 24 därvid kränkes. St. 2. Kyrkogårdens huvudgångar skall vara fasta. St. 3. Kyrkogården skall såvitt möjligt avvattnas så att kistorna, när de nedsänkes i sedvanligt gravdjup, kan stå torrt, dock att avvattning icke kan fordras utförd till större djup än 2,2 m.

§ 20. St. 1. Kyrkogården och de gravplatser, till vilka annan ej har underhållsskyldighet, skall hållas ryddelige for Ukrudt (fria från ogräs) och gräset skall avslås innan det blir långstråigt. Avgräsning kan aldrig tillåtas. St. 2. Kyrkogårdens gångar skall vid varje tid hållas rena. St. 3. Snöskottning på kyrkogården skall företagas från kyrkdörren till kyrkogårdens ingångar samt utanför dessa så långt kyrkans grund sträcker sig, för huvudingångens vidkommande dock alltid till den närmaste i snöskottningsregulativet upptagna allmänna vägen. St. 4. Där det ej omedelbart intill kyrkogården finns offentlig och bekväm tillgång till vatten till bruk vid gravunderhåll, kan Menighedsraadet bestämma att kyrkogården skall förses med en brunn med pump eller en Vandhane (vattenkran). I närheten bör då uppsättas en tavla med varning mot att använda vattnet som dricksvatten.

§ 21. St. 1. På kyrkogården stående träd kan borttagas eller stevnes (stevne = avhugga grenar och topp; tukta) endast med Synets tillåtelse eller enligt dettas bestämmelse, och det kan i så fall begäras, att det vid försäljning av träden eventuellt uppkommande överskottet skall tillfalla kyrkans egendom. St. 2. Ny plantering kan begäras av Synet såväl längs kyrkogårdens Hegn som vid dess huvudgångar, där bredden tillåter det. Planteringen skall dock företagas med nödig hänsyn till att kyrkobyggnaden och dess murar icke berövas ljus och luft. Plan angående planteringen skall alltid föreläggas Synet innan arbetet påbörjas. St. 3. Gravplatsägarna får icke utan särskilt medgivande plantera träd eller træaktige buskar på sina gravplatser och sådana planteringar kan, där de redan finns på gravplatserna, av Synet begäras bli borttagna.

§ 22. St. 1. Vid varje kyrkogård skall finnas protokoll, vari samtliga begravningar införes med angivande av tiden då de skett, den begravnes namn, ställning och ålder samt gravens plats och nummer. På varje grav bör sättas en nummerpåle av ek, järn eller annat lika hållbart material med tydligt angivande av numret i kyrkogårdsprotokollet. St. 2. Likaså skall finnas en karta över kyrkogården, på vilken varje grav skall angivas med nummer.

§ 23. St. 1. Efter förslag av kyrkans styrelse (resp. socknens Menighedsraad) fastställer Stiftsøvrigheden bestämmelser om ordningen på kyrkogården för dennas utnyttjande. Därvid meddelas bestämmelser om gravplatsernas och gravarnas storlek, om betalning för gravplats m. m. St. 2. Vidare kan upptagas bestämmelser om en viss avgift, för vilken kyrkogården övertager gravplatsens underhåll.[1] Om gravplatsägaren icke sörjer för gravplatsens sømmelige underhåll eller om han överträder föreskrifterna därom, kan han förpliktas att överlämna underhållet till kyrkogården mot nämnda avgift. Om han vägrar, kan gravplatsen jämnas och besås med gräs eller beläggas med grus, men den får ej ånyo tagas i bruk förrän den i § 24 stadgade tiden utgått.

[1] Enligt dansk rätt må myndighets åtagande av vård och underhåll av gravplats endast undantagsvis utsträckas utöver 100 år (Siersted, Kirkelovene, 1937, s. 204, Fahlbeck s. 72 not 148).

§ 24. St. 1. Där på grund av lagstiftningens regler gravplats tillhandahålles utan vederlag skall, om den döde var gift, om så önskas samtidigt omedelbart vid sidan av den anvisade gravplatsen utläggas en gravplats för den efterlevande maken, och denne behåller rätten därtill oavsett om han eller hon dör i eller utom socknen. Om den efterlevande avlider först efter utloppet av fredningstiden, skall gravplatsen dock holdes fornyet enligt de regler som fastställts enligt § 23. St. 2. I reglerna enligt § 23 kan bestämmas att varje grav skall ligga orörd i minst 30 år efter begravningen. Har sådan bestämmelse ej meddelats, är fredningstiden 20 år. För barnlik kan dock med ministeriets tillåtelse sättas en kortare tid. För nedgrävda askurnor är fredningstiden normalt 10 år. St. 3. Om likrester uppgräves, skall de nedgrävas samlet og sømmeligt i samma gravplats eller annorstädes på samma eller annan kyrkogård. St. 4. Gravplatser, vari jordats personer som haft särskild betydelse för socknen eller trakten, må, när tiden löpt ut, ej sløjfes (lämnas ovårdad, slopas) av kyrkobestyrelsen utan tillåtelse av Synet (§ 32).

§ 25. St. 1. När Menighedsraadet gör framställning därom, kan i föreskrifterna för självvägande kyrkor bestämmas, att framdeles skall erläggas betalning för förvärv av gravplats på kyrkogården, dock att det alltid skall finnas tillgång för obemedlade till passande gravplatser utan vederlag. Dessa gravplatser får icke förläggas till en särskild avdelning av kyrkogården. St. 2. När familjegravplatser, varmed förstås gravplatser med mer än en gravplats eller — om efterlevande make finns, jfr § 24 st. 1 — mer än två gravplatser, önskas utlagda för socknens till folkkyrkan hörande invånare, liksom när gravplatser önskas bevarade utöver den i föreskrifterna stadgade fredningstiden efter den sist avlidnes begravning, skall sådan önskan tillmötesgås mot att i föreskrifterna fastställd betalning erlägges. St. 3. För utom socknen boende, som antingen har make, föräldrar eller barn begravna på kyrkogården eller som på särskilt sätt har varit knuten till socknen, gäller samma bestämmelser. I tveksamma fall avgör Stiftsøvrigheden. St. 4. Där platsförhållandena medger det kan också utläggas gravplats för andra utsocknes boende mot en i föreskrifterna bestämd betalning, som dock bör vara väsentligt högre. St. 5. Personer, som icke tillhör folkkyrkan, har rätt att få gravplats utlagd på folkkyrkans kyrkogårdar i de socknar där de bor, såvida ej i socknen finns någon kommunal kyrkogård eller kyrkogård för det trossamfund som de tillhör. Den betalning, som härvid skall erläggas, fastställes i föreskrifterna under hänsynstagande till att sådana personer ej deltar i utgifterna för kyrkogårdens underhåll och drift. St. 6. All betalning som erlägges för förvärv av gravplatser för flera än en fredningsperiod, liksom all betalning enligt bestämmelserna i st. 4—5, upptages bland kyrkans medel för att användas till kyrkogårdens utvidgning eller till arbete på kyrkogården efter ministeriets bestämmande. När kyrkogården icke synes inom överskådlig tid behöva utvidgas, kan ministeriet medgiva avvikelse från denna regel. St. 7. Vid kyrkogårdar, där det hittills funnits gravplatser hänförda till fastigheter i socknen, bortfaller denna ordning vid

första ägarskifte efter d. 1/7 1922 och gravplatserna ingår därefter under de i denna lag givna allmänna reglerna.

§ 26. St. 1. Gitterværk (gallerverk) omkring gravplatser får icke anbringas utan kyrkogårdsstyrelsens samtycke och sådan tillåtelse bör givas endast under nödigt hänsynstagande till omkringliggande gravplatser. St. 2. Vid utvidgningar eller nyanläggning av kyrkogårdar kan i föreskrifterna bestämmas att gravplatserna endast må inhägnas med levende Hegn, liksom kyrkan i sådana fall kan övertaga såväl plantering av Hegnen som dessas underhåll. St. 3. Minnesmärken, som genom storlek eller form skulle verka skämmande på kyrkan eller kyrkogården eller vilkas inskrifter må anses opassande, får icke anbringas, och Synet kan begära att de skall undanskaffas. Synets beslut kan dock överklagas hos ministeriet. St. 4. Synet skall tillse att sådana gravstenar eller minnesmärken, som antingen kan tjäna till kyrkogårdens prydande eller till att bevara minnet av förtjänta män och kvinnor, icke avlägsnas från kyrkogården.

§ 27. St. 1. Önskar Menighedsraadet att få uppföra likkapell, krematorium — — — vare sig på kommunalbestyrelsens eller kyrkans bekostnad eller med medel, sammanbragta på privat väg — — — kan ministeriet meddela tillstånd därtill, när framställning därom insändes med bifogande av — — —. Det framtida underhållet åvilar då kyrkan, såvida inte utgifterna täckes på annat sätt. Till uppförande av krematorium på en kyrkogård, som hör till kyrka som icke är i Selveje, kräves tillika samtycke av ägaren till kyrkan — — —.

§ 28. När en kyrkogård — — — icke längre räcker till att tillhandahålla invånarna erforderliga och lämpliga gravplatser, åligger det kyrkan att avhjälpa denna brist antingen genom utvidgning av kyrkogården eller genom anläggning av hjälpkyrkogård. Alla ärenden om kyrkogårdsutvidgningar eller anläggning av nya kyrkogårdar eller hjälpkyrkogårdar skall insändas till ministeriet för godkännande. — — — Mark kan erhållas genom expropriation. — — —

§ 29. Närmare vägledande regler angående kyrkogårds anläggning, underhåll och användning kan givas genom kunglig anordning.

I avd. 3 (§§ 30—40) gives regler om *Tilsynet.*

§ 30. Menighedsraadet eller, för de kyrkors vidkommande, som icke äger sig själva, ägaren av kyrkan, har den dagliga tillsynen över kyrkan och dess tillbehör och över kyrkogården och har ansvaret för att allt hålles i behörigt stånd. Inträffar större skada, skall det anmälas till Provstiudvalget, som avgör vad som skall företagas.

§ 31. Varje år i maj eller juni skall Menighedsraadet eller ägaren av kyrkan tillsamman med en byggnadskunnig man företaga en fullständig Eftersyn av kyrkobyggnaden med tillbehör och kyrkogården och avgiva skriftlig berättelse till Provstiudvalget. Innan detta avgör vad som skall företagas, kan företagas en undersökning av prosten och en av Provstiudvalget utsedd

person. Om sakens beskaffenhet kräver det, kan berättelsen sändas vidare till ministeriet, som då efter sakkunnig undersökning avgör vad som skall göras.

§ 32. Vart tredje år deltar prosten och en av Provstiudvalget utvald person i Eftersynen. Denna ledes då av prosten, som utsätter synen till en dag i maj eller juni och inkallar Menighedsraadet och ägaren av kyrkan till deltagande i Synet. Prosten sänder en utskrift av protokollet till Provstiudvalget som avgör vad som skall företagas (jfr § 31).

§ 33. Genom kungl. anordning gives närmare bestämmelser om hur syneförrättningarna skall hållas.

§ 34. Provstiudvalgets beslut kan överklagas hos ministeriet.

§ 36. Ett icke överklagat beslut av syneförrättning eller beslut av ministeriet är slutligt. Dock kan Menighedsraadet eller ägaren av kyrkan få frågan, huruvida Synet eller ministeriet ålagt kyrkan något som i följd av lagen eller kungl. anordning icke kan åläggas den, bragt inför domstol. Anmälan skall då göras till ministeriet före utgången av den för åtgärdens vidtagande utsatta fristen.

§ 37. Avhjälpes ej brist inom utsatt frist, kan prosten anmäla saken till Stiftsøvrigheden, som kan ålägga vederbörande böter. Kyrkoministern kan bl. a. förordna om att utbetalning av räntor av kyrkans kapital ej får ske förrän viss förpliktelse är fullgjord. Även indrivning kan företagas.

I avd. 4 (§§ 41—44) finns bestämmelser om *Særligt Tilsyn*. Ministeriet kan bestämma att särskilt viktiga kyrkobyggnader ställes under et særligt Kirkesyn. Överklagande kan ske hos ministeriet.

Slutligen upptages i avd. 5 (§ 45) vissa *undantagsbestämmelser*. Ministeriet kan medgiva undantag från vad som är stadgat. Sådana undantag gäller för Köpenhamn m. fl. städer. Om en valmenighet har sin egen kyrka, är den underkastad reglerna i lagen med de jämkningar som kan medgivas av ministeriet.

Kgl. anordning d. 20 april 1953 om kirkegaarde.

Denna kgl. anordning har utfärdats med stöd av 29 § i 1922 års lag. I det följande skall innehållet i anordningen redovisas relativt fullständigt. Anordningen är indelad i 6 avdelningar, A—F.

A. Vedligeholdelse (underhåll).

§ 1. Enligt lagens § 6 åligger det menighetsrådet, kyrkans ägare och dess tillsyn att vaka över att kyrkogården med vad därtill hör, därunder byggnader, jfr § 27, hålles i sømmelig (passande, anständigt) stand i överens-

stämmelse med ställets karaktär och under iakttagande av vedtægtens (kommunens reglementes) bestämmelser, jfr § 21, och att sörja för att brister, där sådana visar sig, avhjälpes, om så erfordras efter närmare anvisning, jfr nedan § 30.

§ 2. Existerande stengärdesgårdar och murar omkring kyrkogårdar må icke nedbrytas, flyttas eller ersättas med annat material utan ministeriets samtycke. Ej heller må beståndsdelar av dylika anordningar utan sådant samtycke ingå i nybyggnader utanför kyrkogården. — — —

Gamla kyrkogårdsportar och ingångspartier skall underhållas i överensstämmelse med deras stil och ursprungliga material och får icke nedbrytas eller förändras utan ministeriets samtycke.

I 3 st. föreskrives att kyrkogårdsbestyrelsen skall övervaka att närmaste omgivning icke bebygges eller brukas på ett skämmande sätt. Förhandling skall ske med vederbörande och eventuellt anmälan ske till ministeriet.

I 4 st. stadgas att kyrkobestyrelsen skall vaka över planteringar på och vid kyrkogården. Ledningsstolpar o. dyl. får ej anbringas på kyrkogården och ledningar bör ej sträckas över den.

§ 3. Kyrkogården kan, där det är nödvändigt, av provstiudvalget begäras bli planerad och reguleret samt försedd med nödigt antal gångar av tillräcklig bredd. Önskas äldre kyrkogårdar reguleret, bör vittgående hänsyn tagas till existerande skönhetsvärden. Utläggning av nödiga gångar kan ej ske utan att hänsynen till bestående gravplatser tillåter det, jfr i övrigt lagens § 24 st. 2.

St. 2—4 innehåller detaljerade bestämmelser om gångar och körvägar på kyrkogården, deras bredd, beläggning etc.

§ 4. Menighetsrådet kan bestämma om brunn och avlopp.

§ 5. Kyrkogården och de gravplatser, till vilka annan ej har underhållsplikt, skall av menighetsrådet eller, om kyrkan icke är självvägande, av ägaren hållas fria från ogräs, planteras, grusläggas eller besås med gräs, som slås innan det blir långstråigt. Avgräsning kan aldrig tillåtas.

Varje gravplats med därtill hörande inhägnad och minnesmärke skall underhållas sømmeligt i överenstämmelse med i reglementet (§ 21) fastställda bestämmelser.

Om i reglementet fastställts en taxa, enligt vilken kyrkogården övertar underhåll av gravplatser, kan gravplatsägaren, om gravplatsen ej behörigen underhålles, förpliktas att överlämna underhållet till kyrkogården enligt denna taxa.

Om gravplatsägaren eller den, till vilken han har överlämnat underhållet av gravplatsen, icke iakttar bestämmelserna härom, kan gravplatsen, efter varsel till gravplatsägaren, om dennes vistelseort är känd för kyrkogårdsbestyrelsen, slopas och därefter antingen planteras, besås med gräs eller grusläggas, men den må ej före utgången av tiden för gravplatsrätten tagas i bruk.

5 st. handlar om omhändertagande av avfall.

I § 6 meddelas föreskrifter om renhållning av gångar och snöskottning.

§ 7 upptar detaljerade bestämmelser om plantor, träd och häckar. Kyrkobestyrelsen, kyrkogårdsbestyrelsen och provstiudvalget har vissa befogenheter.

B. Anlæg af nye kirkegaarde eller utvidelse m.v. af kirkegaarde.

§ 8. Kyrkoministeriets godkännande skall inhämtas. Ministeriet hör sundhedsstyrelsen. Även konstakademiens udvalg for havekunst (trädgårdskonst) kan höras.

§ 9. Bestämmelser om dränering m. m. (kan ej fordras till större djup än 2,2 m.)

§ 10. Brunn och avlopp.

§ 11. Vid beräkning av storleken av kyrkogård kan man som vägledning ha följande metod: man multiplicerar den normala storleken av en gravplats, jfr § 14, med genomsnittet av antalet dödsfall under de senaste 10 åren inom den aktuella befolkningen och det antal år som motsvarar fredningstiden, jfr § 25. Denna areal bör ökas med plats för vägar, gångar, planteringar etc., varjämte hänsyn bör tagas till förnyelser av gravplatser utöver fredningstiden och till befolkningstillväxten och möjligen även till sådana eventualiteter som epidemier vissa år.

§ 12. Kyrkogården skall ha en försvarlig inhägnad, passande till anläggningens karaktär. Den bör utgöra tillräckligt skydd mot lösgående kreatur, hundar eller andra djur som kan störa kyrkogårdens frid.

Vidare stadgas i § 12 om hägnadens beskaffenhet, parkeringsplatser utanför kyrkogårdarna etc.

§ 13 innehåller bestämmelser om gångar på kyrkogården.

§ 14. En gravplats för vuxen person kan i allmänhet ha en storlek av 1,2 × 2,6 m. men bör i lättare jord göras något större.

För barn kan storleken vara 0,8 × 1,2 m. Det kan vara lämpligt att inrätta en särskild avdelning för barnbegravningar, om fredningstiden för sådana gravar enligt § 24 i lagen är kortare än den allmänna fredningstiden.

§ 15. Bestämmelser om plantering på kyrkogård.

Vid utvidgning eller nyanläggning av kyrkogård kan i reglementet enligt § 21 bestämmas, att gravplatserna endast må förses med levande, eventuellt ensartad inhägnad; i reglementet kan bestämmas att kyrkan i sådant fall övertar såväl plantering som underhåll av inhägnaden.

C. Urnegravsteder m.v.

§ 16. På samtliga kyrkogårdar kan urnor med askan av lik nedgrävas i jorden.

När förhållandena påkallar det, kan anläggas särskilda avdelningar på kyrkogården endast avsedda för nedsättande av askurnor (urnehaver). Med avseende på anläggning av och plantsättning å de särskilda gravplatserna i urnehaven må gravplatsägaren iaktta de härom i reglementet, jfr § 21, meddelade bestämmelserna.

Vid anläggning av gångar mellan urngravplatserna kan avvikelse ske från bestämmelserna i § 3 st. 2 och 3 om utförande och bredd. Som beläggning kan användas fliser, trædsten (stenplattor), brosten (gatsten) eller annat efter anläggningens karaktär.

§ 17. Fredningstiden för en urngrav är normalt 10 år.

En urngravplats skall ha en yta av minst 0,5 kvm. En gravplats av denna storlek bereder vid nedsättning i dubbelt djup plats för två urnor. Över en askurna skall vara minst 0,5 m. jord.

För anbringande av askan av lik, för vilken icke önskas egen gravplats, kan anläggas ett fællesgravsted, men för denna bör beräknas samma plats per urna som är angivet i st. 2.

§ 18. Askurnor kan nedsättas i familjegravplatser, i vilka förut är nedsatta eller senare önskas nedsatta lik. Vid urnas nedsättande skall gravplatsen vara förnyad minst 10 år fram i tiden, och urnan skall nedsättas så, att den såvitt möjligt förblir orörd vid senare nedsättning av obränt lik.

§ 19. Användes ej en av vederbörande krematorium allmänt använd urna av förgängligt material, skall urnan godkännas av kyrkogårdsbestyrelsen.

§ 20. Flyttning av askurnor, nedgrävda å kyrkogård, må endast ske efter inhämtad tillåtelse av ministeriet för varje särskilt fall.

D. Benyttelse.

§ 21. Jämlikt lagen § 23 skall för envar kyrkogård utfärdas en vedtægt (reglemente) för ordningen på kyrkogården och för dess nyttjande. Reglementet fastställes av stiftsøvrigheden efter förslag av kyrkans bestyrelse och, där kyrkan icke är självvägande, efter inhämtat yttrande från menighetsrådet.

I reglementet skall meddelas bestämmelser om gravstedernes (gravplatsernas) och de enskilda gravpladsers (gravarnas) storlek samt gravdjup, om förvärv och förnyelse av gravplatser och betalningen därför, jfr § 25 i lagen, om fredningstidens längd, om anbringande av inhägnad och minnesmärke på gravplatser och eventuell betalning för sådant anbringande, om underhåll och plantsättning, om användande av lighus (bårhus) m. m. samt andra bestämmelser, som finnes nödvändiga eller ändamålsenliga för ordningen på kyrkogården och dess utnyttjande.

I förbindelse med bestämmelserna om betalning för förvärv av och förnyelse av gravplatser skall i reglementet angivas, vid vilka tillfällen med hänsyn till § 25 st. 6 i lagen vederlagen skall upptagas bland kyrkans medel, såvida ej befrielse därifrån är medgiven av ministeriet.

I st. 4—6 stadgas bl. a. om upptagande i reglementet av bestämmelser om en viss taxa, för vilken kyrkogården övertar underhåll av gravplatser, se närmare § 23.

§ 22. För åstadkommande av ordning med avseende å gravplatserna skall vid envar kyrkogård finnas ett av prosten auktoriserat protokoll i två ex-

emplar, som förvaras på skilda ställen och vari samtliga begravningar på kyrkogården införes med angivande av tiden, då begravningen ägde rum, den begravnes namn, yrke, födelse- och dödsdag samt gravens plats och nummer på kyrkogården. I anslutning till protokollen bör föras ett alfabetiskt register över de begravna. På envar grav bör på kyrkogårdens bekostnad sättas en nummerpåle av ek, järn, betong eller lika hållbart material med tydligt angivande av numret i kyrkogårdsprotokollet.

Vidare skall finnas en karta över kyrkogården, på vilken varje grav upptages med nummer. Kartan, som skall godkännas av provstiudvalget, skall finnas i två exemplar, som förvaras på olika ställen.

Protokoll och karta skall förevisas vid den årliga eftersynen på kyrkogården. Vidare skall gravarna på kyrkogården minst en gång årligen jämföras med kartan och protokollet och eventuella oöverensstämmelser beriktigas.

§ 23. Finns ej i reglementet enligt § 21 bestämmelser om en viss taxa, enligt vilken kyrkogården övertar underhåll av gravplatser, må vid varje tillfälle träffas överenskommelse härom med kyrkogårdsbestyrelsen, varemot de vid kyrkan anställda personerna icke med bindande verkan för kyrkan skall kunna träffa sådana överenskommelser. Om underhållsskyldigheten övertages för längre tid än en fredningsperiod, skall överenskommelsen godkännas av stiftsøvrigheden.

När vederlaget för underhåll erlägges med ett belopp en gång för alla, skall det ingå bland kyrkans medel, såvida ej efter ansökan till ministeriet tillåtelse meddelas till annan placering. Efter underhållstidens slut kan vederlaget efter ministeriets bestämmande användas till kyrkogårdens utvidgning eller till arbeten vid kyrkogården, eventuellt kyrkan.

Underhållsplikten omfattar ej förnyelse av gitter (galler) eller minnesmärke på gravplatsen, med mindre särskilt vederlag erlägges därför.

§ 24. Där enligt gällande bestämmelser utan vederlag utlägges gravplats för en avliden, skall, om denne var gift, om så önskas, samtidigt omedelbart vid sidan av den anvisade gravplatsen likaledes utan vederlag utläggas gravplats till den efterlevande maken, och denne bevarar då rätten därtill, oavsett om han eller hon dör i eller utom socknen och även om dödsfallet inträffar först efter utloppet av fredningstiden. I sistnämnda fall må dock betalning erläggas för förnyelse av gravplatsen efter de regler som må meddelas i reglementet.

§ 25. Fredningstiden är normalt 20 år. I reglementet kan dock bestämmas, att envar grav skall ligga orörd i minst 30 år efter begravningen. För barnlik kan med ministeriets tillåtelse sättas kortare frister.

§ 26. Gitterværk (gallerverk) omkring gravplatser må icke anbringas utan kyrkogårdsbestyrelsens samtycke och sådan tillåtelse bör blott lämnas med nödigt hänsynstagande till kringliggande gravplatser. Gravgitre, som verkar skämmande på kyrkogården, kan av provstiudvalget begäras bli borttaget.

Minnesmärken, som genom sin storlek eller form skulle verka skämman-

de på kyrkan eller kyrkogården, eller vilkas inskrifter eller utstyrsel må anses opassande, må icke anbringas och kan av provstiudvalget begäras borttagna. Ett sådant avgörande kan dock överklagas hos ministeriet.

Provstiudvalget skall tillse, att ligsten eller minnesmärken, som antingen kan tjäna till kyrkogårdens prydnad eller till att bevara minnet av förtjänta män och kvinnor, icke bortföres från kyrkogården, men när flyttning är nödvändig, skall de uppställas på ett annat passande ställe på kyrkogården.

§ 27. Ligkapel, krematorium, lighus, redskabshus, nødtørftshus, eller andra byggnader må ej uppföras på kyrkogården utan tillstånd av ministeriet. Uppförande av krematorium må också godkännas av justitieministeriet och, om kyrkan ej är självägande, av kyrkans ägare.

Dessutom upptages i paragrafen vissa detaljbestämmelser härom.

§ 28. Flyttning av lik må endast äga rum efter tillstånd av ministeriet. Angående tillåtelse till flyttning av askurnor som nedgrävts å kyrkogård hänvisas till § 20.

Om likrester uppgräves, skall de nedgrävas samlat och sømmelig i samma gravplats eller på annat ställe på samma eller annan kyrkogård.

§ 29. För nedläggande av kyrkogård fordras ministeriets samtycke. Nedläggande kan ej ske innan den tid, för vilken gravplatser sålts, har löpt ut, med mindre överenskommelse träffas med de ifrågavarande gravplatsägarna.

E. Tilsynet.

§ 30. Den dagliga tillsynen över att kyrkogården och därtill hörande byggnader hålles i behörigt stånd åvilar menighetsrådet resp. ägaren av kyrkan. Inträffar större skada, skall det anmälas till provstiudvalget, som avgör vad som skall företagas.

§ 31. Vart år skall i maj eller juni menighetsrådet resp. ägaren av kyrkan hålla fullständig eftersyn å kyrkogården.

§ 32. Vart tredje år deltar prosten och en av provstiudvalget utsedd byggnadskunnig person i den årliga eftersynen (lagens § 32).

§ 33. Av provstiudvalget träffade avgöranden med anledning av vad som förekommit vid syneförrättningar enligt §§ 31 och 32 kan överklagas hos ministeriet.

§§ 34 och 35 innehåller vissa kompletterande bestämmelser om syn.

§ 36 handlar om extraordinarie syn.

F. Særlige bestemmelser.

§§ 37—42. Av dessa bestämmelser må nämnas följande.

Om en valmenighet har egen kyrkogård är denna anordning tillämplig med de jämkningar som kan ha medgivits av ministeriet.

För kyrkogårdarna i Köpenhamn m. fl. orter är anordningen tillämplig med de jämkningar, som följer av förhållandenas natur eller som framgår av reglemente som stadfästs av ministeriet.

Där ministeriet under särskilda omständigheter har meddelat tillstånd till inrättande av begravningsplatser för stiftelser, sjukhus eller enskilda familjer, sker tillsynen av prosten och den av provstiudvalget valde byggnadskunnige mannen.

I lov d. 19 april 1907 om forskellige Forhold vedrørende Begravelser finns bestämmelser motsvarande de i den svenska jordfästningslagen upptagna. I § 6 stadgas: På begäran av en kommunalstyrelse kan ministeriet medgiva att i en kommun på dess bekostnad anlägges kommunala begravningsplatser med lika tillgång för alla kommunens invånare att där bli jordade och för alla trossamfunds präster att där förrätta begravning med användande av deras trossamfunds ritual. På sådana begravningsplatser skall kommunen uppföra minst ett begravningskapell, som på lika villkor kan upplåtas vid alla begravningar som försiggår på kommunens begravningsplats. Likaså skall det stå varje trossamfund fritt att på egen bekostnad uppföra eget kapell på platsen. Trossamfund utanför folkkyrkan kan, när de önskar, anlägga egna kyrkogårdar eller begravningsplatser med iakttagande av de för kyrkogårdsanläggning m. m. för varje tid meddelade föreskrifter. Genom en av ministeriet stadfäst överenskommelse mellan bestyrelsen för ett sådant trossamfund utanför folkkyrkan och vederbörande kyrkogårdsbestyrelse kan också, där förhållandena det medgiver, en del av en folkkyrklig kyrkogård överlåtas till trossamfundet för särskilt bruk mot att skälig ersättning utgår till vederbörande kyrka eller begravningsväsen.

I lov d. 14 mars 1931 om Ligbrænding föreskrives bl. a.

§ 1. Likbränning är på nedannämnda villkor tillåten i därför inrättade, av justitieministern godkända anstalter (krematorier).

§ 2. Likbränning kan äga rum i följande fall: — — —

§ 4. När likbränning ägt rum, skall askan antingen begravas på en kyrkogård eller på annat av justitieministern godkänt ställe eller insättas i särskilt därför inrättade, av justitieministern godkända rum. Justitieministern eller efter hans bemyndigande vederbörande politimester (i Köpenhamn politidirektören) kan dock tillåta att med askan förhålles på annat passande sätt, såvida det föreligger en bestämt uttalad önskan därom av den avlidne.

§ 6. Närmare föreskrifter om utförande av likbränning meddelas av justitieministern.

Norsk rätt

Lov d. 3 aug. 1897 om Kirker og Kirkegaarde

Kap. 1 (§§ 1—10) handlar om *kyrkornas egendomsförhållanden*. Sognekirken är i regel Sognemenighedens egendom och får icke avhändas.

Kap. 2 (§§ 11—19) innehåller bestämmelser om kyrkornas egendom, in-

täkter och utgifter. Jordagods, som tillhör en menighetens kyrka, kan avhändas efter beslut av Kommunestyret med samtycke av Konungen eller den han därtill bemyndigar.

I kap. 3 (§§ 21—32) finns bestämmelser om *kyrkornas* nybyggnad och underhåll. Kyrka må icke nedtagas, uppföras, ombyggas eller underkastas större förändring utan tillåtelse av Konungen eller den han därtill bemyndigar. Tvist om kyrkas användbarhet avgöres av Skjøn (enligt lag d. 1 juni 1917 om skjøn, ekspropriationssaker og odelsløsning). Kyrkan med dess tillbehör skall vid varje tid hållas i lovlig Stand og sømmelig (passande, anständig) Orden. Underlåter Kommunestyret efter framställning av kyrkans Overtilsyn att fullgöra skyldighet i fråga om kyrkas byggande eller underhåll, kan Overtilsynet hänskjuta saken till avgörande av Skjøn av utombys män.

Kap. 4 (§§ 33—43) handlar om *kyrkogårdar.*

§ 33. Anläggning och utvidgning samt nedläggande av kyrkogård får äga rum först sedan hälsorådet uttalat sig och med samtycke av Konungen eller den han bemyndigat.

(Enligt dissenterlagen d. 27/6 1891 § 16 är dissenters, såvida de ej använder allmän kyrkogård, vid valet av begravningsplats underkastade Øvrighedens närmare bestämmelser samt skyldiga att följa hälsovårdsmyndigheternas föreskrifter angående begravningar. Använder de allmän kyrkogård, skall de ha rätt att använda kyrkklockorna.)

§ 34. Var socken skall ha kyrkogård, vilken som regel anlägges vid eller i närheten av kyrkan. Inom den för bebyggelse reglerade delen av stad må kyrkogård ej anläggas, med mindre särskilda förhållanden kräver det.

§ 35. På annan plats än kyrkogård får begravning icke äga rum utan Konungens tillstånd. Gravplats må ej inrättas i kyrka eller under dess golv.

§ 36. Kyrkogård skall utom plats till nödiga vägar och gångar ha plats för så många gravar som hälften av socknens invånarantal, var grav 2,4 m. lång och 1,2 m. bred.

§ 37. För gravplats på kyrkogård i menighetens ägo erlägges icke betalning. För fæste (fæste = städja, fasta, arrende på livstid eller med rätt att låta avtalet gå i arv) av särskild gravplats eller när grav önskas bevarad mer än 20 år på sådan kyrkogård, kan betalning krävas enligt fastställd taxa. Utnyttjas kyrkogården av någon som ej tillhör menigheten, kan krävas vederlag likaledes enligt fastställd taxa.

§ 38. Grav må icke öppnas av annan än den för varje kyrkogård tillsatte grävaren och efter dödsanmälan, undertecknad för menighetsmedlemmar av sockenprästen, för medlemmar av ordnad dissentermenighet av dennas präst eller föreståndare och för andra av Øvrigheden. — — — Nöjaktig förteckning över gravarna föres för varje kyrkogård. För grävning, ringning, användande av gravkapell och liknande på kyrkogård, som är i menighetens ägo, kan krävas betalning efter taxa.

§ 39. De i §§ 37 och 38 omtalade taxorna fastställes av kommunestyret

efter förslag av kyrkans Tilsyn och godkännes av Overtilsynet. I övrigt skall utgifter för anläggning och underhåll av kyrkogård i menighets ägo bestridas på samma sätt som är bestämt för kyrkor (brist täckes enligt skattelagarna).

§ 40. Anläggning eller utvidgning av kyrkogård, som ligger intill kyrka i privat ägo, bekostas av kyrkans ägare. Är denne icke villig härtill, har han att till menigheten överlämna kyrka med kyrkogård och övriga tillhörigheter. Försummas underhåll av sådan kyrkogård, kommer reglerna i § 29 till tillämpning (liknande påföljd).

§ 41. Ettvart begravet lik skall i regel vila orört i jorden i 20 år, dock kan denna frist med samtycke av Konungen efter hälsorådets hörande nedsättas till 15 år för kyrkogårdar, där förhållandena är särskilt gynnsamma för likens upplösning. På samma sätt skall det vara möjligt att bestämma en kortare frist för lik av barn under 12 år.

Flyttning av begravna må ske endast med samtycke av kirkedepartementet efter hälsorådets yttrande.

Anses undersökning av begravet lik påkallat av något allmänt intresse, kan tillåtelse därtill meddelas av Øvrigheden.

§ 42. Kyrkogård skall i den utsträckning som av hälsorådet anses nödvändig vara avdikad (afgrøftet), vara försvarligt inhägnad och hållas i sømmelig Stand.

Hälsorådet skall bestämma gravarnas djup med godkännande av Overtilsynet. Dock skall envar grav vara så anlagd, att det lik som däri nedsättes icke beröres av grundvatten och så att mellan kistans översta kant och markytan är ett avstånd av minst en meter.

I övrigt skall allmänna bestämmelser om kyrkogården och dess nyttjande, bl. a. om anordnande och borttagande av gravminder, bänkar, plantering, hegn och andra anordningar meddelas av Tilsynet med Overtilsynets godkännande.

§ 43. När kyrkogård nedlägges, skall den vara fredad i minst 40 år efter den senaste begravningen.

Kap. 5 (§§ 44—53) handlar om *kyrkornas Tilsyn.*

§ 44. För vart av rikets stift utgör stiftsamtmannen och biskopen Kirkernes Overtilsyn.

Inom varje prosteri har prosten att ha inseende över allt som rör kyrkor och kyrkogårdar.

§§ 45 och 46. Menighetsrådet (fellesrådet) har tillsyn över kyrka och kyrkogård.

§ 51. Overtilsynet har den allmänna tillsynen över stiftets kyrkor och kyrkogårdar och att gällande bestämmelser följes.

§ 53. Ettvart beslut av Kommunestyrer rörande kyrkor och kyrkogårdar skall meddelas Overtilsynet.

Kap. 6 har rubriken *Andre Bestemmelser.* Där stadgas i § 54 att ny kyrka eller kyrkogård icke får tagas i bruk förrän den är invigd. Detsamma skall

efter Konungens bestämmande tillämpas när kyrka ombygges eller kyrkogård utvidgas. Enligt § 55 kan Konungen, när särskilda förhållanden gör det påkallat, medgiva avvikelse från bestämmelserna i denna lag.

Lov d. 29 april 1953 om Den norske kirkes ordning

Enligt bestämmelserna i kap. 1 hör varje socken under ett prestegjeld, vart prestegjeld under ett prosti och vart prosti under ett biskopsdöme.

I kap. 2 finns bestämmelser om menighetsråd. I var socken skall ett sådant finnas. Det består av sockenprästen och, efter menighetsmötets bestämmelse, av visst antal andra medlemmar. Vid behandling av saker, som skall föreläggas kommunestyret för godkännande, företrädes menighetsrådet av en representant. Menighetsrådet väljer varje år bland sina medlemmar ordförande och vice ordförande.

Bland bestämmelserna i kap. 3 och 4 kan nämnas, att biskopen och prosten har rätt att deltaga i menighetsrådets möten. Menighetsrådet utser ett bygningsutvalg, som har tillsyn över kyrka och kyrkogård.

I kap. 5 stadgas om menighetsmöte. Det sammankallas av menighetsrådet eller när minst 20 av sockenborna kräver det. Menighetsmötet skall uttala sig om bl. a. uppförande eller nedläggande av kyrka, kapell, gravkapell, annan kyrklig byggnad och krematorium och om anläggande eller nedläggande av kyrkogård.

Kap. 6 handlar om bispedømmerådet.

I **lov d. 3 maj 1913 om likbrænding** stadgas i §§ 1—5 om förutsättningarna för att likbränning skall få ske. Enligt § 6 må likbränning endast utföras i anstalter som är inrättade därför (krematorier) och som Konungen har godkänt. När likbränning ägt rum, skall askan omsorgsfullt samlas i en urna, som begraves på kyrkogård eller sättes i ett rum, som är inrättat för förvaring av askurnor (kapel, urnehal) och som Konungen har godkänt. Konungen eller den han förordnar kan dock tillåta att askan förvaras (blir opbevart) på annat sätt. Närmare föreskrifter om genomförande av lagen meddelas av Konungen.

Kap. 3. Utredningsuppdraget

Vid olika tillfällen under senare år har kyrkomötet, i anledning av väckta motioner, hos Kungl. Maj:t givit uttryck åt den uppfattningen, att de nuvarande bestämmelserna rörande gravrätten och därmed sammanhängande frågor är både otillfredsställande och otillräckliga.

Med anledning av motion nr 28 till *1941 års kyrkomöte* av herr Turén anhöll kyrkomötet (tillf. utsk:s betänkande nr 6) att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utfärdande av föreskrifter, innefattande dels skyldighet för gravupplåtare att föra gravbok och gravkarta, dels ock skyldighet för inne-

havare av gravplats att, innan gravvård uppsättes eller annan gravanläggning utföres, inhämta kyrkogårdsmyndighetens godkännande av anläggningen.

Motionären hade även ifrågasatt närmare föreskrifter om innehav av gravplats och antytt möjligheten av sådant inskrivningsförfarande, som skulle garantera bibehållandet av nyttjanderätten och reglera förändringar i innehavet genom överlåtelse, arv eller dylikt. Kyrkomötet ansåg dock, att denna fråga hade så stor räckvidd, att den icke borde upptagas i detta sammanhang utan uppskjutas till en eventuell framtida utredning rörande gravrätten i dess helhet.

Med anledning av motion nr 35 till *1946 års kyrkomöte*, likaledes av herr Turén, anhöll kyrkomötet (kyrkolagsutsk:s betänkande nr 24) dels om en allmän översyn av gällande lagstiftning på gravrättens område, dels ock om utarbetande av det förslag till reviderad eller ny lagstiftning, som kunde föranledas av en sådan översyn.

I motionen anfördes bl. a. Lagstiftningen på gravrättens område är, trots mångfalden av författningar, ofullständig. Rättsskydd saknas i väsentliga stycken för värden, som det borde anstå kyrkan och samhället att vårda sig om, och sedvanerätten är icke alltid så utbildad och entydig, att den på tillfredsställande sätt förmår uppväga bristen på positiva lagbud. Hithörande lagbestämmelser är även delvis föråldrade, delvis oklara. De olika stadgandena vilar icke på en enhetlig uppfattning om gravrättens natur. Dessa förhållanden i förening med stadgandenas uppdelning på ett flertal författningar av olika ursprung gör den praktiska tillämpningen osäker och vacklande. Efter att ha anfört vissa exempel uttalade motionären, att sådana tveksamheter och motsättningar i rättstillämpningen som kommit till synes icke skulle behöva ifrågakomma, därest griftefridsbegreppet bleve klart utformat i en reformerad, på pietetskravet grundad gravrättslagstiftning.

Kyrkolagsutskottet uttalade, att den i motionen väckta frågan var av stor räckvidd. Den ifrågasatta lagstiftningen måste nämligen komma att gripa in på olikartade rättsområden och avse förhållanden, som i stor utsträckning icke varit föremål för rättslig reglering. Den måste bli både sammanfattande och nyskapande. De stadganden, som redan fanns på förevarande område, var införda i ett flertal författningar, som tillkommit på skilda tider och i olika sammanhang och som icke vilade på en gemensam grund. I många fall saknades rättsliga regler beträffande åtskilliga med gravväsendet sammanhängande frågor. Brister på gravväsendets område kom därjämte till synes bl. a. i fråga om överlåtelse av belagda gravplatser, vanvård av gravar, förverkande av nyttjanderätt till gravplats och exekutiva åtgärder beträffande gravöverbyggnad. De angivna förhållandena hade föranlett osäkerhet i lagtillämpningen och växlande praxis. Erfarenheten visade också att förhållandena på detta område flerstädes i landet icke var tillfredsställande. Slutligen erinrades om behovet av föreskrifter om gravbok och gravkarta. Utskottet fann därför en revision av den gravrättsliga lagstiftningen angelägen.

I en till *1951 års kyrkomöte* avgiven motion nr 13 hemställde herr Ove Hassler om skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning angående kyrkogårdsväsendet, så att en modern lagstiftning komme till stånd på detta område. I motionen behandlades två problem, det ena gällande frågan om åtgärder för höjande av kyrkogårdskulturen, det andra rörande gravrätten. Kyrkolagsutskottet yttrade i sitt betänkande nr 2, att utskottet väl kunde instämma i motionärens mening att det i vissa trakter bruste i fråga om både organisation och vård av kyrkogårdarna. Men utskottet ville lägga större tonvikt på uttalandet i motionen att många församlingar nu framvisade välorganiserade och välskötta kyrkogårdar. Överhuvud torde kunna sägas att kyrkogårdskulturen under senare år allt mera höjts. En bidragande orsak härtill syntes vara de olika föreskrifter, som i allt större utsträckning antagits av de lokala organen. Dessa hade på flera håll erhållit verksamt stöd i sina strävanden för en förbättrad kyrkogårdskultur från biskoparnas och domkapitlens sida. En av Svenska pastoratens riksförbund igångsatt utredning hade veterligen också föranlett praktiska initiativ i denna riktning. Självfallet vore att med tillfredsställelse hälsa dessa olika åtgärder i syfte att kyrkogårdarna skulle framträda i ordnat och värdigt skick. Enligt utskottets mening var det önskvärt att utvecklingen i nu förevarande hänseenden fick fortgå fritt och obundet. Därigenom vunnes bl. a. att lokala synpunkter lättare kunde bli tillgodosedda än om enhetliga och detaljerade föreskrifter för hela riket skulle utfärdas. Nu gällande ordning torde också göra det möjligt att i högre grad tillmötesgå de särskilda önskemål som anhöriga till en avliden kunde ha. Med den utveckling som nu rådde framstod det ej såsom erforderligt och knappast heller önskvärt med en sådan enhetlig reglering i syfte att höja kyrkogårdskulturen, som åsyftades i motionen. Däremot torde föreskrifter rörande de för kyrkogårdsväsendet grundläggande urkunderna, gravbok och gravkarta, vara av behovet påkallade. — Utskottet delade den av 1946 års kyrkolagsutskott uttalade uppfattningen att en översyn av den gravrättsliga lagstiftningen var angelägen och instämde i de synpunkter som 1946 framfördes till stöd härför. I anslutning härtill framhölls, att en ny lagstiftning på gravrättens område syntes vara ägnad att underlätta strävandena att höja kyrkogårdskulturen. — Utskottet hemställde — och denna hemställan bifölls av kyrkomötet — att kyrkomötet måtte besluta att i underdånig skrivelse framhålla angelägenheten av att den av 1941 års kyrkomöte begärda utredningen om utfärdande av föreskrifter om skyldighet för gravupplåtare att föra gravbok och gravkarta samt den av 1946 års kyrkomöte begärda allmänna översynen av gällande lagstiftning på gravrättens område snarast genomfördes.

Med anledning av en motion nr 4 till *1957 års kyrkomöte,* också av herr Ove Hassler, anmälde kyrkomötet (kyrkolagsutsk:s betänkande nr 9) till Kungl. Maj:t sina allvarliga bekymmer beträffande rådande förhållanden på gravrättens område och hemställde, att förslag till ny lagstiftning på området skyndsamt måtte framläggas. I sitt utlåtande anförde kyrkolags-

utskottet, att det ej förelåg någon tvekan om att en ny lagstiftning, som uppbures av vördnad för döden och aktning för människovärdet, snarast måste komma till stånd. Ju längre lösningen av frågan uppsköts, desto oefterrättligare blev förhållandena på området. Det påpekades, att frågan kunnat lösas i Danmark och Norge.

Frågan om ny lagstiftning på gravrättens område behandlades även av *1958 års kyrkomöte* med anledning av en motion nr 3 av herr Werner Danielsson. Kyrkomötet beslöt emellertid på hemställan av kyrkolagsutskottet (betänkande nr 7) att avslå motionen, då hänvändelse till Kungl. Maj:t skett så sent som föregående år och grund för antagande fanns att den begärda utredningen kunde komma att påbörjas snarast.

I *direktiven för utredningen* d. 23 jan. 1959 anförde chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell:

I samband med berörda framställningar till Kungl. Maj:t har inom kyrkomötet påvisats åtskilliga olägenheter med nu gällande bestämmelser. Det har sålunda framhållits, att en förutsättning för god ordning med avseende å gravplatsbeståndet och gravplatsinnehavet är att detta blir på lämpligt sätt registrerat. En förteckning av detta slag torde i flertalet församlingar föras i en s. k. gravbok, ibland kompletterad med en gravkarta, som underlättar gravplatsernas identifiering på marken. Föreskrifter om förande av dylika urkunder saknas emellertid med följd att på en del håll — där man i dessa stycken litar endast till formlösa anteckningar eller kyrkogårdsvaktmästarens minne — ovisshet lätt kan uppstå om vem som är rätt innehavare av nyttjanderätten till en gravplats och gränserna för gravplatsen. Man har även antytt lämpligheten av ett inskrivningsförfarande, som skulle säkerställa nyttjanderätten till gravplats och reglera förändringar i innehavet genom arv eller annan överlåtelse. Mot 1916 års lag om nyttjanderätt till gravplats har riktats den anmärkningen, att den icke avser alla gravplatser utan endast dem som upplåtits mot avgift. Innehavet eller bibehållandet av s. k. frigravar eller linjegravar, vilka upplåtes för dem som avlidit medellösa eller okända, åtnjuter icke något i lag reglerat skydd. Därtill kommer att dylika gravar vanligen rymmer endast en plats och att det därför blir beroende av vederbörande kyrkogårdsförvaltares goda vilja om medellösa äkta makar kan erhålla gemensam gravplats. Det anses också tveksamt om rätt föreligger att uppsätta minnessten på gravar av detta slag. Beträffande 1916 års lag har vidare erinrats om att denna främst tar sikte på själva gravupplåtelsen, uppfattad som ett civilrättsligt avtal, och ger föga skydd åt griftefriden såsom bärare av alla de hänsyn, vilka av pietetsskäl bör knytas till en människas sista vilorum. På grund härav förekommer att överlåtelse sker av rätten till gravplats vilken redan delvis är belagd, att utmätning sker av minnessten eller liknande eller att andra ur förevarande synpunkt olämpliga åtgärder vidtages. — Vad sålunda förekommit synes visa att en översyn av gravrätten är påkallad, och jag vill därför förorda att en utredning i frågan nu igångsättes. Utredningen bör, utan att vara i förväg bunden av be-

stämda förutsättningar, syfta till att få till stånd en tidsenlig reglering av förevarande rättsområde med beaktande av såväl de enskilda som de allmänna intressen som gör sig gällande på området.

Kap. 4. Församlingsutredning

I det följande kommer i olika sammanhang att åberopas material från en utredning, som under år 1959 verkställts sålunda att ett av utredningsmannen upprättat frågeformulär tillställts dels genom domkapitlen 120 församlingar och 20 kyrkliga samfälligheter och dels Stockholms stads kyrkogårdsnämnd. Svaren har sammanställts och kommer i de följande kapitlen att i erforderlig utsträckning redovisas för att belysa rådande förhållanden och den syn man ute i församlingarna har på olika spörsmål som uppkommer i förevarande sammanhang. Frågeformuläret har även tillställts Frikyrkliga samarbetskommittén, som emellertid förklarat, att inga speciella önskemål eller synpunkter fanns att framföra från kommitténs sida.

Uppgifter har lämnats från:[1]

A. Stockholms stads kyrkogårdsnämnd (800 000 inv. i Stockholm)

B. Stockholms stift:

1. Lidingö förs. (27 081 inv.)
2. Huddinge förs. (26 982 inv.)
3. Täby förs. (17 595 inv.)
4. Västerhaninge förs. (5 513 inv.)
5. Vaxholms förs. (3 702 inv.)
6. Sånga förs. (1 050 inv.)
7. Djurö förs. (1 045 inv.)

C. Uppsala ärkestift

1. Uppsala domkyrkoförs. (74 000 inv.)
2. Gävle kyrkl. samf. (53 169 inv.)
3. Sandvikens förs. (21 412 inv.)
4. Hudiksvalls förs. (10 713 inv.)
5. Ovanåkers förs. (7 240 inv.)
6. Tierps förs. (3 760 inv.)
7. Börstils förs. (2 251 inv.)
8. Rengsjö förs. (1 750 inv.)
9. Vätö förs. (768 inv.)
10. Gryta förs. (555 inv.)

D. Strängnäs stift

1. Örebro kyrkl. samf. (74 200 inv.)
2. Eskilstuna kyrkl. samf. (57 982 inv.)
3. Södertälje och Östertälje förs. kyrkl. samf. (32 460 inv.)

[1] Folkmängdssiffrorna har i regel återgivits från de lämnade uppgifterna.

4. Torshälla stads- och landsförs. kyrkl. samf. (7 471 inv.)
5. Lerbäcks förs. (3 508 inv.)
6. Kvistbro förs. (3 214 inv.)
7. Salems förs. (2 302 inv.)
8. Gryts förs. (1 416 inv.)
9. Kils förs. (1 148 inv.)
10. Österåkers förs. (983 inv.)
11. Tumbo förs. (955 inv.)

E. Linköpings stift

1. Norrköpings kyrkl. samf. (90 254 inv.)
2. Linköpings kyrkl. samf. (65 000 inv.)
3. Motala förs. (27 000 inv.)
4. Åtvids förs. (7 636 inv.)
5. Gladhammars förs. (2 201 inv.)
6. Bredestads förs. (1 795 inv.)
7. Tjärstads förs. (1 738 inv.)
8. Kristbergs förs. (1 460 inv.)
9. Viby förs. (1 082 inv.)
10. Varv och Styra förs. (733 inv.)

F. Växjö stift

1. Nässjö förs. (17 996 inv.)
2. Värnamo förs. (12 736 inv.)
3. Oskarshamns förs. (12 309 inv.)
4. Högsby förs. (5 277 inv.)
5. Gränna stads- och landsförs. kyrkl. samf. (3 238 inv.)
6. Lenhovda förs. (2 362 inv.)
7. Reftele förs. (2 005 inv.)
8. Väckelsångs förs. (1 700 inv.)
9. Böda förs. (1 384 inv.)
10. Åsenhöga förs. (1 012 inv.)

G. Visby stift

1. Visby förs. (15 661 inv.)
2. Othems och Boge kyrkl. samf. (2 642 inv.)
3. Hemse förs. (1 122 inv.)
4. Roma förs. (869 inv.)
5. Öja förs. (696 inv.)
6. Sanda förs. (682 inv.)
7. Stenkyrka förs. (552 inv.)
8. Dalhems förs. (511 inv.)
9. Fardhems förs. (308 inv.)

H. Lunds stift

1. Malmö stads kyrkl. samf. (220 865 inv.)
2. Hälsingborgs stads kyrkl. samf. (75 668 inv.)

3. Eslövs förs. (9 555 inv.)
4. Sölvesborgs förs. (5 902 inv.)
5. Dalby förs. (1 923 inv.)
6. Lövestads förs. (1 874 inv.)
7. Tvings förs. (1 862 inv.)
8. Hjärnarps förs. (1 694 inv.)
9. Trolle-Ljungby förs. (1 071 inv.)
10. Gladsax förs. (985 inv.)
11. Gislövs förs. (799 inv.)
12. St. Herrestads förs. (753 inv.)

I. Göteborgs stift

1. Göteborgs kyrkl. samf. (400 000 inv.)
2. Mölndals förs. (24 801 inv.)
3. Falkenbergs förs. (10 000 inv.)
4. Lerums förs. (7 010 inv.)
5. Strömstads förs. (3 924 inv.)
6. Stenkyrka förs. (3 753 inv.)
7. Veinge förs. (2 267 inv.)
8. Länghems förs. (1 169 inv.)
9. Frillesås förs. (939 inv.)
10. Berghems förs. (731 inv.)
11. Näsinge förs. (532 inv.)

J. Skara stift

1. Borås och Brämhults kyrkl. samf. (67 848 inv.)
2. Trollhättans förs. (31 000 inv.)
3. Skövde, Öms och Ryds kyrkl. samf. (21 481 inv.)
4. Västra Tunhems förs. (4 675 inv.)
5. Hjos stads- och landsförs. kyrkl. samf. (4 241 inv.)
6. Töreboda förs. (4 020 inv.)
7. Hova förs. (3 046 inv.)
8. Larvs förs. (1 178 inv.)
9. Kinneveds förs. (1 044 inv.)
10. Bottnaryds förs. (950 inv.)
11. Hols förs. (587 inv.)
12. Skölvene — N. Säms kyrkl. samf. (309 inv.)

K. Karlstads stift

1. Karlstads förs. (41 013 inv.)
2. Karlskoga förs. (35 000 inv.)
3. Åmåls stads- och landsförs. kyrkl. samf. (9 776 inv.)
4. Kroppa förs. (6 700 inv.)
5. Ekshärads förs. (5 760 inv.)
6. Eds förs. (2 720 inv.)

7. Dals-Eds förs. (2 561 inv.)
8. Gräsmarks förs. (2 299 inv.)
9. Brålanda förs. (2 071 inv.)
10. Köla förs. (2 062 inv.)
11. Stavnäs förs. (1 772 inv.)
12. Holmedals förs. (1 219 inv.)

L. Västerås stift

1. Västerås och Lundby förs. kyrkl. samf. (69 000 inv.)
2. Stora Tuna förs. (37 447 inv.)
3. Falu Kristine förs. (18 613 inv.)
4. Köpings förs. (16 866 inv.)
5. Ljusnarsbergs förs. och Hörkens kbfd (10 090 inv.)
6. Norrbärke förs. (9 955 inv.)
7. Nora stads- och bergsförs. samt Vikers förs. kyrkl. samf. (8 241 inv.)
8. Orsa förs. (6 894 inv.)
9. Grytnäs förs. (4 650 inv.)
10. Kolbäcks förs. (3 253 inv.)
11. Transtrands förs. (1 843 inv.)
12. Björskogs förs. (981 inv.)

M. Härnösands stift

1. Östersunds förs. (24 045 inv.)
2. Gudmundrå förs. (12 778 inv.)
3. Anundsjö förs. (7 748 inv.)
4. Ströms förs. (6 650 inv.)
5. Alnö förs. (4 897 inv.)
6. Offerdals förs. (4 004 inv.)
7. Lits förs. (3 160 inv.)
8. Ullångers förs. (1 584 inv.)
9. Trehöringsjö förs. (1 541 inv.)
10. Åsarne förs. (1 049 inv.)
11. Holms förs. (966 inv.)
12. Häggdångers förs. (640 inv.)

N. Luleå stift

1. Luleå domkyrkoförs. (29 533 inv.)
2. Gellivare förs. (27 231 inv.)
3. Jukkasjärvi förs. (21 872 inv.)
4. Umeå stads förs. (21 000 inv.)
5. Umeå landsförs. (19 229 inv.)
6. Degerfors förs. (10 339 inv.)
7. Älvsby förs. (9 371 inv.)
8. Burträsks-Kalvträsks kyrkl. samf. (8 807 inv.)
9. Sorsele förs. (5 927 inv.)
10. Lycksele förs. (4 820 inv.)

11. Övertorneå förs. (3 922 inv.)
12. Nysätra förs. (3 394 inv.)

Angående begravningsplatserna inom dessa församlingar och samfälligheter kan anföras följande.

Under Stockholms stads kyrkogårdsnämnd lyder två allmänna begravningsplatser: Norra i Solna, anlagd 1827, 62 hektar och 32 000 hittills upplåtna gravplatser; Södra i Enskede, bestående av äldre Sandsborgskyrkogården, anlagd 1895, och yngre Sandsborgskyrkogården, anlagd 1920, sammanlagt 100 hektar och 119 000 hittills upplåtna gravplatser.

I Göteborg finns 12 allmänna begravningsplatser:
Örgryte gamla kyrkog. 0,84 hektar
Lundby gamla kyrkog. 0,24 hektar
Nya varvets kyrkog. 0,42 hektar
Djurgårdskyrkog. 0,46 hektar anlagd 1700
Mariebergskyrkog. 1,37 hektar anlagd 1787
Stampens kyrkog. 4,66 hektar anlagd 1804
Östra kyrkog. 25,30 hektar anlagd 1860
Tåns kyrkog. 0,99 hektar anlagd 1867
Lundby nya kyrkog. 6,24 hektar anlagd 1884
Västra kyrkog. 45,00 hektar anlagd 1888
Örgryte nya kyrkog. 4,21 hektar anlagd 1890
Kvibergs kyrkog. 120,00 hektar anlagd 1935

Den sammanlagda arealen uppgår till 209,73 hektar, därav 96,28 hektar till gravar.

I Malmö finns 8 allmänna begravningsplatser:
Gamla kyrkog. 4,6 hektar anlagd 1822
S:t Pauli kyrkog. 21,9 hektar anlagd 1870
Östra kyrkog. 36,5 hektar anlagd 1921
Hyllie kyrkog. 0,6 hektar
Limhamns kyrkog. 8 hektar anlagd 1887
Fosie kyrkog. 2,3 hektar
V:a Skrävlinge kyrkog. 2,6 hektar från medeltiden
Husie kyrkog. 1,5 hektar.

Den sammanlagda arealen uppgår alltså till c:a 80 hektar; vissa utvidgningar är aktuella.

Antalet allmänna begravningsplatser inom övriga församlingar och samfälligheter har uppgivits till 1 i 57 fall, 2 i 40 fall, 3 i 26 fall, 4 i 8 fall, 5 i 1 fall, 6 i 2 fall, 7 i 1 fall (Hälsingborg), 8 i 1 fall (Gellivare), 9 i 1 fall (Orsa, därav 5 mindre i finnmarksbyar) och 10 i 1 fall (Norrköping).

Beträffande åldern har uppgivits: från medeltiden eller från urminnes tid i 60 fall, »mycket gammal» i 6 fall, från 1500-talet i 1 fall, 1600-talet 13 fall, 1700-talet 13 fall, 1800-talet 81 fall och 1900-talet 78 fall. Ofta har utvidgningar av äldre kyrkogårdar skett under senare tid.

Det vill synas som om församlingar av olika typer är väl representerade i utredningen. Detta återspeglas också i svaren. Speciella önskemål om ändringar eller förtydliganden i lagstiftningen har framförts från ett stort antal församlingar. Från åtskilliga håll har förordats en mera genomgripande omgestaltning av lagstiftningen eller att författningsbestämmelserna samordnas och om möjligt sammanfattas i en lag (Stockholm, Lidingö, Uppsala, Viby, Gislöv, Göteborg, Borås, Trollhättan, Hjo, Karlskoga, Älvsby, Övertorneå) eller uttalats att större enhetlighet är önskvärd (Kil, Länghem, Hol, Skölvene, Karlstad). Vissa församlingar har framhållit att alltför detaljerad lagstiftning bör undvikas, att en förenkling är önskvärd eller att församlingarna bör ha frihet att ordna efter lokala förhållanden (Gryta, Kristberg, Böda, Holmedal, Åsarne, Häggdånger). I två svar har uttalats, att 1916 års lag är tillräcklig (Sånga, Larv). I ett svar har sagts, att nuvarande ordning fungerar gott i mindre och medelstora församlingar (Ovanåker). Önskemål om ny lagstiftning understrykes av domkapitlen i Lund och Skara och även domkapitlet i Linköping önskar förtydligande och kompletterande bestämmelser. I regel har domkapitlen eljest avstått från att på detta stadium för egen del göra uttalanden angående utredningen.

Kap. 5. Allmänt om lagstiftningens gestaltning

Av redogörelsen i kap. 1, särskilt avdelningen Nyare lagstiftning, framgår hur förevarande rättsområde författningsmässigt är reglerat. Splittringen av bestämmelserna är påtaglig. Vidare kan utläsas ur avdelningen Gravrättens juridiska natur i samma kapitel, att uppfattningarna är kontroversiella beträffande frågan om lagstiftningens karaktär av offentlig eller privat rätt.

Sistnämnda spörsmål behöver ej lösas såsom en fråga om antingen — eller. Svaret bör framgå ur en undersökning av gravrättens olika delar och överväganden av vilken gestaltning av bestämmelserna i olika hänseenden som är den mest ändamålsenliga. Härvid framträder å ena sidan rent praktiska synpunkter, exempelvis nödvändigheten att begränsa behovet av mark för gravar och vilka myndigheter som lämpligen bör handlägga frågor om gravrätt i vidsträckt bemärkelse, samt å andra sidan de i detta sammanhang mycket väsentliga pietetshänsynen. Man torde vid sådana överväganden finna, att gravrätten är av sådan natur, att pietetssynpunkterna i stort är mera väsentliga även för den enskilde än den privaträttsliga sidan av rätten. De förmögenhetsrättsliga synpunkterna träder sålunda helt i bakgrunden. Skyddet för den enskildes rätt, vilket i allmänhet blir bättre tillgodosett genom privaträttsliga än genom offentligrättsliga regler, bör inom gravrätten bedömas främst ur den synpunkt, som vid tillkomsten av 1916 års lag om nyttjanderätt till gravplats uttrycktes så, att man måste fordra pietet med avseende å de dödas kvarlevor och till äventyrs förefintliga efterlevandes, släktingars och vänners känslor.

Det mest framträdande draget i förslaget är — ur nu anförda synpunkter — att nyttjanderätt till gravplats enligt 1916 års lag ersatts av en för alla gravar utformad rätt, som benämnes gravrätt. Denna term får sålunda en speciell betydelse, begränsad till upplåtelsen av rätt till grav eller gravplats. Gravrätt i vidsträckt bemärkelse kan måhända, om det föreslagna institutet gravrätt införes, benämnas begravningsrätt.

Den nuvarande lagstiftningen på förevarande område består i huvudsak av följande delar:

1) Om jordfästning: lagen d. 25 okt. 1957 om jordfästning.

2) Om gravsättning: jordfästningslagen, jämför även kung. d. 18 dec. 1959 (nr 579) med vissa bestämmelser om begravningsplats och kung. d. 8 dec. 1933 ang. eldbegängelse.

Bestämmelser rörande jordfästning och gravsättning finnes även i folkbokföringsförordningen och kyrkobokföringskungörelsen 1946.

Speciella bestämmelser om jordfästning och gravsättning finns också i kung. d. 22 juni 1932 om överlämnande av lik till anatomisk institution.

3) Om begravningsplats: jordfästningslagen och nämnda kungörelse nr 579/1959 samt kung. d. 26 nov. 1920 (nr 744) med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet. I detta sammanhang må även beaktas lagen d. 12 juni 1942 om fornminnen.

4) Om gravar: lagen d. 24 mars 1916 om nyttjanderätt till gravplats, 1783 års förbud i vissa delar, nämnda kungörelse nr 579/1959, kung. ang. eldbegängelse, kung. d. 26 nov. 1943 ang. flyttning av gravsatt lik och lagen om fornminnen.

5) Om krematorium och eldbegängelse: kung. ang. eldbegängelse.

6) 1930 års lag om församlingsstyrelse, lag samma år om församlingsstyrelse i Stockholm, lag 1931 ang. kyrkofullmäktige och kyrkonämnd i Göteborg, förordn. d. 16 maj 1924 om vården av vissa kyrkogårdar i Stockholm, kyrkolagen 1686 och lagen om domkapitel 1936.

Anmärkas må vidare det förslag till kungörelse om begravningsplatser samt gravsättning och eldbegängelse m. m. som är under utarbetande inom inrikesdepartementet och som omnämnts i kap. 1 i avsnittet Nyare lagstiftning.

Det har framhållits som ett önskemål att bestämmelserna författningsmässigt samordnas. Härigenom vinnes otvivelaktigt att de blir mera överskådliga och sålunda mera lättillgängliga för dem som har att tillämpa desamma. Större garanti erhålles också för bestämmelsernas enhetlighet.

Förslagets bestämmelser har upptagits i två författningar, en lag och en kungörelse, innehållande i stort sett parallella bestämmelser om jordfästning, gravsättning, allmänna och enskilda begravningsplatser samt gravar. Bestämmelserna om krematorium och eldbegängelse har även fått sin plats i sammanhanget. Av den följande framställningen torde komma att framgå, att ett systematiskt lämpligt framläggande av rättsreglerna på förevarande område kan ske i anslutning till på detta sätt gestaltade författningstexter.

Författningarna har föreslagits få benämningarna begravningslag och be-

gravningskungörelse. Häremot kan möjligen invändas, att dessa benämningar i första hand för tanken till begravningsakten (jordfästning och gravsättning).[1] Förutom svårigheten att finna annan lämplig sammanfattande rubricering torde för de föreslagna benämningarna kunna anföras dels att 1686 års kyrkolag i 18 kap. »Om christelig begrafning» upptar bestämmelser om kyrkogårdarna och gravarna, dels att benämningarna markerar den mera offentligrättsliga karaktär förslaget har i jämförelse med gällande rätt, dels att ordet begravning — till skillnad från jordfästning — har ett kristet ursprung och sålunda i sin mån utgör ett uttryck för den pietet, som i förevarande sammanhang ofta efterlysts. Såsom ett anslag i samma riktning har den inledande bestämmelsen i begravningslagen upptagits.

Bestämmelserna om nyttjanderätt till gravplats må med deras nuvarande natur systematiskt ha sin plats i anslutning till nyttjanderättslagen. I förslaget har emellertid dessa bestämmelser givits en ändrad natur. I detta hänseende hänvisas till vad som anföres i kap. 7.

Vissa betänkligheter kan måhända resas mot att i detta sammanhang upptaga bestämmelserna i 1920 års kungörelse med föreskrifter rörande det offentliga byggnadsväsendet såvitt dessa avser begravningsplatser och därmed sammanhängande inrättningar. Härigenom brytes i viss mån ett naturligt samband mellan bestämmelser om kyrkor och begravningsplatser. 1920 års kungörelse avser emellertid, såsom rubriken anger, det offentliga byggnadsväsendet, och det torde — praktiskt sett — vara att föredraga att bestämmelser om begravningsplatser, såväl allmänna som enskilda, upptages i förevarande sammanhang. I det förut omnämnda förslaget till kungörelse om begravningsplatser samt gravsättning och eldbegängelse m. m., som är under utarbetande, har också en utbrytning av ifrågavarande bestämmelser ur 1920 års kungörelse skett.

Kungörelsen om överlämnande av lik till anatomisk institution är av så speciell natur att dess relativt vidlyftiga bestämmelser ej ansetts böra upptagas i begravningskungörelsen.

Vissa delar av de föreslagna författningarna innefattar text, som i stort sett endast överflyttats från författningar, som ej är föremål för översyn i detta sammanhang. Dessa delar upptages ej särskilt i den allmänna motiveringen. Smärre ändringar redovisas i viss mån i specialmotiveringen.

Kap. 6. Om begravningsplatser

Kyrkogård eller begravningsplats. Kyrkogården är den gamla alltsedan medeltiden använda beteckningen för gravområde. I 1686 års kyrkolag förekom endast benämningen kyrkogård (18 kap.) och i 1734 års lag (missgärningsbalken) talas också om kyrkogård. Senare kom uttrycket begrav-

[1] Jfr 1957 års jordfästningslag, som har frångått den i 1894 års lag för gravsättning använda benämningen begravning. Jfr även Fahlbeck s. 19 f.

ningsplats att användas på gravområden som låg avlägsna från kyrkan. Ur juridisk synpunkt är begreppen synonyma och de anges också såsom sådana i Svenska akademiens ordlista och även i äldre ordböcker (Dalin, Ordbok över svenska språket 1850).[1]

I lagstiftningen växlar språkbruket. Sålunda talas om »kyrkogård eller annan (allmän) begravningsplats» i 1957 års jordfästningslag 2 §, jfr 4 §, 1894 års jordfästningslag 3 §, jfr 9 §, 1916 års lag 1 och 7 §§, nyttjanderättslagen 1 kap. 8 § och 2 kap. 70 § samt 1933 års kung. om eldbegängelse 13 §. I följande författningar användes uttrycket »(allmän) begravningsplats»: kung. nr 579/1959 (förut 1919 års hälsovårdsstadga), lagen 1930 om församlingsstyrelse 2 § j,[2] 1928 års kommunalskattelag 5 § 1 mom. b, 1947 års byggnadslag 25 § och 1940 års instruktion för Stockholms stads kyrkogårdsnämnd. Benämningen begravningsplats användes även i den år 1942 stadfästa kyrkohandboken kap. 10. I 1920 års kung. om det offentliga byggnadsväsendet § 29 och 1938 års gruvlag 5 § 4 talas mera oegentligt om »kyrkogård eller begravningsplats».

I det allmänna språkbruket förekommer mest ordet kyrkogård och denna beteckning torde i regel finnas kvar i namnen på gravområden. I församlingsutredningen har sålunda i samtliga fall — utom två i Stockholm och två i Sorsele — då namnen på begravningsplatserna angivits, benämningarna kyrkogård (eller på vissa håll griftegård) använts. I Stockholm är de officiella benämningarna Norra och Södra begravningsplatsen; jfr dock Skogskyrkogården samt äldre och yngre Sandsborgskyrkogården.

I finländsk rätt användes konsekvent begreppet begravningsplats, i dansk och norsk rätt kirkegaard.

Fahlbeck nyttjar i sitt arbete Kyrkogård och begravningsplats genomgående beteckningen begravningsplats med hänsyn till att den begreppsmässigt omfattar alla slag av gravområden (s. 13).

Ur historisk synpunkt är det motiverat att med kyrkogård förstå gravområde, som av ålder betecknats så, d. v. s. platsen kring eller omedelbart invid kyrkobyggnaden, samt med begravningsplats de från kyrkobyggnaden skilda gravområdena. I lagstiftningen synes det dock lämpligast att använda den sammanfattande benämningen begravningsplats på alla gravområden. I förslaget har så skett. Vid uppräkningen av de olika slag av områden som ingår i begreppet nämnes dock i första hand kyrkogård, som med denna metod närmast har sin ovan angivna mera begränsade betydelse. Någon juridisk betydelse har detta ej, eftersom samma regler gäller för kyrkogårdar och övriga begravningsplatser. Någon avsikt att påverka det allmänna språkbruket föreligger ej heller. Säkerligen kommer benämningen kyrkogård i vidsträckt bemärkelse att bibehållas i det allmänna språkbruket och häremot finns intet att erinra.

Den snabba utvecklingen av tätorterna leder till att friliggande begrav-

[1] Jfr Fahlbeck s. 7—13. — [2] Lagen 1930 om församlingsstyrelse i Stockholm talar däremot i § 2 sista stycket endast om kyrkogårdar liksom 1924 års förordn. om vården av vissa kyrkogårdar i Stockholm.

ningsplatser långt från kyrkan blir allt vanligare. Denna utveckling, som torde vara nödvändig på grund av markbristen i samhällena och hygieniska skäl, har även den fördelen att den gamla kyrkogården kring kyrkan kan bibehållas i sitt ursprungliga skick. Det torde ej vara ur estetiska och kulturhistoriska synpunkter önskvärt att proportionerna mellan kyrkan och kyrkogården rubbas genom alltför stora utvidgningar av kyrkogården.

Urngård, urnlund, urnmur, kolumbarium och minneslund. Dessa begrepp hänför sig till senare tid, då eldbegängelse blivit mera allmän. Samtliga betecknar områden eller anordningar som har karaktär av begravningsplats, antingen självständiga eller såsom del av en vanlig begravningsplats.

Enligt församlingsutredningen förekommer kolumbarier i följande utsträckning. Inomhuskolumbarier har anordats i anslutning till Gustav Vasa, S:t Görans och Högalids kyrkor i Stockholm samt i krematoriet på Norra begravningsplatsen i Stockholm, det sistnämnda förvaltat av Svenska eldbegängelseföreningen. »Friluftskolumbarier» finns vidare i mindre omfattning inom samtliga begravningsplatser i Stockholm. I Täby församling finns ett kolumbarium som äges av stiftelsen Höstsol, Svenska teaterförbundet. Förslag till kolumbarium föreligger i ritning för Sånga församlings del. Nischmur finns i Lidingö. Kolumbarium förekommer vidare enligt uppgift å ytterligare 12 orter; reservation göres dock för att positivt svar på frågan huruvida kolumbarium finnes kan ha föranletts av att område för urngravar ansetts falla under denna benämning. Områden för urngravar finns i ungefär hälften av de församlingar som ingår i utredningen. Stundom omlägges områden för allmängravar till urngravsområden och i några fall har den gamla kyrkogården kring kyrkan numera reserverats för urngravar. Då på en lantkyrkogård i enstaka fall avlidens aska gravsättes, sker det vanligen inom redan befintliga gravplatser avsedda för kistor. På några platser har under senare år anordnats minneslund, där avlidens aska nedgräves eller utströs. Förslag har sålunda av Kungl. Maj:t fastställts, d. 10 april 1959 till minneslund å östra kyrkogården i Malmö, d. 29 jan. 1960 till minneslund inom stiftelsen Hälsingborgs krematoriums begravningsplats, d. 23 juli 1959 till minneslund i Västerås och d. 2 dec. 1960 till minneslund i Gudmundrå. Minneslund planeras i Stockholm, Sandviken, Hudiksvall och Västra Tunhem. Förslag har d. 8 juli 1960 ingivits för fastställelseprövning rörande minneslund å Skogskyrkogården i Stockholm. Område för ändamålet är reserverat i Lidingö, Eslöv, Borås, Östersund, Gellivare och Degerfors. I Gladsax har minneslund ordnats men ännu ej tagits i anspråk. I Nässjö och Nysätra beräknas minneslund komma att anordnas och från Linköping, Eskilstuna, Södertälje, Kil och Trollhättan har uppgivits att mark för minneslund finns.

Allmän begravningsplats. Fahlbeck kommer fram till följande definition på begravningsplats (Fahlbeck s. 18): ett i särskild ordning fastställt och fortfarande brukat område för avlidna mänskors på vederbörligt sätt jor-

dade stoft. Genom denna definition avskiljes det slag av gravområden som tillhör fornminnesvården ävensom gravområden vilka, utan att ägnas fornminnesvård, upphört att brukas såsom begravningsplats. Med allmän begravningsplats förstås enligt Fahlbeck (s. 25) sådan begravningsplats som utan åtskillnad står öppen för envar avliden.

Mot sistnämnda definition kan göras den invändningen, att församling som regel icke torde vara skyldig att tillhandahålla gravplats för andra än medlemmar av församlingen. Därtill kommer att det kan finnas enskilda begravningsplatser som står öppna för alla, t. ex. stiftelsen Hälsingborgs krematoriums begravningsplats. I förslaget har därför i stället såsom bestämning använts handhavandet av begravningsplatsen.

Lagstiftningen förutsätter som regel att församling å det allmännas vägnar handhar allmän begravningsplats. Så anger 1930 års lag om församlingsstyrelse § 2 j, att till kyrkliga angelägenheter, som församlingen äger vårda, hör anskaffande och ordnande av begravningsplats. Såsom ett undantag framstår medgivandet i 1930 års lag om församlingsstyrelse i Stockholm § 2 sista punkten och 1924 års förordn. att i Stockholm den borgerliga kommunen må utöva förvaltningen av de staden tillhöriga eller åt staden upplåtna kyrkogårdarna. Ytterligare undantag finnes. Genom kungl. brev d. 20 april 1897 erhöll Djursholms kyrkogårdsförening tillstånd att använda en begravningsplats inom Djursholms »villastad», avsedd närmast för föreningens medlemmar. Denna begravningsplats överläts 1901 till Djursholms köping och har sedermera förvaltats av den borgerliga kommunen. En liknande anordning förekommer i Tranås. Kronan äger och disponerar militära begravningsplatser, avsedda för avliden personal tillhörande krigsmakten.[1] En särställning intar den under riksmarskalksämbetets och byggnadsstyrelsens vård stående Riddarholmskyrkan, som utgjort begravningsplats för landets regerande konungar och drottningar.

Enligt församlingsstyrelsekommitténs förslag till församlingslag (SOU 1957: 15) skall med församlings angelägenheter avses bl. a. anskaffande av begravningsplats ävensom vård om och hushållning med sådan egendom; detta skall dock ej gälla i den mån Konungen för särskilt fall förordnat, att vården därom skall tillkomma den borgerliga kommunen. Detta allmänna undantag motiveras i betänkandet (s. 132) med att spörsmål som sammanhänger med anläggande och vård av nya begravningsplatser, särskilt i större samhällen, understundom är sådana, att det kan synas lämpligt att låta borgerlig kommun få övertaga ansvaret. Sambandet med stadsplaneringen kan exempelvis tala härför.

Sedan allmän begravningsplats blivit iordningställd, skall den före begagnandet invigas. Något uttryckligt stadgande härom finns ej, men det förutsättes i 2 § jordfästningslagen. Invigningen förrättas i enlighet med kyrkohandbokens föreskrifter i kap. 10 av biskopen eller den präst han därtill förordnar. Ur kyrklig synpunkt får begravningsplatsen genom invigningen

[1] Fahlbeck s. 30—31 och 61—65.

karaktär av fridlyst och helgat rum; från juridisk synpunkt innebär invigningen att platsen rättsligen iordningställts för sitt ändamål.[1]

I förslaget har i enlighet med vad nu anförts upptagits en bestämmelse att med allmän begravningsplats förstås av församling eller, efter Konungens förordnande, av kommun eller eljest av det allmänna anordnad, behörigen invigd kyrkogård eller annan begravningsplats, urngård, urnlund, urnmur, kolumbarium eller minneslund.

Enskild begravningsplats. Med enskild begravningsplats förstås enligt förslaget annat trossamfund än svenska kyrkan eller ock annan enskild tillhörig plats, som enligt Konungens förordnande behörigen anordnats för förvaring av avlidnas stoft eller för förvaring eller utströende av avlidnas aska.[2]

Enligt 3 § jordfästningslagen 1957 ankommer på Konungens prövning huruvida och på vilka villkor enskild begravningsplats må anläggas. Motsvarande stadgande fanns redan i Kungl. cirkulärbrev till samtliga konsistorier d. 25 sept. 1798.[3]

Enskild begravningsplats förekommer i rätt ringa utsträckning i vårt land. En motion vid riksdagen 1828—29 med förslag om utvidgad eller obegränsad rätt för enskilda att anlägga och nyttja begravningsplats avvisades av religiösa, sanitära och politirättsliga skäl.[4] Enligt församlingsutredningen förekommer enskilda begravningsplatser i 24 av de i utredningen ingående församlingarna. Såsom exempel må anföras: Ernst Tiehls grav vid Tiehlska galleriet och Artur Hazelius' grav på Skansen, Carl och Olga Milles gravplats å Millesgården (Lidingön), som äges av stiftelsen Millesgården, vidare i Huddinge en begravningsplats tillhörig järnvägsaktiebolaget Stockholm—Saltsjön, i Sandviken konsul G. F. Göranssons familjegrav (släktgrav), som äges av »G. F. Göranssons efterkommande», i Salem Söderby sjukhus' begravningsplats, i Trolle Ljungby Trolle Wachtmeisters begravningsplats i slottsparken, tillhörig släkten eller fideikommisset, samt i Länghem, där gamla kyrkogården vid tillkomsten av den nya gick i utbyte, så att den kom i släkten Sparres ägo och blivit lagfaren. Vidare har Kungl. Maj:t medgivit, d. 26 okt. 1956 Runmarö kapellstiftelse att anordna och upprätthålla en för »Runmarö» avsedd begravningsplats och d. 29 okt. 1959 Svenska Diakonsällskapet att företaga en större utvidgning av dess begravningsplats vid Stora Sköndal. Förut har omnämnts stiftelsen Hälsingborgs krematoriums begravningsplats.

Den hittillsvarande ordningen, som innebär att enskild begravningsplats må anläggas endast efter tillstånd av Kungl. Maj:t, torde böra bibehållas.

Genom Kungl. resol. d. 28 jan. 1802 bestämdes att enskilda begravningsplatser skulle behörigen invigas och Kungl. Maj:t brukar såsom villkor fö-

[1] Fahlbeck s. 77, jfr Sundberg, Kyrkorätt s. 333. — [2] Jfr Fahlbeck s. 27 och 29. — [3] Croneborg I s. 145—48, Fahlbeck s. 27 f och 57. — [4] Fahlbeck s. 27 not 57. Enligt fransk rätt äger envar bli jordad å sin mark, om den ligger på visst avstånd från bebyggd ort (Fahlbeck s. 27 not 58).

reskriva att platsen behörigen inviges.[1] Sundberg[2] påpekar, att marken blir res sacra endast om den invigts av kyrkan. Fahlbeck uttalar den meningen, att även en av enskild ägd och disponerad begravningsplats utgör publik mark, som är underkastad, förutom de särskilda bestämmelser som föreskrivits av Kungl. Maj:t, de för allmän begravningsplats gällande reglerna.[3] Croneborg säger, att gravrätten såsom sådan uppkommer först genom den kyrkliga invigningen.[4] Ett generellt undantag måste dock enligt Croneborg göras i fråga om de mosaiska griftegårdarna, vilka plägar upplåtas utan invigningsceremoni i vanlig bemärkelse. Enligt Croneborg får i detta speciella fall antagas, att gravrätten inträder i och med platsens tagande i bruk för sitt ändamål.

Det synes naturligt att alltjämt såsom regel bör gälla att Kungl. Maj:t vid meddelande av tillstånd till anordnande av enskild begravningsplats bör som villkor föreskriva att platsen inviges. Att detta dock icke kan i lag föreskrivas som en undantagslös regel framgår redan av det av Croneborg anförda exemplet. För sådana fall då invigning ej konstituerar en förändring av det ifrågavarande områdets rättsliga natur, torde förändringen få anses inträda i och med ett i behörig ordning verkställt nedläggande av den döda kroppen (illatio mortui enligt romersk rätt, jfr kap. 1) eller på motsvarande sätt verkställt överantvardande av stoftet eller askan åt området.

Såsom villkor för anordnande av enskild begravningsplats brukar — sedan yttrande inhämtats från vissa myndigheter — vidare fordras att området är i laga ordning avskilt och inhägnat samt att garantier lämnas för framtida vård.[5]

Bestämmelserna om allmän begravningsplats är i viss utsträckning tillämpliga även på enskild begravningsplats. Av kung. 579/1959 (jfr tidigare hälsovårdsstadgan) framgår att bestämmelserna om sanitär olägenhet gäller alla begravningsplatser (1 och 2 §§). Särskilda föreskrifter i 3 § är dock meddelade endast för allmän begravningsplats. Det ligger i sakens natur att 1920 års kungörelse, som handlar om det offentliga byggnadsväsendet, ej är tillämplig på enskilda begravningsplatser. Det är dock praxis, att ansökan om anläggande av enskild begravningsplats ingives till byggnadsstyrelsen, som efter hörande av länsstyrelse, domkapitel etc. med eget yttrande insänder ärendet till Kungl. Maj:t. Vid tillkomsten av 1916 års lag upphävdes 1783 års förbud såvitt det avsåg gravar å kyrkogårdar; det torde sålunda alltjämt gälla i fråga om gravar å enskild begravningsplats.[6] I 1916 års lag saknas bestämmelser om sådana gravar. Det motiverades emellertid i prop. nr 24/1916 (s. 11) med att sådana bestämmelser icke var erforderliga för dessa mycket sällsynta fall.

I förslaget till begravningslag avser bestämmelserna om gravar endast allmän begravningsplats. Kungl. Maj:t torde därför vid meddelande av tillstånd till enskild begravningsplats, som är avsedd för mera allmän användning, böra förordna att dessa bestämmelser skall gälla i tillämpliga delar.

[1] Jfr Fahlbeck s. 28. — [2] Sundberg, Kyrkorätt s. 341. — [3] Fahlbeck s. 90. — [4] Croneborg I s. 41. — [5] Se Fahlbeck s. 28. — [6] Jfr Croneborg I s. 134.

Bestämmelserna i begravningskungörelsen om gravar gäller i tillämpliga delar även för gravar å enskild begravningsplats.

Området för begravningsplats, dess avskiljande och rättsliga natur. I kap. 1 har frågan om begravningsplatsernas juridiska natur behandlats. Av redogörelsen framgår, att i doktrinen i allmänhet anses att begravningsplatserna har karaktär av publik mark och är extra commercium privatorum. Härmed är oförenligt att marken kan utan myndighets tillstånd överlåtas eller att den kan intecknas eller göras till föremål för exekutivt förfarande. Ett sådant betraktelsesätt torde för begravningsplatsernas del böra godtagas. Hållandet av begravningsplats är en uppgift för det allmänna och det kan ej tillåtas, att — även i de fall då enskild får tillstånd att anordna begravningsplats — denna är föremål för civilrättsliga förfoganden utan myndighets tillstånd.

Med hänsyn härtill bör marken, om den ej redan förut utgör del av publik mark, före invigningen (eller motsvarande) vara i laga ordning avskild och befriad från inteckningar. Under sådana förhållanden kunde övervägas att meddela föreskrifter om ett förfarande som skapade garantier för en sådan ordning. När expropriation sker för allmän begravningsplats blir dessa synpunkter tillgodosedda. Om förvärv av området sker genom avtal eller annat civilrättsligt fång eller området redan äges av den som skall anordna begravningsplatsen, är så ej förhållandet.

Såväl enligt gällande rätt som enligt förslaget fordras Kungl. Maj:ts tillstånd för anläggande av enskild begravningsplats samt i vissa fall för anläggande av allmän begravningsplats (dock endast undantagsvis). Konungen bör vid sådan prövning tillse att före meddelande av tillstånd vederbörligt fång föreligger, att området är i laga ordning avskilt, där så är erforderligt, och att det ej besväras av inteckningar eller andra rättigheter (exempelvis gruvrätt). Vederbörliga handlingar härom bör företes och yttrande av domaren i orten eventuellt inhämtas. I de fall då Kungl. Maj:ts tillstånd ej erfordras för anläggning av allmän begravningsplats, bör dessa uppgifter ankomma på länsstyrelsen, som alltid är remissmyndighet. Det vill synas som om med hänsyn till begravningsplatsernas särställning en sådan prövning är tillräcklig för att nu ifrågavarande synpunkter skall bli tillgodosedda.

I begravningslagen torde böra upptagas en bestämmelse att begravningsplats ej må intecknas eller utmätas eller utan Konungens tillstånd överlåtas. Jämför beträffande tillstånd till överlåtelse av kyrka, kapell, gravkor etc. 33 § 1 st. i 1920 års kungörelse.

Enligt nämnda 33 § 1 st. i 1920 års kungörelse får kyrka, kapell, gravkor etc. icke utan Kungl. Maj:ts medgivande användas för annat ändamål än det avsedda. En motsvarande bestämmelse torde också böra upptagas i lagen för begravningsplatsernas del. Om en oanvänd del av en begravningsplats, som kanske från början tilltagits väl med tanke på framtida behov, skulle behöva utnyttjas för annat än begravningsändamål under viss tid,

bör det i undantagsfall kunna ske med myndighets medgivande. Med hänsyn till att en sådan möjlighet bör få utnyttjas mycket restriktivt, torde medgivandet böra lämnas av Konungen.

Skyldighet för församling att hålla begravningsplats. Såsom förut anförts förutsättes i jordfästningslagen att begravningsplats motsvarande församlings behov skall finnas. Församlingsstyrelsekommittén uttalar också i sitt betänkande (SOU 1957: 15 s. 128) att, oaktat någon skyldighet för församling att anordna begravningsplats icke finns föreskriven, länsstyrelsen torde äga förelägga församling att vid vite anskaffa sådan. Jämför i detta sammanhang 1686 års kyrkolag kap. 18 § 8 och kungl. brev d. 28 aug 1764, det senare anmärkt vid kyrkolagen kap. 24 § 19 i redogörelsen i kap. 1. Jämför även lag d. 5 juni 1909 ang. byggnad och underhåll av kyrka med vad därtill hörer, intagen under 26 kap. 1 § byggningabalken i lagboken.[1]

Bestämmelser om skyldighet att hålla begravningsplats finns i såväl dansk som norsk rätt. Se §§ 25 och 28 i danska lagen och §§ 34 och 36 i norska lagen, redovisade i kap. 2.

I anslutning till vad sålunda redan torde gälla föreslås att i begravningslagen upptages en bestämmelse, att församling är skyldig, där ej annat är för visst fall föreskrivet, att anlägga och underhålla allmän begravningsplats med erforderligt antal gravplatser av vedertagen typ. Försummar församling sådant åliggande, bör länsstyrelsen kunna vid vite ålägga församlingen att fullgöra detsamma. I de fall där Konungen förordnat att anskaffande och vård av allmän begravningsplats skall åligga den borgerliga kommunen, övergår skyldigheten till denna.

Nedläggande av begravningsplats. Direkta lagbestämmelser saknas om nedläggande av begravningsplats såsom sådan. Att ett område kan upphöra att vara begravningsplats framgår emellertid av 7 § i 1916 års lag, där det talas om myndighets åtagande av vård och underhåll av gravplats »för alltid eller så länge gravplatsen utgör del av kyrkogård eller annan allmän begravningsplats». Uttrycket »för alltid», som även förekommer i 1 § nämnda lag beträffande upplåtelse av gravplats, torde få tolkas på samma sätt: så länge begravningsplatsen de facto och de jure existerar.[2]

Övergivna och nedlagda begravningsplatser finns i stort antal; sättet för nedläggandet torde ofta vara oklart. Croneborg anför några exempel:[3] Enligt kungl. brev d. 17 dec. 1808 nedlades de gamla församlingskyrkogårdarna i Storkyrkoförsamlingen och Jakobs församling i Stockholm såsom allmänna begravningsplatser. I Varberg är den s. k. Fehrmanska kyrkogården jämlikt beslut å kyrkostämma i sin helhet avlyst, dock så att enligt praxis dispens kan av kyrkorådet i särskilda fall medgivas. Även den närmast stadens kyrka belägna gamla kyrkogården, av vilkens område en stor del tillagts salutorget, lär ha blivit formligen avlyst såsom begravningsplats. Många exempel finnas på att delar av invigda begravningsplatser med

[1] Jfr Fahlbeck s. 24. — [2] Fahlbeck s. 71—72. — [3] Croneborg I s. 130—131.

Kungl. Maj:ts tillstånd avstyckats för användning till icke kyrkliga ändamål. I Stockholm har vid olika tillfällen delar av de territoriella församlingarnas gamla kyrkogårdar avstyckats för beredande av plats för bebyggelse och trafikleder (Adolf Fredrik, Hedvig Eleonora).[1]

Åtskilliga gamla begravningsplatser har av de fornminnesvårdande myndigheterna blivit omhändertagna och skyddade.

I församlingsutredningen omtalas också en del nedlagda kyrkogårdar. I uppgiften från Göteborg talas sålunda om följande helt eller delvis nedlagda kyrkogårdar: Hospitalskyrkogården i Gamlestaden, kolerakyrkogårdarna i Bräcke och Hallebäck, kolerakyrkogårdarna i Lunden och Östra Husargatan (helt utplånade genom bebyggelsen) samt garnisonskyrkogårdarna på Levgrens äng vid Ullevi och vid Svingeln. I uppgiften från Frillesås talas om en begravningsplats från medeltiden, »jämnad, ej använd sedan 1870». Från Norrbärke uppges, att en kolerakyrkogård funnits men att den numera är utplånad. Dessutom talas i några uppgifter om kyrkogårdar som ej användes längre.

Fahlbeck[2] talar om tre fall av upphörande av begravningsplats såsom sådan:

1) om begravningsplatsen ej längre vårdas såsom sådan (desutendo),

2) om i bruk varande begravningsplats tages i anspråk för annat ändamål (expropriationsliknande fall),

3) ändamålsförändring (permutation).

Så länge begravningsplats i ett eller annat avseende brukas såsom sådan, t. ex. genom fortsatt vård, torde den rättsligen vara att betrakta såsom begravningsplats. Avgörande är sålunda ej huruvida begravningar fortfarande där äger rum. I brist på direkta lagstadganden bör det — enligt Fahlbeck — ankomma på vederbörande församling att bedöma, huruvida och på vilket sätt en ur begravningsbruk kommen begravningsplats skall vidmakthållas. Då är emellertid att märka, att den enskilde torde vid domstol kunna göra gällande att hans rätt blivit genom församlingens åtgärd förnärmad (jfr NJA 1895 s. 322). Nyttjanderätt till gravplats måste sålunda beaktas och likaså vilotiden för allmängrav enligt hälsovårdslagstiftningen (nu kung. 579/1959).

Beträffande upphörandet av i bruk varande begravningsplats eller del därav, vilken önskas bli tagen i anspråk för annat ändamål, t. ex. för gata, påpekar Fahlbeck, att här är fråga om fall som tangerar expropriationslagstiftningen och att begravningsplats ej är undantagen från reglerna om ianspråktagande av mark för expropriationsändamål. I fall av förevarande slag har föreskrivits, att påträffade lik eller likdelar skulle på ett pietetsfullt sätt jordas på annan begravningsplats.

Vad beträffar ändamålsförändring (permutation) kräves Kungl. Maj:ts tillstånd. Detta följer av Kungl. Maj:ts ställning såsom kyrkans världsliga överhuvud enligt gällande evangelisk-luthersk statskyrkoordning (Fahlbeck s. 76).

[1] Jfr även Fahlbeck s. 74—77. — [2] Fahlbeck s. 72—79.

Enligt dansk rätt (kungl. anordning d. 20 april 1953 § 29) må nedläggelse av begravningsplats ske efter samtycke av kirkeministeriet sedan den tid utgått som rätten till gravplatserna avser eller överenskommelse med vederbörande rättsägare träffats. Enligt norsk rätt (1897 års lag §§ 33 och 43) får nedläggande av kyrkogård äga rum först sedan hälsorådet uttalat sig och samtycke lämnats av Konungen eller den han bemyndigat. När kyrkogården nedlägges, skall den vara fredad i minst 40 år efter den senaste begravningen. Kyrkolagen i Finland d. 6 dec. 1869 bestämmer §§ 297 och 298, att när kyrka eller begravningsplats i vederbörlig ordning (angiven i §§ 15 och 307) utdömts och övergivits, stället skall genom församlingens försorg på lämpligt sätt vårdas och skyddas samt utmärkas med minnestavla eller annat minnesmärke.

Det synes uppenbart att möjlighet bör finnas att taga i anspråk ett område, som fått karaktär av begravningsplats, för annat allmänt ändamål av stor vikt. Mera diskutabelt kan det vara huruvida nedläggande skall få ske på grund av att begravningsplatsen ej vidare användes för sitt ändamål. Ståndpunktstagandet är härvid beroende av pietetshänsyn gentemot de hädangångna och deras efterlevande och ättlingar samt till minnet av framfarna släktled. Ett uttryck för pietet utgör emellertid även god kyrkogårdskultur. Det framstår som stötande, när en gammal ej längre använd begravningsplats bibehålles i förfallet skick. När enskilda ej längre finns, som har intresse av att vårda gravarna, kan det ej vara rimligt att det allmänna alltid skall träda emellan för platsens bibehållande och vårdande. Det kan vara ett led i god kyrkogårdskultur att ett sådant område iordningsställes för annat ändamål, såsom park eller plantering. Därest så befinnes önskvärt och lämpligt kan de avlidnas minne helgas genom uppsättande av en minnestavla eller på annat sätt; en sådan åtgärd kan för framtiden medföra en erinran om att viss hänsyn bör tagas till platsens ursprungliga natur.

Det är emellertid önskvärt att frågan om nedläggande av begravningsplats alltid göres beroende av beslut av högre myndighet. Prövningen torde böra ankomma på Kungl. Maj:t. Härigenom erhålles erforderlig garanti för att prövningen sker med den hänsyn som frågans natur kräver. Man behöver då ej heller riskera att rent lokala intressen kommer att spela en helt avgörande roll. Det torde för övrigt kunna ligga i den lokala myndighetens intresse att få överlåta åt central myndighet att besluta i en fråga, som på det lokala planet kan vara av mycket känslig natur.

När den särskilda rätten till begravningsplats upphör, träder den tidigare äganderätten åter i tillämpning i full utsträckning. Även andra rättsverkningar inträder. Begravningsplats är skyddad mot inmutning enligt gruvlagen; detta skydd upphör också. Med hänsyn till den ändring i den rättsliga naturen som sålunda inträder är det också ur juridisk synpunkt och allmän ordningssynpunkt av vikt att regler finns om hur det skall ske och att den inträdda förändringen kommer till klart uttryck. För andra slag av publik mark finns också bestämmelser beträffande upphörandet av den sär-

skilda rätten (indragning av allmän väg, ändringar eller nedläggande av gata, avlysning av allmän farled eller allmän flottled etc.). Ur kyrklig synpunkt sett torde det också vara önskvärt att man har klara regler om områdets upphörande såsom helgad mark.

I förslaget har därför upptagits en bestämmelse att nedläggande av begravningsplats (såväl allmän som enskild) helt eller delvis ej får ske utan Konungens medgivande. Någon föreskrift i lag om fredningstid torde ej erfordras, men Konungen bör genom villkor och föreskrifter kunna skapa garanti för att pietetens krav blir tillgodosedda. Rimligtvis bör en nedlagd begravningsplats ej få användas för vilket ändamål som helst, t. ex. som nöjesplats. Vidare bör beaktas, att pietetens krav i minst lika hög grad är inriktade på *hur* en sådan åtgärd som nedläggande av en begravningsplats genomföres som *att* en sådan åtgärd kommer till stånd. Garantier måste exempelvis skapas för att kvarlevorna efter de avlidna ej blir utsatta för vandalisering eller vårdslös behandling. Angående förfarandet i fråga om rätt till gravplatser i detta sammanhang föreslås bestämmelser i 24 § begravningslagen. Jämför vad som anföres under rubriken Gravrättens upphörande.

Begravningsplatsernas skick. I kap. 1 har redogjorts för innehållet i 1919 års hälsovårdsstadga och kung. 579/1959. I hälsovårdsstadgan fanns relativt utförliga bestämmelser ur hygienisk synpunkt om anläggande av begravningsplats. Dessa ersattes i kung. 579/1959 med en enkel föreskrift att begravningsplats skall så underhållas och skötas, att sanitär olägenhet ej uppstår.

I jordfästningslagen stadgas, att begravningsplats skall hållas i ordnat och vårdigt skick. Vården åligger innehavaren av begravningsplatsen, alltså i regel församlingen.

I samband med frågan om översyn av lagstiftningen på förevarande område har framhållits vikten av förbättrad kyrkogårdskultur. Även om detta spörsmål ej direkt är föremål för översynen, kommer det att i olika sammanhang beröras i samband med utformningen av olika bestämmelser. Här må påpekas, att det knappast är tillräckligt att såsom i profana sammanhang tala om att platsen skall hållas i visst skick. Pieteten kräver att arbetet därmed och handhavandet av begravningsplatsen i övrigt sker med iakttagande av att fråga är om helgad mark och de dödas vilorum. Gravplatserna bör i största möjliga utsträckning skyddas.

På grund av vad nu anförts har i lagförslaget upptagits en paragraf av innehåll att begravningsplats skall hållas i ordnat och värdigt skick och den helgd städse iakttagas som tillkommer de dödas vilorum samt att begravningsplats skall så underhållas och skötas att sanitär olägenhet ej uppstår.

Bestämmelser om gravkarta och gravbok har upptagits i 1 kap. begravningskungörelsen. Frågan kommer emellertid att behandlas senare i detta betänkande med hänsyn till det samband frågan har med bestämmelserna om gravar. Likaså kommer frågan om reglemente att behandlas senare.

Gravkor.[1] Under medeltiden uppkom seden att jorda avlidnas stoft antingen i själva kyrkan eller å den kyrkan omgivande gården. Under 1600-talet uppfördes i stor utsträckning gravkor för stormansfamiljer i eller vid kyrkorna. Småningom blev det uppenbart, att gravsättning inom kyrka kunde innebära hälsofara. Redan 1642 anhöll prästerskapet, att gravkor icke skulle få inrättas i kyrka utan biskopens, kyrkoherdens eller församlingens vetskap och tillstånd. Det ansågs dock otillbörligt att på detta sätt inkräkta på patronatsrätten och några bestämmelser därom utfärdades ej. År 1779 begärde prästerskapet uttryckligt förbud mot jordande av lik i kyrkorna och år 1815 hemställde ständerna om anstalter i sådan riktning. Först i hälsovårdsstadgan 1874 förbjöds emellertid principiellt allt jordande av lik i kyrka men med rätt för Kungl. Maj:t att meddela dispens under vissa villkor (balsamering, användande av metallkista etc.). Detta villkorliga förbud upptogs även i hälsovårdsstadgan 1919. Nu gäller bestämmelser därom i kung. 579/1959, se kap. 1.

Gravkor förekommer antingen i kyrka eller sammanbyggt med kyrka eller fristående på begravningsplats. Med gravkor torde böra likställas gravkammare eller gravvalv, oftast under kyrkans golv. Gränsen mellan gravkor i inskränkt mening och gravkammare är ofta svårt att draga. Riksantikvarieämbetet har tillhandahållit ett material, innehållande ett upplägg för varje församling där gravkor finnes enligt en på 1920-talet verkställd utredning. Uppgifter finns om cirka 600 gravkor, därav ungefär 250 gravkor i kyrka, 190 gravkammare i kyrka eller under dess golv och 160 fristående gravkor på begravningsplats. I församlingsutredningen har upptagits en fråga, huruvida i församlingen fanns gravar i kyrkan eller med denna sammanbyggt eller friliggande gravkor, gravtillbehör (epitafier o. dyl.). Uppgifter har lämnats om gravar i kyrka i 42 fall, gravkor med kistor i 9 fall, hällar i 8 fall och epitafier i 27 fall. — Den förnämsta gravkyrkan i vårt land är Riddarholmskyrkan. Staten är i detta fall gravmarksinnehavare; kyrkans och gravarnas administration är undandragen de kommunala förvaltningsmyndigheterna och vården av gravarna är anförtrodd åt riksmarskalksämbetet och byggnadsstyrelsen.

Man har att skilja mellan kyrkogravar tillhöriga kyrkan och kyrkogravar tillhöriga enskilda.

När kyrkograv tillhör kyrkan, utgör den del av kyrkobyggnaden. Kyrkograven skall då behandlas enligt samma rättsregler som denna. Enligt § 33 i 1920 års kungörelse gäller om bland annat kyrka och gravkor, att de icke må utan Kungl. Maj:ts medgivande användas till annat ändamål eller överlåtas. De må ej heller helt eller delvis rivas, flyttas eller förändras med mindre tillstånd därtill meddelats, i fråga om med nybyggnad jämförlig förändring av kyrka av Kungl. Maj:t och i övriga fall av byggnadsstyrelsen efter samråd, där ärendets beskaffenhet föranleder därtill, med riksantikva-

[1] Jfr Fahlbeck s. 10—12, Fahlbeck, Om gravplatser och gravmonument i våra kyrkor, Statsvetenskaplig Tidskrift 1942 s. 237 f, Sundberg, Kyrkorätt s. 337 och 342, Croneborg I s. 101—102, 136—145, 165—171.

rien. Fornminneslagstiftningen kan vara tillämplig[1] men ej 1783 års förbud. Därest kyrka nedlägges, torde dock pietetshänsynen kräva, att kvarlevorna efter begravda, i enlighet med grundsatserna i 1783 års förbud, flyttas till begravningsplats, där även gravvårdar och andra överbyggnader bör uppställas. Kyrkograv av nu ifrågavarande slag torde undantagsvis få förändras eller nedläggas, om den är hinderlig ur utrymmessynpunkt eller om utrymmet behövs för exempelvis framdragande av värmeledning. Vid bedömandet av sådan fråga får vägas mot varandra å ena sidan de intressen som talar för orubbad griftefrid — pietetens, de historiska minnenas och den allmänna kulturvårdens — och å andra sidan vikten för gudstjänstlivet av den begärda ändringen.

Beträffande kyrkogravar tillhöriga enskilda gäller 1783 års förbud. För vissa sådana gravar finns donationsmedel, för andra icke.

Donationsmedlen kan antingen ha karaktär av stiftelse eller också kan de ingå i mottagarens förmögenhet med skyldighet att svara för gravunderhåll. Beträffande rätten att nyttja sådan kyrkograv har man i första hand att beakta innehållet i donationsbrev eller andra urkunder. En prövning får sålunda ske från fall till fall. På liknande sätt får frågan om underhåll och vård bedömas. Ändrad användning av stiftelsemedlen kan beslutas av Kungl. Maj:t genom permutation. Det har sålunda förekommit att Kungl. Maj:t tillåtit att överskott använts för kyrkobyggnaden. Är donationsmedlen otillräckliga, får graven likväl ej nedläggas. Församlingen som mottagit donationsmedlen torde alltjämt vara skyldig att fullgöra sina förpliktelser ifråga om underhållet. Om Kungl. Maj:t medger förflyttning för att tillgodose annat offentligt intresse, bör ny gravplats upplåtas samt kvarlevorna och eventuell överbyggnad överflyttas dit, varefter underhållsfonden får användas för den nya gravplatsen.

Saknas donationsmedel för enskilda tillhöriga kyrkogravar är bestämmelserna i 1783 års förbud tillämpliga. Vårdas kyrkograv nöjaktigt, gäller alltså grundsatsen om orubblighet. Med Kungl. Maj:ts tillstånd kan dock rubbning ske till förmån för kyrkorummet. Om medgivande till nedläggande lämnas, torde ny gravplats få upplåtas för såväl befintliga kvarlevor som för nuvarande rättsägare. Eftersättes underhåll av kyrkograv tillhörig enskild, skall reglerna i 1783 års förbud tillämpas. Efter pålysning och erinran får graven igenfyllas och väl betäckas utan att dock förändras. Gravsten skall bibehållas och överbyggnaden nedtagas och om möjligt uppsättas på annat ställe i närheten, dock först när kyrkan ombygges eller av gravens bristfälligheter någon verklig skada antingen för kyrkan eller eljest är att befara. Sålunda nedlagd gravplats får ej vidare nyttjas. Graven övergår till kyrkobyggnadens ägare.

Kyrkomyndigheten har sålunda möjligheter att ingripa mot försumliga

[1] Till fasta fornlämningar räknas gravbyggnader av sten jämte hölje, andra gravar och gravfält från forna tider samt övergivna kyrkor, kapell, kyrkogårdar etc. I 1942 års kung. angående vården av vissa kyrkliga inventarier talas om i kyrka, gravkor eller eljest i kyrkas hus eller förvaringsrum befintliga inventarier Gravkor för utdöda ätter kan ha karaktär av fasta fornlämningar.

ägare av kyrkograv, men myndigheten har själv beträffande vården av historiskt och kulturellt märkliga kyrkogravar en underhållsplikt. Offentlig tillsyn utövas av byggnadsstyrelsen och riksantikvarien och även kyrkliga myndigheter torde ha en sådan uppgift vid visitationer.

Vad beträffar underhållet av gravkor i vidsträckt mening framgår följande av riksantikvarieämbetets förut omnämnda utredning. I ungefär 125 fall finns fonder för underhållet. Avkastningen av fonderna är i de flesta fallen ringa: i 24 fall mindre än 10 kr. om året, i 15 fall 10—20 kr., i 30 fall 20—50 kr., i 19 fall 50—100 kr., i 20 fall 100—200 kr., i 7 fall 200—1 000 kr. och i 6 fall högre belopp (max. 7 500 kr.). I de fall då avkastningen uppgår till högre belopp, användes den i regel (antagligen enligt donationsbestämmelserna) delvis för kyrkliga eller sociala ändamål. Endast i ett 10-tal fall har uppgivits att församlingen ombesörjer underhållet och då har i vissa fall speciellt skäl anförts därför (enligt traditionen skulle donation ha funnits; överenskommelse träffad med församlingen om underhållet; donationsmedel förskingrade etc.). Stundom användes gravkor numera för annat ändamål: sakristia, dopkapell, stapel, redskapshus, transformatorhus. I några fall har gravkor införlivats med kyrkan och i andra har de igenmurats. I något fall bekostas underhållet av Riddarhuset eller annan institution.

Av församlingsutredningen får man en bild av underhållsfrågan som något avviker från riksantikvariens utredning. Enligt 22 uppgifter bekostas för där avsedda fall underhåll och reparationer av församlingen, enligt 4 uppgifter bekostas underhållet med fondmedel. I 7 uppgifter sägs att intet underhåll förekommer och i en att frågan om underhåll av friliggande gravkor är under utredning. I ett fall (Visby) sägs att underhållet ombesörjes av kyrkorådet i samarbete med landsantikvarien. Från Åtvid uppgives att Fockiansk-Adelswärdska gravkoret underhålles av baroniet Adelswärd, från Trolle-Ljungby att Coyetska gravkoret och epitafiet restaurerats av medel från kortförsäljning i kyrkan och från Kil att underhandlingar pågår med släkten Anrep angående omgestaltning av släktens gravvalv, vilket arbete huvudsakligen skall bekostas av släkten med något bidrag från församlingen.

Såsom i någon mån belysande för frågan om underhållet kan vidare nämnas två lokalt betonade äldre specialförfattningar.[1] En kungl. resol. på Lunds stifts prästerskaps besvär d. 23 dec. 1723 innehåller, att Kungl. Maj:t lämnat sitt bifall och samtycke därtill, att sådana extra byggningar vid kyrkorna som ett med kyrkan sammanbyggt gravkor icke utan vissa årligen till deras vidmakthållande anslagna medel och hemmansräntor härefter må tillåtas. I en kungl. instruktion d. 12 april 1815 angående förvaltningen av kyrkornas fastigheter i de södra provinserna heter det i § 12, att de byggnader till gravar m. m., som av adeln och andra privata personer förut är eller framdeles blir uppförda, måste av deras egna och ej av kyrkans medel underhållas. Skulle en sådan gravbyggnad stå kyrkan till men, bör detta förhållande av pastor hos KB och biskopen anmälas, som därom äger att förordna efter omständigheterna.

[1] Se Croneborg I s. 136.

Ur praxis kan nämnas ett fall i Reg.R:s årsbok 1912 not E 144.[1] Huvudmannen för grevliga ätten Löwen blev, enär familjens med Frötuna kyrka sammanbyggda gravkor tarvade reparation, anmodad verkställa sådan. Då han emellertid uraktlät detta, beslöt församlingen å kyrkostämma förelägga greve Löwen att antingen reparera koret eller överlåta detsamma till församlingen såsom dess egendom för att av församlingen underhållas i samband med kyrkan. Reg.R ansåg att kyrkostämman icke kunde anses ha genom det fattade beslutet överskridit sin befogenhet.

Det torde knappast vara möjligt att i lagstiftningen om begravningsplatser och gravar närmare reglera rättsförhållandena rörande gravkor. Här är fråga om äldre förhållanden och rättigheter, som ofta måste bedömas med hänsyn till gamla urkunder från fall till fall och med beaktande av den praxis som utbildats. Vidare bör viss skillnad göras mellan gravkor i kyrka och gravkor på begravningsplats. De förra har sådan anknytning till kyrkobyggnaden, att de bör behandlas med iakttagande av de principer som gäller för denna. Gravkor på begravningsplats är däremot i princip närmast att likställa med överbyggnad på grav enligt 6 § i 1916 års lag.

I begravningslagen torde emellertid gravkor principiellt kunna likställas med begravningsplats. Nedläggande bör ej kunna ske utan att Konungen förordnat därom och vid meddelande av sådant förordnande bör villkor kunna föreskrivas för nedläggandet och gravkorets användande för framtiden. Vidare bör gravkor ej kunna utmätas eller intecknas eller utan Konungens tillstånd överlåtas eller användas för annat än begravningsändamål. Med hänsyn till att gravkor ofta har värde ur historisk och kulturell synpunkt, kan det vara motiverat att låta dessa regler gälla även för gravkor på begravningsplats.

I begravningskungörelsen har, i anslutning till förslaget till kung. om begravningsplatser samt gravsättning och eldbegängelse m. m., upptagits en bestämmelse att vad i kungörelsen stadgas om begravningsplats skall gälla jämväl gravkor.

Vid behandling av ärenden rörande gravkor torde de principer böra tillämpas, för vilka redogörelse lämnats i det föregående. Frågorna bör regelmässigt behandlas i administrativ ordning. Endast undantagsvis torde uppkomma rättsfrågor, som bör hänskjutas till domstol.

Kap. 7. Om gravar

Gravbeståndets gestaltning. Terminologi. De två stora kategorier gravar man har är dels de som är upplåtna med nyttjanderätt enligt 1916 års lag och dessförinnan genom liknande upplåtelser och dels de som är upplåtna utan sådan rätt och avgiftsfria (allmängravar). En annan indelning får man genom att skilja mellan gravar avsedda för kistor och gravar avsedda för urnor.

[1] Jfr Croneborg II s. 148.

I församlingsutredningen har uppgifter införskaffats om antalet upplåtelser med nyttjanderätt enligt 1916 års lag och antalet jordade i allmängrav under de senaste 20 åren. Inom de i utredningen ingående församlingarna uppgår antalet upplåtelser med nyttjanderätt till ungefär 155 100 — därav i kistgrav 119 800 och i urngrav 35 300 — och antalet i allmängrav jordade till ungefär 149 200 — därav i kistgrav 118 800 och i urngrav 30 400.

Dessa siffror förtjänar emellertid en särskild kommentar. Av de i allmängrav jordade kommer ej mindre än 60 900 på Stockholm mot 17 300 nyttjanderättsupplåtelser. Motsvarande siffror är för Göteborg 11 200 resp. 23 500, för Malmö 6 300 resp. 10 200 och för Hälsingborg 10 800 resp. 5 000.

För Stockholms del har uppgift ej kunnat lämnas om antalet upplåtelser med nyttjanderätt fördelade på kistgravar och urngravar. Siffran 17 300 för samtliga nyttjanderättsupplåtelser har därför vid sammanräkningen här ovan räknats till hälften belöpa sig på kistgravar och till hälften på urngravar. Beträffande allmängravarna har för Stockholms del uppgivits, att det årliga antalet i urngrav jordade passerade antalet i kistgrav jordade år 1955.

Upplåtelser av urngravar med nyttjanderätt har ej skett i 53 församlingar och jordande i urngrav-allmängrav har ej förekommit i 94 församlingar. Jordande i allmängrav har under perioden över huvud ej förekommit i 10 församlingar (Värnamo, Othem och Boge, Trolle-Ljungby, Stenkyrka, Hol, Ekshärad, Kolbäck, Björskog, Jukkasjärvi och Umeå landsförsamling). Såsom församlingar där allmängravar knappast längre torde förekomma kan vidare nämnas Bredestad, där siffrorna för nyttjanderättsupplåtelser och jordade i allmängrav för de senaste 20 åren är 327 resp. 10, Reftele 282 resp. 24, Fardhem 40 resp. 5, Sölvesborg 488 resp. »helt få», Dalby 55 resp. 7, Lövestad 600 resp. 10, Gladsax 302 resp. 2, Gislöv 60 resp. 10, Frillesås 187 resp. 20, Kinneved 207 resp. 1, Bottnaryd 247 resp. 11, Skölvene-N. Säm 48 resp. 5 och Holmedal 451 resp. 30. Avgiftsfria gravar för alla har införts i Huddinge 1956, Nässjö 1948, Roma och Stora Herrestad 1956, Borås och Västra Tunhem 1957, Dals Ed (en plats fri), Trehörningsjö 1953, Gällivare (ensamgrav och mindre familjegrav fria). I Åtvid förekommer avgift på gamla kyrkogården, medan gravarna på nya är fria. I Eskilstuna är gravar på nya områden fria. Urngravar är fria från avgift i Eskilstuna, Dals-Ed och Västerås. I Stockholm upplåtes ensamgrav för urnor, liksom allmängrav, kostnadsfritt för 25 år; om anhörigs urna nedsättes senare, förlänges tiden så att de 25 åren räknas från sistnämnda tidpunkt.[1]

Vidare har i församlingsutredningen frågan om lämplig *terminologi* tagits upp, och det har från flera håll framhållits som ett önskemål att man kunde komma fram till större enhetlighet härvidlag. Croneborg har i den senare delen av sin utredning om gravrätten[2] föreslagit viss terminologi, delvis inspirerad av justitierådet Wedberg i hans recension av Croneborg I och Fahlbeck i SvJT 1942 (s. 133 f). Croneborg föreslår sålunda för de förut nämnda kategorierna gravar beteckningarna egengrav (med under-

[1] Jfr i sistnämnda hänseende Croneborg II s. 20 f. — [2] Croneborg II s. 13, 15.

avdelningarna familjegrav och enkelgrav) och allmängrav samt jordgrav (kistgrav) och urngrav. Såsom en form av egengrav upptages även korporationsgrav eller annan gemensamhetsgrav.

Med egengrav betecknar Croneborg sådan grav, till vilken gravplatsrätt, regelmässigt mot ersättning, upplåtes åt viss person, vissa personer eller viss samfällighet med giltighet för alltid eller för viss tid, i regel längre än den i hälsovårdsstadgan för allmängrav bestämda s. k. vilotiden (lägst 15 år). Allmängrav har enligt Croneborg till särmärke att den, utan att någon viss gravplatsrättsinnehavare insättes, av gravmarksinnehavaren användes till upplåtande antingen kostnadsfritt eller mot erläggande av en obetydlig upplåtelseavgift för jordande av endast en död kropp med giltighetstid motsvarande vilotiden eller obetydligt längre tid.

Av församlingsutredningen framgår att uttrycket egengrav knappast begagnas. Gemensamhetsgravar förekommer mycket sällan. Det är begreppen familjegrav och allmängrav som helt dominerar. Uttrycket egengrav förekommer eller accepteras endast på 8 orter bl. a. Stockholm. I ett fall sägs att benämningen ej förekommer men att den är lämplig. På två orter (Värnamo och Trollhättan) användes benämningen enskild gravplats, vilken benämning även rekommenderas från Norrköping, och på två orter (Stora Tuna och Umeå) enskild grav. På fyra orter användes benämningen köpgrav eller köpt grav (gravplats).

Familjegrav är en benämning som förekommer över allt. I 88 församlingar avses därmed mot avgift upplåten grav för mer än en; i 46 församlingar innefattar begreppet även gravplats för en. I förra fallet accepteras på 69 orter som komplement till familjegrav enkelgrav för grav som förvärvats mot avgift för en person. Såsom enstaka varianter till familjegrav förekommer dubbelgrav eller helgrav; halvgrav är då gravplats för en. I Göteborg utgör familjegravarna endera helplats (2,37 × 2,97 m) eller halvplats (1,34 × 2,82 m). På enstaka platser förekommer benämningar sådana som flerplan (= familjegrav) och enplan (= enkelgrav), 1-plans-, 2-plans- etc. gravar, 1-mans-, 2-mans- etc. gravar, enkelgrav, 2-platsgrav, 3-platsgrav etc. På en ort (Gällivare) talas om större familjegrav för 4 gravar och mindre familjegrav för 2 gravar. Endast på 2 orter (Västerås och Östersund) användes formen familjegravplats. Varianter till uttrycket enkelgrav är ensamgrav (11 orter), enskild grav, halvgrav, enmansgrav och gravplats för en. I Stockholm förekommer följande benämningar: egengravar: a) familjegravar, ensamgravar för kistor, ensamgravar för urnor, b) korporationsgravar, c) gemensamhetsgravar (endast för urnor); i Södertälje: 1) enskild grav, familjegrav (enkel eller dubbel), 2) korporationsgrav, 3) allmän grav. I yttrande från Norrköping föreslås: I. enskild gravplats inrymmande 1) kistgrav: a) ensamgrav, b) familjegrav (även de som upplåtits till prästerskapet utan kostnad), c) frigrav samt 2) urngrav med samma uppdelning som kistgrav; II. gemensam gravplats eller gemensamhetsgravplats. I Västerås förekommer 3 slag av familjegravplatser: dubbel familjegravplats (8 platser), stor familjegravplats (4 platser) och liten familjegravplats (2 platser). Domkapit-

let i Skara uttalar såsom önskemål att terminologien göres enhetlig, angivande ytinnehållet (enkelgrav, dubbelgrav), formen för upplåtelsen (mot avgift, utan avgift), vilket slag gravsättning som avses (kistgrav, urngrav), antalet som får jordas (familjegrav för minst två, gemensamhetsgrav för viss kår eller sammanslutning).

Korporationsgrav eller annan gemensamhetsgrav förekommer endast på ett fåtal orter. Korporationsgrav godtages som benämning i 7 yttranden, gemensamhetsgrav i 10. Den senare benämningen användes på en ort för större släktgravar och på 2 orter för allmängravar. I ett yttrande användes släktgrav som variant till familjegrav. I stället för den gemensamma benämningen korporationsgrav eller gemensamhetsgrav tycks man föredraga speciella benämningar: nationsgravar, regementsgravar (Uppsala), militärkyrkogård (Visby), krigsgravar (engelska och canadensiska i Falkenberg), föreningsgravar (Luleå), främlingsgrav (Umeå) och Tempelriddarnas gravplats (Visby).

Uttrycket allmängrav godtages rätt allmänt (71 fall). Varianter är frigrav (11 fall), ensamgrav (12 fall), friplats, allmän grav, grav i allmänna linjen (3 fall), grav i allmänna varvet (2 fall), varvgrav (2 fall), varvet, linjegrav, allmänningen, grav å allmänt område, enmansgrav och enkelgrav. I Östersund användes uttrycket ensamgravplats för plats för en kista utan avgift; benämningen frigravplats är där reserverad för platser för en eller flera urnor utan avgift. Från 17 orter har i detta sammanhang svarats att allmängravar ej längre förekommer och från andra håll anmärkes att sådana gravar nu håller på att försvinna eller blir allt mera sällan förekommande.

Beteckningarna kistgrav, kistgravplats, urngrav och urngravplats förekommer i följande utsträckning: kistgrav 67 orter, kistgravplats 19, urngrav 95, urngravplats 26. Jordgrav förekommer endast på 4 orter och jordgravplats på en ort. När man talar om grav eller gravplats torde man i allmänhet mena kistgrav. Uttrycket urngrav användes för att skilja sådan grav från det allmänna begreppet grav (= kistgrav).

Ordet grav användes i allmänhet (på 92 orter) som uttryck för det för en kista beräknade utrymmet och ordet gravplats för det område som upplåtits. I 14 uppgifter har uttalats att benämningen gravplats användes även för allmängravar, medan i 13 uppgifter angivits att denna benämning är förbehållen familjegravar. I 14 svar, bl. a. från Stockholm och ett flertal Norrlandsförsamlingar, sägs att grav är den vanliga benämningen; stundom gravplats med samma innebörd (Stockholm). I 13 uppgifter sägs att uttrycken grav och gravplats betraktas såsom synonyma. Från 2 håll (Kil och Degerfors) uttalas, att gravplats betecknar ett upplåtet men ännu outnyttjat område och att beteckningen grav användes sedan jordande skett. I ett svar (Böda) sägs som förklaring av de båda begreppens innebörd att man kan äga en gravplats men att någon vilar i en grav. Som uttryck för en speciell uppfattning kan nämnas ett uttalande (från Åsarne) att det förefölle riktigast att tala om grav med en eller flera gravplatser, eftersom grav är den ursprungliga termen och en eller flera kan vila i samma grav. Från Norr-

köping uttalas, att man — med utgångspunkt från att det område, till vilket nyttjanderätt upplåtes, i 1916 års lag benämnes gravplats — bör betrakta denna benämning såsom primär och kalla de för gravsättning inom gravplatsen avsedda områdena för gravar.

Wedberg uttalar i sin ovan nämnda recension att uttrycken ensamgrav och familjegrav är synnerligen otjänliga bl. a. därför att de saknar stöd i lagstiftningen, som enligt Wedberg inbjuder till andra mera träffande termer: allmängrav och egengrav. Beträffande allmängrav hänvisar Wedberg till hälsovårdsstadgan. Härmed torde han syfta på bestämmelsen i 25 § 5 mom. och 51 § 4 mom., där uttrycket grav å allmän gravplats användes. I kung. 579/1959 har emellertid detta uttryck ändrats till grav å allmän begravningsplats. Ehuru innebörden i själva uttrycket härigenom ändrats, har stadgandets hela innehåll förblivit oförändrat. Stödet för uttrycket allmängrav i lagstiftningen har dock försvunnit. Wedberg påpekar vidare det barocka uti att kalla exempelvis Frödings grav för familjegrav. Bland egengravarna kunde man, menar Wedberg, lämpligen bilda olika grupper: enkelgravar, familjegravar och korporationsgravar.

Det är ett önskemål att komma ifrån den stränga kategoriklyvning som hittills förekommit mellan gravar som upplåtits mot avgift och gravar som upplåtits utan avgift. Församlingsutredningen visar, att man i detta avseende ute i landet strävar att taga bort den markerade skillnad som här föreligger och som onekligen är mindre tilltalande. I det frågeformulär, som ligger till grund för församlingsutredningen, har också framställts en fråga huruvida begravningsplatserna uppdelats i särskilda områden (kvarter) för »egengravar» och allmängravar. På 77 av de i utredningen ingående orterna förekommer sådan uppdelning. Därjämte har från 8 orter uppgivits, att man har sådan uppdelning, men att man är på väg att frångå den. På 10 orter har man en sådan anordning att, i regel eller i vissa fall, de inre delarna av ett kvarter utgöres av allmängravar och de yttre av familjegravar. Det är emellertid värt att observera att i icke mindre än 24 uppgifter sägs, att en uppdelning av ifrågavarande slag ej förekommer och att i 11 uppgifter uttalas, att sådan uppdelning, som tidigare förekommit, blivit slopad under senare år. På ett flertal orter förekommer, som nämnts, allmängravar ej längre.

Frågan om att taga bort den principiella skillnaden mellan allmängravar och nyttjanderättsgravar kommer att behandlas i det följande. Om man lyckas genomföra en sådan ordning, kommer det att framstå såsom naturligt att endast tala om ensamgravar och familjegravar. Ännu så länge måste man emellertid föra resonemangen i anslutning till den ordning som existerar. Uttrycket allmängrav synes lämpligen kunna användas som benämning på de avgiftsfria gravarna. Det förekommer på de flesta orterna och är mera tilltalande än de flesta övriga förekommande benämningarna. Ordet frigrav karakteriserar måhända bäst denna kategori, men det är mindre önskvärt att markera avgiftsfriheten i benämningen. Därtill kommer att, när utveck-

lingen måhända går mot att ordna fria gravar för alla, uttrycket frigrav på grund härav kan bli otjänligt som beteckning.

Om uttrycket egengrav må sägas, att det ur teoretiska synpunkter kan ha sina fördelar men att det sannolikt icke har utsikter att bli mera allmänt gångbart. Ordet familjegrav, som funnits i alla tider och alltjämt användes allmänt, bör ej undanträngas av mer eller mindre konstlade benämningar. Traditionen har på förevarande område sitt alldeles speciella värde och känslan för familjen framträder på ett särskilt sätt då fråga är om familjens gravplats. Man känner sig därför benägen att — trots oegentligheten beträffande gravplatserna för en person — benämna hela denna kategori familjegravar. Ensamgravar — om man godtar denna benämning — skulle då vara en speciell form inom en kategori som domineras av familjegravarna. I detta betänkande kommer emellertid som sammanfattande benämning att användas uttrycket egen gravplats, som torde falla sig naturligare än ordkonstruktionen egengrav. Skulle förslaget till ny lagstiftning komma att antagas, torde benämningarna ensamgrav och familjegrav i framtiden kunna användas, därvid ensamgrav innefattar alla gravar för en person oavsett om avgift utgår eller ej. Då urnor numera nedsättes i de gamla familjegravarna utvecklas de stundom att bli släktgravar. Om utvecklingen går i sådan riktning, kanske begreppet släktgrav i framtiden kommer att få ny aktualitet.

De i det föregående såsom korporationsgravar betecknade gravarna är som nämnts relativt fåtaliga och något mera framträdande praktiskt behov av en allmängiltig term för dessa gravar föreligger väl knappast. Gemensamgrav synes vara en lämplig benämning som komplement till ensamgrav och familjegrav.

Efter hand som eldbegängelse blir vanligare framträder behovet av att skilja mellan gravar för kistor och gravar för urnor. Urngrav är en allmänt vedertagen benämning och någon lämpligare benämning än kistgrav torde knappast finnas. Kistgrav torde behålla sin karaktär även om urnor där nedsättes; man talar då om urnor i kistgrav.

Någon konsekvent genomförd skillnad mellan grav och gravplats torde knappast vara erforderlig. Den naturliga skillnaden synes dock vara — och denna uppfattning har också kommit till uttryck i församlingsutredningen — att med grav avses det för kista eller urna beräknade utrymmet och med gravplats det område som upplåtits.

Innan frågan om gestaltningen av rätten till gravplats upptages till övervägande, skall vissa andra frågor om gravarnas och gravrättens nuvarande gestaltning redovisas huvudsakligen i anslutning till församlingsutredningen.

Speciella typer av gravplatser (gårdsgravar, prästgravar m. fl.). En fråga, huruvida gårdsgravar eller eljest gravar anknutna till annan enhet än familj förekommer, har i allmänhet besvarats med nej i församlingsutredningen. Svar i positiv riktning förekommer dock. Från Lidingö har uppgivits att några stiftelser innehar gravplatser. Från Huddinge, Gislöv, Borås och Gävle har

frågan besvarats med ja utan att därvid angivits vilka slag av gravar som avsåges. I Lerbäck finns en gammal grav med inskriptionen: Förvarar stoftet av de döda från Lerbäcks gästgivaregård. Hålahults sanatorium har en gravplats i Kil. Vidare har uppgivits från Böda att gravar av ifrågavarande slag fanns förr men ej numera och från Malmö att sådana gravar finns i vissa församlingar. I Lövestad var de förr vanliga, men de har numera övergått till familjegravar. Lettiska församlingen i Göteborg har förvärvat nyttjanderätt till ett urngravområde inom Kvibergs kyrkogård. I Veinge finns olika områden för olika bykombinationer och i Berghem fanns förr och finns delvis än s. k. griftehagar för olika hemman. I Skövde förekommer inhägnade områden anslutna till dels samtliga militärförband i staden och dels Skaraborgs läns sjukhem. På de äldre kyrkogårdarna i Karlskrona finns större områden upplåtna med nyttjanderätt som släktgravar. Sofielunds vårdhem har en gravplats i Kolbäck. Från Östersund uppgives att i församlingen finns två gravplatser upplåtna till ordenssällskap, en till en friförsamling och en till vartdera av två regementen. I Luleå förekommer föreningsgravar, t. ex. för IOGT och NGTO. I Sorsele finns en gravplats för i församlingen avlidna finska barn och en för ålderdomshemmets pensionärer. Från Nysätra slutligen uppgives att i samband med den finska evakueringen 1944—45 åtskilliga finska medborgare dog i församlingen och begrovs inom ett särskilt område.

I Kungl. Maj:ts resol. på prästerskapets besvär d. 10 mars 1719 § 40 heter det:[1]

Att prästerskapet samt gymnasie- och skolbetjänte i städerna och på landet må njuta fria klockor samt gravställen i kyrkorna för sig och sina hustrur har varit en gammal sedvana, den ock vad ringningen i synnerhet angår är enlig med förra resolutioner av år 1664 d. 1 sept. och 1714, i följd därav det förunnas var och en efter sitt villkor klockorna fria för den betalning, som kyrkan enskilt tillkommer, dock ringarna deras lön förbehållen, varvid Kungl. Maj:t i nåder låter förbliva, men vad ringning och gravställen för deras barn angår, bör den åtskillnad iakttagas, att sådan frihet icke kan sträcka sig till andra deras barn än allenast dem, som dö medan de äro uti sina föräldrars hus och bröd.

En fråga i anslutning härtill i församlingsutredningen har besvarats på följande sätt. I allmänhet finns sådana fria gravar; i 32 fall har dock frågan besvarats nekande. Den krets, till förmån för vilken upplåtelse sker, bestämmes något olika: präster, kyrkvaktmästare och kyrkogårdsvaktmästare (Vaxholm), präster och kyrkväktare (Viby), präst, kantor och kyrkväktare (Väckelsång), kyrkoherde och numera även kyrkvaktare (Hjo), präster, klockare, kyrkvaktare och ringare (Köla), präster med familj (Ström), präster och kyrkobetjänte (Burträsk). I Kil sker upplåtelser av förevarande slag efter beslut i varje särskilt fall. Från Salem uppgives, att det någon gång förekommit att kyrkvaktmästare med långvarig tjänst fått fri gravplats. I Borås förekommer för ifrågavarande kategori stundom även

[1] Se Nothin, Kyrkorätt s. 550; jfr Fahlbeck s. 47 och Croneborg I s. 124—125.

fri vård av gravplatsen. Från Karlskoga upplyses att man där har 26 sådana »honnörsgravar».

Upplåtelseavgifter. Några enhetliga normer för upplåtelseavgifternas storlek existerar ej. Ovillkorligt är endast kravet att grunderna tillämpas lika för envar sökande. Så upphävdes ett beslut av kyrkostämma att vissa församlingsbor, vilka icke liksom övriga deltagit i kostnaderna för begravningsplatsens anläggning, skulle utgiva särskilt vederlag för gravplats (se härom RegÅ 1925 E 33). För personer som ej tillhör församlingen kan dock uttagas högre avgift och så sker också ofta. Avtalet framstår i praktiken såsom ensidigt: avgifterna är på förhand fastställda av förvaltningsmyndigheten och för nyttjanderättshavaren står endast öppet att välja mellan olika avgiftskategorier eller gravstorlekar. I så måtto framstår vederlaget för nyttjanderätten närmast såsom en offentlig avgift för viss tillhandahållen nyttighet. Överenskommelse om vård står däremot ett verklig avtal betydligt närmare.[1]

Upplåtelseavgifterna växlar i hög grad. Såsom förut nämnts föreligger avgiftsfrihet för församlingsbor på ett flertal orter. Avgifterna för kistgravar är i regel högre än avgifterna för urngravar, vilket är naturligt med hänsyn till att kistgravarna kräver större utrymme.

Såsom exempel på församlingar med relativt höga avgifter kan nämnas följande:

Stockholm 250 kr. per kvm för all framtid för såväl kistgravar som urngravar,

Lidingö: kistgravar 1,2 × 2,4 500 kr., 2,4 × 2,4 900 kr., urngravar 200 kr.

Täby: kistgravar 1 × 2,5 400 kr., 2 × 2,5 700 kr., urngravar 200 kr.

Västerhaninge: kistgravar för 50 år 100 kr., för all framtid 1 200 kr., urngravar för 50 år 50 kr.

Göteborg: kistgravar helplats (2,37 × 2,97 m) 350—1 000 kr., halvplats (1,34 × 2,82 m) 250—750 kr., urngravar 50—350 kr.

Särskilt låga avgifter förekommer bl. a. i följande församlingar: Vätö 30—60 kr., Gryta 50 kr., Lerbäck 50 kr., Kvistbro 40—75 kr., Tumbo 37:50 kr., Gladhammar 20—40 kr., Bredestad 25—60 kr., Kristberg 75 kr. för 2 platser, Viby 15 kr., Lenhovda 25 kr., Reftele 50 kr. för 2 platser, Väckelsång 50 kr., Böda 6 kr., Visby 25 kr. på norra kyrkogården, 100 kr. på södra och östra kyrkogårdarna, Åsenhöga 17:50 kr., Othem och Boge 10 kr., Hemse 25 kr., Öja 64 kr. för 2 platser, Sanda 10 kr., Stenkyrka 20—110 kr., Dalhem 16 kr., Fardhem 40 öre per kvm, Dalby 6 kr., Lövestad å nya områden 10 kr., å gamla 25 kr., Tving 3 kr. per kvm, Hjärnarp 5 kr., Trolle-Ljungby 2:50 per kvm, Gladsax 15 kr., Gislöv 10 kr., Mölndal enkel 40 kr., dubbel 75 kr., Falkenberg enkel 50 kr., dubbel 100 kr., Stenkyrka enkel 10—30 kr., dubbel 20—60 kr., Veinge 25 kr., Länghem 20 kr., Frillesås 15 kr., Berghem 4—8 kr., Näsinge 40 kr., Hjo 50 kr. å nya områden, 25 kr. å gamla områden, Hova 40 kr., Larv 15 kr. för en plats, 25 kr. för 2 platser, Kinneved 12:50

[1] Se Fahlbeck s. 53—54 och Croneborg I s. 44.

kr., Bottnaryd 10 kr., Hol 5 kr., Skölvene-N. Säm 6—10 kr., Kroppa 50 kr., Ed 15 kr., Gräsmark 25 kr., Brålanda 20 kr. (3 × 3 40 kr., 3 × 4 60 kr.), Köla 25 kr., Stavnäs 50 kr., Holmedal 5 kr., Köping 40 kr. för 2 platser, Ljusnarsberg 25 kr., Norrbärke 40 kr., Nora 15, 50, 100 kr., Orsa 75 kr. för 2 platser, Grytnäs 25 kr. för 2 platser, Kolbäck 50 kr. för 2 platser 50 år, 25 kr. för en plats 25 år, Transtrand 25 kr., Anundsjö 50 kr., Ström 25 kr., Alnö 50 kr., Offerdal 25 kr., Lit 40 kr., Åsarne 30 kr. för en plats och 10 kr. för varje ytterligare, Umeå landsförs. 10 kr., Älvsby 50 kr., Burträsk 50 kr., Sorsele 40 kr., Lycksele 25 kr. för 2 platser, Övertorneå 40 kr., Nysätra 40—50 kr.

Såsom exempel på andra avgifter kan nämnas: Sandviken 70—140 kr. för kistgravar, 5 kr. för urngravar, Linköping 90, 180 och 600 kr., Malmö i regel 80 kr. för varje plats, 75 kr. för plats för 9 urnor, Hälsingborg i regel 50, 75 eller 100 kr., Karlstad per kvm 25 kr. för 25 år, 37: 50 för 50 år, 50 kr. för alltid, Västerås för 25 år liten grav fri, annan 150 kr., för 50 år 100—300 kr., Stora Tuna 3 × 3 150 kr., 3 × 5 500 kr., Falun 120—800 kr.

I åtskilliga fall har uppgivits att avgiften är högre för person som ej tillhör församlingen, ofta dubbel avgift, stundom ännu högre.

Allmängravarna är så gott som undantagslöst fria från avgift; avgiftsfrihet ligger i allmängravens natur. I Oskarshamn och Trollhättan har man dock den ordningen att, om intilliggande plats skall reserveras för make, en avgift av 10 kr. skall erläggas. För allmängrav i Hälsingborg erlägges 5 eller 10 kr. för den som ej är kyrkoskriven i staden; samma avgift erlägges vid förnyelse. För icke församlingsbo är avgiften för allmängrav i Stora Tuna 50 kr. I Trehörningsjö uttages alltid 5 kr. för gravöppning. Från Övertorneå har uppgivits, att avgift för allmängrav i allmänhet utgår med 20 kr.

Dessa uppgifter om upplåtelseavgifternas storlek ger vid handen, å ena sidan att de ofta ej kan spela någon större roll för församlingarnas finansiering av begravningsplatserna och å andra sidan att det för den enskilde ej är särskilt betungande att förvärva en egen gravplats. Under sådana förhållanden är det naturligt att skillnaden mellan egna gravplatser och allmängravar alltmer försvinner, och det kan på många orter knappast sägas vara ett ekonomiskt problem att leda utvecklingen dithän. Såsom belysande i detta avseende kan anföras det beslut som fattades av kyrkofullmäktige för Borås och Brämhults kyrkliga samfällighet d. 23 okt. 1952. Fullmäktige beslöt, att alla gravplatser skulle — med de undantag som kyrkorådet i särskilt reglemente bestämde — upplåtas med nyttjanderätt, att upplåtelsen skulle avse 50 år med rätt till förlängning och förnyelse på sätt kyrkorådet i reglementet bestämde, att upplåtelsen skulle vara fri från avgift, att iordningställande av gravplats efter begravning skulle, i den omfattning i reglementet bestämdes, utföras av kyrkogårdsförvaltningen utan avgift, att upplåtelse med nyttjanderätt och befrielse från avgifter skulle gälla endast inom samfälligheten kyrkobokförd person samt att kyrkorådet finge åtaga sig underhåll av gravplats för begränsad tid på villkor som kyrkorådet närmare angåve i reglementet. I samband med reformens genomförande beräknades

att för de cirka 718 kvm gravmark, som årligen förbrukades, inkomstbortfallet genom införandet av avgiftsfri upplåtelse blev 17 000 kr. årligen. Kostnadsfriheten för iordningställande av graven efter begravning beräknades medföra ett inkomstbortfall av 6 000 kr. om året.

Gravplatsernas storlek. De uppgifter som lämnats i detta hänseende i församlingsutredningen varierar i hög grad. En tendens synes vara att de stora familjegravplatserna anses som en i regel äldre typ. Numera omfattar familjegravplatserna vanligast plats för 2 eller 4 gravar.

Något standardmått på grav förekommer ej. Jämför norska lagen, som innehåller en föreskrift att varje grav skall vara 2,4 m lång och 1,2 m bred (§ 36) och danska kgl. anordningen d. 20 april 1953 som i § 14 anger måttet till i allmänhet 2,6 × 1,2 m. Den i norska lagen upptagna storleken synes vara den vanligaste även i vårt land och förekommer på 20 av de orter som ingår i utredningen. 2,4 × 2,4 för två gravar uppgives från 22 orter, och 2,5 × 2,5 från 11 orter. I övrigt varierar måttuppgifterna i hög grad. De minsta måtten är 0,9 × 2,4, 1 × 2, 1,1 × 2,2 och 1,2 × 1,2. Allmängravarna har i allmänhet mindre mått än gravarna på de egna gravplatserna: de minsta 0,8 × 2,2 och 1 × 1,8; även här förekommer 1,2 × 2,4 och även 1,4 × 2,5, 1,4 × 3 och 1,5 × 2. För barngrav uppgives från något håll 0,75 × 1,6.

Urngravarnas vanligaste storlek är 1 × 1 (30 orter). Minimimått är 0,36 × 1,75 och 0,6 × 0,6. Största uppgivna mått är 1,25 × 2,5.

Föreningen Sveriges kyrkogårdsföreståndare uttalade sig vid årsmöte 1942 för en storlek för vanlig kistgrav av i regel 1,25 × 2,5 m samt för urngrav minst 1 × 1 m för familjegrav och minst 0,5 × 0,5 m för allmängrav.[1]

Upplåtelsetid. Upplåtelse med nyttjanderätt må enligt 1 § i 1916 års lag ske för alltid eller för viss tid, högst 50 år. Det tillkommer upplåtaren att bestämma härom i de villkor för begravningsplatsens användning, vilka han inom lagens gränser ensam äger fastställa. Någon rättighet för nyttjanderättshavaren att få nyttjanderätt upplåten för av honom särskilt önskad tidsrymd, t. ex. för alltid, föreligger ej.[2]

Utvecklingen synes gå mot att ej längre meddela upplåtelser för alltid. I församlingsutredningen har i 85 svar uppgivits, att upplåtelse sker för 50 år i fråga om såväl kistgravar som urngravar. I följande antal fall har uppgift lämnats om när man upphört att göra upplåtelser för alltid: 2 1940, 2 1950, 1 1951, 1 1952, 1 1953, 2 1954, 1 1955, 1 1956, 1 1957 och 4 1959. I 16 fall har uppgivits att upplåtelser tidigare skedde för all framtid utan att tidpunkten för förändringen angivits.

Lika upplåtelsetider för kistgravar och urngravar förekommer vidare i följande varianter: för all framtid (19 orter), så länge graven vårdas (8 orter), 50 år med rätt till förlängning, 50 år efter sista gravsättning, 35 år, 30 år, 25 år, 20 år (därefter förlängning 20 år varje gång), 15 år.

På en del orter har man olika upplåtelsetider för kistgravar och urngra-

[1] Se Croneborg II. s. 52.—[2] Jfr Fahlbeck s. 37.

var. För kistgravar enbart förekommer följande varianter: 50 år eller för all framtid, 50 år med möjlighet till förlängning till högst 150 år, 25 eller 50 år eller för all framtid, 25—50 år, 75 år, 40 år, 30 år eller för all framtid, 30 år, 30 år från sista gravsättning.

Särskilt för urngravar förekommer följande upplåtelsetider: för all framtid, 50 år eller för all framtid, 25 eller 50 år eller för all framtid, 50 år, 25 eller 50 år, 30 år, 25 år, i ett fall med uppgift att tiden räknas från det sista urnan nedsattes.

I ett fall har uppgivits att upplåtelsetiden för allmängrav är 40 år.

För Stockholms del har anförts, att familjegravar i regel upplåtes för all framtid; för vissa delar av Skogskyrkogården är dock upplåtelsetiden 25 år med rätt att förlänga nyttjanderättstiden med ytterligare 25 år eller för all framtid. Ensamgrav för urnor upplåtes, liksom allmängrav, kostnadsfritt för 25 år. Om anhörigs urna nedsättes senare, förlänges tiden så att de 25 åren räknas från sistnämnda tidpunkt.

Förlängning av nyttjanderättstiden. I 5 § i 1916 års lag stadgas att, då för viss tid upplåten nyttjanderätt till gravplats upphör på grund av tidens utlöpande, nyttjanderättshavaren äger rätt att, om gravplatsen är väl vårdad, mot skälig avgift erhålla förnyad upplåtelse, såframt han anmält sig därtill före nyttjanderättstidens utgång och den förnyade upplåtelsen icke medför synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande. Förnyelse må ske för viss tid eller för all framtid enligt upplåtarens avgörande.[1]

I anslutning till detta stadgande har uppgifter inhämtats från församlingarna angående förlängning av nyttjanderättstiden. Svaren får ses mot bakgrunden av att upplåtelser tidigare ofta skett för alltid och att övergång till upplåtelser på begränsad tid skett så sent, att frågan om förlängning ännu ej aktualiserats. Denna omständighet har direkt åberopats i 19 svar. I 33 svar sägs att förlängning ej förekommit och i 20 svar att det ännu ej varit aktuellt. Där förlängning förekommit angives frekvensen i 15 svar med »ett fåtal fall», »några sådana fall» eller »ej i nämnvärd utsträckning», i 11 svar med »i regel», »då och då», »i stor utsträckning» eller »när önskemål framställes» och i 5 svar »i så gott som alla fall». I 3 svar sägs »hittills sporadiskt men synes bli alltmer allmänt». Från 2 orter uttalas att genom ny gravsättning nyttjanderättstiden automatiskt förlängs till 25 år. I de svar där frekvensen direkt angivits har det skett med följande siffror: 98 procent (Göteborg), 90 procent (Köping), 75 procent (Stockholm), 20 procent, 5 procent eller 3, 15, 30 om året. Slutligen uppgives från 10 församlingar att grav får behållas så länge den vårdas.

I Stockholms stads kyrkogårdsnämnds uppgift heter det att förlängning av nyttjanderätt till sådana familjegravar som förvärvats för 25 år förekommer i 75 procent av fallen. Oftast sker sådan förlängning för att möjliggöra ny gravsättning. I uppgiften från Eskilstuna sägs att förlängning automatiskt sker med 25 år när ny gravsättning äger rum. Innan nyttjanderätts-

[1] Se Fahlbeck s. 38.

tiden utgår kan den efter ansökan förlängas med ytterligare 25 år. Från Nässjö uttalas att tiden räknas till 30 år från sista gravsättningen och att, om anhöriga finns, förnyad upplåtelse i regel sker. I Borås är sedan 1953 förlängning obligatorisk om nyttjanderättshavaren gör ansökan därom. I Västerås får alla som önskar förlängning med ytterligare 25 eller 50 år. I Köping, där första nyttjanderättstiden är 30 år, sker förlängning i 90 procent av fallen. I Östersund uttages tilläggsavgift vid ny gravsättning så att fredningstiden blir 50 år efter senaste gravsättning; avgiftens storlek är nyttjanderättsavgiften för 50 år dividerad med 50 och multiplicerad med resterande antal år.

Kistor ovanpå tidigare nedsatt kista; urnor i kistgrav. I 52 svar i församlingsutredningen har uppgivits, att det förekommer att kista placerats ovanpå annan kista när djupgrävning skett eller »i mån av utrymme». Från 3 orter uppgives att det förekommer att på detta sätt nedsättes 3 kistor och på en ort 4. I 9 svar uttalas att det får ske när den första kistan förmultnat. I 17 svar sägs att det skett »undantagsvis», »i vissa fall», »mycket sällan», »i enstaka fall» eller »i mycket få undantagsfall». I 56 svar har frågan besvarats nekande eller med sådana uttalanden som »förekommer ej» eller »har ej medgivits här». På 6 orter har frågan ej varit aktuell.

Förfarandet att nedsätta urnor ovanpå kistor synes i och för sig vara medgivet överallt; från vissa håll sägs att det betraktas som önskvärt. På 99 orter får det ske utan restriktioner och i 5 uppgifter heter det att det får ske enligt samma principer som gäller för dubbla kistor i kistgrav. I ett fall sägs, att ett villkor är att graven blivit fullbelagd med kistor, då kistbegravning eljest skulle hindras. Enligt en uppgift iakttages en vilotid av 10 år. På en ort uttages en tilläggsavgift om ej minst 25 år återstår av nyttjanderättstiden. I några fall har anmärkts, att urna som nedsättes i allmängrav skall vara av förgängligt material. I 18 fall har uttalats att urna i kistgrav ej är vanligt eller förekommer endast i få fall och i 11 svar sägs att frågan ej varit aktuell.

Närmare om skillnaden mellan egen gravplats och allmängrav. För egen gravplats gäller 1916 års lag om nyttjanderätt till gravplats, medan för allmängravarna i stort sett endast gäller de bestämmelser som meddelats i hälsovårdslagstiftningen (nu kung. 579/1959). Skillnaderna mellan de båda kategorierna är i huvudsak och i princip följande.[1]

1) Enligt 2 § i 1916 års lag skall avtal om nyttjanderätt upprättas skriftligen. Det sker vanligen genom s. k. gravbrev. Upplåtelse av allmängrav sker genom ensidig ämbetsåtgärd av gravmarksinnehavaren och gravbrev utfärdas ej (däremot stundom ett enkelt bevis om upplåtelsen).

2) Den egna gravplatsen upplåtes på ett område, varom överenskommelse kan träffas, medan allmängraven i regel anvisas på särskilt område för allmängravar, där platserna tages i anspråk i tur och ordning utan möjlighet för de efterlevande att välja plats för den avlidne.

[1] Jfr Croneborg i SvJT 1951 s. 145 f.

3) I regel erlägges avgift enligt taxa för nyttjanderätt till gravplats, medan allmängrav upplåtes avgiftsfritt.

4) Enligt 1 § i 1916 års lag upplåtes nyttjanderätt för alltid eller för viss tid, högst 50 år, medan för allmängrav endast gäller den i hälsovårdslagstiftningen stadgade vilotiden, minst 15 år efter gravsättningen.

5) Nyttjanderätt till gravplats upplåtes i regel för flera personer (familjegrav), medan allmängraven endast avser en avliden.

6) På den egna gravplatsen uppsättes i regel gravanläggning (minnessten o. dyl.), som bekostas och äges av nyttjanderättshavaren (6 § 1916 års lag). På vissa orter förses allmängraven vanligen ej med gravanläggning utan platsen markeras endast med nummersticka e. dyl., möjligen med ett enkelt kors.

7) Den egna gravplatsen underhålles av gravplatsinnehavaren (ev. av den myndighet som upplåtit platsen mot avgift för vård). På många orter underhålles allmängravarna mestadels endast av upplåtaren och på hans bekostnad såsom ett led i hela begravningsplatsens underhåll.

I anslutning till dessa 7 punkter må anföras följande.

Punkt 1. I formen för upplåtelsen ligger den principiella skillnaden mellan den egna gravplatsen och allmängraven. Finns ej sakliga skäl för att upprätthålla skillnaden mellan de båda kategorierna, bör givetvis formen för upplåtelsen vara densamma. Även om man i viss mån bibehåller kategoriklyvningen, är det ett uttryck för pietet att gravbrev i samtliga fall utfärdas.

Punkt 2. I församlingsutredningen har den frågan framställts, huruvida begravningsplatserna uppdelats i särskilda områden (kvarter) för egna gravplatser och allmängravar. På 77 av de i utredningen ingående orterna förekommer sådan uppdelning. Därjämte har från 8 orter uppgivits, att man har sådan uppdelning men att man är på väg att frångå den. På 10 orter har man ordnat det så att, i regel eller i vissa fall, de inre delarna av ett kvarter utgöres av allmängravar och de yttre av familjegravar. I 24 uppgifter besvaras frågan med nej och i 11 sägs att sådan uppdelning tidigare förekommit men att den blivit slopad under senare år. Såsom förut nämnts förekommer på ett flertal orter allmängravar ej längre.

Vidare har i församlingsutredningen frågats, huruvida möjlighet föreligger att välja plats för allmängrav. Enligt 87 svar föreligger ej sådan möjlighet, enligt 9 svar tages platserna »i regel i tur och ordning». På 16 orter föreligger valrätt och på 18 sådan rätt »i någon mån» eller »i viss utsträckning». I 2 uppgifter sägs att å äldre områden viss frihet föreligger, medan på nyare områden marken tages i anspråk i ordningsföljd. I en uppgift uttalas att man numera, till skillnad från förr, medger viss valfrihet. På en ort uttages en avgift, 25 kr, om viss plats reserveras.

Enligt 31 uppgifter beredes, då fråga är om allmängravar, plats för makar tillsamman. I 16 uppgifter sägs att det sker »om möjligt». På 2 orter

kan det »numera» ske och på 2 orter kan det ske mot avgift (10 resp. 25 kr). I 2 svar sägs att det kan ske endast vid djupgrävning, i 5 att det kan ske i urngravplats och i 4 att urna i allmängrav är tillåten. I ett svar uttalas att man har en särskild form av allmängrav som benämnes äktamakegrav. På 64 orter beredes ej plats för make. Enligt en uppgift har det hittills ej förekommit men ändring härutinnan torde ske. Från ett håll sägs att graven i ett sådant fall kan förvärvas av den efterlevande för att användas som urngrav. I 6 svar uttalas att beredande av plats för make i allmänhet ej medgives men att det kan ske i något undantagsfall, då särskilda skäl föreligger och det kan ske utan praktisk olägenhet, t. ex. vid slutet av en linje.

I de hänseenden som nu berörts föreligger väsentliga praktiska skillnader mellan egen gravplats och allmängrav. Dessa skillnader är dock knappast av principiell utan av ekonomisk natur. Man kan f. ö. väl tänka sig å ena sidan att utvecklingen på en rationellt ordnad begravningsplats kan gå i den riktningen att de faktiska möjligheterna att välja plats för egen gravplats begränsas och å andra sidan att man kan sträva efter att bereda viss valfrihet även för allmängravarnas del. Det är ett starkt önskemål att den mellanform som äktamakegravarna utgör kan komma att allmänt införas, så att innehavare av begravningsplats ej ställer sig avvisande, när framställning göres om anordnande av allmängrav på sådant sätt att plats i omedelbar anslutning kan reserveras för efterlevande make.

Punkt 3. Den skillnad som betingas av att avgift erlägges för egen gravplats till skillnad från allmängravens avgiftsfrihet håller på att genombrytas av att gravplats på vissa orter upplåtes avgiftsfritt åt alla. Här kan man emellertid väl tänka sig att nuvarande ordning bibehålles utan att man därför upprätthåller en i lag stadgad skillnad mellan de båda kategorierna. Den omständigheten att en person genom erläggande av avgift skaffar sig vissa förmåner i fråga om gravens plats och storlek, upplåtelsetidens längd etc. torde ej nödvändigtvis medföra att man upprätthåller en principiell skillnad mellan de olika kategorierna gravar. Det behöver ej heller ligga något stötande däri att vissa människor på grund av sin personliga inställning och uppfattning om de ting, som har samband med de avlidna, vill nedlägga kostnader för och ägna omtanke åt platsen för de avlidna såsom en familjeangelägenhet till skillnad från andra, för vilka dessa frågor kanske är mera likgiltiga. Visserligen kan den enskildes ekonomiska ställning, åtminstone på vissa orter, i detta sammanhang spela en betydande roll. De avgifter som på de flesta håll numera uttages för en egen gravplats är dock ej av sådan storleksordning att man kan säga att det är en förmån som är förbehållen de mera välsituerade. Efter hand som eldbegängelse blir vanligare, träder den ekonomiska synpunkten än mer i bakgrunden.

Punkt 4. För att få belyst den skillnad som i praktiken föreligger mellan den egna gravplatsen och allmängraven beträffande bland annat upplåtelsetiden har följande frågor framställts i församlingsutredningen.

I hur många fall har under de senaste 20 åren nyttjanderätt till gravplats förklarats förverkad (4 § i 1916 års lag)? Hur lång tid har då i allmänhet förflutit efter den ursprungliga upplåtelsen och efter nyttjanderättstidens utgång? I 75 av svaren har sagts att sådant förverkande ej förekommit. Antalet fall av förverkande återges i följande sammanställning: 1, 3—4, 5, 6 (3 svar), ett 10-tal (2 svar), 12, 20, 25 (2 svar), 26, 30 (2 svar), ett 30-tal, 33, 46 (2 svar), 50, 62, 77, 85, 90, ett 90-tal, 120, 123, 165, 170, 175, ett 100-tal, 200, 225, 275, 363, 400 (2 svar), 853, 1 032, 1 326 (Stockholm), 44 om året. Dessutom har från 13 församlingar uppgivits, att förverkande skett »i ett fåtal fall» och från 3 församlingar, att förverkande förekommit utan att antalet fall angivits.

Uppgifterna om tid efter upplåtelsen och efter nyttjanderättstidens utgång har ej hållits isär, varför tiderna redovisas i ett sammanhang (med det begränsade värde en sådan redovisning har):

i genomsnitt 4 år
» » 14 »
2—75 år
10 år (2 svar)
10—20 år (2 svar)
15 år
10—30 år (2 svar)
10—35 »
10—40 »
10—100 »
15—25 »
20 år
20—25 år
20—30 »
25 år
25—57 år
30 år (5 svar)
30—40 år (2 svar)
30—50 » (2 svar)
35 år
35—40 år
35—50 »
40 år (3 svar)
40—50 år
50 år (3 svar)
50—60 år
50—100 »
upplåtna under 1800-talet.

Stockholms stads kyrkogårdsnämnd har uppgivit, att inspektion för utrönande av vanvård endast har skett sedan 1942. Under denna tid har nyttjanderätten till 1 326 gravar förklarats förverkad. I regel har sådana åtgärder ej vidtagits förrän graven varit ovårdad omkring 10 år. I Uppsala (400 fall) har efter annonsering 50 procent tagits om hand av anhöriga, medan övriga återgått till upplåtaren. Från Gladsax har uppgivits, att besiktning verkställes en gång om året och att i fall av vanvård vederbörande underrättas. Anmaningen efterföljes alltid; det anses som en skam att ej underhålla gravplatsen ordentligt. Från Örebro har uppgivits, att intet fall av förverkande förekommit. På de äldre kyrkogårdarna, där man har stenramar, utför kyrkogårdsförvaltningen visst grundunderhåll tills vidare. I övrigt är gravkvarteren belagda med gräsmatta som skötes av förvaltningen. Härigenom bortfaller problemet med ovårdade gravplatser. I Övertorneå underhålles alla gravplatser numera av kyrkorådet.

I vilken utsträckning har under de senaste 20 åren allmängravar igenlagts och marken ånyo tagits i anspråk för jordande av stoft? Hur lång tid

hade då förflutit sedan senaste gravsättning skedde? Fanns i så fall någon vårdad grav inom området? I 48 svar har uppgivits, att allmängravar ej igenlagts och marken ånyo tagits i anspråk. I vilken utsträckning det i övriga församlingar skett får återspeglas i följande sammanställning av svaren, avseende antal tillfällen eller antal gravar: 5, 8, 10, ett 10-tal, 15, 30 (2 svar), 40 (2 svar), ett 50-tal, 68, 70 (1 kvarter), 100, 150, 168, 170, 219, 300, 310, 352, 400 (2 svar), 500 (3 kvarter), 700 (2 kvarter) 992 (3 kvarter), 3 à 4 om året. I andra svar uttryckes antalet på följande sätt: några tillfällen (15 svar), i stor utsträckning, i åtskilliga fall, en hel del fall, hela allmänna gravkvarteret, samtliga kvarter å vissa kyrkogårdar, allmänt fält ett par gånger, hela kvarter, vissa kvarter, ett område med mycket gamla gravar, 2 områden, vissa mindre områden, ett mindre område, 1 gravfält, 1 kvarter (flera svar), 2 kvarter (flera svar), ett tillfälle, 3 tillfällen, i enstaka fall, vid omläggning av kyrkogården, 6 000 kvm. I 7 svar sägs, att omläggning skett till urngravar, i 4 att omläggning skett till allmängravar och i 5 att omläggning skett till nyttjanderätt.

Svaren på hur lång tid som förflutit från senaste gravsättning fördelar sig i enlighet med följande sammanställning:

15 år 4 svar	30—40 år 2 svar
20 » 7 »	35 år 1 svar
20—25 år 1 svar	35—50 år 1 svar
20—50 » 2 »	40 år 11 svar
25 år 5 svar	40—50 år 2 svar
25—30 år 3 svar	50 år 19 svar
30 år 15 svar	60 » 1 »
30—35 år 2 svar	75 » 1 »

Som svar på frågan huruvida vårdade gravar fanns inom området har uppgivits i 58 svar att sådana fanns och i 34 svar att sådana icke fanns. Endast i ett fåtal fall har frekvensen angivits (10, 25, 30 procent).

I 15 svar har uppgivits, att vårdade gravar bevarats och i 14 att anhöriga har begagnat sig av förköpsrätt. I ett svar sägs att 40 procent av gravarna köpts av anhöriga.

Stockholms stads kyrkogårdsnämnd har uppgivit, att allmängravområden i allmänhet omplanerats och på nytt tagits i anspråk för jordande av kistor och urnor efter 25—30 år efter sista gravsättningen. Möjlighet att betala in avgift för gravens skötsel upphör året innan gravområdet skall omplaneras. Från Norrköping har uttalats, att när allmängravar nedlagts anhöriga har erbjudits att förvärva nyttjanderätt men att ingen har begagnat sig av erbjudandet. I Malmö har under åren 1947—59 15 olika avdelningar med allmängravar omlagts till urngravplatser, varvid 3 650 urngravplatser erhållits. Den som vårdat grav får förvärva nyttjanderätt till urngravplats. Från Göteborg har uppgivits att omläggning skett av 1,5 hektar å Västra kyrkogården, 2 hektar å Östra kyrkogården och 0,5 hektar inom vardera Örgryte nya och Lundby nya kyrkogård. Minst 15 år hade förflutit och vårdade gravar fanns. I Trollhättan har omläggning i intet fall skett av kistgravar, en-

dast urngravar; markförhållandena är sådana att det tar mycket lång tid innan stoft förmultnar. I Karlskoga har 2 större och 2 mindre områden med allmängravar omlagts till familjegravar för urnor, i intet fall mindre än 30 år efter senaste gravsättning. Cirka 30 procent av gravarna var vårdade och förvärvades av anhöriga.

Förekommer det att rätt till allmängrav övergår till nyttjanderätt enligt 1916 års lag? I så fall i hur stor utsträckning? Här fördelar sig svaren på följande sätt: 68 nej, 40 »någon enstaka gång», »sällan», »i undantagsfall» eller »i mycket ringa utsträckning», 7 »i samband med att hela kvarter omlägges», 9 »i samband med igenläggande av allmängravområden», 1 »vid omläggning till urngravskvarter», i cirka 8 procent, 10 procent, i 3—8 fall årligen, i 5 fall, några gånger men enbart för gravsättning av urnor, i samband med att urnor nedsättes i äldre allmängrav.

Stockholms stads kyrkogårdsnämnd uppger, att då ett allmängravkvarter efter upplåtelsetidens utgång (minst 25 år) omplaneras till familjegravsområde (oftast för urngravar) möjlighet finns för anhöriga till de i allmängravar jordade att förvärva familjegrav på denna plats eller i gravens omedelbara närhet. Sådant förvärv av nyttjanderätt förekommer dock endast i ringa omfattning, cirka 2—3 procent av samtliga sådana allmängravar. I Malmö beredes i samband med att område med allmängravar omlägges till urngravplats anhöriga till den som jordats i vårdad allmängrav i samband med omläggningen tillfälle att få nyttjanderätt till urngravplats så nära den allmänna graven som möjligt. I Hälsingborg förekommer övergång från allmängrav till nyttjanderätt endast i undantagsfall. Avgiften är då 10 kr för 15 år eller 70 kr för 50 år; i sistnämnda fall övergår rätten till nyttjanderätt till urngrav. I Trollhättan har övergång tidigare förekommit i ej ringa utsträckning på gamla kyrkogården. Numera förekommer det sällan. Ett stort allmänområde på en kyrkogård har omgjorts till urngravområde, varvid anhöriga i första hand fått lösa mark till familjeurngrav.

Skulle det möta praktiska svårigheter att införa en regel om att allmängrav ej får nedläggas och tagas i anspråk för ny gravsättning så länge någon vårdar graven? I 60 uppgifter har svarats nej på denna fråga, i 26 att principen redan tillämpas, i 6 att det knappast skulle möta svårigheter och i en »troligen ej». I 5 svar sägs att allmängravar ej finns.

Från följande 31 orter har mer eller mindre obetingat svarats ja på frågan:

Stockholm	Visby	Falun
Lidingö	Sanda	Köping
Uppsala	Malmö	Norrbärke
Gävle	Sölvesborg	Orsa
Tierp	Tving	Grytnäs
Börstil	Strömstad	Gudmundrå
Gryt	Veinge	Offerdal
Norrköping	Skövde	Ullånger
Gladhammar	Hova	Umeå landsförs.
Nässjö	Västerås	Lycksele
Reftele		

I det följande skall redovisas de synpunkter som kommer fram i ett antal av svaren.

Stockholms stads kyrkogårdsnämnd: För Stockholms del är det så gott som ogörligt att låta allmängravområdena ligga orörda så länge någon eller några gravar inom området vårdas. Gravmarksbristen i Stockholm gör att sådan gravmark måste tagas i anspråk på nytt så snart som möjligt.

Vaxholm: En sådan regel vore bra, men den skulle bereda svårigheter för vissa församlingar.

Uppsala: Ja, det skulle kräva stora områden för allmängravar.

Gävle: Ja, omgrävning av ett helt varvområde skulle då ej kunna ske.

Hudiksvall: Vissa svårigheter skulle uppkomma, men de torde ej vara oöverstigliga. I förekommande fall torde kyrkorådet beakta enskildas intressen.

Ovanåker: Det måste för vårdaren kännas som ett ytterst hjärtlöst övergrepp att taga graven ifrån honom.

Gryta: Pieteten gör att man ej vill taga graven i anspråk.

Örebro: Nej, kan man undvika ett nytt ibruktagande synes det vara att föredraga. Det är dock en mark- och kostnadsfråga.

Södertälje: Svårigheter att låta allmängrav bibehållas så länge den vårdas föreligger ej, även om kvarteret omlägges för ny gravsättning.

Gryt: Givetvis. Enstaka vårdade gravar skulle för årtionden hindra att hela kvarter omlades och begagnades ånyo. Om tekniska möjligheter finns, erbjudes anhöriga att inlösa dem för familjens räkning.

Kil: Nej, skulle det möta svårigheter, måste det anses rimligt att allt göres för att undanröja svårigheterna.

Norrköping: Ja, en eller annan vårdad grav skulle omöjliggöra omdisponering av ett helt kvarter.

Tjärstad: Givetvis icke.

Viby: Obetingat nej.

Visby: Endast 10 procent av gravarna är vårdade när ett kvarter är fullbelagt och 25 år förflutit från sista gravsättningen. Dessa kvarter är de vackraste, då monumenteringen är minimal. Ställes man inför valet mellan att taga området i anspråk ånyo eller skaffa ny mark, föredrages att taga de gamla områdena i anspråk ur kostnadssynpunkt eller ur den synpunkten att nya områden kommer att ligga utanför staden.

Malmö: Ja, en sådan regel skulle kunna hindra omläggning av områden för ensamgravar till exempelvis urngravplatser.

Hälsingborg: Uppkommande svårigheter torde kunna lösas.

Sölvesborg: En sådan bestämmelse kan komma att innebära att rätten till allmängrav blir vidsträcktare än rätten till en mot avgift för viss tid upplåten rätt. Om bestämmelsen blir alltför kategorisk, kan den medföra att en enda vårdad grav i ett för övrigt ovårdat kvarter blir hinder för dettas sanering. Begreppet vårda behöver preciseras. Det förekommer sålunda exempelvis att en gravplats snyggas upp av någon resande anhörig en eller annan gång om året.

Hjärnarp: Nej, dock högst 50 år som är tidsbegränsning för köpta gravar.

Gladsax: Så länge en grav vårdas bör den icke under några omständigheter få nedläggas och tagas i anspråk för ny gravsättning.

Göteborg: Då ett allmänfält omlagts till familjegravfält har möjlighet beretts anhöriga att förvärva nyttjanderätt och så i fortsättningen vårda graven. Då allmänfält ånyo tagits i bruk för allmänfält, har vederbörande erbjudits familjegrav på annat ställe inom kyrkogården, dit stoftet efter tillstånd flyttats.

Strömstad: Stora svårigheter, då tvist kan uppkomma om vad som menas med att vårda en grav. En buske eller en blomvas kan stundom av anhöriga anses som vård.

Veinge: Ja, allmänheten är mycket mån om att behålla sina gravplatser även om de ej alltid skötes på bästa sätt.

Skövde: Ja, mycket opraktiskt. Vederbörande har möjlighet att inlösa nyttjanderätt för vårdad grav.

Larv: Praktiska svårigheter föreligger ej, men fråga är om det vore välbetänkt.

Skölvene: Nej, kanske dock i större församlingar. Mer och mer tillämpas att gravsätta i tidigare upplåtna familjegravar.

Karlskoga: Regeln tillämpas redan och har ej mött svårigheter. Likaså tillämpas regeln att i ensamgrav jordat stoft skall vila i ostörd frid på så sätt, att därest kvarter på nytt måste tagas i bruk, detta sker i form av urngrav.

Kroppa: Nej, men före ny gravindelning kan det bli nödvändigt med sådan ändring att den vårdade markytan ej kommer mitt över den plats där stoftet vilar.

Gräsmark: Svårigheter föreligger knappast med tanke på tendensen mot ökade nyttjanderättsupplåtelser, vartill kommer den ökade frekvensen av eldbegängelser.

Västerås: Ja, förmodligen mycket stora svårigheter då omläggning till nya områden skulle ske.

Ljusnarsberg: Beror på marktillgången; frågan har här ej varit aktuell.

Norrbärke: Ja, både ur praktiska och principiella synpunkter. Gravarna ligger mycket tätt och det skulle vara svårt att öppna en grav utan att skada bredvidliggande.

Östersund: Ingen som helst praktisk svårighet och en sådan ordning vore mycket önskvärd. Här borttages aldrig en allmängrav så länge någon vårdar den.

Häggdånger: Nej, det kan enkelt ordnas så att man hoppar över den vårdade graven.

Sorsele: En sådan regel vore bra att få.

Övertorneå: Nej, men då bör anteckning ske om graven i gravbok och numrering av allmängravar genomföras.

Av den utredning som sålunda och enligt vad som redovisats i det föregående verkställts framgår, att en utjämning i fråga om upplåtelsetiden

håller på att ske. Man strävar mångenstädes efter att taga bort upplåtelser för alltid, vartill församlingarna har rätt och frihet. Även om upplåtelse skett med nyttjanderätt för alltid eller för lång bestämd tid, förverkas rätten till gravar som ej vårdas. Mångenstädes borttages ej allmängrav som vårdas och det är en utbredd uppfattning att så ej bör ske. Den faktiska vilotiden överstiger i regel vida den i lag fastställda minimitiden 15 år; 30 eller 40 år är ofta förekommande. Det är främst i de större städerna som det är ett problem att tillämpa principen att ingen vårdad grav bör nedläggas. Antalet vårdade allmängravar synes dock på dessa orter vara relativt ringa.

Punkt 5. Upplåtelse av egen gravplats för flera personer medan allmängraven endast avser en avliden innebär ej heller motiv för en principiell skillnad mellan de båda gravtyperna. Vad som är grunden för denna skillnad är, förutom de ekonomiska synpunkterna, att intresset för ordnande av familjegrav är skiftande. Den som önskar att med ekonomiska uppoffringar få en gravplats för sig och sina närmaste bör ha möjlighet därtill. Likasom man bör ha förståelse för dem som önskar att deras aska skall utströs för vinden, måste man förstå dem som finner det vara ett värde av stor betydelse — uppfattningen må grunda sig på religiösa eller andra synpunkter — att en varaktig stad ordnas för kvarlevorna efter honom och hans närmaste. För familje- och släktbanden har gravplatsen på kyrkogården för många en betydelse som icke bör underskattas. Allmänna rationaliseringssynpunkter måste väl iakttagas för att hålla behovet av gravområden inom rimliga gränser, men de får ej drivas så långt, att värden av stor betydelse för många eftersättes. En allmän nivellering bör ej framstå som ett eftersträvansvärt mål för ett lands grav- och kyrkogårdskultur.

Slutligen kan nämnas att eldbegängelsen ökar möjligheterna för dem som önskar att för överkomlig kostnad skaffa egen gravplats för familjen.

Punkt 6. Frågan om gravvårdar kommer att behandlas särskilt i det följande. Här skall endast framhållas att strävan numera går ut på att hålla gravvårdarna på de egna gravplatserna inom gränser som dikteras av stil och god smak och att hinder ej bör föreligga att enligt samma princip tillåta anordnande av gravvård även på allmängravar.

Punkt 7. Vad beträffar underhållet av allmängravarna har följande fråga upptagits i församlingsutredningen:

Vårdas alla allmängravar av upplåtaren? Om ej, i vilken utsträckning vårdas de av den avlidnes anhöriga? Förekommer det att upplåtaren vårdar sådana gravar mot avgift? Hur stor? Praxis är växlande och konturerna är ej klara, eftersom det är svårt att bestämma i vilken utsträckning de anhöriga vårdar gravarna. Därtill kommer att vården växlar, beroende på om därmed avses vård av mark, häck etc. eller plantering av blommor och liknande. Av uppgifterna kan man göra följande sammanställning.

Vård av upplåtaren (kyrkorådet eller motsvarande) utan avgift: 45 orter.

Gräsklippning av upplåtaren, stundom även vård av häck e. dyl.: 32 orter.

Upplåtaren åtar sig vård mot årlig avgift: 35 orter. Beloppen varierar på följande sätt (grundbelopp per år): 5 kr. (2 fall), 6 kr., 8 kr., 9 kr., 5—10 kr., 10 kr. (2 fall), 12 kr., 13: 80 kr., 15 kr. (5 fall), 16 kr., 12—17 kr., 11—25 kr., 15—25 kr., 18 kr., 20 kr., 25 kr. (2 fall). I ett flertal fall har belopp ej angivits. I 5 fall har uppgivits att fond för underhåll mottages även då fråga är om allmängravar. I 13 uppgifter sägs, att vård kan åstadkommas genom privat avtal med kyrkvaktmästaren eller annan lämplig person. Från 27 orter uppgives, att kyrkogårdsförvaltningen ej åtar sig underhåll av allmängrav mot avgift. I ett par fall sägs, att kyrkogårdsförvaltningen vårdar grav då anhörig ej finns på orten.

Beträffande vård av allmängrav av anhöriga uttalas i 35 uppgifter att vården i princip utövas av anhöriga. I några uppgifter göres uttalande om i vilken utsträckning de anhöriga vårdar sina gravar: de flesta fall (5 svar), åtskilliga (4 svar), 98 procent, 60 procent, 50 procent (2 svar), 10 procent, de flesta de 10—15 första åren (2 svar), sporadiskt (5 svar), i ringa utsträckning (5 svar).

Stockholms stads kyrkogårdsnämnd uppger, att allmängravar i likhet med familjegravar vårdas av upplåtaren endast mot avgift. Undantagsvis vårdas såväl allmängravar som familjegravar av anhöriga. Då i allmängravar ofta vilar stoften efter ensamstående, blir ett större antal sådana gravar ovårdade. Från Åtvid uppgives, att cirka 75 procent av gravarna vårdas av anhöriga. Upplåtaren svarar dock för gräsklippning och kantskärning (gravarna är i regel lagda i gräsmatta). Vård därutöver kostar 14 kr. per år jämte särskild ersättning för blommor och arbete efter timpenning. I uppgiften från Sölvesborg sägs, att upplåtaren ej gör några åtaganden, men då anhöriga försummar vården (vården är delvis mycket bristfällig) får kyrkogårdspersonalen ibland snygga upp. Engångsavgift för allmängravar mottages ej. I Östersund underhålles sammanhängande gräsmatta av kyrkogårdsförvaltningen, blomgrupp vårdas av anhöriga eller mot avgift av kyrkogårdsförvaltningen; avgift 8 kr. om året samt ersättning för blomgrupp beroende på beskaffenheten. Även långtidsunderhåll förekommer: för 5 år 50 kr., för 10 år 90 kr., för 15 år 120 kr., för 20 år 150 kr. och för 25 år 180 kr. Antalet långtidsunderhåll är f. n. 30 st.

Beträffande underhållet intar allmängravarna i själva verket en gynnad ställning genom att det grundläggande underhållet i regel ombesörjes av församlingen. Kostnaden för ett utvidgat underhåll är överkomlig för alla; underhållet torde få anses vara helt beroende av den enskildes intresse.

Gravrätt. Enligt 1916 års lag är, såsom förut sagts, rätten till egen gravplats konstruerad såsom en nyttjanderätt och rätten till gravöverbyggnad (gravvård m. m.) såsom äganderätt. Rätten till allmängrav är däremot av offentligrättslig natur; upplåtelse sker genom ensidigt beslut av myndighet

och varaktigheten regleras genom administrativa bestämmelser i hälsovårdslagstiftningen eller motsvarande författningar.

Konstruktionen av rätten till gravplats har kritiserats från två olika utgångspunkter, den ena att den civilrättsliga konstruktionen av rätten till egen gravplats och gravvård därå har vissa icke önskvärda konsekvenser och den andra att den markerade kategoriklyvningen mellan egna gravplatser och allmängravar är mindre tilltalande.

Den nuvarande civilrättsliga konstruktionen av rätten till egen gravplats och gravvård därå har vissa konsekvenser som är föga förenliga med de pietetssynpunkter, som bör vara grundläggande för rätten till grav. En gravplats, särskilt sedan stoft jordats i densamma, bör ej få gå i handel såsom annan mark. Rätten till gravplatsen eller till gravvården bör ej få utmätas för gäld. Det är stötande när tvist mellan olika pretendenter till rätten till gravplatsen eller rätten att där bli jordad drages inför domstol. Belysande för svagheten i den civilrättsliga konstruktionen är det i litteraturen anförda fallet att en gravvård tillkommit genom insamling; givarna har då uppenbarligen avsett att hedra den avlidnes minne och ej att giva arvingarna en gåva. Konsekvenserna av den civilrättsliga konstruktionen är stundom sådana att stor osäkerhet föreligger om hur man bör bedöma den rättsliga situationen. Församlingsutredningen belyser hur uppfattningarna går isär. Högsta domstolens avgörande i rättsfallet NJA 1958 s. 728 visar, att man ej i alla avseenden kan draga ut konsekvenserna av den civilrättsliga konstruktionen. Belysande för den osäkerhet som i förevarande hänseenden råder är även ett fall som refererats i JO:s ämbetsberättelse 1939 s. 132 f och 1940 s. 11 f. Åtal anställdes av JO mot en kammarfiskal för tjänstefel bestående däri att han för allmänna arvsfondens räkning medgivit försäljning av rätt till gravplats, som var delvis belagd och beträffande vilken arvlåtaren föranstaltat om vård för all framtid. Kammaradvokatfiskalsämbetet gjorde gällande att, då gravplatsen ej till fullo utnyttjats, den utgjorde en ekonomisk tillgång i dödsboet, som ämbetet var berättigat och med hänsyn till fondens intresse skyldigt att försälja. JO förklarade sig ej alls kunna dela denna uppfattning. Enligt hävdvunnet bruk upptogs ej redan inköpt gravplats i bouppteckning. Den utgjorde dock en tillgång som kunde säljas. De flesta arvingar ansåge givetvis en sådan försäljning som en pietetslöshet, som de under inga förhållanden ville göra sig skyldiga till. Det syntes JO självklart, att allmänna arvsfondens företrädare borde i nu ifrågavarande avseende handla med största pietet. Stockholms rådhusrätt förklarade, att den rätt till gravplats, som arvlåtaren en gång förvärvat, icke kunde anses såsom sådan tillgång, varom förmäles i 8 § lagen om allmänna arvsfonden, och förty icke kunna bli föremål för försäljning. Förfarandet var sålunda felaktigt, men det ansågs skäligen ej böra föranleda ansvar. Svea hovrätt kom till samma slut. Hovrätten tog emellertid bort rådhusrättens motivering och yttrade endast att överlåtelsen av gravbrevet icke bort ske. En ledamot yttrade, att 8 § lagen om allmänna arvsfonden icke utgjort hinder för

gravens försäljning och att den tilltalades åtgärder ej heller eljest innefattade tjänstefel. Hovrättens utslag vann laga kraft.

Olägenheterna av den civilrättsliga konstruktionen skulle till stor del kunna elimineras, om man kunde betrakta rätten till gravplats med vad därtill hör såsom en självständig förmögenhetsmassa, en stiftelse. Vid tillkomsten av 1929 års lag om stiftelser — vilken lag ej i och för sig bestämmer stiftelsebegreppet — anförde departementschefen (NJA II 1929 s. 227 f) om stiftelsebegreppets omfattning, att om någon önskar anslå egendom för tillgodoseende av ett permanent ändamål, detta kan ske därigenom att han överlämnar egendom till ett redan bestående rättssubjekt av varaktig existens för att detsamma skall använda egendomen för det angivna ändamålet. För att syftets vinnande skall vara säkerställt fordras, att den egendom som därtill anslås erhåller en rättsligt skyddad ställning. Detta behov tillgodoses därigenom att det särskilda ändamålet kommer att uppbäras av ett nytt rättssubjekt, en stiftelse, som blir ägare av egendomen och har till uppgift att fullfölja den avsedda verksamheten. Enligt praxis tillkommer rättspersonlighet stiftelse, som i det yttre framträder med en organisation av viss stadga. Detta krav anses uppfyllt därmed att stiftelsen är försedd med styrelse. Den varaktighet, som hör till stiftelsens natur, innebär icke att stiftelsens tillvaro med nödvändighet skall sträcka sig över all framtid. Tvärtom röner vissa stiftelser inverkan av förändringar i bestående faktiska och rättsliga förhållanden samt kan av många olika anledningar upphöra. Det torde ej strida mot stiftelsebegreppet, om de bestämmelser som träffats rörande stiftelseändamålet och stiftelseförmögenhetens förvaltning i själva verket innehåller en tidsbegränsning. En disposition, genom vilken egendom anslagits för ett syftemål, om vilket man kan förutse, att det i en framtid skall vara uppfyllt eller icke längre äga giltighet, strider alltså icke emot stiftelsebegreppet.

Beträffande organisationen skall gälla vad stiftaren bestämt. Att en styrelse finns är en oundgänglig förutsättning för stiftelsens handlingsförmåga. Styrelsen kan vara för stiftelsen särskilt inrättad eller ock kan uppdraget att vara styrelse ha överlämnats åt någon förut befintlig organisation, exempelvis en statsmyndighet, en kommunal myndighet eller styrelsen för ett bolag. Styrelsen äger företräda stiftelsen såväl i det yttre som i det inre. Denna styrelsens befogenhet är principiellt oinskränkt men kan begränsas genom de på grund av stiftarens förordnande eller eljest för stiftelsen gällande föreskrifterna. För myndighet som förvaltar kommuns medel äger vad beträffande redovisning inför kommunen i allmänhet är stadgat giltighet jämväl i det fall att myndigheten är styrelse för stiftelse.

Vid granskning av 1929 års lag yttrade sig lagrådet om de s. k. osjälvständiga stiftelserna, d. v. s. sådana, enligt vilka de donerade medlen ej skall ge upphov till ett särskilt rättssubjekt utan är givna till en redan bestående stiftelse, förening etc. ehuru med bestämd föreskrift om medlens varaktiga användning till ett angivet särskilt ändamål. Om ett flertal stiftelsers me-

del förvaltas genom en gemensam placering, torde frågan huruvida senare tillkomna donationsmedel för särskilt ändamål bör anses utgöra självständiga stiftelser eller ej mången gång vara av högeligen tvivelaktig natur. Att medlen bokföres särskilt såsom en fond för sig är tydligen icke avgörande, ty så måste ske även i fråga om osjälvständiga stiftelser för att villkoret om bestämd användning skall kunna behörigen iakttagas.

Grunden för stiftelsens tillvaro, uppgift och verksamhet är stiftarens vilja, sådan den kommit till uttryck i hans förordnande om stiftelsen. Denna kan icke själv genom sina organ häri göra någon ändring, om ej annat särskilt föreskrivits. Och icke heller stiftaren äger någon allmän befogenhet att förändra stiftelsen. Därest på grund av ändrade faktiska eller rättsliga förhållanden det med stiftelsen åsyftade ändamålet icke kan vinnas eller stiftelsen med den organisation den erhållit icke längre kan verka för detta ändamål, kan Kungl. Maj:t besluta om ändring av stiftelsen (permutation).

Med användande av stiftelsekonstruktionen skulle man uppnå vissa önskemål med avseende på rätten till gravplats. Gravplatsen skulle bli frigjord från rättsinnehavarnas förmögenhet och dessa skulle ej få befogenhet att förfoga över gravplatsen genom köp, pantsättning o. s. v. Ej heller skulle gravplatsen med vad därtill hör kunna göras till föremål för utmätning för rättsinnehavarnas personliga gäld.

Användande av stiftelsekonstruktionen torde emellertid stranda på kravet på representation för stiftelsen. Om den kommunala myndigheten får en sådan representationsrätt eller representationsskyldighet, mister den enskilde rättsinnehavaren allt inflytande med avseende på gravplatsen. Den stelhet som utmärker stiftelsen skulle kunna bli besvärande. Att å andra sidan ordna rätten till gravplats såsom stiftelse med den avlidnes anhöriga eller någon av dem såsom styrelse skulle leda till svårigheter som måste betecknas såsom knappast möjliga att bemästra.

Om man sålunda måste såsom allmän regel avvisa stiftelsekonstruktionen, bör man, innan man tar ett mera avgörande steg över till en offentligrättslig konstruktion av rätten till gravplats ställa frågan, vad det är för ett rättsskydd man i första hand vill uppnå med reglerna om rätt till gravplats. Det torde kunna uttryckas så att det är skydd för pieteten mot de avlidna samt efterlevande släktingars och vänners känslor för de avlidnas minne. Däremot träder de efterlevandes förmögenhetsrättsliga intresse helt i bakgrunden.

I fråga om pieteten mot de avlidna kan det diskuteras huruvida det allmänna eller de efterlevande skänker den bästa garantien. Erfarenheten säger — och den bekräftas i församlingsutredningen — att de efterlevande ofta till en viss tid tar hand om sina gravar och tillser att de blir vårdade men att detta förhållande småningom upphör. Det har från något håll sagts, att barnen ofta vårdar föräldrarnas gravar men att detta intresse i regel ej sträcker sig till följande generationer. Det är naturligt att så är förhållandet, när efterkommande flyttar från orten och sålunda ej har möjlighet att ut-

öva i vart fall kontinuerlig vård. I en församling med kyrkogårdskultur torde därför församlingens insatser i regel utgöra ett bättre skydd för de avlidnas minne, i den mån det tar sig uttryck i vård av de avlidnas vilorum, än man kan räkna med från de efterlevandes sida. Den som önskar att hans gravplats skall hållas vårdad under lång tid, torde också få den bästa garantien genom att till församlingen inbetala en summa för framtida vård av gravplatsen.

När det gäller pieteten mot de efterlevandes och vännernas känslor för en avliden, kan det väl i särskilda fall tänkas att det allmänna kan träda sådana känslor för nära, exempelvis då en gravplats ånyo tages i anspråk. De största riskerna föreligger här i fråga om allmängravar, som efter relativt kort tid kan nedläggas även om de vårdas. Detta sammanhänger emellertid ej med rättens konstruktion utan med att vilotiden är relativt kort. Om vilotiden är längre — så som den ofta tillämpas i praktiken — uppstår knappast några konflikter och man skulle uppnå fullt tillfredsställande trygghet för allmängravarnas del, om man kunde införa en regel att vårdad grav ej får tagas i anspråk ånyo. Det är i själva verket här som den väsentliga skillnaden mellan egna gravplatser och allmängravar framträder. För de egna gravplatserna föreligger risk för förverkande, men det beror i så fall på att graven grovt vanvårdas. Numera tillämpas allmänt tidsbestämda upplåtelsetider för de egna gravplatserna och rätten upphör alltså vid nyttjanderättstidens utgång. Rätt föreligger dock att dessförinnan begära förlängning av nyttjanderättstiden.

En annan sida av det civilrättsliga skyddet är att uppkommande tvistefrågor faller under domstols prövning. Med tillfredsställande administrativa rättsregler torde dock en prövning efter klagan hos länsstyrelse eller domkapitel och i sista hand hos regeringsrätten bereda fullt tillfredsställande rättsskydd. Med hänsyn till rättens natur kan det ej anses erforderligt med ett domstolsförfarande i dessa fall; det synes ej innebära några olägenheter med det skriftliga förfarande som utmärker den administrativa processen. Frågorna om förfarandet kommer att behandlas särskilt i det följande.

Den synpunkten framföres stundom i samband med frågan om rätten till grav att det är otillfredsställande med den olikhet inför lagen som kommer till uttryck i den kategoriklyvning vi har inom gravrätten. Denna synpunkt talar för att man har ett enhetligt system och ej i grunden olika betraktelsesätt på de egna gravarna och allmängravarna. Man behöver därför ej gå så långt att alla gravar skall behandlas lika. Pieteten mot de avlidnas minne är ett kulturvärde av stor betydelse. Det är ett allmänt intresse att detta kulturvärde vårdas, men om det allmänna bereder grunden för denna kulturvård genom att begravningsplatserna hålles i vårdat skick, så bör man ej utan vidare avvisa de enskildas insatser för vården och bevarandet av gravplatserna. Individuella intressen och önskemål bör därför med aktsamhet tillvaratagas och skyddas. En nivellering som går ut över

enskildas intresse och insatser är icke av godo. Den som med omtanke och ekonomiska uppoffringar önskar få en gravplats reserverad för sig och sina närmaste bör, såsom förut framhållits, ha möjlighet därtill.

Mot bakgrunden av vad nu och i det föregående anförts har i 4 kap. i förslaget till begravningslag upptagits bestämmelser om gravrätt. Som grund för utformningen av dessa bestämmelser ligger reglerna i 1916 års lag. De principiella avvikelserna ligger i stort sett däri att den civilrättsliga konstruktionen övergivits och att bestämmelserna avses skola gälla för alla gravar, såväl de egna gravplatserna som allmängravarna enligt nuvarande terminologi. Bestämmelserna i 4 kap. begravningslagen kompletteras med regler i 4 kap. begravningskungörelsen.

De danska och norska lagstiftningarna har stundom — så exempelvis av kyrkomötet 1951 — framhållits som mönster för en svensk lagstiftning på området. De danska och norska bestämmelserna, utförligt återgivna i kap. 2 i detta betänkande, är av mycket stort intresse och kan i åtskilliga hänseenden tjäna som förebild. Det vill dock synas som om man bör iakttaga försiktighet med att uppställa så utförliga detaljbestämmelser som skett särskilt i den danska lagstiftningen. Förhållandena gestaltar sig så olika i de större städerna och de små landsförsamlingarna att det är vanskligt att uppställa generella detaljbestämmelser gällande för alla begravningsplatser. Det är ej heller önskvärt att församlingarna bindes genom alltför utförliga föreskrifter. Lokala reglementen, gärna såsom hittills stundom skett tillkomna med ledning av normalreglementen utarbetade av domkapitlen, synes därför vara att föredraga framför detaljerade författningsbestämmelser.

I detta sammanhang anmärkes att frågan om åtgärder för höjande av kyrkogårdskulturen måhända av mången anses ha fått en alltför undanskjuten plats i detta betänkande. Det sammanhänger med utredningsuppdragets gestaltning. I motion till 1951 års kyrkomöte i förevarande frågor (se kap. 3) behandlades två problem, det ena gällande frågor om höjande av kyrkogårdskulturen, det andra rörande gravrätten. Kyrkomötet ställde sig avvisande till utredning av det förstnämnda av dessa problem. Det ansågs att utvecklingen i detta hänseende gick i gynnsam riktning, och det sades vara önskvärt att den fick fortgå fritt och obundet. En enhetlig reglering för att höja kyrkogårdskulturen var därför icke erforderlig och knappast heller önskvärd.

Förslagets grundläggande bestämmelse om rätt till gravplats, kallad gravrätt, innehåller att sådan rätt uppkommer då för jordande av avlidens stoft eller förvaring av avlidens aska visst område å allmän begravningsplats upplåtes. Sådan upplåtelse skall ske skriftligen i form av gravbrev. Skall avgift för gravrätten utgå, skall den, där ej annat överenskommits, utgå på en gång.

Nyttjanderätten ersättes sålunda med gravrätt, en förändring som är ett uttryck för den delvis ändrade gestaltningen av rätten. Denna kommer

att framgå av den följande redogörelsen. Inledningsvis må nämnas, att gravrätten avses skola gälla för alla gravar, såväl egna gravplatser som allmängravar samt både kistgravar och urngravar. Vidare föreslås att upplåtelsen för alla gravar skall ske genom gravbrev. Frågan om gravbrev kommer att behandlas ytterligare i det följande.

Beträffande tiden för upplåtelsen bibehålles i stort sett reglerna i 1916 års lag; gravrätt kan upplåtas för alltid eller för viss tid, högst 50 år. Med hänsyn till att vilotiden är minst 15 år har denna tid angivits som minimum. Vidare har i lagtexten upptagits vad som redan nu anses gälla, nämligen att med uttrycket för alltid förstås så länge graven utgör del av allmän begravningsplats. Såsom förut anförts går utvecklingen i riktning mot att ej göra upplåtelser för alltid. Från ett antal församlingar har önskemål framställts om att upplåtelsetiden skall vara tidsbestämd, så från Huddinge, Täby, Gävle, Lerbäck, Gryt, Viby, Väckelsång, Dalhem, Trolle-Ljungby, Trollhättan, Hol och Umeå landsförsamling. Utredning med samma syfte önskas av domkapitlen i Linköping, Skara och Västerås samt av Stora Tuna församling. Den utveckling som pågår mot tidsbestämda upplåtelser är värd uppmuntran och församlingarna har rätt att besluta därom. Med hänsyn till möjligheterna att få upplåtelsetiden förlängd kan vägande invändningar knappast göras mot en sådan ordning, i vart fall där den betingas av behovet att begränsa gravområdena. Att i lagen lägga hinder i vägen för upplåtelser för alltid kan dock ej förordas. Upplåtelser för alltid har måhända på sina håll sådana traditioner och kan grundas på sådana uppfattningar som bör kunna respekteras. Behovet av att spara på gravmarksutrymmet tillgodoses i sin mån även vid denna upplåtelseform av förverkandereglerna. Av stor betydelse i detta sammanhang är om församlingarna åtar sig underhåll av gravplatserna för alltid eller endast för begränsad tid. Genom åtagande för alltid elimineras reglerna om förverkande. Frågan om åtagande av underhåll kommer att behandlas längre fram.

Kommer då de föreslagna bestämmelserna ej att innebära en alltför radikal ändring för allmängravarnas del, med resultat att behovet av gravmarksutrymme ökas på ett sätt som svårligen kan tillgodoses? Med den föreslagna utformningen av gravrätten föreligger ej hinder att upplåta grav utan avgift för tid motsvarande den nuvarande vilotiden, d. v. s. 15 år. Även om upplåtelsetiden bestämmes till 15 år måste dock givetvis iakttagas bestämmelsen i kung. nr 579/1959 (tidigare hälsovårdsstadgan) att lik ej må ånyo nedsättas, innan så lång tid förflutit från det lik senast nedsattes där, att de mjuka delarna kan antagas ha fullständigt förmultnat. Församlingsutredningen ger emellertid vid handen, att man för allmängravarnas del i allmänhet iakttar längre vilotid än 15 år, oftast 30 eller 40 år. Som ett uttryck för att 25 år i allmänhet framstår som en skälig minimitid upptages ett stadgande att om särskild upplåtelsetid ej bestämts, upplåtelsen skall gälla för 25 år.

Den i förevarande hänseende avgörande skillnaden mellan de egna grav-

platserna och allmängravarna är, såsom förut framhållits, att för de egna gravplatsernas del enligt 1916 års lag föreligger rätt att få upplåtelsetiden förlängd, medan sådan rätt ej föreligger i fråga om allmängravarna. Det kan ur väsentliga synpunkter, pietetssynpunkter, framstå såsom ett önskemål att rätt till förlängning av upplåtelsetiden stadgas för alla gravar eller att vårdad grav alltid skall bibehållas. Det har emellertid från många håll, särskilt från vissa av de större städerna, framhållits såsom närmast ofrånkomligt för en rationell ordning att kvarter med allmängravar kan läggas om och användas på nytt. Från andra håll har häremot invänts att en vårdad grav aldrig bör mot vårdarens vilja borttagas och att hinder ej kan föreligga att vid en omläggning bibehålla enstaka gravar som vårdas. Sådana invändningar kan väl synas bärande, men man torde får respektera den erfarenhet som ligger bakom kraven på möjlighet att vägra förlängning i dessa fall. Om man i lagstiftningen tillmötesgår detta krav genom att från rätten till förlängning av upplåtelsetiden undantaga de gravar, som upplåtits avgiftsfritt, bör det uttalandet likväl i anslutning därtill göras, att det bör vara angeläget att i största möjliga utsträckning bevara de vårdade gravarna även av denna typ och att upplåtaren under alla förhållanden bör söka tillmötesgå gravrättsinnehavarens önskemål genom upplåtelse av ett eventuellt mindre område på samma ställe eller i så nära anslutning som möjligt till den tidigare gravplatsen. Redan enligt 1916 års lag gäller för nyttjanderättsgravarnas del att rätt till förlängning ej föreligger, om den förnyade upplåtelsen medför synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande. Innebörden av detta stadgande är dock för närvarande så begränsad, att det ej torde kunna tillämpas på utjämnande av gravkvarter på sätt stundom sker för allmängravarnas del. Språkligt synes dock hinder ej föreligga mot en vidare tolkning och enligt förslaget avses att stadgandet skall medgiva en tillämpning för de avgiftsfria gravarnas (allmängravarnas) del motsvarande vad nyss anförts. Utredningen ger nämligen vid handen att på vissa orter förnyad upplåtelse i fråga om dessa gravar kan medföra synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande och skötsel.

Rätten till förnyelse av gravrättsupplåtelse är ej begränsad till förnyelse efter första upplåtelsetidens utgång utan kan därefter ske varje gång den förlängda tiden gått till ända. Gravrättsinnehavaren kan dock ej påfordra förlängning med längre tid varje gång än som motsvarar den senaste förlängningen.

Anmärkas må att när i den föreslagna lagtexten liksom i 1916 års lag talas om rätt att mot skälig avgift erhålla förnyad upplåtelse detta icke betyder att församling är skyldig att taga ut avgift. Församling har frihet att övergå till fri vård av gravplatserna för de enskilda.

Tidigare har framhållits såsom ett starkt önskemål att äktamakegrav allmänt införes, så att innehavare av begravningsplats ej ställer sig avvisande, när framställning göres om reserverande av plats för efterlevande make i omedelbar anslutning till den först avlidnes grav.

I danska lagens § 24 stadgas, att där på grund av lagstiftningens regler

gravplats tillhandahålles utan vederlag skall, om den döde var gift, om så önskas samtidigt omedelbart vid sidan av den anvisade gravplatsen utläggas en gravplats för den efterlevande maken, och denne behåller rätten därtill, oavsett om han eller hon dör i eller utom församlingen. Om den efterlevande avlider först efter utloppet av fredningstiden, skall betalning dock erläggas för förnyelse av rätten till gravplatsen enligt de regler som fastställts i reglemente (jfr § 24 i kgl. anordning d. 20 april 1953).

I förslaget har ej upptagits någon liknande bestämmelse. De skäl som anförts mot att alltid medgiva förlängning av upplåtelsetiden för vårdad grav, som upplåtits utan avgift, synes här gälla med större styrka. Man kan ej heller bortse från att i fall, där intresset icke är tillräckligt stort för att förvärva egen gravplats, det ofta skulle visa sig att den reserverade platsen av en eller annan anledning ej kommer att tagas i anspråk. Frågan om vilorum för äkta makar tillsamman torde i stor utsträckning kunna lösas genom eldbegängelse eller djupgrävning. I allmänhet torde också marken på begravningsplatsen kunna disponeras så att äktamakegravar kan ordnas i den utsträckning som är erforderlig.

Beträffande rätt till förnyad upplåtelse har från vissa håll anmärkts, att sådan rätt ej bör vara beroende av att anmälan göres före upplåtelsetidens utgång. Fall kan väl tänkas förekomma, då bestämmelsen kan tillämpas på ett sätt som kan vara obilligt mot den enskilde. Det bör vara myndigheterna angeläget att undvika en sådan tillämpning av bestämmelsen. En uppmjukning av stadgandet synes dock ej böra ske.

En förutsättning för förnyad upplåtelse är att gravplatsen är väl vårdad. Om en gravplats under lång tid varit ovårdad och iordningställes just vid upplåtelsetidens slut för att förlängning skall kunna ske, torde gravplatsen ej utan vidare kunna anses väl vårdad, i vart fall ej om anledning finnes till antagande, att vården varit rent tillfällig. För förlängning bör dock ej kunna krävas, att gravplatsen städse varit väl vårdad.

Gravrättsinnehavare. Rätt att bli jordad inom viss gravplats. I gällande lagstiftning finns ej någon bestämmelse om vem som är innehavare av rätten till gravplats. I 1916 års lag talas om nyttjanderättshavaren utan att därvid anges vem som avses. Vid lagens tillkomst uttalade emellertid lagrådet (NJA II 1917 s. 27) att det var självklart att nyttjanderätten vid innehavarens död övergick på hans arvingar. Med anledning av ett föreslaget stadgande att rätten skulle äga bestånd även om ny innehavare av nyttjanderätten ej fanns efter den avlidne, uttalade lagrådet, att det var en oegentlighet, åt vilken ej borde givas uttryck i lagen.

Rätten till gravplats torde få anses enligt gällande rätt gå i arv efter vanliga privaträttsliga regler, såvitt ej annat bestämts i gravbrevet.[1] Att det civilrättsliga betraktelsesättet ej kan tillämpas i full utsträckning på rätten

[1] Jfr Sundberg, Kyrkorätt s. 335; jfr Croneborg II s. 66. Jfr även Fahlbeck sid. 39, där det uttalas, att rättförhållandet mellan flera nyttjanderättshavare, t. ex. dödsbodelägare, blir att bedöma enligt civilrättsliga normer.

till gravplats torde framgå av rättsfallet NJA 1958 s. 728. Högsta domstolen uttalade där att nyttjanderätten till viss gravplats, såvitt anginge förhållandet mellan den ursprungliga förvärvarens ännu levande dödsbodelägare, finge anses utgöra en dessa samfällt tillkommande rättighet; från delaktighet däri kunde dödsbodelägare väl avstå men icke genom skifte av rättigheten uteslutas.[1]

I detta sammanhang kan det vara av intresse att något se på hur frågan har betraktats i äldre rätt. I 1783 års förbud talas om »vederbörande arvingar», vilket tyder på att man räknade med succession enligt den vanliga arvsordningen. Enligt Stockholms stads tänkebok d. 19 aug. 1663 fick emellertid endast bröstarvingar ärva gravarna; övriga arvingar hade endast företrädesrätt att inom två år lösa graven för det högsta belopp som av annan bjudits. Enligt reglemente för begagnande av Malmö begravningsplatser 1824 ägde endast anhöriga i rätt upp- och nedstigande led samt å sidone t. o. m. syskonbarn arvsrätt till gravar förvärvade på evärdelig tid.[2]

Frågan synes de lege ferenda ej vara så alldeles självklar. Man behöver endast nämna det fall att makar har boskillnad; det synes ej utan vidare klart att den efterlevande maken fördenskull skall vara utesluten som innehavare av rätt till gravplats som den avlidne maken förvärvat. I regel torde någon tanke ej ägnas åt en sådan rätt vid ingående av förmögenhetsrättsliga rättshandlingar. Ej heller bör testamentsrättsliga dispositioner över den avlidnes kvarlåtenskap, som exempelvis betingas av skattetekniska skäl, inverka på rätten till gravplats. Konsekvenserna av att allmänna arvsfonden inträder som arvinge har tidigare berörts. Det synes vara mest tillfredsställande att ha regler som befriar fonden från uppgifter av detta slag.

I församlingsutredningen har framställts vissa frågor som avsetts skola belysa hur man ser på spörsmål av förevarande slag ute i församlingarna. Sålunda har frågats:

Brukar villkor för rätt att bli jordad i viss gravplats bestämmas vid upplåtelsen av nyttjanderätt till gravplatsen? Upptages sådana villkor i gravbrevet? På dessa frågor har svarats nej från 123 församlingar, ja från 12 och »i regel ej» från en församling. I svaret från Stockholms stads kyrkogårdsnämnd sägs att i regel avses den ursprunglige nyttjanderättshavaren och hans familj; på grund av att eldbegängelse blivit allt vanligare, kan gravarna utnyttjas för urnor sedan de blivit fullbelagda med kistor, varför de gamla familjegravarna numera fått karaktär av släktgravar. I svaret från Södertälje heter det att som regel anges antal, dock utan att det blir upptaget som villkor i gravbrevet.

Hur plägar den krets avgränsas som skall ha rätt att bli jordad inom gravplats? Har någon allmän uppfattning utbildats därom? Även på dessa frågor har från åtskilliga håll lämnats negativa svar. Sålunda har svarats nej eller liknande i 34 fall, »bestämmelse därom finns ej» i 3 fall och »ingen all-

[1] Jfr NJA 1939 s. 403: Enskild dödsbodelägare tilläts, oavsett att ett flertal sådana fanns, att föra talan mot församling om rätt till gravplats. — [2] Se Croneborg II s. 65 och Fahlbeck s. 35.

män uppfattning» i 2 fall. De positiva svaren är ganska skiftande och de ger ej uttryck för mera bestämda uppfattningar. Enligt 25 svar räknas till den ifrågavarande kretsen den »ursprunglige nyttjanderättshavaren och hans familj», »familjen», »make och barn». I 6 svar sägs att endast sådana barn räknas till kretsen som är ensamstående antingen genom att de avlidit som barn eller genom att de stannat i hemmet och ej bildat eget hem. Beträffande familjegravar upplåtna för all framtid sägs i 4 svar rätten vara begränsad till rakt nedstigande släktskap eller bröstarvingar. En grupp på 17 orter anger kretsen till »de närmaste anhöriga», i något fall med tillägg att nyttjanderättshavaren får bestämma vilka personer som skall räknas dit. I 5 svar angives »make, barn, syskon, föräldrar», i 7 »familjen, även andra närstående om plats finns» och i 3 »makar, barn, stundom syskon». I enstaka svar angives kretsen med uttryck av följande slag: »nära anhöriga», »familjen i något vidsträckt mening», »närmaste släkten och eventuellt exempelvis trotjänare», »endast nära anhöriga: föräldrar, barn, far- och morföräldrar, svågrar, mågar, i vissa fall kusiner», »makar och ensamstående anhörig», »alla släktingar» (2 svar), »någorlunda nära släktskap», »inga fasta gränser; allmänna uppfattningen nära släkt, även t. ex. trotjänare». I ett svar uttalas den meningen att kyrkorådets medgivande måste inhämtas då fråga är om andra än make och barn. Från ett håll sägs att praxis är växlande och villrådig och att bestämmelser är erforderliga, medan från ett annat håll uttalas, att man mer och mer kommit till den uppfattningen att avgränsning ej bör ske.

I det följande återgives innehållet i svar från vissa församlingar.

Sandviken: Kretsen utgör den för vilken graven inköpts samt dennes efterlevande. Då ett av de efterlevande barnen önskar överta graven, fordras skriftligt medgivande från de andra att så får ske.

Norrköping: Någon avgränsning av den krets som skall ha rätt att bli jordad inom gravplatsen (begravningsrätten) förekommer ej. Så är däremot förhållandet med nyttjanderätten. Nyttjanderätten upplåtes i Norrköping antingen till viss bestämd person eller till vissa bestämda personer (exempelvis syskon) utan successionsrätt eller till viss person och hans familj: maka, barn till dem eller endera av dem samt barns make. Längre sträcker sig ej successionsrätten. Skulle det bli fråga om gravsättning av annan än den som enligt vad nu sagts är att anse som nyttjanderättshavare, erfordras kyrkogårdsstyrelsens medgivande härtill. Avsikten med detta upplåtelsesätt, som tillämpats sedan början av 1930-talet och givetvis tagit sikte på den tidsbegränsade nyttjanderättsupplåtelsen, är att begränsa successionen till skillnad från tidigare rådande praxis, då den laga arvsföljden tillämpades med därav ofta uppkommande problem och svårigheter, bl. a. att spåra arvingarna.

Böda: Praktiskt taget endast makar och barn, någon gång far- och morföräldrar eller tjänare. Ett visst mått av frihet är värdefullt.

Malmö: Här räknas med att gravplats ärves som annan egendom. Även utomstående får jordas med nyttjanderättshavarens medgivande.

Trolle-Ljungby: Släkten får komma överens; eventuellt får man medla.

Gislöv: I brist på lagstiftning har arvsreglerna följts.

Göteborg: I huvudsak enligt arvsordningen; i övrigt prövas enligt omständigheterna i varje särskilt fall.

Skölvene: Vederbörande brukar meddela för vilken gravplatsen är avsedd.

Vem anses ha bestämmanderätt om öppnande av grav inom familjegravplats? Utövar upplåtaren i sådant hänseende kontroll och bestämmanderätt? Uppfattningarna går i hög grad i sär om hur man har att bedöma dessa spörsmål. Sålunda ges i 68 svar uttryck åt den uppfattningen att nyttjanderättshavaren, innehavaren av gravbrevet eller huvudmannen i familjen har bestämmanderätten, medan i 31 svar uttalas, att kyrkorådet eller kyrkogårdsnämnden har denna rätt. I 33 svar sägs att kyrkorådet (eller motsvarande) utövar kontroll, medan 17 svar ger uttryck för den motsatta uppfattningen, att myndigheten ej har sådan kontrollbefogenhet. I 12 svar uttalas, att kyrkorådet (eller motsvarande) utövar kontroll »i viss mening», såsom beträffande gravdjup, gravens tidigare beläggning och liknande allmänna synpunkter. Frågan anses i 13 svar böra avgöras i samråd mellan den som betalat gravplatsen (den som svarar för dödsboet, dödsboets huvudman) å ena sidan samt kyrkorådet eller kyrkoherden å andra sidan. I 10 svar sägs att frågan aldrig varit tvistig och i 2 att någon praxis ej utbildats. I ett par svar framhålles, att kyrkorådet ensamt har kontrollen över själva gravöppningen. Bland svaren må följande återges.

Stockholms stads kyrkogårdsnämnd: Vid upplåtelse av familjegrav anges i regel endast antalet kistor för vilka utrymme finns i graven. Vilka som får nedsättas bestämmes i regel av nyttjanderättshavaren. Har gravbrevet gått i arv kräver kyrkogårdsförvaltningen icke, när gravsättning begäres, att vederbörande skall styrka sin rätt till graven, d. v. s. innehav av gravbrev anses vara tillräckligt för att få bestämma vilka stoft som skall nedsättas i graven.

Hudiksvall: Frågan har ej varit aktuell, men man utgår från att länsstyrelsens medgivande får inhämtas.

Norrköping: Nyttjanderättshavaren har bestämmanderätt; kyrkogårdsstyrelsen kontrollerar vem som är rätt nyttjanderättshavare.

Högsby: Det har förekommit att dödsbodelägare inlagt sitt veto mot jordande, då kyrkorådet ansett att det borde kunna ske. Nytt utrymme har då måst upptagas i stället för att utnyttja de gamla. Här behöver förvisso något göras, eventuellt införas någon bestämmelse om att nyttjanderätten övergår till dem som bor i församlingen och bland dem i första hand till den äldste.

Domkapitlet i Visby: Gravrättsinnehavaren äger, om vid upplåtelsen ej annat avtalats, bestämma vilka som får jordas, men han äger ej utan särskilt bemyndigande överlåta rätten till annan. Gravrätten går i arv efter vanliga privaträttsliga regler.

Malmö: Innehavaren av nyttjanderätten har bestämmanderätten, vilket

gör att det ibland kan uppstå svårigheter, när rättsinnehavarna är flera och de ej kan enas. Ett spörsmål som kan uppkomma är: Kan en av nyttjanderättshavarna hindra att när en av de övriga avlider denne jordas inom gravplatsen? Frågan är känslig och kräver ett snabbt avgörande. Det vore önskvärt att frågor av detta slag kunde lösas genom författningsbestämmelser. I det sammanhanget får frågan om arvsrätt till gravplats beaktas.

Hälsingborg: Då nyttjanderätt ärves enligt de regler som gäller för arv, har förvaltningen ofta att göra med flera nyttjanderättshavare, alla med juridiskt samma bestämmanderätt. En begränsning av förvaltningens uppgift att inhämta medgivande från samtliga nyttjanderättshavare är önskvärd, åtminstone till de i Sverige boende.

Lövestad: Någon konflikt har ej uppkommit, men det är någon gång svårt att avgöra förhandsrätten till äldre gravplats som följt med viss fastighet.

Trolle-Ljungby: Släkten får komma överens; eventuellt får man medla.

Trollhättan: Den som innehar gravbrevet får enligt bestämmelse i kyrkogårdsreglementet avgöra vem som skall jordas inom gravplatsen. Den person som av dödsbodelägarna utses att gentemot kyrkogårdsnämnden ansvara för gravplatsen får också i allmänhet inneha gravbrevet. Uppstår tvist inom släkten om vilka som får jordas inom gravplatsen, har kyrkogårdsnämnden mycket svårt eller ingen möjlighet att lösa tvisten.

Karlskoga: Församlingen utövar ingen kontroll utom i de enstaka fall då tvist mellan anhöriga uppkommer. Över arbetsmomentet gravöppning anses församlingen dock ha bestämmanderätt; nyttjanderättshavaren anses ej ha rätt att på egen hand företa gravöppning.

Kroppa: Bestämmanderätten brukar av de anhöriga hänskjutas till kyrkoherden i samråd med kyrkvaktmästaren eller kyrkogårdsnämnden.

Gräsmark: Nyttjanderättshavaren gör framställning till pastorsämbetet vid fråga om jordfästning.

Köla: De anhöriga anmodar kyrkvaktaren att öppna grav. Denne följer gravkarta och gravbrev och någon kontroll över honom förekommer ej.

Västerås: Nyttjanderättshavaren har bestämmanderätt. I fall av tvist överlämnas frågan till kyrkorådet. Upplåtaren verkställer öppnandet och utövar sålunda nödig kontroll i detta hänseende.

Umeå landsförsamling: I några fall har, sedan en person jordats, någon i släkten protesterat, vilket lett till att liket med länsstyrelsens tillstånd flyttats.

Älvsby: Mycket besvär och stundom tråkigheter vållas av att bestämmelser ej finns om förfarande vid nyttjanderättshavares frånfälle. Det bör klarläggas vem som äger bestämma över gravplats.

Om nyttjanderätt för alltid upplåtits till familjegravplats ex. för sex kistor, tillåtes då i framtiden, när sex kistor nedsatts och efter hand som vilotid (min. 15 år) gått till ända, ytterligare gravsättningar på dåvarande nyttjanderättshavarens begäran? Svarande går även här isär, men i allmänhet anser man att ytterligare gravsättning får ske. I 58 uppgifter

har frågan sålunda besvarats med ja. I 22 svar har sagts att det får ske men först sedan tvekan ej föreligger att förmultning skett och sålunda efter lång tid (tiden angives i 2 fall till 20 år, i ett till 25 år, i 6 till 30 år, i ett till 30—40 år, i ett till 30—50 år, i ett till 40 år och i ett fall till 50 år). I 16 fall svaras på frågan »ja, endast i undantagsfall». I ett svar sägs att gravsättning av anhörig i fall av ifrågavarande slag bör få ske och i 8 att det bör tillåtas beträffande nedsättning av urnor. I en uppgift sägs, att villkor av nämnt slag ej förekommer i gravbreven.

I 20 uppgifter besvaras frågan med nej, stundom med tillägg att senare nyttjanderättshavare är bunden av villkoren vid upplåtelsen.

I 17 svar sägs att frågan ej varit aktuell och i 9 att upplåtelse för alltid ej förekommer.

Anses det att senare nyttjanderättshavare i strid med vad vid upplåtelsen bestämts kan medgiva gravsättning i vidare utsträckning eller i annan ordning än som vid upplåtelsen bestämts? Anses det i så fall såsom ny nyttjanderättsupplåtelse? Denna fråga är av liknande natur som den föregående men mera allmän och principiell. Den har i 69 uppgifter besvarats med nej, i vissa fall med tillägg att föreskrifterna i gravbrevet skall följas. I 6 svar sägs att överenskommelse måste träffas med kyrkorådet och i 3 att tolkningen av upplåtelsehandlingen bör vara »generös». I ett svar uttalas att urnor bör få nedsättas.

I 17 uppgifter svaras ja på frågan; nyttjanderättshavaren är ej bunden. I 20 svar uppgives att fallet ej varit aktuellt och i ett att sådana villkor ej uppställes i gravbreven.

Göteborgs kyrkogårdsstyrelse har till belysning av förevarande fråga åberopat ett protokoll, hållet hos styrelsen för begravningsplatserna i Göteborg d. 3 april 1880, vari i visst ärende lämnades följande besked: Då för jordande av lik öppnande av inköpt gravplats eller s. k. familjegrav, vars begagnande i varje fall är beroende av att så kan ske utan rubbande av förut nedlagda ej fullständigt förmultnade lik, ifrågasattes av annan än den i vars namn graven vore inköpt eller efterlevande maka, borde gravbrevet för påteckning om jordandet företes, varförutan graven icke finge öppnas; och vore den, vilken såsom arvinge efter den som inköpt en grav innehade gravbrevet, ej berättigad att begagna graven för jordande av annan person än arvinge till gravägaren.

Norrköpings kyrkogårdsstyrelse har åberopat ett yttrande av styrelsens sekreterare, rådmannen Manne Ulander, vari beträffande förevarande spörsmål anföres följande.

Nyttjanderätt till gravplats medför rätt för den nyttjanderättsberättigade att där bli begravd. Denna rätt — begravningsrätt eller gravsättningsrätt — är dock icke ovillkorlig. Endast vid fall av nyttjanderättsupplåtelse för alltid föreligger begravningsrätt i full utsträckning. Vid temporär upplåtelse däremot är i fråga om kistgravar rätten inskränkt på grund av gällande bestämmelser om vilotid, enligt hälsovårdsstadgan minst 15 år. I Norrköping har emellertid vilotiden bestämts till minst 20 år, vilket sålunda innebär, att nyttjanderättshavaren icke äger rätt att använda gravplatsen för jor-

dande av lik under de sista 20 åren av nyttjanderättstiden. Framställes beträffande gravplats, till vilken nyttjanderätt upplåtits under en tid av 50 år, under exempelvis det 40:e året av nyttjanderättstiden begäran om gravsättning av lik, kan denna begäran icke bifallas, såvida icke vederbörande nyttjanderättshavare är villig att mot fastställd avgift förlänga nyttjanderättstiden, vilket givetvis av kyrkogårdsstyrelsen alltid medgives. Beträffande urngravplats med temporär upplåtelse är förhållandet analogt, dock att vilotiden här med utgångspunkt från en för urnan beräknad förvittringstid är begränsad till 10 år. Till följd härav tillåtes icke material av större motståndskraft i urna än att dess söndervittring är fullbordad före utgången av 10 år efter nedsättningen i jorden.

Av vad ovan sagts framgår, att en person icke alltid har begravningsrätt i fråga om en med nyttjanderätt innehavd gravplats. Nyttjanderätt och begravningsrätt äro sålunda icke synonyma begrepp.

Ett spörsmål som i detta sammanhang inställer sig är, huruvida en nyttjanderättshavare kan använda en gravplats för gravsättning av person som icke omfattas av nyttjanderätten. Med andra ord, förefinnes begravningsrätt beträffande personer utanför de nyttjandeberättigades krets? Någon ovillkorlig rätt härvidlag synes icke ifrågakomma, men möjlighet härtill bör å andra sidan icke vara nyttjanderättshavaren betagen. Till grund för en sådan åsikt ligger huvudsakligast humanitära skäl eller pietetsskäl. En nyttjanderättshavare till en familjegrav kan exempelvis vilja ha en avliden fader eller moder eller en till familjen knuten trotjänarinna gravsatt i sin familjegrav. Denna synpunkt har vunnit beaktande i Norrköping. Då emellertid rätten till gravsättning primärt anses tillkomma de av nyttjanderätten omfattade personerna, erfordras för varje gravsättning utanför denna krets särskilt medgivande av kyrkogårdsstyrelsen efter föregången prövning av de föreliggande omständigheterna, en bestämmelse som nyttjanderättshavaren i det till grund för upplåtelsen liggande avtalet får förplikta sig att respektera. Vid en sådan utvidgad begravningsrätt kan det givetvis icke bli fråga om någon ny nyttjanderättsupplåtelse.

Om nyttjanderätt upplåtits för all framtid, anses det då att nyttjanderättshavaren kan överlåta rätten (till annan än närstående)? På denna fråga har såsom svar lämnats 75 nej och 10 ja. Vidare har 20 svarat att överlåtelse får ske endast med kyrkorådets (eller motsvarande organs) tillstånd eller medgivande, 9 att överlåtelse får ske endast till närstående och 6 att överlåtelsen skall ske till kyrkorådet. I ett svar sägs att gravbrevet kan överlåtas och i ett annat att överlåtelse kan ske genom testamente eller gåvobrev. I ett fall betecknas det som osäkert hur frågan bör bedömas och i ett antal församlingar har frågan ej varit aktuell, i vissa fall på grund av att upplåtelse för all framtid ej förekommer. Såsom exempel på de lämnade svaren kan nämnas det från Stockholms stads kyrkogårdsnämnd, att sådan överlåtelse förekommer i vissa fall även där upplåtelse skett för alltid, svaret från Ovanåker, att gravbreven tyvärr ej innehållit bestämmelse därom, svaret från Karlstad, att skriftlig hemställan bör ske hos kyrkogårdsnämnden av nyttjanderättshavaren eller samtliga i bouppteckningen upptagna delägare och att nytt gravbrev utfärdas, samt svaret från Karlskoga, att nyttjanderätten ej får överlåtas till annan än närstående och då utan vederlag samt att om nyttjanderättshavaren ej vill behålla gravplatsen, den skall återta-

gas av församlingen som sedan eventuellt kan upplåta den till annan nyttjanderättshavare.

Vidare har i församlingsutredningen uttalats önskemål, utöver vad förut sagts, i nu förevarande hänseenden. Sålunda har utredning om successionsrätten till gravplats eller åtgärder för att bringa klarhet angående nyttjanderättshavaren begärts av domkapitlen i Visby, Lund och Skara samt av Åtvid, Gladsax, Gislöv och Skövde. Utredning om överlåtelse av nyttjanderätten har efterlysts av domkapitlen i Linköping och Visby samt av Lidingö, Gryta, Nässjö, Frillesås, Älvsby och Övertorneå. Bestämmelser om kretsen som får jordas har ifrågasatts av domkapitlet i Linköping och från Åtvid.

I förslaget har upptagits bestämmelser dels om gravrättsinnehavare dels om bestämmande angående jordande inom gravplats.

Såsom innehavare av gravrätt skall i första hand anses den, till vilken innehavaren av begravningsplatsen upplåtit sådan rätt. När gravrättsinnehavaren avlider, skall rätten övergå i enlighet med vad som blivit förordnat vid upplåtelsen eller genom senare skriftligt förordnande. Förordnande i testamentets form erfordras sålunda ej. Om i testamente angående kvarlåtenskapen ej sägs något om gravplats, torde det få anses att testamentet ej avser denna, såvida icke särskilda skäl talar för att testators vilja varit att gravplatsen skulle övergå till testamentstagaren. Föreligger ej förordnande om övergång av rätten, skall den övergå till den avlidnes närmaste efterlevande, make och arvingar, eller den som dessa till innehavaren av begravningsplatsen anmäler såsom gravrättsinnehavare; har sådan anmälan skett skall anteckning därom ske i gravboken. Bestämmelsen att rätten övergår till den avlidnes närmaste efterlevande, make och arvingar, innebär att rätten övergår till dessa — därest annat ej bestämts genom skriftligt förordnande — även om exempelvis maken ej har giftorätt eller arvingarna genom testamente uteslutits från arv. Allmänna arvsfonden och universella testamentstagare blir med denna regel ej gravrättsinnehavare. Det kan ligga i förhållandenas natur att en »moralisk» förpliktelse kan åligga dessa att bekosta gravens underhåll, men den personliga anknytning saknas, som synes böra vara en förutsättning för innehav av rätt till gravplatsen. Om exempelvis en institution är universell testamentstagare, bör denna ej ha bestämmanderätt angående gravplatsen, där kanske åtskilliga andra än testator är jordade.

Härmed kommer man över till frågan om överlåtelse av gravrätt. Nyttjanderättshavare enligt 1916 års lag torde icke äga överlåta sin rätt på annan utan upplåtarens medgivande (Fahlbeck s. 39; jfr Croneborg II s. 123).

I församlingsutredningen har rörande detta spörsmål uppställts två frågor. Den första:

Har under de senaste 20 åren upplåtaren i något fall återköpt gravplats före nyttjanderättstidens utgång? Har det i så fall skett innan något lik jordats inom gravplatsen? Den grundläggande frågan har i 81 fall besvarats med nej. Ett 50-tal positiva svar varierar till innehållet. I 6 fall har svarats ja. I 19 svar anges att det skett innan lik jordats. I ett av dessa svar sägs att det skett i 9 fall. Återköp har från 7 församlingar uppgivits ha skett efter

det lik jordats. Från 3 församlingar har sagts att återköp skett av såväl i bruk tagna som icke i bruk tagna gravplatser. I 10 svar sägs att återköp skett i något fall, i 3 i sällsynta fall. I några svar har visst antal uppgivits (4—5, 9 resp. 20 fall). Från 4 orter har uttalats att det skett sedan nedsatt stoft flyttats, från en ort att en halv plats återköpts, då den ursprungligen upplåtna platsen ansetts onödigt stor, och från en ort att återköp avsett urngravplatser från vilka urnan bortflyttats. I ett fall uppges att återlämnande skett utan vederlag.

Stockholms stads kyrkogårdsnämnd upplyser, att återköp förekommer ej sällan både av gravar där lik jordats och av gravar som ännu ej tagits i anspråk.

I Norrköping har återköp förekommit. Förutsättning för återköp anges vara att gravplatsen kan tagas i anspråk för nyttjanderättsupplåtelse på nytt eller att den är lämplig för viss disposition av begravningsplatsen, exempelvis utvidgning av gångar. Någon återbetalning sker ej då upplåtelsen omfattar 1) all framtid, om 80 år av nyttjanderättstiden gått till ända, 2) 50 år, om 40 år av nyttjanderättstiden förflutit och 3) 25 år, om 20 år av tiden gått till ända. Därest den faktiska nyttjanderättstiden understiger den nämnda medges avdrag i den erlagda nyttjanderättsavgiften med 1 1/4 % per nyttjanderättsår beträffande upplåtelse för all framtid, med 2 1/2 % per nyttjanderättsår i fråga om upplåtelse för 50 år och med 5 % per nyttjanderättsår beträffande upplåtelse för 25 år. Minimibeloppet har bestämts till 15 kr. Ersättning utgår ej för plantering.

Från Lövestad har uppgivits, att återköp någon gång förekommit då gravsättning ej skett och att någon gång genom upplåtarens förmedling del av stor gravplats fått överlåtas till annan.

Den andra frågan:

Har det förekommit att innehavare av nyttjanderätt till gravplats överlåtit rätten till annan än upplåtaren med eller utan vederlag? Har det i så fall varit gravplats som varit delvis belagd? I 89 uppgifter svaras nej, därav i 5 uppgifter med uttrycken »ej numera» eller »numera ej tillåtet». I 11 uppgifter svaras »ja», i en »ofta» och i 6 »i ett eller ett par fall». Från 16 församlingar svaras »ja, inom släkten» och från 15 »ja, efter kyrkorådets (kyrkogårdsnämndens) medgivande». De överlåtna gravplatserna uppges i 18 svar ha varit »delvis belagda», i 3 svar ha avsett »den ej belagda delen», i 6 svar ha varit »obelagda» och i 2 svar ha varit »belagda». Angående vederlag göres uttalanden endast i 10 svar, därav 7 »utan vederlag» och 3 »okänt om vederlag».

Stockholms stads kyrkogårdsnämnd har uppgivit, att överlåtelse av nyttjanderätt ofta sker till anhörig eller annan närstående person till grav, i vilken gravsättning ägt rum. Huruvida vederlag utgår är i regel obekant för kyrkogårdsförvaltningen.

I uppgiften från Vaxholm sägs, att det bör förekomma endast om graven är tom och att spekulation bör förhindras.

I Sandviken har det endast förekommit i ett fall, då den icke belagda hälf-

ten av en stor familjegravplats utan vederlag överläts för att användas till urngrav.

I Hudiksvall har viss del av en stor gravplats avskilts och överlåtits med upplåtarens medgivande.

Från Börstil har svarats, att det i ett par fall förekommit att överlåtelse skett; det har då gällt anhöriga som velat på detta sätt bevara graven.

I svaret från Oskarshamn sägs, att det förekommit en gång för 10 år sedan; numera får överlåtelse ske endast till kyrkorådet och då endast av del som ej är belagd.

I Göteborg har överlåtelse av nu ifrågavarande slag ej skett med kyrkogårdsstyrelsens vetskap; om gravplatsen ej är belagd, äger kyrkogårdsstyrelsen återlösa nyttjanderätten.

Frågan om överlåtelse av rätt till gravplats bör bedömas på grundval av pietetssynpunkter. Ur sådana synpunkter torde generellt kunna föreskrivas att överlåtelse får ske till närstående. Kan gravrättsinnehavarna enas om vem som skall vara innehavare av rätten, bör en sådan överenskommelse respekteras. Likaså bör man respektera, om överlåtelse sker till annan närstående som ej är gravrättsinnehavare. I övrigt torde gravrättsinnehavarnas intressen bli tillräckligt tillgodosedda genom en föreskrift att överlåtelse får ske till upplåtaren (innehavaren av begravningsplatsen). Överlåtelser till andra utomstående kan lätt komma i strid med pietetens krav. Kan överlåtelse till sådan utomstående ordnas via innehavaren av begravningsplatsen, torde möjligheterna för speciella fall till sådan överlåtelse få anses möjliggjorda i tillräcklig utsträckning. Genom en särskild bestämmelse torde böra föreskrivas, att i fall då gravrättsinnehavare enligt förut angivna regler ej finns, överlåtelse kan ske genom förordnande av upplåtaren. Därvid skall pietetskravet beaktas.

Vad menas då med närstående? Det är givetvis i första hand de närmaste efterlevande. Men kretsen bör vara något vidare, eftersom här är fråga om personlig anknytning. Liknande synpunkter bör vara vägledande som de, vilka ligger till grund för bestämmelsen i 3 kap. 6 § strafflagen, där det stadgas straff för underlåtenhet att hindra brott i vissa fall, där det kan ske utan fara för vederbörande själv eller deras närmaste. Ett par samboende oskylda damer kan under vissa förhållanden vara att anse som varandras närmaste (se Beckman m. fl., Brott mot staten och allmänheten, 2 uppl. s. 127). Att i förevarande sammanhang uttrycket närstående valts i stället för närmaste får anses som ett uttryck för att kretsen bör bestämmas med större generositet, särskilt när fråga är om släktingar.

Regler av detta slag förutsätter möjlighet till prövning av myndighet. När anmälan om överlåtelse sker för införande i gravboken bör, om överlåtelsen ej godkännes, överklagande kunna ske i vanlig administrativ ordning.

Gravrättsinnehavaren bör äga bestämma vilka som skall jordas inom gravplatsen, givetvis i den utsträckning och den ordning som är förenlig

med upplåtelsen. För särskilda fall bör dock möjligheten stå öppen för upplåtaren att vägra att ombesörja gravöppning, nämligen när det är uppenbart att framställning därom icke överensstämmer med tidigare gravrättsinnehavares önskan eller det står i strid med pietetens krav. En sådan bestämmelse bör ej hindra upplåtaren att medgiva nedsättande av urnor i gravplatsen, även om den ursprunglige gravrättsinnehavaren bestämt plats för visst antal kistor och detta antal uppnåtts. Allmänt torde kunna sägas att ett ursprungligen angivet antal ej får anses som ett uttryck för en önskan att antalet gravsättningar skall vara begränsat.

I fall då flera gravrättsinnehavare finns och de icke kan enas, bör innehavaren av begravningsplatsen bestämma angående gravsättningen med klagorätt i vanlig administrativ ordning. Det är önskvärt att en sådan tvistefråga kan avgöras innan gravsättning är aktuell. I första hand bör myndigheten sträva efter att sammanjämka de olika meningarna. Lyckas ej detta, föreslås vissa regler för frågans avgörande. Arvsrättsreglerna bör i första hand tillämpas med beaktande av att barn bör ha företräde framför barnbarn, föräldrar före syskon och syskon före syskonbarn samt att plats i regel bör beredas för äkta makar tillsamman. Regeln om företräde för efterlevande make bör gälla såväl gravrättsinnehavarens make framför barnen som då släktingar skall jordas inom gravplatsen. Vidare föreslås ytterligare vägledande regler för fall av lika rätt enligt vad nu sagts. När särskilda skäl föranleder därtill, må hänsyn tagas till såväl närmare personlig anknytning till senast inom gravplatsen jordade eller till orten som ock andra speciella förhållanden. Om någon inom en syskonkrets vistas på orten och kanske sammanbott med föräldrarna eller vårdat gravplatsen, bör denne ha företräde framför syskon som ej kan åberopa sådana omständigheter. Föreligger ej sådana speciella förhållanden som nu nämnts, skall plats beredas för den som först avlider. Som en allmän regel bör gälla att vid en tvist av förevarande slag hänsyn ej behöver tagas till andra gravrättsinnehavare än sådana som är kända och tillgängliga. Tidsödande utredning för att höra andra torde få underlåtas. Frågan är av sådan natur, att man i regel ej kan tala om risk för rättsförlust i vanlig mening för den som har exempelvis en arvsrätt men i övrigt saknar personlig anknytning till den avlidne och den krets, som i egentlig mening stod honom nära.

Gravrättens upphörande. Särskilt om förverkande. Enligt 4 § i 1916 års lag skall gravplats av nyttjanderättshavaren hållas i ordnat och värdigt skick. Råder å gravplats grov vanvård och avhjälpes den ej inom ett år efter det upplåtaren förelagt nyttjanderättshavaren att sätta gravplatsen i stånd, skall nyttjanderätten vara förverkad. Är nyttjanderättshavaren ej känd eller vet man ej var han finns, skall föreläggandet kungöras i viss ordning.

Sedan föreläggande givits och den bestämda tiden förflutit utan att gravplatsen blivit satt i vederbörligt skick, tillkommer det den myndighet som har gravplatsen om hand att i anledning härav fatta beslut, varigenom såvitt av denna myndighet beror fastslås, att nyttjanderätten förverkats. Detta

beslut behöver ej innefatta en egentlig återkallelse, d. v.s. en förklaring som måste delgivas nyttjanderättshavaren. I händelse av tvist skall frågan om förverkande prövas av domstol.[1]

Den i 1916 års lag stadgade metoden för nyttjanderättens förverkande torde fungera tillfredsställande; några uppgifter i motsatt riktning har ej framkommit. Metoden synes därför kunna i stort sett bibehållas. Fråga är närmast, om det ur rättssäkerhetssynpunkt är nödvändigt att bibehålla möjligheten att draga en tvistefråga om förverkande under domstols prövning. I enlighet med vad förut anförts synes det tillräckligt att överklagande även i detta fall kan ske i administrativ ordning med regeringsrätten såsom sista instans. Förverkande får givetvis ej förekomma i det fall att myndighet är ansvarig för gravplatsens vård och underhåll. Eftersom klagotiden enligt den nu föreslagna ordningen skall räknas från delfåendet av beslutet, skall detta delgivas gravrättsinnehavaren.

Från vissa håll har dock anmärkts att förfarandet är alltför omständligt; ettårstiden skulle sålunda vara alltför lång och kungörelseförfarandet, tre gånger i allmänna tidningarna och i tidning inom orten, onödigt. Den varsamhet som av departementschefen rekommenderades vid tillkomsten av 1916 års lag (jfr NJA II 1917 s. 30) är emellertid befogad. Ettårstiden torde därför böra bibehållas. Däremot synes det tillräckligt att kungörande sker endast en gång i allmänna tidningarna och tidning inom orten.

Departementschefens berörda uttalande om varsamhet avsåg även grov vanvård som förutsättning för förverkande. Det ansågs att med grov vanvård borde förstås, att vanvården fortsatt en längre tid, så att marken blivit övervuxen och gjorde ett synnerligen ovårdat intryck eller så att å platsen uppfört monument eller annan överbyggnad förfallit i följd av bristande underhåll. Fråga är emellertid om ej motsättningen mellan kravet på ordning å kyrkogården i allmänhet och kravet på gravplatsernas vård å ena sidan samt förutsättningen för förverkande är alltför betydande.

I församlingsutredningen har frågats, huruvida minimistandard fastställts eller eljest tillämpats för ordningen på gravplats och vad denna i så fall innebär. Svaren på denna fråga är sporadiska och det vill synas som om sådan minimistandard ej fastställts. Följande exempel på svar må nämnas: ren gräsmatta, ren och krattad sand, klippt och ogräsfri häck, sten och gravram rena och i rätt läge (Hudiksvall); platsen skall hållas fri från ogräs och löv, stenar fria från mossa, grusning vid behov (Gränna); grusad yta skall vara väl grusförd, krattad och fri från ogräs och avfall, gräsmatta skall vara välskött, blomgrupp skall vara ansad och skött (Östersund). Genomgående synes krav uppställas på att platsen skall hållas fri från ogräs.

Fahlbeck understryker (s. 45) vikten av varsamhet vid förverkande och anför, förutom vad departementschefen yttrat vid tillkomsten av 1916 års lag, att förverkandet bör äga rum först när ingen tvekan längre råder — t. ex. på grund av långvarig vanvård och länge styrkt frånvaro av anspråk

[1] Angående förfarandet vid förverkande och innebörden av bestämmelserna i övrigt, se vidare NJA II 1917 s. 29—32.

på gravplatsen — därom att ingen nyttjanderättshavare finns eller också att vare sig denne eller annan har intresse av att vårda gravplatsen. Pietetshänsyn manar till stor återhållsamhet; å andra sidan får — säger Fahlbeck — ej uppenbar försummelse och liknöjdhet från nyttjanderättshavarens sida avhålla upplåtaren från fullgörandet av den honom åvilande förpliktelsen att hålla begravningsplatsen som helhet i lagenligt skick.

Croneborg uttalar den uppfattningen (Croneborg II s. 124), att förutsättning för förverkande ej bör vara att grov vanvård råder — så långt bör det aldrig få gå — utan vara antingen att kyrkogårdsförvaltningen funnit graven ha varit under viss, tämligen rundligt tilltagen tid av vederbörande helt försummad och övergiven eller ock att samtliga innehavare av gravplatsrätten anmält sig vilja, med avstående från denna rätt, befrias från vidare underhållsskyldighet. — Det vill emellertid synas som om det senare alternativet är att bedöma som en fråga om överlåtelse och ej förverkande.

Att uppställa regler för minimistandard låter sig knappast göra. Kraven bör måhända rimligen kunna ställas olika på olika platser. Där man håller en hög standard på vården »skämmer» en mindre väl hållen gravplats på ett annat sätt än där standarden är lägre. Vanvård framträder också på ett annat sätt på en pretentiöst anordnad än på en liten enkelt ordnad gravplats.

I förslaget har uttrycket grov vanvård ändrats till uppenbar vanvård. Det må utgöra ett uttryck för att kraven bör ställas något högre än man kan göra enligt 1916 års lag. Är vanvården uppenbar, bör därutöver ej krävas att den är grov. Med kravet på att gravplatsen skall hållas i ordnat och värdigt skick är ej förenligt att gravplatsen är vanvårdad. Och någon annan påföljd än förverkande lär ej böra införas, så att man exempelvis skulle kunna använda vite för lindrigare försummelse eller ålägga skyldighet att erlägga kostnad för iordningställande eller vård genom församlingens försorg.

Förverkandet kommer i praktiken alltjämt att rikta sig huvudsakligen mot gravplatser av den typ som nu kan kallas de egna gravplatserna. Det torde nämligen ingå i upplåtarens skyldighet att hålla begravningsplatsen i ordnat och värdigt skick (jfr 17 § i förslaget till begravningslag) att även hålla allmängravarna i sådant skick. Gravar som ej vårdas, får ej av upplåtaren lämnas vind för våg utan de får exempelvis läggas i gräsmatta, som vårdas på samma sätt som andra gräsmattor på begravningsplatsen. Förverkas gravrätten, får upplåtaren sålunda träda till med det förenklade underhåll, eventuellt efter utjämnande, som ingår såsom ett lämpligt led i underhållet av begravningsplatsen i dess helhet. Upplåtaren får ej låta den förverkade graven ligga ovårdad.

Vad beträffar gravar, som av historiska eller personhistoriska skäl eller eljest befinnes böra för framtiden vårdas och underhållas, ifrågasätter Croneborg[1] att kyrkogårdsmyndighet bör vara skyldig att, när gravplatsrätt upphör, hos vederbörande myndighet, t. ex. länsstyrelse eller domkapitel, göra framställning för utverkande av anslag av allmänna medel för ändamålet. Denna fråga synes dock knappast böra göras till föremål för lagstiftning.

[1] Se Croneborg II s. 123 f.

Vad som för sådant fall bestämmes om gravöverbyggnad torde i vart fall i förevarande sammanhang vara tillfyllest.

I förslaget till begravningslag 16 § 2 st. är upptagen en bestämmelse att begravningsplats ej må helt eller delvis nedläggas utan att Konungen förordnat därom. Konungen äger därvid föreskriva villkor för nedläggande och om områdets användande för framtiden. I anslutning till detta stadgande har förut i kap. 6 under rubriken Nedläggande av begravningsplats redogjorts för hur rätten till gravplats i en sådan situation betraktas enligt gällande rätt. Nyttjanderätt till gravplats måste beaktas och likaså vilotiden för allmängrav. Även om å den gamla begravningsplatsen en eller annan gravplats finnes, vilken upplåtits för alltid och ej genom vanvård förverkats, lär detta ej hindra att begravningsplatsen i övrigt nedlägges, blott den ifrågavarande gravplatsen bibehålles och — om myndighet åtagit sig vården — fortsättningsvis vårdas på överenskommet sätt. Om myndigheten vid åtagande av vård för all framtid gjorde reservationen »så länge gravplatsen utgör del av begravningsplats», drabbar nedläggandet av begravningsplatsen även sådan gravplats.

Det synes rimligt att en allmän regel upptages om att myndighet skall kunna förordna om gravrättens upphörande, när allmän begravningsplats enligt Konungens förordnande skall helt eller delvis nedläggas. Möjligen kunde för sådant fall stadgas, att gravrätten skulle upphöra automatiskt, varvid det finge bero på villkor vid beslutet om nedläggande, hur med gravplatserna skulle förfaras. I förslaget har emellertid upptagits en föreskrift, att länsstyrelsen får en befogenhet att pröva dessa frågor. I första hand skall gravrätten överflyttas till annan plats, men om det ej kan ske eller gravrättens bibehållande ej begäres av någon rättsinnehavare, bör beslut kunna fattas om rättens upphörande. Genom en sådan mera lokal och individuell prövning torde gravrättsinnehavarnas intressen på ett bättre sätt tillgodoses i fall, där skäl talar för att avvecklingen av gravrätten sker på visst sätt eller på vissa villkor. Överklagande bör ske i vanlig ordning hos regeringsrätten.

Samma förfarande föreslås för det fall att gravrättens bibehållande skulle medföra synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande och skötsel. Häri ligger även en befogenhet att begränsa gravrätten. Det är uppenbart att en sådan bestämmelse skall tillämpas mycket restriktivt. Gravrätten måste även i sådana fall respekteras så långt det är möjligt och anordningar vidtagas som tillgodoser främst gravrättsinnehavarens berättigade anspråk på pietet. Möjligheten till klagan hos regeringsrätten får utgöra en ytterligare garanti för att pietetshänsyn vederbörligen iakttages. När ärendets natur motiverar det, bör domkapitlet höras. Angående gravöverbyggnad gäller vad därom stadgas (se i det följande).

Myndighets åtagande av vård av gravplats. Den nyttjanderättshavaren enligt 1916 års lag åliggande förpliktelsen att hålla gravplats i ordnat och värdigt skick kan efter överenskommelse med upplåtaren övertagas av denne

för längre eller kortare tid. Upplåtaren brukar i dessa fall mot en avgift som erlägges en gång för alla förbinda sig att svara för underhållet antingen för den tid upplåtelsen avser eller för kortare tid.[1] Även underhåll mot årlig avgift förekommer dock i stor utsträckning. Församling torde för övrigt kunna förbehålla sig själv att mot ersättning handhava vården (se Sundberg, Kyrkorätt s. 336 och Croneborg II s. 87 f).

I 1916 års lag upptogs ursprungligen ej några bestämmelser om upplåtarens åtagande av vård. Genom lag d. 28 febr. 1921 infördes emellertid i 1916 års lag stadgandena i 7 §, som avser det fall att myndighet mot viss, en gång för alla erlagd gottgörelse åtagit sig vård och underhåll av gravplats för alltid eller så länge gravplatsen utgör del av kyrkogård eller annan allmän begravningsplats. De medel som inbetalats skall då, där ej annat föranledes av villkor som må ha uppställts av dem som inbetalat beloppen, förvaltas såsom särskild fond, vars avkastning skall användas endast för gravplatsens vård och underhåll. Har myndighet iklätt sig sådan skyldighet beträffande flera gravplatser, äger myndigheten rätt att, där ej villkor som nyss sagts utgör hinder härför, till en gemensam fond sammanföra de medel som myndigheten mottagit, allenast därvid iakttages att en noggrann och fullständig förteckning över gravplatserna föres.

Detta tillägg i 1916 års lag var föranlett av en hemställan i riksdagens skrivelse d. 10 mars 1916 (nr 36), huruvida ej genom tillägg i kyrkostämmoförordn. 1862 eller genom annan lämplig åtgärd ökad trygghet kunde vinnas för behörigt fullgörande av den underhållsskyldighet av gravplats som kyrkogårdsförvaltning eller församling kunde ha åtagit sig.[2] I detta hänseende infördes i första hand tillägget i 4 §, att förverkande ej kunde inträda när myndighet var ansvarig för vård och underhåll. Det ansågs emellertid även erforderligt för vinnande av en önskvärd och effektiv kontroll över att medlen behörigen användes att särskilda föreskrifter meddelades i fråga om medlens bokföring och redovisning. Departementschefen ansåg det lämpligt att en anordning kom till stånd, varigenom medlen bringades under vederbörande revisorers granskningsplikt. Att meddela en föreskrift därom som ett tillägg till kyrkostämmoförordningen ansågs ej möjligt, då fråga kunde vara om annan myndighet än som avsågs i denna förordning. Det ansågs lämpligt att en särskild fond bildades, eftersom sammanblandning med övriga räkenskaper försvårade granskningen av medlens användning. Medlens förvaltning bringades icke blott under revisorernas granskning utan även under visitationsförrättares och annan offentlig myndighets tillsyn. Lagrådet påpekade, att ifrågavarande bestämmelser strängt taget lämpligare borde behandlas i annat sammanhang, vid en eventuell lagstiftning angående stiftelser och donationer i allmänhet, men då behovet av reglerande föreskrifter syntes särskilt framträdande, ansågs hinder ej möta att upptaga bestämmelserna i 1916 års lag.

Utmärkande för gravunderhållsfond enligt 1916 års lag är alltså att den avser underhåll av grav för alltid eller så länge gravplatsen ingår i kyrko-

[1] Jfr NJA II 1917 s. 31 och Fahlbeck s. 49 f. — [2] Se NJA II 1921 s. 760 f.

gård eller allmän begravningsplats. Avkastningen tillfaller församlingen såsom ersättning för vård och underhåll av gravplats. Den är en s. k. förvaltad fond.

Av liknande natur är donationsfonder som helt eller delvis har till ändamål att lämna avkastning för framtida underhåll av gravplats. Donationsfonden kan emellertid även ha andra ändamål och för densamma gäller de i varje särskilt fall stipulerade och av församlingen godtagna villkoren vid donationens överlämnande. Även donationsfonden är förvaltad fond.

Av alltmer dominerande betydelse har emellertid på senare år blivit de belopp som inbetalats för vård och underhåll under bestämd tid. Sådana medel har församlingarna stundom frivilligt fonderat, ibland tillsamman med medel som influtit vid upplåtelse av gravplats. Tidigare har sådana avgifter varit likställda med andra inkomster. Nuvarande kommunala fondbildningsregler (kommunallagen d. 18 dec. 1953 55—57 §§ och 5 § promulgationslagen till denna lag samt 58 § sista stycket i lagen d. 6 juni 1930 om församlingsstyrelse) medger emellertid ej att man fastställer fondavsättning att ske i den mån en viss församlingens inkomst kommer att inflyta. Beslut om fondavsättning skall avse ett visst belopp och därvid kan endast någon av de fondtyper som angivits i fondbildningsreglerna komma i fråga. Avgifter för nyttjanderätt till gravplats kan tillföras allmän investeringsfond liksom även avgifter för vård och underhåll av gravplats, därest sistnämnda avgifter avser vård och underhåll under viss begränsad tid. Avser avgifterna däremot vård för alltid, måste de fonderas enligt 1916 års lag.[1] För att gravfond skall få bildas av avgifter avseende vård under begränsad tid erfordras ett av Konungen fastställt reglemente för fonden. Före 1955 befintliga frivilliga gravfonder, för vilka fastställt reglemente saknas, har enligt 5 § övergångsbestämmelserna till kommunallagen kunnat överföras till allmän investeringsfond före d. 1 jan. 1958. Fonder som då kvarstod får ej tagas i anspråk utan särskilt medgivande av Konungen.

De mottagna medlen för gravunderhåll har stundom betraktats såsom deposition, vars avkastning utnyttjats för gravunderhåll. Ett uttryck för en sådan deposition utgör den anordning man har i Västerås (se nedan).

I församlingsutredningen har upptagits två frågekomplex om förevarande spörsmål.

A. I hur många fall under de senaste 20 åren har upplåtaren åtagit sig att svara för gravplatsernas vård och underhåll? Har praxis i detta hänseende ändrats? Avgifternas storlek? Hur bestämmes avgifterna? Här skall till en början redovisas uppgifter från vissa av församlingarna och därefter lämnas några sammanfattande upplysningar ur utredningsmaterialet.

Antalet gravar som av Stockholms stads kyrkogårdsförvaltning skötts mot avgift uppgick 1939 till 43 020, 1949 till 59 104 och 1958 till 69 769. För flertalet erlägges avgift genom årliga inbetalningar. Avgift för framtida vård och underhåll hade vid 1958 års utgång erlagts för 13 055 gravar. Väsentlig

[1] Se Olsson-Kaijser, Kommunallagarna s. 201 f.

ökning har under senare år skett av inbetalningar för framtida vård (»så länge graven utgör del av fridlyst kyrkogård»). Vårdavgifterna är 9—100 kr. om året enligt särskild taxa; vissa tillägg uttages för plantering etc. För en gräsbevuxen eller planterad grav av storleken 1,2 × 2,4 m var avgiften för vanligt sommarunderhåll år 1958 26 kr. Avgifterna är otillräckliga, varför skattemedel i viss utsträckning får tagas i anspråk. Avgifterna för framtida vård beräknas i varje särskilt fall på basis av den årliga underhållskostnaden och med hänsyn till hur graven är ordnad med monument o. dyl.

Huddinge: 23 fall för 5 år, 24 för 10 år, 9 för 15 år, 4 för 20 år, 73 för 25 år, 1 för 30 år, 16 för 40 år, 28 för 50 år, 1 för 100 år och 44 för all framtid. Åtagande för all framtid är numera borttaget. Avgifterna utgör för 25 år för ensamgrav 330 kr., för enkel familjegrav 440 kr., för dubbel familjegrav 540 kr. och för urngrav 220 eller 230 kr.

Täby: 80 tidsbegränsade (10—50 år), 72 för all framtid, 453 mot årsavgift. Avgift för 10—50 år: enkel 175—520 kr., dubbel 220—650 kr., urngrav 135—390 kr. Förnyelse för samma tid: enkel 125—165 kr., dubbel 155—210 kr., urngrav 90—125 kr.

Uppsala: 336 för 50 år (sedan 1953), 639 för all framtid, 2 300 årligt underhåll.

Örebro: 258 för vissa år, 422 för all framtid, 1 098 årligt underhåll.

Eskilstuna: 700 för resterande upplåtelsetid eller högst 50 år, 400 för all framtid (mottages ej efter 1948), 33 600 årligt underhåll. Sedan 1957 vårdas församlingsbos gravplats kostnadsfritt i 25 år.

Torshälla: 71 fall för 50 år, avgift 500 kr.

Kvistbro: 61 fall för 50 år, avgift 1 000 kr., i vissa fall 800 kr.

Gryt: 36 fall, f. n. tillämpats 500 kr. för familjegrav under 50 år, engångsavgift erlägges i regel för återstående upplåtelsetid, i undantagsfall för kortare tid.

Norrköping: åren 1938—48 472 för all framtid, avgift 500 kr. för en grav, 200 kr. för varje ytterligare; från 1948 1 231 så lång tid som medlen förslår, minsta belopp 200 kr., högsta belopp som inbetalats 5 000 kr.

Linköping: 1 150 för alltid eller så länge kyrkogården varar.

Bredestad: 20 så länge medlen räcker, dock högst 50 år, avgift 500 kr. för varje grav.

Kristberg: 16, t. o. m. 1951 50 år, därefter 25 år, avgift 500 kr. för 25 år.

Nässjö: Från 1948 skötes samtliga gravplatser på församlingens bekostnad.

Oskarshamn: 250, före 1950 för alltid, därefter för 50 år, avgift 600 kr. för varje kistgrav med tillägg av 200 kr. för varje ytterligare, 200 kr. för urngrav med tillägg av 5 kr. för varje ytterligare, årsunderhåll för kistgrav 20 kr., för urngrav 15 kr.

Högsby: 77, till 1951 för alltid, därefter för högst 100 år (i 25 fall så länge medlen räcker).

Böda: 23 för 50 år under förutsättning att medlen räcker; om efter 50 år medel finns kvar och anförvant begär det, fortsätter vården ytterligare 25 år och sedan under samma förutsättning i 25-årsperioder; avgift 300—1 000 kr.

Visby: 235, före 1950 för all framtid, därefter 50 år (i övriga gotlandsförsamlingar är avgiften i regel 1 000 kr.).

Malmö: 2 150 mot engångsbelopp, före 1929 »så länge kyrkogården användes och vårdas som sådan», därefter för högst 75 år, 5 468 mot årlig avgift.

Hälsingborg: 965 för högst 50 år; avgiften bestämmes enligt tabell.

St. Herrestad: 38, före 1951 för alltid, därefter för 50 år, avgift för 2 gravar 600 kr., för 3 gravar 700 kr., för 4 gravar 800 kr. o. s. v.

Göteborg: 7 750 fall för framtida vård, 420 för viss tid; sedan 1959 åtagande för högst 50 år. Det årliga underhållet för en gravplats om 3,5 kvm varierar mellan 22 och 59 kr. beroende på gravplatsens och underhållets natur. För blommor och särskilda arbeten uttages särskild avgift.

Lerum: 82, sedan 1957 högst 50 år, tidigare för alltid, avgift för enkelgrav 1 000 kr., dubbelgrav 1 500 kr., urngrav 600 kr.

Borås och Brämhult: 880 engångsinbetalningar, från 1953 högst 50 år, tidigare för alltid; avgifter bestämmes individuellt efter önskade prestationer.

Trollhättan: 371 gravplatser för vård under längre tid än ett år, s. k. fondgravar. Vårdtiden varierar mellan 10 år och för all framtid, numera dock endast för bestämd tid, i allmänhet 50 år.

Skövde: 380 för alltid, 16 för 30 år, 975 för 1 år.

Karlstad: 958 för all framtid; hädanefter kommer tiden att begränsas till 50 år; 2 000 årsunderhåll.

Karlskoga: 650 för 5—50 år, före 1951 även för all framtid, avgift för 5 år 120—260 kr., för 50 år 795—1 460 kr., 1 800 årsunderhåll, avgift 10—60 kr.

Västerås: 692 för 5—50 år, före 1952 även för all framtid, 3 158 årsunderhåll, avgift 15—43 kr. jämte ersättning för blommor, för urngrav 6: 50 kr.

St. Tuna: 663 så länge nyttjanderätten varar; 1954 beslöts fri vård för församlingsbor.

Ljusnarsberg: 225 för 100 år, avgifter 200—700 kr.

Norrbärke: 370 familjegravar och 14 urngravar för all framtid, avgift för familjegrav 300—600 kr., för urngrav 200 kr., 12—15 kr. för årsunderhåll av familjegrav, 5 kr. för allmängrav, 5 kr. för urngrav.

Kolbäck: 113 nya gravfonder, så länge nyttjanderätten varar och så långt årlig ränta räcker.

Östersund: 500, före 1953 för alltid eller 50 år, numera 5—50 år för familjegrav och återstående fredningstid för ensamgrav, avgift för 5 år 90—115 kr., för 25 år 330—460 kr., för 50 år 500—700 kr., för urngrav 25 kr. för 5 år, 90 kr. för 25 år, 150 kr. för 50 år.

Gudmundrå: 605, före 1952 för alltid, därefter 50 år, avgifter 125—350 kr., urngrav 75 kr.

Alnö: Före 1955 för alltid, därefter 50 år, avgift 150 kr.

Trehörningsjö: 66 familjegravar på gamla områden, på nya områden upplåtes endast med vård 50 år, därefter kan ny vård lösas, avgift 300 och 400 kr.

Luleå: 738 för all framtid, från 1959 för 50 år, avgift 1 000—2 500 kr., urngrav 500 kr.

Burträsk: 79, samma tid som gravupplåtelsen, avgift 400 kr.

Övertorneå: Församlingen svarar för allt underhåll sedan 1948.

Av uppgifterna framgår vidare, att man i ungefär 100 av de i utredningen ingående församlingarna ej längre åtager sig underhåll för all framtid. Uppgifter har i åtskilliga fall lämnats om när man upphörde med åtagande för all framtid: 1929 1 fall, 1930-talet intet fall, 1940-talet 5 fall, 1950-talet 32 fall. Normaltiden för åtagande av underhåll är numera 50 år; i 13 fall har uppgivits att åtagandet avser »så länge medlen räcker». Avgifterna varierar, såsom framgår av de redovisade exemplen, i hög grad. Vanligen förekommande grundavgifter för årligt underhåll är 10—15, 20, 25 och 30 kr., för urngravar 5—15 kr. Därtill kommer tillägg för särskilda arbeten, blommor m. m.

Enligt vissa uppgifter fastställes avgifter av kyrkofullmäktige eller kyrkostämma, enligt andra åter av kyrkorådet.

B. Vilka gravfonder finns? Hur stora är de? Vad slags medel ingår i fonderna? Hur förvaltas fonderna? Hur användes medlen? Är fonderna otillräckliga eller uppstår överskott? De medel, varom här är fråga, uppgår för större orter till miljonbelopp och för mindre orter vanligen till något eller några 10 000-tal kronor. De olika slagen av fonder kan ej alltid av svaren direkt urskiljas. I övervägande antalet fall synes beloppen vara tillräckliga, men i åtskilliga svar uppgives att de är otillräckliga; så torde oftast vara fallet med äldre fonder. Medlen förvaltas i allmänhet av församlingen (kyrkorådet) men stundom av drätselnämnd eller drätselkontor. I Karlskoga förvaltas medlen av Karlskoga stads och församlings donationsförvaltning. Medlen är i regel placerade i sparbank eller annan bank, i obligationer, inteckningar eller andra värdehandlingar. Stundom är de utlånade till någon kommun eller kyrklig samfällighet.

De inkomna svaren torde lämpligast redovisas genom anförande av vissa exempel.

Stockholms stads kyrkogårdsnämnd: Gravunderhållsfonden (för all framtid) 14 milj. kr., överskott 1958 162 000 kr.; fonden för underhållskostnader (för visst antal år) 1,5 milj. kr., avgifterna täcker kostnaderna.

Lidingö: Inbetalda medel för all framtid 300 000 kr., otillräckliga.

Huddinge: Gravfonder för all framtid 32 000 kr., otillräckliga.

Västerhaninge: Fonderna, uppgående till sammanlagt 35 000 kr., avser såväl all framtidsfonder, som underhåll för viss tid.

Djurö, som gjort åtaganden i 15 fall för all framtid: Kyrkogårdsfonden 21 000 kr., gravfonden 10 000 kr., användes till underhåll av kyrkogården och vård av gravarna. I fonderna ingår medlen för försäljning av gravar och för underhåll.

Uppsala: Enskilda gravfonder för all framtid cirka 1 milj. kr., allmän gravfond 151 000 kr.

Hudiksvall, som gör åtaganden för 50 år, före 1952 för all framtid: 1) Familjegravsfonden 125 000 kr., räntan och 2 procent av kapitalet användes för vård av familjegravar, medlen ej fullt tillräckliga. 2) Särskilda familjegravsfonden 2 470 kr. (ny 1959), endast ränteavkastningen användes för vård av de särskilda familjegravar, till vilka i denna fond ingående särskilda familjegravsfonder (inkluderande visst donationsbelopp för kyrkogårdarnas förskönande) är knutna. Efter 50 år får dessa medel användas för kyrkogårdarnas förskönande.

Örebro: Inbetalningarna för framtida vård och för visst antal år cirka 1 milj. kr. Varje inbetalning redovisas årligen för sig. Vid inbetalning för framtida vård användes ränteavkastningen, vid inbetalning för visst antal år användes räntan och del av kapitalet. Äldre inbetalningar otillräckliga.

Kvistbro: 69 gravfonder, 45 000 kr.; årliga räntan användes för gravarnas skötsel och prydnad samt enligt donationsbrevsbestämmelser till exempelvis församlingslivets befrämjande. På grund av att församlingen efter 50 år blir ägare till flertalet fonders kapital, synes medlen tillräckliga. Överskottsmedel avsättes till vårdars restaurering m. m.

Salem, som gjort 19 åtaganden, i regel för all framtid: 33 gravfonder, 42 000 kr., räntan till gravunderhåll; på en del stora fonder uppstår stundom överskott, som användes för målning av gravräcken o. dyl.

Gryt: Sebardtska fonden 13 050 kr., överskott till behövande i församlingen, Bergman-Nyströms gravfond 2 427 kr., överskott till blommor på altaret, Böningers gravfond 10 640 kr., överskott till stipendier åt ungdom, Allmänna gravfonden 11 610 kr., övriga gravfonder sammanslagna.

Norrköping: Gravfonder finns endast för tiden före 1948, därefter fonderas inga medel. Medel före 1948: gravunderhållsfonden, inbetalat från slutet av 1800-talet till 1948 740 000 kr., avkastningen tillfaller en ränteavkastningsfond, överskott d. 1 jan. 1959 110 000 kr.

Linköping: Fonderna tillhopa 1,4 milj. kr.; 5 procent av avkastningen lägges till fonderna; vad som återstår efter underhållet lägges till kontot Gravfondernas överskottsmedel.

Nässjö: 1) några donationsgravar med egna statuter; 2) gemensamma gravfonder för all framtid 30 000 kr., 3) avgifter för skötsel viss tid, i regel 30 år, särskild investeringsfond för kyrkogårdarnas behov 97 000 kr., medlen användes för t. ex. anläggande av kyrkogårdsmur.

Visby: Beloppen sammanslagna till ett kapital, varur underhållsavgift uttages för varje år för resp. gravar, beloppen tillräckliga.

Malmö: 1) 2 238 gravfonder (engångssummor för gravplats) 3,8 milj. kr., 2) 142 engångssummor, 282 000 kr., ränteavkastningen och vad som erfordras av kapitalet användes för underhåll. Vad som inbetalats före 1929 var otillräckligt; då fick man nya bestämmelser som medgav att man kunde ta av kapitalet. I regel uppstår inga överskott, 10 procent avsättes som ersättning till kyrkoförvaltningen. Då skyldighet att vårda upphör, skall eventu-

ellt återstående kapital användas på sätt sammansatta kyrkorådet bestämmer.

Hälsingborg: Gravfonderna cirka 1,5 milj. kr., vari ingår engångsersättning. Avkastningen användes för vård. 1958 uppstod underskott å 6 000 kr., som täcktes av överskott från tidigare år. Fonderna, vilka kan betecknas som tillräckliga, förvaltas av kyrkoförvaltningen som Egna fonder.

Sölvesborg: 1) Gravfonderna t. o. m. 1953 för all framtid, Gravdonationernas fond, 128 000 kr., räntan överföres varje år till dispositionsfond; 2) inbetalningar efter 1953, Gravunderhållsmedlens fond, 40 000 kr. De äldsta fonderna är otillräckliga, men underhållet fortgår, de nya är tillräckliga; de mindre beloppen får konsumeras, varefter vården upphör.

Göteborg: 1) Gravfond för all framtids underhåll 11 milj. kr., endast ränteavkastning, otillräcklig; 2) gravfond för viss tid högst 50 år 105 000 kronor.

Veinge, som gör åtaganden för 50 år: Fonderna varierar mellan 150 och 3 000 kr. Där medlen är otillräckliga tillskjutes allmänna medel.

Näsinge: Avkastningen otillräcklig. Sedan upplåtelse numera sker på viss tid, bör fonderna ändras så att även viss del av kapitalet kan tagas i anspråk.

Borås och Brämhult: 1) För underhåll för all framtid, 661 000 kr., räntan förbrukas; 2) för tidsbegränsat underhåll, 357 000 kr., kapital och ränta förbrukas. De äldsta fonderna otillräckliga, på vissa nyare uppstår överskott.

Trollhättan: En gemensam gravfond 464 000 kr., särskild förteckning över de gravar som är i fråga. När fondmedlen tar slut innan ansvarstidens utgång, äger kyrkogårdsförvaltningen upphöra med vården sedan nyttjanderättshavaren underrättats. Ränteavkastningen och det belopp som behövs för alla vårdåtagandena tages ur den gemensamma fonden. Beloppet upptages i driftsstaten. Förslår ej detta belopp, har underskottet täckts med ytterligare medel ur fonden. Medlen är i allmänhet otillräckliga.

Skövde: Fonder mottagna före 1943, då nytt reglemente för gravfonden trädde i kraft, visar underskott. Fonder mottagna efter 1943 visar överskott. Gravfondernas sammanlagda belopp 533 000 kr.

Töreboda, som gör åtaganden för 50 år: Efter 50 år tillfaller medlen kyrkokassan.

Hova, som sedan 1956 endast gör åtaganden för 50 år: 1) Fonder vid vilka är fästade särskilda villkor, 2) övriga fonder har sammanslagits med allmänna investeringsfonden, räntan tillföres kyrkokassan som svarar för underhållet. Medlen tillräckliga.

Larv, som åtar sig underhåll i framtiden i den mån medlen förslår: 33 fonder, 500—3 000 kr., i ett fall 8 000 kr. Vad som ej åtgår får användas av församlingen för kyrkans och kyrkogårdens vård och förskönande.

Karlskoga: 650 gravfonder 450 000 kr. användes uteslutande för vård och skötsel av den grav de är avsedda för, otillräckliga. I regel förbehåll att kapitalet kan få tagas i anspråk, men det har hittills ej skett.

Västerås: Fonder för gravar som upplåtits för all framtid, d. v. s. så länge

de ingår i begravningsplats, varierar mellan 300 och 3 500 kr., sammanlagt 306 000 kr. Kapitalet röres ej. Ränteavkastningen gottgöres kyrkogårdsförvaltningen (erforderligt belopp), resten går till finansförvaltningen. De stora fonderna bidrar till att täcka de mindre. Ett mindre överskott uppstår, som gottskrives finansförvaltningen. T. o. m. 1956 fanns fonder för vård av gravar, som upplåtits för begränsad tid. De har numera tillförts kyrkoförvaltningens allmänna investeringsfond. Den som efter 1956 vill inbetala ett större belopp på en gång, beräknar visst belopp, som insättes i sparbank för förvaltning. Kyrkogårdsförvaltningen sänder årligen räkning till banken, som betalar vad vården kostat.

St. Tuna: 30 gravfonder 59 000 kr., donationsmedel, i bank, ränteavkastningen till vård och blommor samt förnyad upplåtelse av nyttjanderätt. Eventuellt överskott lägges till kapitalet eller användes för av donator bestämda ändamål, t. ex. kyrkans prydande. I regel uppstår överskott.

Norrbärke: Gravunderhållsfond 154 000 kr., 5 separata fonder om tillhopa 7 600 kr. Endast räntan användes, räcker knappast.

Nora och Viker: 1) Fond för gravar upplåtna för alltid 66 000 kr., 2) fond för 75 års skötsel 43 000 kr. Täcker ej kostnaderna.

Kolbäck: Sammanlagda gravmedelsfondsumman 81 000 kr., 155 fonder mellan 50 och 5 000 kr. Efter nyttjanderättens upphörande användes räntan till kyrkogårdens förskönande.

Östersund: En fond för vård för all framtid, 73 800 kr, avkastningen täcker ej kostnaderna. De avgifter som inbetalas för vård under viss tid insättes i bank. Här tages av såväl ränta som kapital så att det räcker den bestämda tiden.

Alnö: 1) 17 gravfonder på i genomsnitt 1 000 kr. grundbelopp, räntan till blomstersmyckning, 2) särskild investeringsfond, kallad Fond för enskilda gravars vård, bildad 1957 av inbetalda vårdavgifter 1913—57.

Trehörningsjö: Gravunderhållsfonden 20 000 kr., alla medel som inbetalas för vård. År 1952 beslöts att sådana medel skulle ingå i årets driftsbudget. Fonden blir alltså ej större och räntan räcker ej till vård av avsedda gravar.

Luleå: Fond för framtida underhåll 395 000 kr., fond för 50-årigt underhåll 2 500 kr., fond för 20-årigt underhåll 500 kr. Otillräckliga.

Jukkasjärvi, som åtar sig vård för 25 år för 1 000 kr.: Varje inbetalning insättes i allmänna investeringsfonden; räntorna till gravens skötsel.

Umeå landsförsamling, som sedan 1957 endast åtar sig vård för 50 år: 502 fonder samlade i en fond, 80 procent av avkastningen tillföres kyrkokassan till årligt underhåll, 10 procent till större underhåll, 10 procent för att behålla realvärdet.

Övertorneå: 24 gravfonder, 100—1 000 kr., sammanlagt 6 000 kr., medlen användes till gravars vård och prydnad.

Nysätra, som åtar sig vård för 50 år: De medel som inflyter avsättes till en investeringsfond, Kyrkogårdens utbyggnadsfond; framtida avgifter beräknas ingå i den allmänna rörelsen.

I anslutning till den fråga i församlingsutredningen, som avser önskemål om ändrade regler eller förtydligande bestämmelser inom gravrättens område, anföres från Kil, att det kunde ifrågasättas huruvida ej tidsgräns borde sättas i fall då kyrkoråd utan angivande av tidsgräns åtagit sig den framtida vården av för alltid upplåtna gravar mot ersättning. I Kil förekomme ett par sådana äldre fall, där inbetalade fonder endast utgjorde 175 kr. och flera där fonderna efter nutida penningvärde vore för låga. Från Viby begäres tydligt uttalande att församling äger, där ej särskilda testamentsbestämmelser lägger hinder i vägen, sammanföra gravfonder till enhetlig förvaltning, så att man kan införa förenklad bokföring och bilda t. ex. Viby kyrkas gravfonder och låta avkastningen som helhet bestrida vården av donationsgravar och att man efter upplåtelsetidens slut kan avföra beloppet för grav, som icke skall vårdas, och tillföra sådant belopp kyrkogårdens allmänna underhåll. Från Dalhem har anförts, att upplåtaren bör vara skyldig enligt lag att mottaga gravmedel intill ett belopp, vars kapital och ränta beräknas åtgå till gravens vård under upplåtelsetiden; eventuellt överblivna medel bör sedan tillfalla upplåtaren att användas för hela begravningsplatsens skötsel eller annat kyrkligt ändamål. Från St. Herrestad har uttalats, att sådana gravplatser, för vilka kyrkorådet tidigare iklätt sig förpliktelser »för alltid» bör viss tid, 50 eller 100 år efter åtagandet, kunna utjämnas, såvida ej särskilda omständigheter föreligger. Från Strömstad uttryckes som önskemål att kyrkorådet ej skall ha skyldighet att vårda grav, för vilken gravfond finnes, längre tid än högst 50 år, och att fondens belopp då får tillföras kyrkokassan som inkomst att tagas i anspråk för allmänna utgifter. Från Brålanda har uttryckts bekymmer över de gamla underhållsfonderna å ringa belopp för underhåll för all framtid. Från Ed har uttalats, att förtydligande bestämmelser är önskvärda angående förvaltning av gravfonder och församlingens ansvar för dessa. Församlingen borde ej åläggas redovisa för varje insatt belopp; det borde räcka med redovisning för det samfällda kapitalet och dess användning. Från Umeå landsförsamling har uttryckts önskemål att stora äldre familjegravar kunde få på vissa villkor minskas eller delar av dem få upplåtas åt andra.

Av församlingsutredningen framgår, att utvecklingen under det senaste årtiondet snabbt gått emot att ej vidare upplåta gravplatser för all framtid. Förut har sagts, att detta ej torde böra föranleda att man i lagstiftningen lägger hinder i vägen för sådana upplåtelser. I den mån upplåtelser alltjämt kommer att ske för alltid, bör man måhända få räkna med att åtagande av vård också kan få ske för alltid. Vårdade äldre gravar fyller i sin mån en kyrkogårds uppgift att vara ett föreningsband med framfarna släktled. Att helt förbjuda gravupplåtare att åtaga sig vård av gravplats för all framtid, d. v. s. så länge gravplatsen utgör del av begravningsplats, skulle på sina håll troligen uppfattas såsom stötande och det skulle också kunna äventyra traditionsvärden. Det synes emellertid vara fullt i sin ordning att församlingarna även för sådana fall intar den ståndpunkten, att åtagande av vård

endast sker för begränsad tid. Lagstiftningen torde emellertid ej böra i nu berörda hänseende binda församlingarna.

Under alla förhållanden kvarstår ett stort antal gravunderhållsfonder, som tillkommit genom att församlingarna tidigare åtagit sig vård för all framtid. Att, såsom från vissa håll ifrågasatts, genom lagstiftning avveckla sådana åtaganden torde ej komma i fråga. Den principen har hittills varit genomgående i lagstiftningen även på detta område att gjorda åtaganden skall infrias.

Fråga är emellertid om de i 7 § 1916 års lag upptagna bestämmelserna om myndighets åtagande av gravunderhåll för alltid och om bildande av gravunderhållsfond bör överflyttas till ny lag. Det genom församlingsutredningen sammanbragta materialet visar att åtskilliga olägenheter är förenade med nuvarande förhållanden. Penningvärdesförändring medför ofta att gravunderhållsfondernas avkastning blir helt otillräcklig för sitt ändamål. Upplåtaren försättes därvid i en svår situation. Han saknar befogenhet att använda fondkapitalet och nödgas passivt bevittna hur detta urholkas till sitt värde. Någon anpassning av gravunderhållet till avkastningens sjunkande realvärde kan ofta ej ske; beträffande vissa äldre fonder kan avkastningen utgöra endast några kronor. Den bristande överensstämmelsen mellan fondavkastning och underhållskostnad skapar lätt irritation mellan kyrkogårdsmyndigheter och innehavare av rätt till gravplats.

När det särskilda gravunderhållsfondsinstitutet infördes 1921 fanns, med vissa speciella undantag, inga kommunala fonder. Förarbetena visar att institutet av lagstiftaren uppfattats såsom ett särskilt slag av stiftelsebildning. Uppenbart är att även i framtiden kan komma att stiftas donationer avseende antingen flera ändamål, däribland gravunderhåll, eller också enbart gravunderhåll. Gravmarksupplåtaren lär i dylika fall ofta känna sig moraliskt skyldig att mottaga donationen och ställa sig dess villkor till efterrättelse. Erfarenheten lär visa att redan dylika stiftelser, i de kommunala räkenskaperna betraktade som förvaltade fonder, ur redovisningssynpunkt kan erbjuda svårigheter. Parallellt redovisas för närvarande i dessa räkenskaper dels kapital och avkastning från dylik donation, dels kapital och avkastning av fonder av den typ som anges i 1916 års lag, dels slutligen avgifter som influtit vid kortfristiga åtaganden av gravunderhåll. Influtna medel av sistnämnt slag kan församling, om den så önskar, avsätta till allmän investeringsfond. Redan på grund av vad nu anförts kan det ifrågasättas, om den typ av gravunderhållsfond som avses i 1916 års lag har någon uppgift att fylla. Att märka är även att, därest dylik fond bibehålles till kapitalet men kyrkogården nedlägges, oklarhet råder om hur återstående kapital bör disponeras.

Härtill kommer att församlingarnas drätsel numera regelmässigt handhaves på ett mera betryggande sätt än som var fallet då bestämmelserna i 7 § 1916 års lag tillkom. Församlingsräkenskaperna föres numera på ett mera tillfredsställande sätt än förr, ofta av kameralt skolad personal. Någon anledning att befara att upplåtaren av allmän begravningsplats av ekono-

miska skäl icke skulle vara i stånd att fullgöra sina åtaganden föreligger knappast.

Nu anförda synpunkter synes motivera att regler motsvarande 7 § i 1916 års lag ej upptages i en ny lagstiftning. Den normala finansieringsmetoden bör vara avgifter ej endast som nu vid tidsbegränsade vårdåtaganden utan även, i form av engångsbetalning, vid vårdåtaganden för all framtid. Det bör vara upplåtaren obetaget att i utgifts- och inkomststatens driftsbudget upptaga beräknade avgifter av detta slag och nyttiggöra dem allteftersom de inflyter.

I övergångsbestämmelserna torde emellertid äldre fondbestämmelser få kvarstå med giltighet för redan bildade fonder.

Såsom förut anmärkts står en myndighets åtagande av vård av gravplats nära ett vanligt avtal (jämför Fahlbeck s. 53 f). Frågor om giltigheten och innebörden av sådana åtaganden torde ej böra vara undandragna domstols prövning.

Gravvård och annan gravöverbyggnad. Enligt gällande rättsåskådning betraktas det väl närmast som självfallet att innehavare av egen gravplats har rätt att på kyrkogård av vanlig typ uppsätta gravvård. En sådan rätt torde i vart fall ej sättas i fråga. Upplåtaren har emellertid befogenhet att meddela föreskrifter om gestaltningen av gravvårdar och andra anordningar på gravplatsen. Sådana föreskrifter meddelas i regel i kyrkogårdsreglemente eller, där sådant ej finnes, i de gravbrev som upprättas vid upplåtande av nyttjanderätt.

Beträffande allmängravarna föreligger ej någon rättslig förpliktelse för upplåtaren att över huvud markera gravplatsen. Det ankommer på förvaltningsmyndigheten att bestämma hur i detta avseende skall förfaras och att t. ex. tillåta efterlevande att företaga sådan åtgärd.

I församlingsutredningen har i samband med frågan om kyrkogårdsreglemente — varom redogörelse lämnas längre fram — begärts svar på frågorna huruvida bestämmelser om gravvårdar eller eljest om gravanläggningars gestaltning meddelats och om förhandsgranskning i sådana hänseenden sker. Endast i 43 fall har uttryckligen sagts att bestämmelser av nämnt slag finns; frågan har besvarats med nej i 6 fall och i 3 svar har sagts att frågan endast regleras genom praxis. Frågan om förhandsgranskning har emellertid besvarats med ja i 115 fall, »i regel» i 2 fall, »stundom» i 2 fall, »endast i vissa fall» i ett svar, »ej direkt föreskrift därom» i 3 fall och med nej i 6 fall. I ett svar har sagts att kontroll sker genom kyrkvaktmästaren och i ett annat att det är svårt att få nyttjanderättshavare och gravstensförsäljare att söka godkännande. För Stockholms del har uppgivits, att bestämmelser om gravvårdar ej finns beträffande äldre gravområden, att vid planerandet av nya områden vissa maximi- och minimimått på gravvårdar föreskrivits samt att ansökan jämte ritning skall ingivas genom en stenhuggerifirma till kyrkogårdsnämnden, där granskning sker av nämndens arkitekt.

Förhandsgranskningen synes i regel ske av kyrkorådet eller kyrkogårdsnämnden. I Hälsingborg sker den av kyrkogårdsföreståndaren, varefter kyrkogårdsnämndens gravvårdskommitté beslutar.

Innehållet i bestämmelserna om gravvård växlar, men de avser i regel gravvårdarnas storlek. Stundom förekommer förbud mot stenramar eller stenlister, stundom föreskrives gräsmatta. I vissa fall finns mycket detaljerade föreskrifter om gravvårdarnas utseende. I något fall framträder en reaktion mot en sådan uniformitet. Från Kvistbro uttalas sålunda att man undviker likformighet och växlar mellan vårdar av trä, järn och sten med olika höjd och bredd.

I en utredning, som åberopats från Norrköping och som verkställts av kyrkogårdsstyrelsens sekreterare, rådmannen Manne Ulander, har anförts:

Sedan omkring 25 år tillbaka har i fråga om gravvårdars utseende och gravanläggningars gestaltning en väsentligt förändrad inställning i förhållande till tidigare gällande synpunkter på dessa frågor ägt rum i syfte att åvägabringa en värdigare kyrkogårdskultur. Härvidlag har det företrädesvis varit de många gånger onormalt höga gravmonumenten och staketen, vilkas uppsättande man reagerat mot, särskilt då de s. k. bautastenarna.

För att förhindra en mera pretentiös utformning av anordningarna på en gravplats har därför i fråga om i varje fall alla nytillkomna områden å en begravningsplats för uniformitetens skull icke tillåtits uppsättande av gravvårdar med större höjd och bredd än på kistgravplats med en grav resp. 90 och 80 cm och på kistgravplats med flera gravar i sidled resp. 90 och 135 cm. På dessa områden har ej heller tillstånd till uppsättande av staket eller anläggning av s. k. gravramar lämnats. Vidare har föreskrivits, att inga polerade ytor — endast polerad text och ornering — få förekomma på en gravvård. Beträffande äldre områden på en begravningsplats, där på grund av tidigare tillåtna anordningar gravvårdarna är av skiftande gestaltning, har bestämmelser om gravvårdarnas storlek och utseende meddelats efter prövning från fall till fall. Ej heller här har emellertid tillstånd lämnats till uppsättande av staket.

Den som vill uppsätta en gravvård har att å särskild av kyrkogårdsstyrelsen tillhandahållen blankett göra ansökan härom och därvid lämna uppgift om gravvårdens storlek (höjd, bredd och tjocklek), material, färg och bearbetning samt i fråga om text, stiltyp och behandling samt fullständig ordalydelse. Även leverantörens namn skall uppgivas. Å blankettens baksida skall finnas uppgjord en ritning över gravvården eller anläggningen i skala 1: 10. Granskning av till kyrkogårdsstyrelsen inkomna ansökningar och i anledning härav föranledda förarbeten ankommer på kyrkokamreraren som, då det inlämnade förslaget icke strider mot gällande bestämmelser, har kyrkogårdsstyrelsens uppdrag att bifalla ansökningen. I motsatt eller tveksamt fall hänskjutes frågan till kyrkogårdsstyrelsens avgörande.

Ulander har vidare anfört:

För de organ, som omhänderha bestyret med kyrkogårdsförvaltning, skulle det vara av vikt att bestämmelser meddelades angående omfattningen av befogenheten att meddela föreskrifter om gravvårdars eller dylika anläggningars storlek och utseende. Att ett kyrkoråd, en kyrkogårdsnämnd eller en kyrkogårdsstyrelse skall äga rätt att enväldigt träffa avgörande härutinnan kan nämligen icke anses vara riktigt, enär ledamöterna ofta icke är i besittning av sådan sakkunskap eller sådant konstnärligt omdöme, som gör

dem skickade eller kompetenta att i tveksamma fall slutligt avgöra dylika frågor. För övrigt kan principen om den kommunala självstyrelsen knappast vara att tillämpa på här ifrågavarande område.

I Norrköping har på grund av de numera tillämpade restriktiva bestämmelserna angående gravvårdars storlek och utseende vid flera tillfällen uppstått missnöje och motstånd, som några gånger varit ytterst nära att leda till ett överklagande. Hittills har emellertid detta ej skett.

För att erhålla ett sakkunnigt och objektivt bedömande av frågan vore det därför lämpligt, att till hjälp för kyrkogårdsförvaltningen tillsattes ett särskilt rådgivande organ, bestående av stadsarkitekt för städer och länsarkitekt för landsbygden eller städer utan stadsarkitekt samt en i skulptural konst kunnig och förfaren person.

Det säger sig självt, att tillskapandet av ett sådant organ skulle komma att utgöra ett värdefullt stöd för kyrkogårdsförvaltningen i många tveksamma och omstridda fall och bidraga till att förhindra uppkomsten av den irritation som, naturligt nog, inställer sig hos en person som anser, att en för honom betydelsefull fråga, kanske en hederssak att uppfylla en avlidens sista vilja, är helt beroende av enligt hans mening mer eller mindre osakkunniga lekmäns avgörande.

I den avdelning av församlingsutredningen som avser önskemål om ändrade regler eller förtydligande bestämmelser har även nu ifrågavarande spörsmål berörts. Från Gryta har sålunda uttalats, att generella bestämmelser om gravplatsmonument är önskvärda så att stenhuggeriernas produkter kan hållas tillbaka avsevärt; det vore nu svårt för kyrkorådet att göra sig gällande på grund av de egenartade formerna för försäljning av stenhuggerialstren. Olägenheterna som skapas av vissa gravvårdsfirmor framhålles även från Grytnäs. Från Lerbäck har uttalats liknande önskemål och påpekats, att nyttjanderättshavare i strid med lokala bestämmelser velat utforma gravplatsen och gravvården och hävdat att upplåtaren ej har laglig rätt att bestämma. Lagstadgad skyldighet för leverantörer av gravanordningar att underställa alla förslag kyrkorådets eller kyrkogårdsnämndens prövning begäres från Salem. Tydliga bestämmelser om upplåtarens befogenheter och upplysningsverksamhet bland gravvårdsfabrikanter efterlyses även från Viby. Från Stenkyrka påpekas, att ordningen på de äldre kyrkogårdarna lämnar mycket övrigt att önska; stora minnesvårdar ger intryck av stenöken. På församlingens nya kyrkogård finns en reglerad ordning beträffande minnesvårdar, ramar etc. Klara bestämmelser till stöd för kyrkoråd mot egenmäktiga åtgärder av gravplatsinnehavare och gravvårdsfirmor begäres från Länghem. Domkapitlet i Linköping uttalar, att kyrkogårdsmyndigheterna bör ha skyldighet att bistå med råd och upplysningar angående gravvård och lagstadgad rätt att godkänna eller förkasta ritning till sådan. Förtydligande bestämmelser om kyrkogårdsförvaltningens befogenheter i fråga om gravanordningar efterlyses även från Väckelsång. Från Gladsax uttalas att kyrkogårdsreglemente bör vara obligatoriskt och domkapitlet i Lund anser att reglemente bör fastställas för varje församling. Såsom förut nämnts anföres från vissa håll att detaljerade föreskrifter och uniformitet ej är önskvärda (Böda, Holmedal). Viss frihet bör medgivas för lokala och personliga önskemål framhålles från Larv. Betydelsen av den lokala tradi-

tionen understrykes från Åsarne. Från andra håll (Trolle-Ljungby) uttalas att allmänna regler bör meddelas men att snäva standardmått på gravstenar etc. bör undvikas.

I detta sammanhang kan även förtjäna återgivas vad en majoritet inom domkapitlet i Luleå anförde i underdånigt yttrande angående kyrkomötets framställning 1941. Det erinrades om att bedömningen av ett föremåls skönhetsvärde i hög grad växlade från tid till annan. En gravvård som i vår tid anses vanprydande kan i en framtid komma att betraktas med helt andra ögon och kanske anses äga stort skönhetsvärde. Otaliga exempel kunde lämnas, särskilt från Luleå stifts ödemarkskyrkogårdar, på gravstenar och andra minnesmärken, som på grund av sin primitiva utformning icke på något sätt kunde betraktas som exponenter för vad man i allmänhet åsyftar med god gravkultur men som ändock genom att bära tydliga spår av den kärlek, med vilken de tillskapats, eller av andra orsaker besitter stort affektionsvärde eller är av kulturhistoriskt intresse. Hemgjorda gravstenar var i dessa trakter mycket vanliga. Det torde kunna starkt ifrågasättas, om icke de flesta av dessa gravprydnader skulle av en ansvarig kyrkogårdsmyndighet ha vid en förgranskning betraktats såsom mindervärdiga och därmed förkastats. Djupast sett är emellertid just detta slag av gravprydnader mången gång de mest värdefulla och tilltalande. I yttrandet uttalades, att ytterligare författningsföreskrifter ej syntes påkallade; i vart fall borde den största försiktighet iakttagas. Kyrkogårdsmyndighetens åliggande och befogenhet att förhindra gravanordning borde begränsas till extrema fall. En allmän föreskrift om samråd med myndigheten kunde också tänkas.

Såsom av den här lämnade redogörelsen framgår är meningarna delade om lämpligheten av regler på förevarande område. I utredningsuppdraget ingår knappast heller att utreda och framlägga förslag rörande kyrkogårdskulturen i vad den avser ordningen på kyrkogårdarna och anordningarna på gravplatserna. Förslaget begränsas därför till att avse befogenheterna för kyrkogårdsmyndigheterna och vissa principer för tillämpningen av dessa befogenheter.

Såsom grundläggande bestämmelse föreslås, att gravrätt — som enligt förslaget avser såväl egna gravplatser som allmängravar enligt nuvarande terminologi — medför rätt att, där det ej strider mot ordnandet av den del av begravningsplatsen varom är fråga, förse grav med gravvård. Har ett visst område ordnats enligt den principen att gravvårdar ej skall finnas, kan den enskilde, som förvärvar gravplats inom det området, ej göra anspråk på att få sätta upp gravvård. Vidare skall gravrättsinnehavaren iaktta vad upplåtaren föreskriver om gravvårds utseende och beskaffenhet samt om övriga anordningar på gravplatsen. Häri ligger att upplåtaren kan meddela föreskrifter om förhandsgranskning och att han kan motsätta sig såväl viss typ av gravvård eller gravvård av viss storlek som anordningar av visst slag, t. ex. stenramar och järnstaket eller att träd planteras på gravplatsen. Angående förhandsgranskning har en kompletterande bestämmelse

upptagits i begravningskungörelsen. Oavsett om bestämmelser upptagits i gravbrev eller reglemente angående gravvård eller annan anordning på gravplats, äger kyrkogårdsmyndigheten påfordra att förslag därom underställes denna för godkännande innan anordningen kommer till stånd.

Det är ett utbrett önskemål att kyrkogårdsmyndigheterna skall äga klart fastslagna befogenheter i dessa hänseenden, befogenheter som redan anses föreligga enligt gällande rätt.[1] Det ligger emellertid i sakens natur att kyrkogårdsmyndigheterna bör utöva dessa med den hänsyn till enskildas berättigade önskemål som är möjlig utan att resultatet av myndigheternas strävanden mot en förbättrad kyrkogårdskultur äventyras eller i alltför hög grad försvåras. Denna synpunkt har fått komma till uttryck i lagtexten genom bestämmelsen att upplåtarens föreskrifter ej må på ett otillbörligt sätt inkräkta på den enskildes berättigade önskemål.

Det från något håll framförda förslaget om att skapa garanti för ett sakkunnigt och objektivt bedömande genom tillsättande av ett särskilt rådgivande organ, bestående av stadsarkitekt (länsarkitekt) och en i skulptural konst kunnig och förfaren person, är värt beaktande. Några föreskrifter om införande av ett sådant organ torde dock ej böra meddelas, vilket ej hindrar att man, särskilt i större samhällen, bör kunna anlita lämpliga sakkunniga såsom rådgivare. I Stockholm sker granskningen av kyrkogårdsnämndens arkitekt.

Klagan över kyrkogårdsmyndighetens beslut bör föras i vanlig administrativ ordning. Därjämte föreslås en bestämmelse, att om gravrättsinnehavare försett grav med gravvård eller annan anordning i strid med vad upplåtaren föreskrivit, länsstyrelsen äger, om skäl därtill föreligger, vid vite ålägga gravrättsinnehavaren att borttaga anordningen.

Beslut om borttagande av gravvård eller inskription å gravvård kan även av kyrkogårdsmyndighet fattas då fråga är om anordning som strider mot föreskriften att begravningsplats skall hållas i ordnat och värdigt skick och att den helgd städse skall iakttagas som tillkommer de dödas vilorum. I sådant fall behöver ej såsom grund för beslutet kunna åberopas av myndigheten meddelad särskild föreskrift som blivit åsidosatt. I anslutning härtill föreslås ett stadgande att länsstyrelsen även eljest äger vid vite ålägga gravrättsinnehavare att borttaga anordning av ifrågavarande slag, när synnerliga skäl föreligger. Härmed åsyftas fall då begravningsplatsens helgd kräver det och kyrkogårdsmyndigheten ej åstadkommit rättelse eller då anordning, såsom i något fall lär ha förekommit, varit av sådan beskaffenhet att den inneburit fara för skada, särskilt för barn.

Fullgöres ej meddelat vitesföreläggande, bör handräckning kunna meddelas för anordningens borttagande.

I förslaget har vidare upptagits en bestämmelse att, sedan gravvård blivit uppsatt, den ej får utan medgivande av upplåtaren av gravrätten bortföras. Avsikten med denna bestämmelse, som i viss mån bryter mot den nu-

[1] Jfr Fahlbeck s. 43 f. och Croneborg II s. 144. Jfr även SvJT 1960 rf s. 34.

varande synen på gravvården såsom tillhörande nyttjanderättshavaren med äganderätt, är att ett bortförande av en gravvård kan innebära en pietetslöshet, som bör kunna förhindras.[1] Om en gravvård skall bortföras, är det vidare ett allmänt intresse att gravvården ej »kastas på sophögen» eller eljest användes på ett otillbörligt sätt. Kan den ej tillvaratagas på ett pietetsfullt sätt, bör den förstöras och i vart fall ej användas i den form den har med inskriptioner och eventuell utsmyckning. Detta har i den föreslagna texten uttryckts så att medgivande till bortförande ej må lämnas med mindre säkerhet vunnits för att gravvården ej pietetslöst kommer på avvägar. Vad nu sagts synes ej behöva tillämpas på anordningar av annat slag på en gravplats, t. ex. stenramar och staket.

Förslagets bestämmelser om förfarandet med gravvård sedan gravrätt upphört anknyter till motsvarande bestämmelser i 6 § i 1916 års lag med de modifikationer som betingas av vad förut sagts om bortförande av gravvård under tiden för gravrättens bestånd.[2]

I församlingsutredningen har frågats hur man förfar med gravvårdar och andra fasta anläggningar när nyttjanderätt upphör. Svaren fördelar sig på följande sätt:

uppställes på särskild plats inom kyrkogården, 44 svar,

uppställes på särskild plats (utan uppgift huruvida denna är belägen inom kyrkogården), 17 svar,

får stå kvar, 23 svar (i ett par fall anmärkes att det kan bli ett problem i framtiden),

ej åtgärd hittills, 15 svar,

»undanskaffas», »borttages», 9 svar,

nedgräves, 6 svar, nedgräves i gången framför gravplatsen, 2 svar, nedgräves utanför kyrkogården på särskild plats, 1 svar, användes som utfyllnad i gångar vid nyanläggning inom kyrkogårdarna, 1 svar,

infogas i kyrkogårdsmuren, 3 svar,

upplägges på kyrkogårdens ekonomiområde, 1 svar,

nedlägges synliga på gräsmattan, Jukkasjärvi,

sönderslås och nedgräves, Västerås,

gräves ner eller behandlas så att de försvinner, Strömstad,

samlas i gravkapellets källare, Anundsjö,

förstöres eller omändras, Östersund,

hugges lämpligen om av gravstensfirma, Bredestad,

kan av kyrkorådet kasseras och försäljas, Hudiksvall.

Dessutom har i 14 svar anmärkts, att ur konstnärliga eller kulturhistoriska synpunkter värdefulla eller intressanta gravvårdar uppställes på därför lämplig plats.

Slutligen må redovisas följande ytterligare uttalanden i frågan:

Täby: Det pietetslösa bruket att samla ihop ej längre använda gravste-

[1] Jfr Croneborg I s. 172 f. — [2] Angående innebörden av 6 § i 1916 års lag, jfr Fahlbeck s. 48 f.

nar i ett hörn av kyrkogården eller på annan plats bör ej tillåtas. Det gör ett beklämmande intryck att se upplag, ofta med fullt läsliga inskriptioner.

Dalhem: Gravvårdarna sammanföres utanför kyrkogården i den s. k. kyrkängen.

Eslöv: Gravvårdarna placeras utmed kyrkans yttergräns på en meters avstånd från varandra och med gräslist framför mot gången.

Göteborg: Uppställes på viss plats inom kyrkogården och efter viss tid, i regel 10 år, nedgräves de inom kyrkogården.

Nysätra: Vanligen träkors som får stå tills de ruttnat.

Av församlingsutredningen framgår sålunda att man på olika sätt sökt komma till rätta med det problem, som här otvivelaktigt föreligger. Det bör ankomma på myndigheterna och de enskilda inom ramen för gällande bestämmelser att besluta hur lämpligen bör förfaras. Såsom ett allmänt önskemål synes böra uttalas, att man undviker att ordna »gravstenskyrkogårdar», som ofta knappast kan sägas motsvara pietetens krav eller tillgodose estetiska synpunkter. Vidare bör kommersiella synpunkter ej få göra sig gällande. Härmed är dock ej oförenligt att materialet på ett pietetsfullt sätt i vissa fall kan nyttiggöras.

Förbud mot pantsättning och utmätning. I förslaget har upptagits en uttrycklig bestämmelse att gravrätt eller rätt till gravvård eller annan gravöverbyggnad ej må pantsättas eller utmätas för gäld. Denna bestämmelse torde ligga i linje med den konstruktion som givits åt ifrågavarande rättigheter enligt förslaget. Enligt gällande rätt med dess mera utpräglade civilrättsliga konstruktion får utmätning ske, se Svensk juristtidning 1945 s. 195 och Croneborg II s. 81. En sådan ordning är otvivelaktigt ej tillfredsställande.

Gravplatser inom enskilda begravningsplatser. Bestämmelserna i 4 kap. om gravrätt och därtill hörande förhållanden gäller i första hand endast för områden å allmän begravningsplats. Härmed förstås enligt 14 § a) av församling eller, efter Konungens förordnande, av kommun eller eljest av det allmänna anordnad, behörigen invigd begravningsplats. Begravningsplats som anordnas av annat trossamfund än svenska kyrkan är enligt 14 § b) att anse som enskild begravningsplats. Fall kan väl tänkas uppkomma, då det ter sig naturligt att bestämmelserna om gravrätt helt eller delvis göres tillämpliga på sådan enskild begravningsplats. Därför har upptagits en bestämmelse att Konungen äger för särskilt fall förordna att bestämmelserna i 4 kap. helt eller delvis skall vara tillämpliga å gravplats inom enskild begravningsplats. Vissa av dessa bestämmelser torde utan sådant förordnande kunna analogivis tillämpas på enskild begravningsplats med hänsyn till begravningsplatsens natur. Bestämmelsen om förbud mot pantsättning och utmätning gäller även beträffande grav på enskild begravningsplats.

Förvaltningsmyndigheterna[1]. Förvaltningen av begravningsplats åvilar i regel församlingen. Enligt 1 § i 1930 års lag om församlingsstyrelse äger varje territoriell församling att själv, efter vad i lagen närmare bestämmes, vårda sina gemensamma kyrkliga angelägenheter, såvitt icke handhavandet därav enligt gällande författningar tillkommer annan. Med kyrkliga angelägenheter avses bland annat enligt 2 § j) anskaffande och ordnande av begravningsplats samt avgifter för gravplatser. Enligt 3 § utövas församlings beslutanderätt av kyrkostämma eller kyrkofullmäktige. I 40 § stadgas vidare att i varje församling skall finnas ett kyrkoråd. Det tillkommer kyrkorådet bland annat att vårda församlingens för kyrkliga ändamål avsedda egendom och handha de medel, som skall användas för nämnda ändamål (41 § 1 st. punkt e) samt att ombesörja verkställigheten av kyrkostämmans eller kyrkofullmäktiges beslut, i den mån ej sådan verkställighet uppdragits åt särskilt därtill utsedda styrelser, nämnder eller personer (41 § 3 st. punkt a). Jämför även 3 § sista stycket, enligt vilket förvaltning och verkställighet tillkommer kyrkorådet. Ordförande i kyrkorådet är kyrkoherden eller annan präst inom församlingen (46 §). Kyrkovärdar väljes av kyrkorådet bland dess ledamöter (53 §).

Förvaltningen av allmän begravningsplats handhaves sålunda i regel av kyrkorådet, vilket ledes av en under ämbetsmannaansvar handlande ecklesiastik tjänsteman (i regel kyrkoherden).

Gränsdragningen mellan kyrkostämmans (kyrkofullmäktiges) och kyrkorådets handlande är ej fullt klar och gestaltar sig i praktiken olika i större och mindre församlingar. Riktigt är — säger Fahlbeck (s. 60) — att stämman resp. fullmäktige bestämmer grunderna för begravningsplatsens förvaltning, såväl vad beträffar nyttjanderättens omfång i olika avseenden som avgifterna härför samt ordningen i stora drag. (Angående avgifter se 2 § punkt j församlingsstyrelselagen.) Kyrkorådet äger inom de sålunda uppdragna gränserna utöva en självständig förvaltningsverksamhet.[2]

På många håll förekommer s. k. kyrkogårdsnämnd. En sådan nämnd kan utses av det beslutande organet och kan då självständigt handha ifrågavarande ärenden under kyrkorådets överinseende (jfr 3 och 41 §§ m. fl. församlingsstyrelselagen). Stundom utses emellertid kyrkogårdsnämnd av kyrkorådet, i vilket fall den i princip handlar å kyrkorådets vägnar och på dess ansvar; dess av kyrkorådet fastställda instruktion torde då avgöra, huruvida nämnden endast är ett rent verkställande organ eller även, åtminstone i viss utsträckning, en förvaltningsmyndighet.

Av intresse är i detta sammanhang vissa i församlingsutredningen framkomna uppgifter. På ett 50-tal av de i utredningen ingående orterna finns kyrkogårdsnämnd (i Linköpings stift griftegårdsnämnd) eller av kyrkorådet tillsatt delegation eller utskott. Beträffande uppfattningen om ansvaret för begravningsplatsernas vård är uppgifterna ej fullständiga eller tydliga.

[1] Jfr Fahlbeck s. 58 f, Sundberg, Kyrkorätt s. 339 f och Croneborg I s. 191; jfr även Sundberg, Kommunalrätt s. 405 f. — [2] Belysande rättsfall från RegR, se Fahlbeck s. 60 not 116 och 117.

Den uppfattning som kommer till uttryck i svaren återspeglas i följande sammanställning av vilka som anses ha ansvaret: kyrkorådet (63 svar), kyrkogårdsnämnden (24 svar), kyrkoherden eller kyrkovärdarna (ett 10-tal) och kyrkogårdsföreståndaren (10 svar).

Stockholm intar en särställning.[1] Kyrkogårdsnämnden handhar förvaltningen av de till staden upplåtna begravningsplatserna och övriga till begravningsväsendet hörande angelägenheter, vilkas vård överlämnas åt nämnden av stadskollegiet. Under kyrkogårdsnämnden lyder kyrkogårdsförvaltningen, vars chef är direktören. I Norrköping tillkommer sedan 1936 vården och förvaltningen av samtliga begravningsplatser med beslutanderätt en av kyrkofullmäktige tillsatt kyrkogårdsstyrelse. Den omedelbara ledningen av arbetet och tillsynen över skötseln utövas av kyrkokamreraren. Han omhänderhar bl. a. bestyret med upplåtelser av gravplatser, utskrift av gravbrev, registrering, granskning av ansökningar om uppsättande av gravvård och uppsikt över vård. För varje år utser kyrkogårdsstyrelsen inom sig en ledamot med åliggande att ha uppsikt över begravningsplatsernas skötsel. I Åtvid anses griftegårdsnämnden ha ansvaret; nämnden har utackorderat skötseln till köpingens byggnadskontor och är ansvarig inför kyrkorådet. I Göteborg finns under kyrkofullmäktige och kyrkogårdsnämnden en kyrkogårdsstyrelse, vars ledamöter utses av kyrkofullmäktige. I Gävle tillsätter kyrkorådet i enlighet med kyrkostämmans bemyndigande en kyrkogårdsnämnd med uppgift att handha begravningsplatsernas behöriga vård. I Oskarshamn består kyrkogårdsnämnden av kyrkoherden och 4 av kyrkofullmäktige valda ledamöter, av vilka minst 2 skall tillhöra kyrkorådet. För Hälsingborgs del är reglemente för kyrkogårdsnämnden fastställt av kyrkofullmäktige. Det åligger nämnden att under samfällda kyrkorådets överinseende och inom ramen för av kyrkofullmäktige beviljade anslag vårda och förvalta kyrkogårdar och begravningskapell. Samfällda kyrkorådets ordförande är självskriven ledamot av nämnden; övriga ledamöter utses av samfällda kyrkorådet. Kyrkofullmäktiges ordförande äger deltaga i överläggningarna men ej i besluten samt att få sin särskilda mening antecknad till protokollet. I Karlskoga utses kyrkogårdsnämndens ledamöter av kyrkorådet.

Övriga funktionärer inom kyrkogårdsförvaltningarna kan sammanfattas i följande sammanställning: kyrkogårdsföreståndare 22, kyrkogårdsmästare 1, kyrkokamrer 5, kyrkogårdsträdgårdsmästare 5, stadsträdgårdsmästare 2, kyrkogårdssyssloman 2, kyrkogårdstillsyningsman 2, kyrkogårdsförman 8, griftegårdsinspektor 1, assistenter, kyrkoskrivare, kontorister och kontorsbiträden, vidare kyrkogårdsvaktmästare 23, kyrkvaktmästare 16, klockare 3, kyrkvaktare 4, kyrkväktare 2 och kyrkogårdsvårdare (i Luleå stift) 2.

Kyrkogårdsreglemente eller motsvarande ordningsföreskrifter beslutas stundom av kyrkostämma eller kyrkofullmäktige, stundom av kyrkorådet. Eftersom församlingens organ saknar befogenhet, motsvarande den borger-

[1] Jfr Fahlbeck s. 63 f. Även i Djursholm finns en den borgerliga kommunen tillhörig begravningsplats, som förvaltas av en av stadsfullmäktige vald kyrkogårdsstyrelse, se Fahlbeck s. 65.

liga kommunens, att fastställa påföljd i form av böter för överträdelse av lokal ordningsstadga, må kyrkostämma, som önskar utrusta av densamma antagna ordningsstadgar med förvaltningsrättsligt tvångsmedel såsom vite, vända sig till den borgerliga kommunen eller länsstyrelsen (se Allmän ordningsstadga d. 14 dec. 1956 7 och 23 §§). Sanktionsmöjligheterna torde dock vara begränsade och endast hänföra sig till vad som faller under begreppet »upprätthållande av allmän ordning».[1]

Besvärsmyndigheter i administrativa frågor rörande begravningsplats är länsstyrelse (68—71 §§ församlingsstyrelselagen) och regeringsrätten. Såsom av den föregående redogörelsen framgår föreslås nu att åtskilliga frågor, som på grund av sin natur för närvarande går till de allmänna domstolarna, framdeles skall behandlas i administrativ ordning. I samband därmed föreslås en bestämmelse i begravningslagen om att klagan över beslut av innehavare av begravningsplats skall föras hos länsstyrelse. Angående den närmare innebörden av denna bestämmelse hänvisas till specialmotiveringen.

Vidare upptages i förslaget en bestämmelse att länsstyrelsen har att, om innehavare av begravningsplats ej fullgör sina skyldigheter enligt begravningslagen, vid vite ålägga denne att vidtaga erforderlig rättelse. Länsstyrelse bör ex officio kunna upptaga en dylik fråga.

Tillsyn över församlings vård av begravningsplats tillkommer närmast vederbörande prost, biskop, domkapitel samt, från profan synpunkt, hälsovårdsnämnd och länsstyrelse[2] Den kyrkliga tillsynen utövas i allmänhet i samband med visitationer[3]. I sistnämnda hänseende hänvisas till vad som är stadgat i 24 kap. kyrkolagen (intaget i kap. 1). I den mån rättelse ej vinnes i sådan ordning torde anmälan böra ske till länsstyrelsen, som med stöd av förut nämnda bestämmelse i förslaget kan vid vite tillhålla den försumlige att fullgöra sina skyldigheter. Jämför i detta sammanhang även det vid 24 kap. 6 § kyrkolagen anmärkta kungl. brevet d. 10 dec. 1695.

Några förslag utöver vad som anförts i det föregående angående förvaltningsmyndigheterna torde ej vara erforderliga. Angående de kyrkliga myndigheternas uppgifter hänvisas även till vad därom anföres i det följande angående kyrkogårdsreglemente m. m.

Kyrkogårdsreglemente och andra ordningsföreskrifter. I församlingsutredningen har frågan, huruvida kyrkogårdsreglemente eller eljest ordningsregler för begravningsplatserna finns, besvaratas med ja i 59 fall och med nej i 58 fall. I 14 svar sägs att reglemente eller ordningsregler är under utarbetande, i 3 att endast vissa regler men ej reglemente finns och i några svar att regler ej finns utöver vad som föreskrives i allmänt gällande bestämmelser, normalinstruktion för kyrkogårdsvaktmästare o. dyl. Vidare uppgives

[1] Jfr Fahlbeck s. 62 och Sundberg, Kyrkorätt s. 339. — [2] Jfr Fahlbeck s. 66 och Croneborg I s. 45. Se även 13 § lagen om domkapitel, intagen i 1 kap. — [3] Jfr Sundberg, Kyrkorätt s. 340.

i enstaka svar att föreskrifter endast finns i form av anslag på kyrkogårdarna eller i protokollsform. I något fall lämnas upplysningar i cirkulär från kyrkogårdsnämnden. Beträffande sättet för beslutande eller fastställande av regler av ifrågavarande slag har uppgivits, i 32 fall att det sker av kyrkofullmäktige, i 10 fall av kyrkostämma, i 17 fall av kyrkorådet och i 2 fall av kyrkogårdsnämnden. I Stockholm beslutas de av kyrkogårdsnämnden. I Växjö stift finns en år 1946 upprättad normalstadga för kyrkogårdarnas vård och förvaltning jämte vägledande synpunkter samt en normalstadga för kyrkovaktare (kyrkovaktmästare). Se härom bil. A till detta betänkande.

Ur församlingsutredningen återges här vidare följande uppgifter angående kyrkogårdsreglemente eller motsvarande ordningsregler från ett antal orter.

Stockholm: Bestämmelser för begravningsplatserna är under omarbetande. Hittillsvarande bestämmelser är fastställda av kyrkogårdsnämnden. För äldre gravområden finns inga särskilda bestämmelser angående gravmonumentens storlek och utseende. Vid planerandet av nya gravområden har kyrkogårdsnämnden, i syfte att erhålla enhetlighet, beslutat vissa maximi- och minimimått för gravvårdarna samt bestämmelser för gravarnas anordnande i allmänhet. Ansökan skall jämte ritning ingivas genom en stenhuggerifirma till nämnden, där granskning sker av nämndens arkitekt.

Täby: Kyrkogårdsreglemente saknas (sedvänja är vägledande) men upplysningar lämnas i en av kyrkogårdsnämnden utfärdad tryckt PM »Om jordfästning och begravning, gravplatser och gravunderhåll». Denna innehåller i huvudsak följande:

Dödsfall skall snarast möjligt anmälas å pastorsexpedition (adress och telefon).

Skall den avlidne bisättas, jordfästas och begravas eller endast bisättas och jordfästas eller endast gravsättas i Täby, skall meddelande härom snarast göras å kyrkogårdsnämndens expedition (tel.) med angivande av tid för bisättning, önskemål beträffande gravplats m. m.

Vid bisättning lämnas utan kostnad biträde av kyrkogårdspersonalen.

Vid jordfästning upplåtes kyrkan avgiftsfritt, inklusive ringning, ljus och blommor på altaret, biträde av kyrkomusiker och kyrkvaktare.

Särskild ersättning utgår för extra orgelmusik, ackompanjemang samt solosång efter överenskommelse med vederbörande kyrkomusiker. För extra utsmyckning i kyrkan utgår likaledes ersättning.

Vid gravsättning erhålles utan kostnad gravöppning, bärare, vagn till nya kyrkogården, gravkläde, ringning samt biträde av kyrkogårdsvaktmästare. Granris i stället för gravkläde kan erhållas mot en kostnad av 40 kr. Granris enbart å gravens botten och på den upplagda jorden kan erhållas för 25 kr.

Gravplats kan erhållas med nyttjanderätt under 50 år, s. k. familjegrav.

Härefter följer en redogörelse för bestämmelserna i 1916 års lag.

Vidare uppgives att urngravplats kan upplåtas å kyrkogården vid kyrkan, att sådan plats rymmer 9 urnor, att icke tidsbestämd upplåtelse lämnas utan kostnad under förutsättning att urnan är av förgängligt material samt att upplåtelse under 50 år med nyttjanderätt kan erhållas för 200 kr. Beträffande kyrkogården vid Nygårdsvägen lämnas uppgifter om allmänna gravar (enkelgrav, äktamakegrav och urngrav) samt familjegravar (enkelgrav med plats för två kistor, dubbelgrav och urngrav) samt kostnaden i olika fall.

Gravinnehavare är förpliktad att följa de bestämmelser angående grav-

platsens ordnande m. m. som gäller för de olika gravkvarteren. Gravsten eller annan minnesvård får ej uppsättas utan kyrkogårdsnämndens medgivande.

Förvärv av gravplats kan ske endast i samband med dödsfall.

För gravplats som upplåtes med nyttjanderätt utfärdas särskilt gravbrev, som vid ny gravsättning skall inlämnas på kyrkogårdsnämndens expedition för vederbörliga anteckningar.

Härefter meddelas föreskrifter om vård och underhåll av gravplats:

Kyrkogårdsnämnden åtar sig nödiga arbeten för gravplatsens hållande i värdigt skick. Häri ingår underhåll av gräsmatta och vattning men ej anskaffande och plantering av blommor, snöskottning eller underhåll av gravvård inklusive förnyelse av inskription. Den årliga avgiften för sådant underhåll utgör 15 kr. för allmän grav eller urngrav, 20 kr. för familjegrav (enkelgrav) och 25 kr. för familjegrav (dubbelgrav). Begäran om gravplatsens vårdande genom nämndens försorg göres å nämndens exp., där avgiften samtidigt kan erläggas. Den kan även insättas å postgiro (adress). Kommande år tillställes varje uppdragsgivare, som ej anmält att vården skall upphöra, inbetalningskort i god tid före d. 1 maj, då avgiften skall vara erlagd. Tidigare övertaget underhåll aviseras på samma sätt.

Vårdavgiften kan även erläggas för längre tid genom inbetalning i förskott till s. k. underhållsfond på 10, 20, 25 eller 50 år. Härefter angives kostnaderna i olika fall samt kostnaderna vid förnyelse av avtalet i olika fall.

Vidare lämnas uppgifter om övriga underhållsarbeten, beträffande vilka uppgörelse i varje särskilt fall sker med kyrkogårdsnämnden. Planteringsarbeten utföres till självkostnadspris. Råd och anvisningar lämnas utan kostnad. Tid för uppsättning av minnesvård och annan gravanordning skall i förväg anmälas till kyrkogårdsnämnden. Arbetet får ej utföras på dag före sön- eller helgdag. Arbetsfordon eller cyklar får icke framföras å kyrkogården utan tillstånd.

Promemorian avslutas med uppgifter om expeditionstider, ett tack till alla som genom pietetsfull omvårdnad om sina käras sista vilorum bidrager till kyrkogårdarnas helgd, värdighet och skönhet, samt religiösa tänkespråk.

Vaxholm: Kyrkogårdsreglemente finns ej, endast ordningsregler. Dessa finns uppsatta på två tryckta blad:

a) Bestämmelser angående vårdande av gravplatser å Vaxholms kyrkogårdar, antagna av kyrkorådet d. 16 april 1953.

Om samtliga gravar gäller:

1) Gravvård eller gravsten får icke uppsättas å gravplats utan att vara på förhand godkänd av kyrkorådet.

2) Det är icke tillåtet att plantera träd, buskar eller högstammiga växter å gravplatserna.

3) Kyrkorådet ombesörjer vård av familjegravar och urngravar mot inbetalande av visst engångsbelopp eller visst årligt belopp. Vården avser tiden d. 15 maj—d. 30 sept.

Om urngravar gäller:

1) Den första uppläggningen av urngrav skall alltid verkställas av kyrkorådet. Kostnaden härför är 10 kr.

2) I gravvarven skall den ordningen iakttagas, att varannan gravrad förses med liggande gravvårdar och varannan med stående gravvårdar. Liggande gravvårdar skall vara i storlek 40×40 cm och stående 55×35 cm.

3) Varje urngrav skall förses med låg c:a 15 cm hög gravkulle, som svagt sluttar åt alla sidor.

4) Urna, som nedsättes i urngrav, skall vara av lätt förgängligt material.

Denna bestämmelse gäller dock ej för det fall att gravfond finnes för vård av urngrav för all framtid.

5) Urngrav, som ej vårdas, återgår till kyrkorådet på sätt som i lag stadgas.

b) Ordningsföreskrifter.

1) Vissna blommor och skräp må ej läggas på kyrkogårdens gångar utan skola placeras i därför avsedda soplårar eller uppsamlingskorgar.

2) Cykelåkning å kyrkogården är förbjuden.

3) Allt beträdande av kyrkogårdens gräsmattor undanbedes.

Vidare har åberopats tre kyrkorådsprotokoll från åren 1953 och 1954, utvisande att kyrkorådet beslutat *dels* beträffande återstående gravar i visst kvarter att endast liggande gravvårdar i storlek 60×80 cm medgåves, att gravramar ej vore tillåtna, att graven i övrigt skulle ordnas med gräsmatta, att i gravens bortre hörn från gången räknat skulle planteras Potentilla fructicosa samt att nyttjanderättshavaren medgåves rätt att mellan dessa buskar plantera blommor i rabatt *dels* beträffande ett annat gravkvarter att gravramar ej vore tillåtna, att gräsmatta skulle ordnas över hela graven, att rabattens längd skulle vara lika med gravvårdens bredd, att gravvård skulle godkännas av kyrkogårdsförvaltningen innan den beställdes, att mitt på gravfältet skulle anordnas ett avbrott genom lämplig plantering, att de olika gravarna skulle särskiljas med smala skiljestenar av skiffer eller annat lämpligt material samt att skifferstenarnas tjocklek, pris och utseende skulle bli föremål för närmare undersökning och *dels* beträffande ett tredje gravkvarter att alla gravvårdar där skulle vara stående och av samma storlek, nämligen 80 cm breda och 60 cm höga från marken räknat.

Huddinge: För församlingen gäller i ett tryckt häfte intagna »Råd och anvisningar samt bestämmelser och taxor för bisättning, jordfästning och begravning», antagna av kyrkofullmäktige d. 18 dec. 1956. Dessa är uppställda efter samma principer som i Täby (se ovan) men de är något utförligare och har delvis annat innehåll. En klausul av följande innehåll finns: Om inbetald underhållsavgift genom penningvärdets fall eller på grund av andra oförutsedda omständigheter blir otillräcklig, är kyrkogårdsnämnden oförhindrad att uttaga högre avgift än beräknat och sålunda förbruka kapitalet på kortare tid än som förutsetts, varefter kyrkogårdsnämndens underhållsskyldighet upphör.

Gävle: Kyrkogårdsreglemente finns ej, men i utredningen har åberopats följande tryck:

a) Av kyrkogårdsnämnden i febr. 1959 utfärdade »Erinringar för gravplatsinnehavare» av i huvudsak följande innehåll: Förbud att å grav plantera träd. Annan än nämnden får ej utan nämndens medgivande åtaga sig skötsel av gravar. Allmänna anvisningar om häck och kulle på familjegrav. På nya begravningsplatsen får dock ej förekomma häck, staket, stensockel o. dyl., i regel endast liggande eller lägre, stående minnesvårdar efter företedd ritning och anmälan hos kyrkogårdsnämnden. Å gravar i de s. k. allmänna varven må inga vidare anordningar göras än uppläggande av kullar, plantering av blommor eller lågväxta buskarter samt uppsättande av enklare minnesvårdar.

b) En av kyrkogårdsnämnden utfärdad prislista på gravskötsel.

c) En broschyr från Gävle sparbank med uppgifter om att banken åtager sig kostnadsfri förmedling av gravvårdsavgifterna på följande sätt: Ett avtal upprättas mellan gravplatsinnehavaren och banken, däri banken får fullmakt att efter gällande taxa till kyrkogårdsförvaltningen betala räkningar för gravens skötsel. I avtalet anges vilka vårdformer som önskas. För att

bestrida kostnaderna öppnas ett särskilt gravkonto med visst kapital insatt på sparräkning.

Ovanåker: Ordningsstadga för Ovanåkers kyrkogård, fastställd av kyrkorådet d. 17 maj 1954: Vård och tillsyn av kyrkogården tillkommer kyrkorådet med kyrkogårdsnämnden. Nämnden åligger att efter de regler, som av kyrkorådet fastställts, ha noggrann uppsikt över alla arbeten på kyrkogården och särskilt sommartid vid regelbundna besök tillse att allt är i bästa ordning. Kyrkogårdsnämnden är förman för kyrkogårdsmästaren samt övrig av församlingen för kyrkogårdens skötsel anställd personal. För kyrkogårdsmästaren skall kyrkorådet fastställa särskild instruktion. Bestämmelser om upplåtelse av gravplatser enligt taxa, fastställd av kyrkofullmäktige. Gravplatsens gestaltning skall godkännas av kyrkogårdsnämnden innan arbetet påbörjas och det skall utföras under kyrkogårdsmästarens tillsyn. Detaljerade föreskrifter lämnas om ordnandet av gravplats (ex: gravvård skall så utformas att dess värde framstår i dess harmoni med omgivningen, dess konstnärliga gestaltning samt den personliga prägel som inskriptionen bör giva; gravvård bör ej i storlek och formgivning på ett störande sätt avvika från övriga i samma kvarter, höjden ej mer än 6 dm.; inskriptionen bör ingå som ett led i vårdens dekorativa utformning samt vara väl fördelad; inskription av enbart namn och familjegrav kan ej godtagas utan bör den angiva för- och tillnamn, födelse- och dödsdata, ev. födelseort och gårdsnamn samt helst ett ord ur bibel eller psalmbok och hänvisning därtill). Bestämmelser om vård samt om gravsyn av kyrkogårdsnämnden.

Vid ordningsstadgan finns fogade ordningsregler om gångar, fordon, cykelåkning, redskap, avfall etc. Gravplats skall väl vårdas, hållas fri från ogräs, får ej beläggas med singel eller grus i skarp färg, häck skall klippas minst en gång om året, gräsmatta skall klippas minst varannan vecka under tiden juni—aug. etc.

Eskilstuna: Reglemente för begravningsväsendet i Eskilstuna, antaget av kyrkofullmäktige d. 29 dec. 1955, d. 10 april 1956 och d. 19 dec. 1958. Kyrkogårdarna förvaltas av en kyrkogårdsnämnd, som tillsättes av kyrkofullmäktige, i olika kapitel finns bestämmelser om jordfästning, eldbegängelse, gravplatser, gravvårdar, vård av gravplatser samt transporter och bärning. Om eldbegängelse föreskrives i huvudsak, att tillstånd skall ha meddelats av polismyndigheten, att urna skall vara avlämnad å krematoriet senast dagen före jordfästningen, att urnan skall ha en rymd av minst 4,5 liter, att urna med innesluten aska i regel bör vara färdig att avhämta sju dagar efter jordfästningen, att om urna ej är avhämtad inom laga tid den gravsättes å kyrkogården samt att alla eskilstunabor har rätt till fri kremation. Om gravplatser föreskrives bl. a. att upplåtelse sker till eskilstunabor utan ersättning med nyttjanderätt under 25 år (räknat efter senaste gravsättning), med rätt till förlängning 25 år. Upplåtelse sker endast vid dödsfall, kyrkogårdsnämnden dock obetaget att i särskilda fall medge undantag från denna bestämmelse. Gravbrev utfärdas; om det förkommit utfärdas på skriftlig ansökan dubblett därav. I kistgrav som upplåtes utan ersättning må jordas två kistor ovanför varandra samt därutöver det antal askurnor som kan rymmas i gravplatsen. Önskar den avlidnes anhöriga att graven skall anordnas för tre kistor, skall sådan ansökan villfaras, om de som önskar vila i samma grav namngives och om kyrkogårdsförvaltningen med hänsyn till släktförhållanden och andra omständigheter finner framställningen böra bifallas. Undantagsvis må gravplats med kyrkogårdsnämndens medgivande kunna reserveras vid sidan om den upplåtna. Kyrkogårdsnämnden äger i tveksamma fall bestämma rätten till gravsättning i upplåten gravplats. Beträffande vården av gravplatser

är den fri för alla eskilstunabor under den fria upplåtelsetiden (undantag: fondgravar).

Örebro: För kyrkogårdarna gällande regler finns ej samlade i något reglemente; endast i form av anslag på kyrkogårdarna. Dessa innehåller relativt utförliga bestämmelser. I ett tryckt häfte upptages avgifter i olika hänseenden. På ett kortsystem redovisas vård av olika gravar.

Viby: Enligt instruktion för Viby församlings kyrkogårdsnämnd, antagen å kyrkostämma, består gravarnas underhåll i sandning, krattning, vattning, borttagande av vissna blommor, skötsel och nyanskaffning av häck, skötsel av gräsmatta samt vård och underhåll av gravsten och staket.

Nässjö: Här finns en kyrkogårdsstadga, antagen av kyrkofullmäktige, med i huvudsak sedvanliga bestämmelser. Dessutom finns bestämmelser för skogskyrkogården enligt förslag av arkitekten Alsén i Göteborg. Dessa bestämmelser avser gravvårdarna inom olika gravrader, plantering m. m.

I *Växjö stift* finns en år 1946 upprättad normalstadga för kyrkogårdarnas vård och förvaltning samt en normalstadga för kyrkovaktare (kyrkovaktmästare). Den förra, som är på domkapitlets vägnar undertecknad av Yngve Brilioth, är intagen som bilaga A till detta betänkande.

Hälsingborg: Här finns ett reglemente för kyrkogårdsnämnden, fastställt av kyrkofullmäktige. Dessutom finns ordningsföreskrifter för kyrkogårdarna, utfärdade av kyrkogårdsnämnden.

I anslutning till ordningsföreskrifterna upptages följande erinringar:

Gravvården utgör ett minnesmärke över den döde och är på samma gång ett uttryck för tidens kultur. För kyrkogårdens totalprägel har dess utformning stor betydelse. Med tanke härpå bör valet av gravvård ägnas särskild omsorg.

Värdet av en gravvård ligger icke i dess dyrbarhet utan i dess harmoniska samband med omgivningen, dess proportioner samt den innerliga prägel, som inskriptionen kan giva.

Där dyrbarare gravvård önskas, ernås i allmänhet ett bättre resultat, om kostnaderna nedlägges mera på vårdens konstnärliga form och utförande än på dess storlek och massa.

En gravvård bör i storlek, material och formgivning ej alltför mycket avvika från de omgivande. Redan ordning är skönhet. Genom detaljutformningen kan kravet på en personlig prägel väl tillgodoses.

Såsom material för gravvårdar lämpar sig såväl granit som sand- och kalksten. Dock är i allmänhet de två sistnämnda stenarterna att föredraga, då de genom sin mjukhet ger en behagligare och uttrycksfullare yta samt möjliggör en mera tilltalande detaljbehandling än den hårdarbetade graniten.

Inskriptionen ingår lämpligen som ett led i vårdens dekorativa utstyrsel samt bör vara väl fördelad och planlagd även med hänsyn till vad i framtiden kan väntas tillkomma.

Gravvårdens ytbehandling har stor betydelse för dess framtida stämningsvärde. Slipad eller huggen yta underlättar en önskvärd patinering, då däremot polerad förhindrar densamma. Vid renovering av gamla vårdar är det oriktigt att, som ofta brukas, rengöra vårdarna på så sätt att de verkar som nya.

Höga gravkullar ger kyrkogården ett oroligt utseende och försvårar gravens skötsel.

Ritning till gravvård eller annan anordning å grav utföres i allmänhet i skala 1 : 10, för större monument i skala 1 : 20.

Göteborg: Reglemente för Göteborgs kyrkogårdsstyrelse är antaget av kyrkofullmäktige d. 26 febr. 1930. Det åligger styrelsen att ha inseende och vård

om kyrkogårdarna. Plan för ordnande av kyrkogård eller del därav skall dock antagas av fullmäktige och fullmäktiges beslut skall inhämtas, då kostsammare anordningar, förändringar, byggnader eller reparationer ifrågakommer ävensom beträffande priser å gravplatser som upplåtes med nyttjanderätt, avgifterna för underhåll och vård av gravplatser för all framtid genom styrelsens försorg samt för gravöppning, så ock beträffande utfärdande av eller ändring i ordningsföreskrifter för kyrkogårdarna.

Dessutom har antagits Underrättelser till allmänheten angående kyrkogårdarnas förvaltning, ordningsföreskrifter för kyrkogårdarna m. m.

Lerum: Enligt ordningsföreskrifter m. m. angående Lerums kyrkogårdar, antagna av kyrkorådet d. 6 sept. 1951, gäller bl. a. följande. Jämlikt kyrkofullmäktiges beslut d. 16 dec. 1948 är gravplatserna fria för församlingsbor. Samtliga gravägare är skyldiga att hålla sina gravar väl vårdade samt att under sommaren hålla dem helt fria från ogräs. Grav får för all framtid behållas, så länge den ordentligt skötes.

Skövde: Kyrkofullmäktige har fastställt taxor för vård och underhåll m. m. av gravar samt reglemente för förvaltning av gravfonder. I reglementet föreskrives att gravfonder skall mottagas med förbehåll om underhållsskyldighetens upphörande och skall förvaltas på följande sätt: Den årliga avkastningen av fonden skall användas till gravens vård och underhåll. Uppstår härvid överskott skall detta läggas till kapitalet. Skulle fondens avkastning icke förslå till ett tillfredsställande underhåll av graven, äger kyrkogårdsnämnden anlita fondens kapital. Skulle fondens kapital härigenom bli förbrukat, upphör kyrkogårdsnämndens underhållsskyldighet. Skulle i något fall gravfond, genom att oförbrukad avkastning lagts till kapitalet, uppnå sådan storlek, att det på goda grunder kan antagas att det sålunda uppkomna överskottet icke inom överskådlig tid kan förväntas bli erforderligt för avsett ändamål, äger kyrkogårdsnämnden efter prövning i varje särskilt fall använda viss del av överskottet till vård och underhåll av gravar, för vilka resp. gravfonder visat sig otillräckliga.

Borås: Reglemente för begravningsväsendet är antaget av kyrkofullmäktige d. 23 maj 1957. Kyrkogårdsnämnden förvaltar begravningsplatserna och begravningsväsendet. Följande definitioner upptagas; i reglementet förstås med:

begravning: sammanfattningen av bisättning, begravningsakt och gravsättning;

bisättning: den dödes avlämning;

begravningsakt: 1) jordfästning i svenska kyrkans ordning; 2) kristen jordfästning i annan ordning än svenska kyrkans; 3) ceremoni utan kristen innebörd;

gravsättning: 1) nedsättning av kista eller urna i grav; 2) annan form för stoftets överlämnande åt jorden.

Av bestämmelserna kan i övrigt nämnas följande:

Upplåtelse sker med avgiftsfri nyttjanderätt på 50 år från senaste gravsättningen räknat. Förnyelse kan ske på ytterligare 50 år om graven är vårdad. Gravsatt stoft får icke — frånsett i laga ordning medgiven flyttning — rubbas förrän efter fullständig förmultning och i intet fall förrän minst 50 år förflutit efter gravsättningen. Upplåtelse av kistgrav skall regelmässigt avse gravsättning av tre kistor, ställda i skikt ovanför varandra samt därutöver det antal askurnor som må rymmas i gravplatsen. Undantagsvis må gravplats reserveras vid sidan om den upplåtna att användas för den avlidnes närmaste anhöriga, sedan den upplåtna gravplatsen blivit fullbelagd. Sådan reservation skall avse 25 år men kan före denna tids utgång annulleras, om kyrkogårdsnämnden efter utredning finner skäl därtill.

Kyrkogårdsnämnden äger i tveksamma fall med tillämpning av gällande lag bestämma rätten till gravsättning i upplåten gravplats. Kista och askurna skall vara utförda av sådant förgängligt material som är helt förmultnat vid nyttjanderättstidens utgång. Beständig gravinredning, såsom murad eller gjuten kammare, får icke utföras.

Gravplatsen iordningställes avgiftsfritt. Den gräsbesås på kyrkogårdsnämndens bekostnad. Nämnden åtar sig underhåll, regelmässigt högst det antal år som återstår av nyttjanderättstiden, i fråga om gravplatser upplåtna för alltid regelmässigt högst 50 år. I fråga om gravplats, upplåten för visst antal år, må dessutom underhållsåtagande för framdeles eventuellt förlängd tid göras, dock under villkor dels att åtagandet icke tidsbestämmes utan gäller så länge medlen räcker, dels att gravunderhållet skall upphöra vid nyttjanderättstidens slut, varvid möjligen kvarvarande medel tillfaller samfälligheten att användas för allmänna gravvårdsändamål. I fråga om gravplats, upplåten för alltid, må åtagande för mer än 50 år göras under villkor dels att åtagandet icke tidsbestämmes utan gäller så länge medlen räcker, dels att underhållet upphör om efter 50-årsperiodens utgång ändrade allmänna bestämmelser det föranleder samt att i sådant fall möjligen kvarvarande medel tillfaller samfälligheten att användas för allmänna gravvårdsändamål. I fråga om s. k. allmän gravplats skall beträffande tidrymden för åtagandet så anses som vore gravplatsen upplåten med nyttjanderätt under de villkor som gäller från och med 1952, dock med rätt för nämnden att upphäva avtalet om och när beslut fattas om ändrad disposition av gravområdet, varvid då befintlig återstod av den inbetalda avgiften skall återbetalas. I händelse att penningvärdets fall eller annan omständighet gör det nödvändigt att för gravunderhåll förbruka avgiften på kortare tid än den avtalade, är kyrkogårdsnämnden oförhindrad till sådan åtgärd, varom förbehåll skall vara intaget i avtalet.

Karlskoga: Reglemente för kyrkogårdarna i Karlskoga är antaget av kyrkofullmäktige d. 24 april 1959. Reglementet har följande gestaltning.

Inledningsvis lämnas en historisk redogörelse för kyrkogårdarna i församlingen och den avslutas med följande synpunkter:

Det är givetvis angeläget, att en begravningsplats redan från början planeras på ett förutseende sätt, så att den får vackrast möjliga gestaltning. Det gäller också att i möjligaste mån förena allmänna och enskilda önskemål beträffande gravarnas behandling. Det är följaktligen nödvändigt med ganska detaljerade bestämmelser i dessa avseenden. Den enskilde måste därvid underordna sig helheten. Å andra sidan beredes den enskilde vissa möjligheter att tillfredsställa sin personliga smak genom att välja det läge för graven som mest tilltalar honom och vars gravvårdsbestämmelser etc. mest överensstämmer med hans egen smak. Det är därför önskvärt, att familjegravsköparen redan före begravningen söker kontakt med kyrkogårdsförvaltningen samt besöker kyrkogården för att rådgöra i denna angelägenhet.

Därefter följer bestämmelser om kyrkogårdarnas förvaltning med praktiska anvisningar för allmänheten.

Under rubriken Begravning lämnas vissa anvisningar om vad man har att iakttaga när dödsfall inträffat.

I en avdelning om Familjegravar lämnas uppgifter om upplåtelsetid (50 år), förlängning, gravbrev, avgifter, kostnader för gravöppning m. m.

Under rubriken Gravunderhåll talas om underhållsskyldighet beträffande grav samt avgifter för kyrkogårdsförvaltningens övertagande av underhållet. Avdelningen om gravfond avslutas med följande bestämmelse: Skulle kostnaderna för gravens skötsel och underhåll något år komma att över-

stiga räntan och den del av kapitalet, som avsetts att årligen brukas för nämnda ändamål, äger kyrkogårdsförvaltningen rätt att till täckande av ifrågavarande utgifter använda gravfondens kapital, till dess detta eventuellt är förbrukat, varefter gravunderhållet upphör. Sistnämnda bestämmelse gäller ej gravfonder som mottagits före d. 8 aug. 1944.

Beträffande gravmonument gäller olika regler för olika kvarter. Uppgifter om dessa regler lämnas på kyrkogårdsnämndens expedition. Gravmonument får ej uppsättas utan att först vara godkänt och avsynat av nämnden. Ansökan om godkännande skall ske på fastställt formulär. Det ena exemplaret av ritningar med beskrivning sänder nämnden till entreprenören med åtecknat beslut.

I en avdelning lämnas anvisningar angående eldbegängelse, nedsättning av urna m. m.

Slutligen upptages dels en avdelning med sedvanliga Ordningsföreskrifter för kyrkogårdarna och dels Instruktion för kyrkogårdsnämnden.

Åmål: Ur reglemente för kyrkogårdarna i Åmål kan nämnas en bestämmelse om allmän grav: Å allmän gravplats må endast uppsättas ett kors eller annan minnesvård, som av kyrkogårdsnämnden kan godkännas. I äganderätt till dylik minnesvård göres den inskränkningen att nämnden är oförhindrad att avlägsna densamma när helst sådant för kyrkogårdens begagnande eller vårdande anses nödvändigt.

Beträffande familjegravar föreskrives bl. a., att gravplats ej får utan kyrkogårdsnämndens medgivande överlåtas på annan person samt att om innehavare av gravplats dör och efterlämnar flera dödsbodelägare, dessa skall bland sig utse en person som har att ansvara för gravplatsens vård och därom göra anmälan å kyrkogårdsnämndens expedition för anteckning i gravregistret.

Ullånger: I Ordningsstadga för Ullångers kyrkogård föreskrives bl. a.: Vård av polerad svart granit är icke önskvärd. Innan gravvård definitivt beställes, skall enkel skiss i 2 ex. med angivna mått i tre dimensioner insändas till kyrkogårdsnämndens ordförande för godkännande. För varje gravfält skall gravvårdarna ha ungefär samma höjd. Stensocklar och häckar kring gravar är icke önskvärda.

Östersund: »Bestämmelser för Östersunds församlings kyrkogårdar, krematorium och kolumbarium» är mycket utförliga och innefattar, förutom förvaltningsbestämmelser, utförliga anvisningar om vad som enligt gällande författningar och eljest skall iakttagas. Angående kolumbariet föreskrives: Kolumbariet i kyrkans krypta inrymmer dels större nischer med plats för 4 askurnor och dels mindre nischer med plats för 2 askurnor. Nischerna får disponeras mot avgift enligt fastställd taxa. Holkar för blommor bör vara av enhetligt utseende och tillhandahålles avgiftsfritt. Kyrkogårdsnämnden ombesörjer borttagning av vissna blommor och kransar. Kolumbariet hålles öppet å tider som kyrkorådet bestämmer.

I den danska lagen 1922 (se kap. 2) finns i § 23 bestämmelser att efter förslag av kyrkans styrelse (resp. socknens Menighedsraad) Stiftsøvrigheden skall fastställa bestämmelser om ordningen på kyrkogården och för dennas utnyttjande. Därvid meddelas bestämmelser om gravplatsernas och gravarnas storlek, om betalning för gravplats m. m. Vidare kan upptagas bestämmelser om en viss avgift, för vilken kyrkogården övertar gravplatsens underhåll. Om gravplatsägaren ej själv sörjer för gravplatsens sømmelige underhåll eller överträder föreskrifterna därom, kan han förpliktas att överlämna underhållet till kyrkogården mot nämnda avgift. Om

han vägrar, kan gravplatsen jämnas och besås med gräs eller beläggas med grus, men den får ej ånyo tagas i bruk förrän fredningstiden utgått. Närmare bestämmelser i anslutning till detta stadgande finns i § 21 i kgl. anordningen 1953. Jämlikt lagens § 23 skall för envar kyrkogård utfärdas en vedtægt (reglemente). I reglementet skall meddelas bestämmelser om gravplatsernas och de enskilda gravarnas storlek och gravdjup, om förvärv och förnyelse av gravplatser och betalningen därför, jfr § 25 i lagen, om fredningstidens längd, om anbringande av inhägnad och minnesmärke på gravplatser och eventuell betalning för sådant anbringande, om underhåll och plantsättning, om användande av gravkapell m. m. samt andra bestämmelser som finnes nödvändiga eller ändamålsenliga för ordningen på kyrkogården och dess utnyttjande. Vidare stadgas om upptagande i reglementet av bestämmelser om viss taxa, för vilken kyrkogården övertar underhåll av gravplatser.

I norska lagens § 42 (se kap. 2) stadgas att allmänna bestämmelser om kyrkogården och dess nyttjande, bl. a. om anordnande och borttagande av gravminder, bänkar, plantering, hegn och andra anordningar, meddelas av Tilsynet med Overtilsynets godkännande.

I förslaget till begravningskungörelse har upptagits ett stadgande att innehavare av allmän begravningsplats bör upprätta reglemente, upptagande bestämmelser om ordningen inom begravningsplatsen och på gravplatserna, villkor för upplåtelse av gravrätt och för övertagande av vård av gravplats samt föreskrifter rörande gravvård och andra anordningar på gravplats. Detta stadgande har emellertid ej gjorts obligatoriskt och föreskrift har ej heller föreslagits om att reglemente skall fastställas av myndighet. Såsom förut sagts synes det önskvärt att utvecklingen på förevarande område, som nu torde gå i gynnsam riktning, icke bindes genom likformiga bestämmelser för församlingarna. Redan församlingarnas mycket skiftande storlek och struktur gör en sådan likformighet vansklig. Därtill kommer att man på kyrkogårdskulturens område bör tillvarataga lokala synpunkter och lokal tradition. Tillsyn och vägledning bör främst inriktas på att undanröja slentrian och likgiltighet, som tar sig uttryck i bristande vård av begravningsplatserna. I detta hänseende synes det angeläget att biskopen (domkapitlet) verkar för goda förhållanden inom stiftets församlingar, främst måhända i samband med visitationer. Önskvärt är även att de högre kyrkliga myndigheterna inom stiftet genom tillhandahållande av normalstadgor för begravningsplatserna och eljest genom anvisningar främjar god ordning. Det synes lämpligt att samråd därvid sker med sakkunskap av det slag som omtalas i det föregående under rubriken Gravvård och annan gravöverbyggnad.

Med hänsyn till framställda önskemål om klarare befogenheter för församlingarna bland annat beträffande föreskrifter om gravvårdar m. m. har i förslaget upptagits bestämmelser, för vilka redogörelse lämnats i det föregående under nyssnämnda rubrik.

Gravkarta och gravbok. I direktiven för utredningen (se kap. 3) har påpekats att i framställningar till Kungl. Maj:t framhållits, att en förutsättning för god ordning med avseende å gravplatsbeståndet och gravplatsinnehavet vore att detta bleve på lämpligt sätt registrerat. En förteckning av detta slag torde, sägs det i direktiven, i flertalet församlingar föras i en s. k. gravbok, ibland kompletterad med en gravkarta, som underlättade gravplatsernas identifiering på marken. Föreskrifter om förande av dylika urkunder saknades emellertid med följd att på en del håll — där man i dessa stycken litade endast till formlösa anteckningar eller kyrkogårdsvaktmästarens minne — ovisshet lätt kunde uppstå om vem som vore rätt innehavare av nyttjanderätten till en gravplats och gränserna för gravplatsen. Man hade även antytt lämpligheten av ett inskrivningsförfarande, som skulle säkerställa nyttjanderätten till gravplats och reglera förändringar i innehavet genom arv eller annan överlåtelse.

Spörsmålen har behandlats i församlingsutredningen. Av denna framgår att endast på ett 10-tal av de i utredningen ingående orterna ej förekommer gravbok eller däremot svarande förteckning. Dessa orter är: Viby (nu endast kassabok, men gravbok med lösbladssystem skall upprättas), Varv och Styra (finns ej nu men skall upprättas), Roma och Stenkyrka (förslag om uppläggande föreligger), Veinge, Hol och Övertorneå (förekommer endast delvis) samt Gällivare (anteckning om de döda sker i död- och begravningsboken). Dessutom finns uppgift från någon ort om att gravbok endast finns för »enskilda gravplatser», från en annan att uppläggningen är ofullständig samt från någon ort att familjegravar endast upptages i kassabok.

Beträffande gravboks beskaffenhet uppgives i något fall att den har formen av kartotek.

Uppgifterna om hur långt tillbaka i tiden gravbok sträcker sig varierar i hög grad. I vissa orter, såsom Stockholm och Örebro, har sådan funnits sedan begravningsplatsernas tillkomst och samma innebörd har sannolikt åtskilliga uppgifter, där visst årtal angivits. I många fall har gravbok över familjegravar funnits sedan lång tid tillbaka, medan uppläggning för allmängravar skett betydligt senare. Sammanfattningsvis kan följande tidsuppgifter redovisas (i redovisningen ingår i vissa fall olika år för familjegravar och allmängravar): 1 1794 (Uppsala), 1 1800—1824, 5 1825—1849, 10 1850—1874, 21 1875—1899, 12 1900—1909, 12 1910—1919, 21 1920—1929, 22 1930—1939, 16 1940—1949 och 17 1950—1959.

På fråga huruvida numrering skett i anslutning till gravbok eller motsvarande förteckning har i 107 uppgifter svarats ja och i 12 nej. I 5 fall har numreringen angivits endast avse familjegravar och i lika många fall har uppgivits att familjegrav fått endast ett nummer, oavsett hur många som jordats inom gravplatsen. I något fall har uttalats, att numrering är avsedd att genomföras.

Frågan huruvida grav markeras på marken med järnpåle eller på annat sätt, t. ex. inskriptionsplatta, har besvarats på följande sätt: Från 70 orter har svarats nej och från 10 ja. Övriga svar kan sammanfattas på följande

sätt: nummer på järnpåle 4, nummerplåtar på galvaniserade järnplåtar 1, påle 3, ekpålar 1, plåtskodd pinne på allmängrav 1, allmängrav träpåle med nummer 2, med träpinnar tills platsen ordnats 1, trästicka eller metallpåle; nummer inhugges på befintlig anordning 1, allmängrav markeras med nummer på träpåle, familjegrav i regel med numrerad fotsten 1, nummer på träkors tills sten uppsatts 2, trästicka på familjegrav (förnyas vid behov), platta av lättmetall på urngrav 1, med stickor 3, nummerplatta av trä 1, små metallplattor med nummer 1, rostfri plåt på stenhäll på allmängrav 1, skylt att kyrkorådet handhar skötseln 1, nummer på lättmetallplatta 2, nummerplatta 3, inskriptionsplatta 4, nummerstenar för familjegrav, stickor för varvgravar 1, metallsiffror 1, träkors med namn eller nummer målat 2, nummer på skyltar av emalj 1, nummer inhugges på gravmonumenten 1, trästickor med påmålat nummer, urngravar namnbrickor av lättmetall 1, nummerbricka eller inhuggning av nummer på gravstenen 1, i gräsmatta vanligen nummerplattor i sten eller metall, nedsänkta i plan med markytan, i andra fall etiketter av ek med påstämplat litt och nummer 1.

På frågan om gränserna markeras på marken har i 50 fall svarats nej, i 12 ja, i något fall »i regel ej». I Stockholm är på de äldre gravplatserna ofta gravkullar ordnade med sandgångar emellan, på nya områden förekommer ej sådana avgränsningar utan gravarna är utlagda i plan gräsmatta. Övriga svar kan sammanfattas på följande sätt: häck eller stensockel (stenram) 12, häck 17, av kyrkorådet planterade buxbomhäckar 1, häck eller i marken nedlagda plattor 3, häckar utmed baslinjerna och tillfällig tvärmarkering för varje gravplats 1, å äldre gravar häck, gräskant eller stenram 3, »ofta» eller »i regel» eller »i vissa fall» häck 5, å äldre häck, å nyare gatsten i hörnen 2, några familjegravar skifferlister eller små plattor 2, endast eventuella gravramar 1, plattgång å nya områden 1, i vissa fall med stenplattor 3, socklar eller gräskanter 1, träpålar i hörnen 4, impregnerade ekpålar helt nedslagna i marken 1, en stenplint (gatsten) i vart hörn 2, nedslagna järnrör 6, urngravar och gräsbelagda familjegravar smala lister i gasbetong i marknivån 1, stundom med lösa stenar 1, med stolpar 1, med trä eller sten 1, genom plantering 1.

Karta över gravplatser och gravar finns på alla de i utredningen ingående platserna utom 7. I 2 fall uppges att sådan karta ej omfattar allmängravar, i 3 att de är delvis ofullständiga, i ett att endast skiss finns och i ett att förslag föreligger om att upprätta gravkarta med register över alla gravar.

På fråga i vilken utsträckning det är möjligt att identifiera vilka personer som jordats i olika gravar inom begravningsplatserna har lämnats mycket skiftande svar, som i stor utsträckning ansluter sig till uppgifterna om från vilken tid gravbok förts och alltså med angivande av viss tid eller visst årtal: alla efter 1935, 1850 (Uppsala), 1952, genom anteckning i gravbok från 1938, genom rekonstruktion från år 1900, beträffande allmängravar sedan 1907, beträffande familjegravar från 1900, alla sedan 1920, tidigare endast i familjegrav nedsatta, senaste 25 åren, alla från 1949, familjegravar sedan 1909, från 1948 dessförinnan sporadiskt, ej möjligt före 1932

(Norrköping), i full utsträckning från 1946, de senaste 50 åren, med full säkerhet från 1934, sedan 1938, alla från 1939 även många äldre, alla efter 1904, 1938, 1925, sedan 1912, 50 år tillbaka, i huvudsak de senaste 50 åren, sedan 1874, för de senaste 10 åren, 20 år tillbaka, från 1914, sedan 1893 när gravbok upprättades och då även inventerades ett stort antal gamla gravar.

I ett flertal fall uppgives att identifiering kan ske: i full utsträckning, i de flesta fall, i alla fall, alla som vårdas, i regel lätt dock vissa luckor, ej äldre men nyare med lätthet, 50 procent av dem som jordats före 1932 då gravboken upprättades.

Identifieringsmöjligheterna hänföres i vissa fall till gravkarta, gravkort, gravliggare, gravlängderna, förteckning över köpta gravar, begravningsjournal, särskilt kortsystem, registerkort, dödbok, begravningsbok, journaler, gravvårdar på gravplatsen eller med ledning av gravvårdar i närheten.

I en uppgift sägs att i samband med gravöppning anteckning sker om gravens nummer i död- och begravningsboken. I andra uppgifter har svaret formulerats på något av följande sätt: genom gravregistret men ej liken inom gravplatsen utom genom plåtar på kistor och nummer på urnor; genom anhörigas minne och kyrkvaktaren om han är gammal i tjänsten; kyrkvaktarens minnesanteckningar; kort med uppgift om läge på gravplatsen, gravdjup etc.; alla i allmängrav, ej individuellt inom familjegravar; alla där gravvård står kvar, övriga jämnade och besådda med gräs; på familjegravar finns ofta platta med inskription över varje grav, på urnor alltid identitetsbricka av oförgängligt material; identifiering inom gravplats underlättas genom att stoft jordas i viss ordning från norr till söder; i allmängravar kan man beräkna en kistas läge genom att varje plats upptar en meter.

Från vissa församlingar uppgives att registreringen är otillräcklig för identifiering och från andra att identifiering av gravar icke är möjlig.

Från Brålanda uttalas, att uppgifterna överföres till gravblad, ett för varje gravplats, i samlingspärmar och att anteckning sker i död- och begravningsboken om personer som begraves. Vidare sker numrering på kartorna. Dessa nummer användes såväl i gravboken som på gravbrev och i död- och begravningsboken. Exempel: Kgd nr 2 IV: 177, vilket betyder kyrkogård nr 2, kvarter IV, gravplats nr 177.

På frågan om önskemål om ändrade eller förtydligade bestämmelser i lagstiftningen har domkapitlet i Linköping bland annat uttalat, att tydliga bestämmelser bör införas om gravbok och karta över gravarna, därvid kortsystem syntes lämpligt. Domkapitlet i Lund säger att karta i två exemplar bör finnas med tydliga registerbeteckningar över gravarna så att dessa kan identifieras. Domkapitlet i Skara anför att det icke blott är en ordningssak att beläggningen i gravarna kan angivas. Ovisshet därom kan ha obehagliga följder. Det är därför nödvändigt med föreskrifter om upprättande och förande av sådana handlingar att beträffande varje grav kan med visshet angivas vem som gravsatts där, när det skett, var i gravplatsen stoftet nedsatts och, beträffande kistgrav, på vilket djup. Domkapitlet har även uttalat att

det bör åligga innehavaren av rätt till grav att hålla upplåtaren underkunnig om vistelseort och adress vid äventyr att, om så ej sker, i förekommande fall gå förlustig gravrätten.

I § 22 i danska lagen (se kap. 2) stadgas: Vid varje kyrkogård skall finnas protokoll, vari samtliga begravningar införes med angivande av tiden då det skett, den begravnes namn, ställning och ålder samt gravens plats och nummer. På varje grav bör sättas en nummerplåt av ek, järn eller annat dylikt hållbart material med tydligt angivande av numret i kyrkogårdsprotokollet. Likaså skall finnas karta över kyrkogården, på vilken varje grav skall angivas med nummer. Detta stadgande kompletteras i § 22 i kgl. anordningen 1953. Protokollet, som skall vara auktoriserat av prosten, skall vara upprättat i två exemplar, som förvaras på skilda ställen. I anslutning till protokollen bör föras ett alfabetiskt register över de begravna. På envar grav bör på kyrkogårdens bekostnad sättas en nummerpåle av ek, järn, betong eller annat lika hållbart material. Kartan, som skall godkännas av provstiudvalget, skall också finnas i två exemplar, som förvaras på olika ställen. Gravarna på kyrkogården skall minst en gång årligen jämföras med kartan och protokollet och eventuellt bristande överensstämmelse beriktigas.

I norska lagens § 38 (se kap. 2) stadgas att nöjaktig förteckning över gravarna skall föras för varje kyrkogård.

Gravbok eller däremot svarande förteckning samt gravkarta finns, såsom församlingsutredningen visar, redan inom de allra flesta församlingarna. Det bör emellertid vara författningsmässigt bestämt att sådana urkunder skall finnas, så att man får en garanti för att, såvitt möjligt, alla gravar kan identifieras. Skäl av olika slag talar för en sådan ordning. Det är ur pietetssynpunkt otillfredsställande att anförvanter som söker en viss grav ej skall kunna få platsen identifierad. Om upplåtelse skett för viss tid har man ingen garanti för rättens fortsatta existens under upplåtelsetiden, om man ej har ordentlig registrering. Regler om fredningstid kräver ur hälsovårdssynpunkt också att gravarna är registrerade.

I 1686 års kyrkolag finns i kap. 24 § 8 en föreskrift, i samband med visitationsbestämmelserna, att i kyrkoböckerna skall vara införda de avlidnas namn, som i kyrkan eller på kyrkogården är begravna, med kort underrättelse om deras lägerställen, stånd, villkor, leverne och ålder. Erforderliga uppgifter för gravarnas identifiering skulle väl fortfarande kunna införas i död- och begravningsboken. I kolumnen för särskilda anteckningar skulle finnas plats för anteckning om kyrkogård, kvarter och gravplats. En sådan bokföring skulle emellertid bli alltför splittrad, särskilt med hänsyn till begravningar som sker på annan ort än kyrkobokföringsorten. För de större städernas del skulle en sådan registrering vara helt otillfredsställande ur nu ifrågavarande synpunkter.

Bestämmelser torde sålunda böra införas om att innehavare av allmän begravningsplats skall låta upprätta gravbok med vissa uppgifter om samtliga gravplatser och gravar. Gravboken bör föras i anslutning tilll en grav-

karta som upptar samtliga gravplatser och gravar med särskilt nummer för varje grav och plats för grav. För att erforderlig garanti skall erhållas för tillräcklig noggrannhet, skall kartan vara upprättad av fackman. Kartan bör vara av sådan beskaffenhet att man med ledning av den kan identifiera platsen för varje grav. Gravindelning för visst kvarter behöver givetvis ej upptagas förrän det skall tagas i anspråk.

Gravboken skall upptaga numren på samtliga gravplatser och gravar enligt gravkartan samt, efter hand som upplåtelse sker, för varje gravplats namn, yrke och adress beträffande den eller de personer, till vilka upplåtelse sker, och tiden för upplåtelse och eventuellt förverkande. Efter hand som gravsättning sker skall i gravboken införas namn, yrke, födelsetid och födelsenummer, dödsdag och hemort vid dödsfallet för envar av de personer, vilka blivit gravsatta inom gravplatsen, tiden härför samt stoftets eller askans läge inom gravplatsen. Har djupgrävning skett, skall sålunda även gravens djup angivas.

Det är ur flera synpunkter önskvärt att gravboken även lämnar besked om vem som vid varje tid är gravrättsinnehavare eller att övergång av rätten införes i gravboken. I församlingsutredningen har framställts frågan, huruvida det förekommer att viss person antecknas som ansvarig för gravunderhållet då flera nyttjanderättshavare finnes. På denna fråga har i 101 uppgifter svarats nej och i 38 ja. Av de motiverade svaren återgives här följande.

Stockholms stads kyrkogårdsnämnd: I regel antecknas endast en person eller ett dödsbo som nyttjanderättshavare. I det senare fallet får överenskommelse träffas mellan dödsbodelägarna om vilken som är ansvarig för gravunderhållet.

Täby: Ja, önskvärdheten härav har gjort att det nu är regel. Man bör ej anteckna nyttjanderätten på dödsboet.

Sånga: Dödsbodelägarna får komma överens om vem som skall ansvara.

Uppsala: Nej, ansvaret åligger samtliga nyttjanderättshavare.

Sandviken: Nej, men det borde nog göras.

Hudiksvall: Någon gång sker sådan anteckning såsom minnesanteckning av praktiska skäl.

Ovanåker (och tre andra församlingar): Innehavaren av gravbrevet är ansvarig.

Gryta: Ja, den som uppgivits vara närmast ansvarig.

Eskilstuna: Endast en nyttjanderättshavare finns; han antecknas som ansvarig för gravunderhållet.

Kil: Utfärdas gravbrev på dödsbo antecknas ingen som personligen ansvarig; behov därav har ej yppats.

Norrköping: Då nyttjanderättshavarna är flera, antecknas ej någon viss person som ansvarig för underhållet. I nyttjanderättsavtalet anges ansvaret åvila »nyttjanderättshavaren» såsom ett kollektivt begrepp. De olika nyttjanderättshavarnas namn och adress antecknas på kyrkogårdsstyrelsens expedition; vid upplåtelse till viss person och hans familj sker detta alltefter nyttjanderättens succession.

Tjärstad: Ja, efter överenskommelse med övriga nyttjanderättshavare.

Värnamo: Om dödsbo är nyttjanderättshavare vore det lämpligt att viss person antecknades som ansvarig.

Böda: Nej, men det brukar alltid finnas någon som känner ansvar.

Gislöv: Nej, men det bör kunna förekomma.

Karlskoga: I samband med anmälan om begravning göres på blanketten en anteckning om vem som skall ansvara för gravplatsens fortsatta vård och denne anses då ha övertagit nyttjanderätten. I gravbok och på gravbrev göres dock inga ändringar, utan nyttjanderätten står alltid kvar på det ursprungliga namnet.

Köla: Nyttjanderätten övertages exempelvis av den som övertar fädernegården.

Ström: Förekommer ej, men idén är god.

Någon obligatorisk föreskrift torde ej böra upptagas om anteckning i gravboken om senare gravrättsinnehavare. Ofta är frågan oklar och det skulle möjligen i åtskilliga fall onödigt framkalla tvister, om man vid gravrättsinnehavarens frånfälle krävde besked av de efterlevande om det fortsatta innehavet av rätten. Däremot synes en bestämmelse kunnna upptagas att anteckning skall ske om senare gravrättsinnehavare, där det kan ske.

Någon författningsföreskrift om gravbokens anordning utöver de i det föregående nämnda förhållandena torde ej erfordras. Det får bero på övervägande i varje enskilt fall ur rent praktiska synpunkter om man vill anordna gravboken med lösbladsystem, i form av kortsystem eller på annat sätt. Åtminstone vid större begravningsplatser kan det vara lämpligt att namnregister i bokstavsordning upprättas. Befinnes det lämpligt kan gravboken också upptaga uppgifter om exempelvis åtaganden av vård, föreläggande vid vanvård etc. Skulle en gravrättsinnehavare önska att få antecknat att viss person, t. ex. en trotjänare, skall få gravsättas inom en gravplats, bör det kunna få ske.

Vid upprättande av gravkarta och gravbok skall, så fullständigt som möjligt, även äldre gravplatser och gravar upptagas.

Att, såsom skett i dansk rätt, meddela föreskrift om att gravkarta och gravbok skall upprättas i två exemplar och förvaras på olika ställen synes innebära en säkerhetsanordning som knappast är så nödvändig att den bör föreskrivas i författning.

Av församlingsutredningen framgår, att gravplatser och gravar ofta är på marken utmärkta med påle, gränsmarkering eller på annat sätt. Det innebär god ordning att så sker. I författningstexten har upptagits en bestämmelse att gravplatserna och gravarna bör vara på lämpligt sätt utmärkta på marken. Det torde få ankomma på innehavaren av begravningsplatsen att bedöma hur ett sådant utmärkande skall ske.

Gravbrev. Enligt 2 § i 1916 års lag skall avtal, varigenom upplåtes nyttjanderätt till gravplats, upprättas skriftligen. Lagen använder ej uttrycket

gravbrev, vilket dock är en allmänt vedertagen benämning. Endast på 4 av de i församlingsutredningen ingående orterna förekommer ej gravbrev.

Gravbrev upprättas i regel ej beträffande allmängravar. De enda undantagen från denna regel, som framkommit i församlingsutredningen, är följande.

I Stockholm utfärdas gravbrev för allmängrav för urna. I Othem utfärdas gravbrev för alla mot en avgift av 10 kr. I Eslöv och Gällivare utfärdas gravbrev för allmängrav om så önskas och samma är förhållandet i Sandviken där det dock får lösas med 5 kr. Gravbrev utfärdas för alla gravar i Falkenberg och Veinge och likaså i Västra Tunhem sedan 1947. I Älvsby överväger man att utfärda gravbrev även för allmängrav. På tre orter utfärdas för allmängrav ett besked eller meddelande, nämligen i Stockholm för allmängrav för kistor (se bilaga B), i Täby besked med uppgift om gravnummer och i Östersund ett meddelande med vissa föreskrifter.

Med den strävan, som kommer till uttryck i förslaget, att upphäva den principiella skillnaden mellan egen gravplats och allmängrav, är det naturligt att i förslaget förutsatts att gravbrev skall utfärdas för alla gravar.

Praxis är mycket varierande i fråga om formerna för utfärdande och undertecknande av gravbrev. Enligt församlingsutredningen är det vanligast (48 svar) att gravbrevet undertecknas av kyrkorådets eller kyrkogårdsnämndens ordförande eller kyrkoherden (pastor) tillsammans med två ledamöter av kyrkorådet eller kyrkogårdsnämnden eller två kyrkvärdar. I 33 fall undertecknas gravbrevet av kyrkorådets eller kyrkogårdsnämndens ordförande ensam. I enstaka fall förekommer det att undertecknande sker av kyrkoherden (pastor), kyrkogårdsföreståndaren, kyrkorådets ordförande och kyrkokamreraren eller kyrkokassören, kyrkokassören ensam, direktören i kyrkogårdsnämnden (Stockholm), ordföranden i kyrkogårdsstyrelsen och kyrkogårdsdirektören (Göteborg), samfällda kyrkorådets ordförande med kontrasignation av kyrkoförvaltningschefen (Malmö), kyrkogårdsstyrelsens ordförande med kontrasignation av sekreteraren (Norrköping), två kyrkorådsledamöter eller kyrkvärdarna eller av kyrkvaktmästaren ensam. Även andra varianter förekommer.

På 5 av de i församlingsutredningen ingående orterna undertecknas gravbrevet även av nyttjanderättshavaren med förbindelse att rätta sig efter gällande bestämmelser (Norrköping, Oskarshamn, Hälsingborg, Trollhättan och Östersund). Från Malmö har uppgivits att nyttjanderättshavaren ej undertecknar gravbrevet men däremot en förbindelse att ställa sig till efterrättelse gällande bestämmelser. Från Värnamo har uttalats att sådant undertecknande ej sker men att det vore lämpligt att så skedde.

Endast på 8 orter utfärdas gravbrevet i två exemplar (Norrköping, Visby, Hälsingborg, Dalby, Frillesås, Borås, Östersund och Ström). Från en ort har dessutom uppgivits, att en kopia arkiveras och från en annan att dubblettexemplar kan utfärdas om originalet förkommit.

Exempel på gravbrev upptages som bilaga till betänkandet (bilaga B).

I förslaget har upptagits en bestämmelse att vid upplåtelse av gravrätt

innehavaren av begravningsplatsen eller den han förordnar skall utfärda gravbrev, upptagande namnet på den, till vilken upplåtelsen sker, nummer på gravplatsen eller graven, tiden för upplåtelsen och villkor därför. Såsom ett uttryck för pietet bör gravbrevet till såväl innehåll som utstyrsel ha en värdig form och det bör, där hinder ej möter, undertecknas av person som representerar myndigheten och ej endast av någon underordnad tjänsteman. Någon föreskrift om att gravbrev skall utfärdas i mer än ett exemplar torde ej böra meddelas. Skulle utfärdaren ej anse behov föreligga att för egen del behålla ett exemplar av detsamma, torde uppgifterna i gravboken vara tillräckliga för kännedom om innehållet i gravbrevet, som alltid torde utfärdas på tryckt formulär. Ej heller torde gravrättsinnehavarens underskrift böra krävas.

Gravbrevet är ett bevis för innehav av gravrätten, men det är ej bärare av rätten på ett sådant sätt att bestämmelser om dödande av gravbrev bör meddelas. Behov därav synes så mycket mindre föreligga enligt förslaget som däri föreslås väsentliga begränsningar i rätten att överlåta gravrätt.

Speciella bestämmelser om gravar. I 4 kap. i förslaget till begravningskungörelse har upptagits bestämmelser om gravar, huvudsakligen motsvarande kungörelsen nr 579/1959 (tidigare hälsovårdsstadgan).

I kungörelsen nr 579/1959 stadgas att grävd grav vari lik nedsättes (kistgrav) skall vara minst 2 m djup. Då markförhållandena föranleder det, äger dock länsstyrelsen, på framställning av den som förvaltar begravningsplatsen samt efter hörande av hälsovårdsnämnden och förste provinsialläkaren, medgiva mindre gravdjup.

I församlingsutredningen har frågats om gravdjup normalt och i olika fall samt vilket minsta gravdjup som förekommit. Frågorna har i det helt övervägande antalet fall besvarats med 2 m., men i 22 svar har det tidigare föreskrivna minimidjupet 3 alnar eller 1,80 m. uppgivits såsom undantagsvis förekommande. I enstaka fall har även 1,5, 1,6 och 1,7 m förekommit. I ett svar har sagts att mindre djup än 2 m. godtagits för att undvika sprängning. Även större minimidjup än 2 m. förekommer på enstaka orter, 2,1—3 m. Barngravar har stundom mindre djup, i ett par fall endast 1 m. I några svar har uppgivits att urngravarna har ett djup av 0,6—1 m. I uppgiften från Stockholm sägs att familjegrav kan grävas till 4,1 m. djup om nyttjanderättshavaren önskar att kista skall nedsättas ovanpå den först nedsatta. Från Åtvid betecknas det som onödigt med så stort djup som 2 m. I Trollhättan förekom för mer än 20 år sedan 1,3—1,5 m. och i Sorsele har de äldsta gravarna ett djup av 2 alnar (1,2 m.). I uppgiften från Häggdånger sägs att markförhållandena kan tvinga till något mindre djup än 2 m. Genom resol. d. 30 aug. 1957 medgavs att på kyrkogårdarna i Göteborg finge, i den mån grundförhållandena ofrånkomligen påkallade det, grävas grav med sådant djup att kista som nedsatts kunde täckas av ett jordlager, gravkullen oräknad, av minst 1 m. höjd räknat från kistans högsta punkt. Från Örebro har uttalats såsom ett önskemål att måttet för minsta gravdjup kun-

de minskas till exempelvis 1,5 m., varigenom man utan åsidosättande av sanitära krav kunde åstadkomma lägre anläggnings-, gravöppnings- och underhållskostnader. Från Trollhättan har uttalats att gravdjupet borde begränsas till 1,5 m. eller till 1 m. jord över kistans högsta punkt.

Frågan om minsta gravdjup diskuterades ingående av 1948 års hälsovårdsstadgekommitt (SOU 1953: 31 s. 191—192). Kommittén föreslog i 108 § att dispens från ett djup av 2 m. skulle kunna meddelas »då särskilda skäl äro därtill». Av motiven framgår, att man i huvudsak avsåg markförhållandena; i regel borde den ekonomiska sidan av saken ej tillmätas avgörande betydelse. I kungörelsen nr 579/1959 har dispensmöjligheten begränsats till det fall att markförhållandena föranleder därtill.

I dansk rätt synes man ej ha någon bestämmelse om minsta gravdjup. I § 19 st. 3 i 1922 års lag talas sålunda endast om att kyrkogården skall avvattnas så att kistorna, när de nedsänkes i sedvanliga gravdjup, kan stå torrt. I § 21 i kgl. anordningen 1953 sägs att i reglementet för kyrkogård skall meddelas bestämmelser om gravdjup. Norska lagen av 1897 stadgar i § 42 att hälsorådet skall bestämma gravarnas djup med godkännande av Overtilsynet; dock skall envar grav vara så anlagd, att det lik som däri nedsättes icke beröres av grundvatten och så att mellan kistans översta kant och markytan är ett avstånd av 1 m.

I förslaget har ej vidtagits annan ändring av nuvarande bestämmelser om gravdjup än att beträffande dispensmöjligheten »när markförhållandena därtill föranleda» tillagts »eller andra särskilda skäl föreligga». Med detta tillägg avses att giva uttryck åt att man ej bör tillämpa bestämmelsen, där måttet 2 m är i viss mån godtyckligt bestämt, med sådan stränghet att ej även andra vägande skäl skulle kunna i speciella fall åberopas för en mindre avvikelse.

Djupet av urngrav är ingen sanitär fråga utan en fråga om skydd för urnan och om pietet. I 1953 års danska kgl. anordning finns en bestämmelse i § 17 att över askurna skall vara minst 0,5 m jord. Någon motsvarande bestämmelse synes ej erforderlig.

Ej heller synes det påkallat att bestämma storleken av plats för grav.

I kungörelsen nr 579/1959 stadgas i 3 § 1 st., att i grav på allmän begravningsplats lik ej må ånyo nedsättas, innan så lång tid förflutit från det lik senast nedsattes där, att de mjuka delarna kan antagas ha fullständigt förmultnat och i intet fall tidigare än efter 15 år. I samma paragrafs 2 st. sägs att i grav, som blivit upplåten åt enskild med ägande- eller besittningsrätt, lik dock må nedsättas efter kortare tid med iakttagande av de försiktighetsmått som hälsovårdsnämnden må föreskriva. Grav har i dessa fall uppenbarligen betydelsen utrymme för kista och ej gravplats. I hälsovårdsstadgan talades i sammanhanget om grav å allmän gravplats, vilket i kungörelsen 579/1959 ändrades till grav på allmän begravningsplats. Med förstnämnda uttryck torde ha avsetts allmängrav. Sannolikt har med ändringen avsetts att huvudregeln är uppställd för alla gravar på allmän begravningsplats, dock med reservationen i andra stycket beträffande gravar på egen grav-

plats. Innebörden av bestämmelserna i hälsovårdsstadgan har varit omdiskuterad. Fahlbeck säger sålunda (s. 46 f) att om nyttjanderätt förverkats och ny upplåtelse sker det är tvivelaktigt huruvida hälsovårdsstadgans bestämmelse om vilotid gäller. Det uppenbara missförhållande ur pietetssynpunkt som sålunda kunde uppkomma borde undvikas genom att vederbörande förvaltningsmyndighet underlät att upplåta marken ånyo förrän vilotiden utgått. Croneborg framhåller också att stadgandet är otillfredsställande (Croneborg II s. 56 och 57) och upplyser att i Stockholm kyrkogårdsnämnden ej ansåg sig lagligen berättigad att motsätta sig en sålunda till nämndens förfogande hemfallen gravs omedelbara användande t. o. m. helt kort tid efter det densamma senast belagts; nämnden plägade dock i dylika fall söka bibringa vederbörande klarhet om det pietetslösa i ett sådant förfarande. I församlingsutredningen har kyrkogårdsnämnden emellertid uttalat, att vilotiden för familjegravar, innan de på nytt upplåtes, enligt praxis blir minst 20 år efter nyttjanderättstidens utgång. Övriga svar i församlingsutredningen ger vid handen att vilotiden i allmänhet iakttages.

På grund av förslagets konstruktion föreligger i princip ej skillnad mellan allmängrav och egen gravplats. Huvudregeln skall sålunda gälla för alla gravar. Undantag bör dock stadgas för det fall att djupgrävning skett för nedsättande av flera kistor i samma grav. Även om djupgrävning ej skett bör en reservation motsvarande 2 st. i 3 § i kungörelsen nr 579/1959 finnas för det fall att gravrättsinnehavaren så önskar och det kan ske utan olägenhet.

Djupgrävning för nedsättande av flera kistor synes förekomma i ringa utsträckning. Beträffande allmängravarna torde det strida mot rådande rättsuppfattning att djupgrävning för nedsättande av flera kistor får ske annat än i fråga om äktamakegrav. Det synes i enlighet härmed påkallat att upptaga en bestämmelse att djupgrävning av grav för nedsättande av flera kistor ej må ske i annat fall än att gravrättsinnehavaren samtycker därtill.

De senast berörda frågorna har ej tillämplighet då fråga är om urnor med avlidens aska. Nedsättande av urnor i kistgrav liksom anordnande av grav enbart för urnor medför inga sanitära problem. I den danska lagstiftningen har bestämts en fredningstid av 10 år. Någon motsvarande bestämmelse har ej upptagits i förslaget. De pietetssynpunkter som även här gör sig gällande torde få beaktas av kyrkogårdsmyndigheten och tillräcklig garanti synes föreligga genom bestämelserna om tid för upplåtelse av gravrätt. Finns inom ett område plats för flera urnor bör, när nedsättande av urnor efter hand sker, iakttagas att en tidigare nedsatt urna ej rubbas eller skadas.

I den danska kgl. anordningen 1953 sägs i § 18 beträffande urna i kistgrav att urnan skall nedsättas så att den såvitt möjligt blir orörd vid senare nedsättning av obränt lik. Det ligger i sakens natur att en sådan regel bör iakttagas, men någon bestämmelse därom har ej upptagits i förslaget.

Vidare stadgas i den danska kgl. anordningen § 19 att om ej en av vederbörande krematorium allmänt använd urna av förgängligt material användes, urnan skall godkännas av kyrkogårdsbestyrelsen. I Stockholms

kyrkogårdsnämnds gravbrev rörande upplåtelse av urngrav för 25 år finns en bestämmelse att aska som nedsättes endast får inneslutas i askbehållare (urna) av material och typ som av nämnden godkännes. Motsvarande bestämmelse finns i de gravbrev som utfärdas av kyrkogårdsstyrelsen i Norrköping. Frågan har betydelse med hänsyn till hur man skall förfara med urna efter upplåtelsetidens utgång eller då gravrätten förverkas. Upplåtaren bör då ha rätt att flytta inom området befintlig urna till större djup med iakttagande av den pietet som påkallas av förhållandenas natur. I vart fall då upplåtelse för jordande av urna sker för kortare tid, exempelvis högst 25 år, bör emellertid upplåtaren kunna föreskriva att urnan skall bestå av förgängligt material. Vid upplåtelse för 50 år eller för alltid, vare sig urnan skall jordas eller uppställas i kolumbarium eller liknande, är frågan mera tveksam. En bestämmelse torde emellertid böra upptagas att urna för förvaring av aska efter avliden skall vara av material och typ som av upplåtaren godkännes. Den klagorätt som föreligger får utgöra en garanti för att den enskildes anspråk på frihet i förevarande hänseende ej trädes för nära.

Flyttning av gravsatt lik och aska efter avliden. Enligt kung. d. 26 nov. 1943 åligger det länsstyrelse att efter gjorda ansökningar pröva och avgöra frågor om upptagande av gravsatt lik för förflyttning till annan grav eller undergående av eldbegängelse. Innan dylikt ärende avgöres, skall länsstyrelsen höra vederbörande kyrkliga myndighet och hälsovårdsmyndigheter. Medicinalstyrelsen har utfärdat cirkulär den 6 dec. 1948 angående flyttning av gravsatt lik. (Se härom i kap. 1).

För flyttning av aska gäller särskilda bestämmelser enligt kung. d. 8 dec. 1933 angående eldbegängelse. Flyttning må ske endast efter medgivande, såvitt avser flyttning inom viss församling, av kyrkorådet samt eljest av länsstyrelsen efter kyrkorådets hörande.

I församlingsutredningen har från 74 orter uppgivits, att flyttning av lik förekommit under de senaste 10 åren, medan inom övriga 67 orter sådan flyttning under samma tid ej ägt rum. Antalet är mycket varierande, från 1 till 1 909 (Stockholm). I 13 uppgifter har uppdelning skett på kistor och urnor, medan i övriga fall en klumpsumma angivits. Enligt uppgifterna har flyttning skett i sammanlagt 3 452 fall. Man vet att av dessa 1 440 avser kistor och 799 urnor. Huruvida urnor ingår i återstående 1 213 är ovisst.

De flesta flyttningarna av kistor i Stockholm har föranletts av önskan om eldbegängelse. I många fall har flyttning skett för att sammanföra stoft efter makar som jordats på olika håll eller för att göra gravplats lättare tillgänglig för efterlevande. Stundom har omdisponering av en begravningsplats föranlett flyttning av kistor från vissa gravar.

I förevarande hänseenden har i församlingsutredningen i övrigt endast framkommit det önskemålet — från kyrkorådet i Västerås med instämmande av domkapitlet i Västerås — att, då upptagande av urna är en betydligt enklare procedur än upptagande av lik, beslut därom borde kunna meddelas av domkapitlet efter hörande av vederbörande kyrkoråd. Mot vad sålun-

da anförts är väl ej annat att invända än att den föreslagna ändringen knappast innebär någon förenkling. Den större enhetlighet i dessa ärendens behandling som nuvarande ordning innebär torde man därför knappast ha anledning att frångå.

Kap. 8. Specialmotiveringar

Begravningslagen.[1] Vid överförande av jordfästningslagens bestämmelser till begravningslagen har gjorts viss ändring av formuleringen i 11 § jordfästningslagen. Där stadgas, att klockringning vid jordfästning eller gravsättning skall, då det begäres av den som ombesörjer begravningen, äga rum på vanligt sätt, även om jordfästning icke förrättas i svenska kyrkans ordning. I 13 § begravningslagen har beträffande klockringning vid gravsättning upptagits, att sådan kan i motsvarande situation förekomma, även om jordfästning icke ägt rum. Det är måhända ovisst huruvida man vid avfattandet av jordfästningslagen verkligen avsett att utesluta detta fall.

Stadgandet i 1 § jordfästningslagen, att den avlidnes önskan rörande jordfästning och gravsättning »såvitt möjligt» skall iakttagas, har bibehållits. Det bör dock måhända påpekas, att stadgandet ej bör tolkas helt efter bokstaven. Stadgandet bör förstås så, att den avlidnes önskan ej kan iakttagas, om den strider mot förrättningens helgd och allvarliga innebörd; jämför 9 och 10 §§ i förslaget. Tillsynen i detta hänsende torde i fråga om gravsättningen tillkomma det kyrkogårdsförvaltande organet.[2]

Bestämmelser i de hänseenden som avses i 11 § 2 st. begravningslagen finns i 38 § begravningskungörelsen.

Stadganden motsvarande 3 § och 5 § 2 st. jordfästningslagen återfinnes i 15 § 2 mom. och 17 § begravningslagen.

Besvärsmyndigheter i administrativa frågor rörande begravningsplats är länsstyrelse (68—71 §§ församlingsstyrelselagen) och regeringsrätten. Såsom av den föregående redogörelsen framgår föreslås nu att åtskilliga frågor, som på grund av sin natur för närvarande går till de allmänna domstolarna, framdeles skall behandlas i administrativ ordning. I anslutning härtill föreslås en bestämmelse i begravningslagen att i beslut av innehavare av begravningsplats må den som beslutet rör genom besvär söka ändring hos länsstyrelsen.[3] Härmed avses förvaltningsbesvär. Enligt lag d. 4 juni 1954 skall besvär över förvaltande myndighets beslut ha inkommit till vederbörande myndighet inom tre veckor från det klaganden fick del av beslutet. Då innehavare av begravningsplats undantagsvis ej är kommunal myndighet, torde besvärstiden analogivis få bestämmas på samma sätt. Vissa frågor skall behandlas som kommunalbesvär; se härom kommunallagen d. 18 dec. 1953 76 och 77 §§. Jämför även Olsson och Kaijser, Kommunallagarna

[1] Angående frågan om lagstiftningens karaktär av delvis kyrkolag jfr Malmgren, Sveriges grundlagar, 5 uppl. s. 91 f, Malmgren, Sveriges författning II s. 49 f, Sundberg, Kyrkorätt s. 67 f, 120 f och Fahlbeck s. 18—19. — [2] Jfr Sundberg, Kyrkorätt s. 245. — [3] Jfr barnavårdskommitténs betänkande (SOU 1956: 61) s. 51 och 696.

(1954) s. 233 f samt Sundberg, Kommunalrätt s. 304 f. Allmänna grunder för uttagande av avgifter för upplåtelse av gravplats eller för åtagande av vård och underhåll av gravplats fastställes av församlings (kommuns) beslutande organ, medan avgiftsbeslut i individuella fall ankommer på det organ, som förvaltar begravningsplatsen. Detta har jämväl i övrigt att företräda begravningsplatsens innehavare i mellanhavanden mellan denne och gravrättsinnehavaren. Kommunalbesvär kan endast anföras av församlingsmedlem och gravrättsinnehavare är icke i denna egenskap att anse som församlingsmedlem (se RegÅ 1946 E 104). Förvaltningsbesvär är däremot ej beroende av att klaganden är församlingsmedlem.

Vissa hithörande frågor kommer alltjämt att kunna prövas av domstol, såsom avtal om gravunderhåll samt frågor om lagligheten av vitesbeslut och om handräckning.

Begravningskungörelsen. I kap. 1 har anmärkts, att under slutskedet av utredningen inom inrikesdepartementet utarbetats ett förslag till kungörelse om begravningsplatser samt gravsättning och eldbegängelse m. m. upptagande

1) ur 1920 års kungörelse utbrutna bestämmelser om anläggande av begravningsplats m. m.;

2) bestämmelser motsvarande kung. nr 579/1959 med vissa bestämmelser om begravningsplats;

3) bestämmelser motsvarande de i eldbegängelsekungörelsen upptagna om uppförande och inrättande av krematorium samt om underhåll och skötsel av sådant;

4) bestämmelser i anslutning till folkbokföringsförordningen och med motsvarigheter i eldbegängelsekungörelsen angående dödsbevis, om gravsättning och eldbegängelse av stoftet efter avliden samt om förfarandet med aska efter eldbegängelse ävensom om flyttning av gravsatt stoft eller aska.

Denna kungörelse, som utarbetats efter visst samråd med utredningsmannen, har antagits av Kungl. Maj:t d. 11 nov. 1960 och i SFS fått nr 640. Kungörelsen träder i kraft d. 1 jan. 1961. Texten i begravningskungörelsen har kunnat utarbetas i anslutning till texten i den nya kungörelsen, men motivtexten anknyter till hittills gällande bestämmelser. Någon olägenhet härav torde knappast uppkomma, eftersom de av utredningsmannen bearbetade bestämmelserna huvudsakligen ligger vid sidan av den nya kungörelsen och dennas text i allt väsentligt endast påverkas av det redaktionella sammanförandet av bestämmelserna om begravningsplatser m. m. till en gemensam kungörelse, begravningskungörelsen.

Ett par smärre ändringar har upptagits i den nya kungörelsens text. Sålunda föreslås i 2 § att i ansökningshandlingarna rörande begravningsplats skall intagas bevis om att området ej besväras av inteckningar eller andra rättigheter (jämför vad härom anföres i kap. 6 under rubriken Området för begravningsplats, dess avskiljande och rättsliga natur). I 9 § upptages att, då fråga är om krematorium, länsstyrelsen skall höra icke endast hälsovårds-

nämnden och länsarkitekten utan även, i enlighet med vad som gäller beträffande begravningsplats, förste provinsialläkaren eller med honom likställd stadsläkare. I 31 § föreslås beträffande bestämmelserna om flyttning av gravsatt stoft återinförande av den hittills i sammanhanget upptagna bestämmelsen att det ankommer på medicinalstyrelsen att meddela särskilda föreskrifter om vad som skall iakttagas vid flyttning av stoft. Medicinalstyrelsens föreskrifter har den centrala betydelse för dessa ärenden att bestämmelsen torde böra finnas i kungörelsen.

Tidigare har i hälsovårdslagstiftningen funnits regler om vad som ur sanitär synpunkt bör iakttagas vid anläggande av begravningsplats (jämför 1919 års hälsovårdsstadga, återgiven i kap. 1). Även i dansk och norsk rätt finns bestämmelser av sådant slag. Det kunde måhända varit motiverat att upptaga sådana bestämmelser i begravningskungörelsen, men det får förutsättas att de granskande myndigheterna likväl iakttar de synpunkter som kommit till uttryck i den äldre lagstiftningen.

Sammanfattning

Den nu ganska splittrade lagstiftningen rörande begravningsplatser och gravar föreslås bli sammanförd med lagstiftningen om jordfästning, gravsättning, eldbegängelse och krematorium till en lag och en kungörelse, benämnda begravningslagen och begravningskungörelsen. I stora delar innebär de föreslagna författningarna endast ett överflyttande av redan gällande bestämmelser.

Bestämmelserna om begravningsplats inledes med definitioner på allmän begravningsplats och enskild begravningsplats. Med allmän begravningsplats förstås av församling eller, efter Konungens förordnande, av kommun eller eljest av det allmänna anordnad, behörigen invigd kyrkogård eller annan begravningsplats, urngård, urnlund, urnmur, kolumbarium eller minneslund. Med enskild begravningsplats förstås annat trossamfund än svenska kyrkan eller ock annan enskild tillhörig plats, som enligt Konungens förordnande behörigen anordnats för förvaring av avlidnas stoft eller för förvaring eller utströende av avlidnas aska.

Det fastslås i lagen att det åligger territoriell församling att, där ej annat är för visst fall föreskrivet, hålla allmän begravningsplats med erforderligt antal gravplatser av vedertagen typ.

Begravningsplatsernas offentligrättsliga natur kommer till uttryck genom bestämmelser om Konungens tillstånd för anläggande av enskild begravningsplats samt för överlåtelse eller nedläggande av begravningsplats eller användande av sådan för annat än begravningsändamål samt genom bestämmelse om förbud mot inteckning eller utmätning av begravningsplats.

Även regleringen av rätten till gravplats eller grav får en mera offentligrättslig karaktär än den nuvarande lagstiftningen därom har. Bestämmelserna i 1916 års lag om nyttjanderätt till gravplats har inarbetats som ett

särskilt kapitel i begravningslagen och har samtidigt givits en sålunda ändrad karaktär. Rätten till gravplats kallas ej längre nyttjanderätt utan gravrätt, och anknytningen till nyttjanderättslagen har borttagits. Medan nyttjanderätt enligt 1916 års lag kan förvärvas endast till s. k. egna gravplatser, avser bestämmelserna om gravrätt alla gravar och sålunda även de s. k. allmängravarna. Upplåtelse av gravrätt, som alltid skall ske i form av gravbrev, må avse viss tid, minst femton och högst femtio år, eller all framtid, varmed förstås så länge gravplatsen utgör del av begravningsplats. Har upplåtelsetid ej bestämts, skall upplåtelsen anses ha skett för tjugufem år. Rätt till förlängning av upplåtelsetiden bibehålles; däremot har det ej ansetts möjligt att i författning införa en i och för sig önskvärd regel att vårdad grav ej får tagas i anspråk ånyo.

Rätten att upplåta gravplats för alltid har sålunda bibehållits, men det konstateras att man ute i församlingarna rätt allmänt håller på att övergå till tidsbegränsade upplåtelser. Samma tendens i utvecklingen gör sig gällande beträffande församlingarnas åtaganden av vård av gravplatser. Utvecklingen anses lämplig men återspeglas ej i lagstiftningen. Den särskilda bestämmelsen i 7 § 1916 års lag om fonder för vård för all framtid har dock ej fått någon motsvarighet i förslaget; bestämmelsen har upptagits bland övergångsstadgandena.

Relativt utförliga regler föreslås om överlåtelse av gravrätt, om övergång av sådan rätt vid rättsinnehavarens död och om rätten att bli jordad inom viss gravplats. Angående innehållet i dessa bestämmelser hänvisas till 21 och 22 §§ begravningslagen.

Förverkandereglerna bibehålles men förenklas något.

Gravrätten medför enligt förslaget rätt att förse grav med gravvård, där det ej strider mot ordnandet av den del av begravningsplatsen, där graven är belägen. Beträffande gravvårds utseende och beskaffenhet samt övriga anordningar på gravplatsen skall iakttagas vad upplåtaren därom föreskriver. Dylika föreskrifter får dock ej på ett otillbörligt sätt inkräkta på den enskildes berättigade önskemål. Sedan gravvård blivit uppsatt, får den ej utan medgivande av upplåtaren av gravrätten bortföras. Sådant medgivande får ej lämnas med mindre säkerhet vunnits för att gravvården ej pietetslöst kommer på avvägar.

I begravningskungörelsen har upptagits bestämmelser om förhandsgranskning av gravvårdar och annan anordning på grav. Länsstyrelsen får rätt att ingripa med vitesföreläggande, och handräckning för borttagande kan meddelas.

Gravrätt eller rätt till gravvård eller annan gravöverbyggnad får ej pantsättas eller utmätas för gäld.

Frågor om gravrätt skall i allmänhet behandlas i administrativ ordning. Klagan över beslut av innehavare av begravningsplats skall sålunda föras hos länsstyrelsen och i sista hand hos regeringsrätten.

Länsstyrelsen har vidare att, om innehavare av begravningsplats ej full-

gör sina skyldigheter beträffande begravningsplatsen, vid vite ålägga denne att vidtaga erforderlig rättelse.

I begravningskungörelsen föreslås bestämmelser om gravkarta och gravbok. Avsikten med dessa bestämmeser är att man inom alla församlingar skall ha en registrering som möjliggör identifiering av varje grav och som lämnar tillförlitliga uppgifter om gravrätten och dess lokalisering. Vidare bör kyrkogårdsreglemente upprättas, men föreskrifterna därom har ej gjorts obligatoriska.

Förslaget upptar även en del nya eller jämkade detaljbestämmelser beträffande gravar.

Frågan om förbättrad kyrkogårdskultur beröres i olika sammanhang som ett ledmotiv för en ny lagstiftning, men frågan om begravningsplatsernas och gravarnas gestaltning ur estetiska och liknande synpunkter har legat vid sidan av utredningsuppdraget.

Bilaga A.

Normalstadga 1946 för kyrkogårdarnas vård och förvaltning till tjänst för kyrkoråden i Växjö stift med exempel på ordningsstadga och ordningsregler.

1. *Vägledande synpunkter.*

Församlingens kyrkogård är anförtrodd åt församlingens gemensamma vård, evad den av ålder är belägen kring själva kyrkan eller av praktiska skäl förlagts till annan plats.

Kyrkogården med eller utan särskilt gravkapell är med Guds ord och bönen invigd för sitt särskilda och heliga ändamål att bereda vilorum för de hädankallades stoft. Därför skall stillhet och helgd städse prägla kyrkogården och allt vad där förehaves. Där förnimmes såsom ingenstädes annars sambandet med det förgångna i en församlings liv. När det gäller kyrkogårdens vård och prydnad, måste därför den enskildes intressen och önskemål underordnas den större gemenskapens krav. Kyrkogården utgör icke endast ett antal till enskilda upplåtna gravar, den är och måste betraktas såsom en helhet. För att denna känsla av samhörighet också skall få prägla kyrkogårdens gestaltning i stort, är det nödvändigt, att dess område planlägges efter bestämda ledande synpunkter, som den enskilde har att underordna sig.

Det må vara kyrkoråd och kyrkogårdsförvaltningar angeläget eftersträva, att kyrkogårdarna medelst grönska och blommor erhålla ett levande utseende, så att den påtagliga tendensen att förvandla kyrkogårdarna till sterila grus- eller sandplaner effektivt stävjas. Det ligger makt uppå, att ökad förståelse kan vinnas i församlingarna för en äldre tids ofta mer utpräglade kyrkogårdskultur såsom en väsentlig del av positivt syftande hembygdsvård (jfr härtill H. Wadsjö: Gravkonst, som kan rekvireras hos Gleerupska Universitetsbokhandeln, Lund).

2. *Allmänna bestämmelser.*

A. *Om kyrkogårds skydd och omvårdnad.*

Kyrkogårdens förvaltning tillkommer kyrkorådet i dess helhet, som dock för denna uppgift kan utse en särskild delegation, i regel kallad kyrkogårdsnämnd. Under kyrkorådets målsmanskap står den för kyrkogårdens dagliga tillsyn och skötsel anställda personalen. Där särskild kyrkogårdsföreståndare eller kyrkogårdsmästare finnes anställd, skall han inför kyrkorådet eller dess kyrkogårdsnämnd bära det närmaste ansvaret för kyrkogårdens vård. I alla ärenden som gälla kyrkogårdsförvaltningen bör hänvändelse ske till kyrkorådets eller kyrkogårdsnämndens ordförande eller, därest särskild kyrkogårdsföreståndare finnes anställd, till denne.

I de fall, då kyrkogårdens grindar viss tid av dygnet hållas låsta, bör genom tydligt anslag tillkännagivas, under vilka tider kyrkogården hålles öppen. Det synes angeläget, att där så ske kan, låta den på lördagens afton under den ljusare årstiden ofta förekommande gravsmyckningen förbindas med helgmålsringning och helgmålsbön i kyrkan, som under alla omständigheter då bör hållas öppen.

På kyrkogård få endast i undantagsfall eller för arbetens utförande framföras fordon, och skall för sådant fall kyrkogårdspersonalens medgivande inhämtas

och dess anvisningar följas. I mån av behov böra parkeringsplatser anordnas i närheten av kyrkogården.

Allt arbete å kyrkogården bör om möjligt vara avslutat i god tid på lördag middag. Uppsättning av gravvård må icke ske på dag före sön- eller helgdag och skall föranmälas till kyrkogårdsföreståndare eller dennes ställföreträdare.

Det ligger i allmänt intresse, att planteringar, blomstersmyckningar och överhuvud allt, som tillhör kyrkogårdsanläggningen, skyddas för varje form av åverkan. Upptäckes sådan, bör den omedelbart anmälas till kyrkogårdsförvaltningen för beivrande. I avsikt att främja kyrkogårdskulturen bör församlingen åtaga sig vården av häckar eller andra planteringar, vilka ingå i en för kyrkogården fastställd plan. Vissnade blommor och övrigt avfall skola i tid bortföras och läggas i härför avsedda korgar eller lådor, som böra uppsättas på lämpliga platser på eller invid kyrkogården.

B. Om upplåtelse av gravplats.

Kyrkogårdsförvaltningen tillhandahåller gravplats kostnadsfritt å allmän linje (allmängrav). Framställes vid sådan upplåtelse önskan om, att angränsande gravrum skall reserveras för efterlevande make(maka), må så kunna ske för en tid av högst 15 år och under förpliktelse, att hela det sålunda upplåtna området under tiden väl vårdas. Av praktiska skäl torde vissa kvarter böra ifrågakomma för sådana allmängravar.

Vid planering av kyrkogårdsområde bör, såvitt ske kan, hänsyn tagas till den ännu förekommande äldre sedvänjan att gårdar eller byar ha sina gravplatser samlade inom visst kvarter.

Gravplats upplåtes enligt lag allenast med nyttjanderätt. Till grund för upplåtelse skall finnas en noggrant uppgjord plan över kyrkogården, å vilken samtliga gravplatser äro utmärkta och numrerade. Vid upplåtelsen skall utfärdas gravbrev, ställt på den eller de personer, för vilka upplåtelsen sker, och innehållande uppgifter om gravplatsens storlek, nyttjandetidens längd samt de övriga vilkor, som kunna gälla för gravplatsens utsmyckning eller tillsyn. Varje upplåtelse skall vidare införas i en gravbok, i vilken noggranna anteckningar skola ske såväl om ovan angivna förhållanden som om företagna gravsättningar.

Upplåtelse bör av praktiska skäl begränsas till viss tid, i regel 50 år. Det är dock enligt lag nyttjanderättshavare förbehållet att efter denna tidsfrist på villkor, som av kyrkogårdsförvaltningen må bliva fastställda, förlänga tiden för upplåtelsen, om gravplatsen är väl vårdad, anmälan om förlängning av nyttjandetiden ingått i behörig tid och den förnyade upplåtelsen icke medför synnerligt men för kyrkogårdens ändamålsenliga ordnande.

Nyttjanderätten behålles endast så länge gravplatsen av innehavaren eller på hans bekostnad av kyrkogårdsförvaltningen hålles i ordnat och värdigt skick. Minst en gång årligen håller kyrkorådet (kyrkogårdsnämnden) en allmän gravsyn, efter vilken påtalade försummelser skola av nyttjanderättshavare vara avhjälpta inom viss, av kyrkorådet meddelad tid, vid risk att eljest förfares så, som enligt lag vid grov vanvård är stadgat. Avhjälpes sådan icke inom ett år efter det föreläggande härom delgivits nyttjanderättshavaren, vare nyttjanderätten förverkad. Är nyttjanderättshavaren ej känd eller vet man ej, var han finnes skall föreläggandet införas tre gånger såväl i allmänna tidningarna som i tidning inom orten; och varde tiden för den föreskrivna påföljdens inträdande räknad från det sista kungörandet. Nyttjanderätt till sådan gravplats återgår till kyrkorådet. Med å sådan gravplats uppförd gravvård eller annan överbyggnad förfares enligt lag. Är den av konstnärligt eller historiskt värde eller eljest av beskaffenhet att böra för fram-

tiden bibehållas, skall den åter uppsättas inom kyrkogården å lämplig, därtill avsedd plats.

I vissa fall bör församlingen inträda som vårdare av gravplats, därest det kan sägas ligga i det allmännas intresse att gravplatsen i fråga för all framtid bibehålles och vårdas. Så synes med nödig begränsning böra ske i fråga om personer, som spelat en betydande roll för en sockens eller bygds andliga utveckling eller materiella förkovran.

Gravrättshavaren må mot stadgad avgift för en tid av ett år i sänder eller mot likaledes stadgad engångsavgift för viss längre tid, dock högst 50 år, kunna överlåta vård och skötsel av gravplats till kyrkogårdsförvaltningen. Sådana gravplatser skola under den tid, kyrkogårdsförvaltningen svarar för deras skötsel, på särskilt sätt utmärkas; gravrättshavaren äge dock icke rätt att medelst inhuggning å gravvårdens framsida ange detta förhållande. Det åligger kyrkorådet (kyrkogårdsnämnden) att minst en gång årligen hålla särskild syn på dessa gravar och bestämma det underhåll, som kan vara av nöden. Endast i fråga om gravar, för vilka engångsavgift inbetalats, skall kostnaden av underhållet bestridas av de så inbetalta medlen intill det belopp, som kan anses svara mot annuiteten å ifrågavarande summa.

Det tillkommer kyrkorådet bestämma, att gravplats på grund av dess belägenhet eller med hänsyn till kvarterets enhetliga utformning endast upplåtes på villkor, att kyrkogårdsförvaltningen för viss tid erhåller befogenhet att mot stadgad avgift övertaga vård och underhåll av densamma.

Ingen äge rätt att yrkesmässigt åtaga sig vård av enskilda gravplatser, om han ej därtill erhållit kyrkorådets bemyndigande. Den som vid vård av gravplatser uppenbarligen åsidosätter härom gällande föreskrifter eller eljest vägrar att ställa sig kyrkogårdsförvaltningens anvisningar till efterrättelse må av kyrkorådet kunna avstängas från vidare befattning med gravskötsel å kyrkogården.

C. Om gravplatsens anordning och utsmyckning.

Gravvård eller annan form av gravöverbyggnad må icke utan kyrkorådets (kyrkogårdsnämndens) givna tillstånd uppsättas. Kyrkorådet äger jämväl att godkänna gravplatsens hägnad och planering.

Vid planering av kyrkogård eller del därav (kvarter) bör särskild uppmärksamhet ägnas åt bestämmelser för gravvårdarnas storlek och utförande inom området, så att såväl enhetligheten som behovet av viss växling tillgodoses. Det åligger gravrättshavaren att innan gravgård beställes hos kyrkogårdsförvaltningen efterhöra de särskilda detaljbestämmelser, som för den åt honom upplåtna gravplatsen kunna vara träffade, och det åligger kyrkogårdsförvaltningen att vid överlämnande av gravbrev giva nödiga upplysningar härom. Såväl hällar som stående vårdar böra förekomma men efter i förväg fastställd plan. Storleken må växla med hänsyn till såväl gravplatsens yta som vårdens bakgrund (häck). Olika material bör komma till användning; det är sålunda önskvärt, att kalksten oftare förekommer ävensom att den svarta graniten icke får dominera hela kvarter. Likaledes är det önskvärt, att äldre typer av vårdar, även utförda i trä eller järn, bibehållas eller återupplivas. Minnesvården i form av ett kors bör icke få utträngas av stenblocket eller bautastenen. Kyrkorådet bör vaka över att vårdarna icke komma att sakna den personliga prägel, som fullständigt utsättande av namn och huvuddata, gårdsnamn eller födelse- och dödsort förlänar minnesgärden. Enkla men värdiga symboler böra icke saknas å ett gravkvarters vårdar, och den fäderneärvda seden att å vården rista minnesord ur Bibel eller Psalmbok eller hänvisa därtill icke övergivas. Gravvårdsfirma skall ombesörja, att ritning av önskad gravvård eller övrig gravöverbyggnad i två exemplar inlämnas för granskning och godkännande till kyrkogårdsnämnden (kyrkorådets ordförande), innan vidare åtgärder för beställningens

utförande vidtagas. Å ritningen skall genom utförd teckning angivas, vilken text som avses och vilken stilsort som skall användas. Ävenså skola mått och material samt detsammas behandling vara noggrant angivna. Härvidlag gäller, att blankpolerade ytor icke böra godkännas. Av praktiska skäl äro upphöjda, mattslipade inskriptioner att föredraga. Användas nedsänkta bokstäver, bör med hänsyn till varaktigheten förgyllning i regel undvikas. Innan gravvård uppsättes, varom kyrkogårdspersonalen alltid i god tid skall underrättas, skall kyrkorådets godkännande av vården på begäran kunna företes.

Stenkanter kring gravplats böra undvikas och få icke förekomma å nyanlagda eller nyupptagna kvarter. Å kvarter, där stenkanter redan finnas, böra sådana göras låga och smala. Stenplattor böra endast sparsamt förekomma å gravplaner, och må allenast natursten komma till användning. Staket av trä eller järn må endast i undantagsfall tillåtas; i regel anbefalles till hägnad häck, som i fråga om material och utförande skall godkännas av kyrkogårdsförvaltningen. Har inom visst kvarter en allmän planering med häckar företagits, är nyttjanderättshavare skyldig att foga sig efter sådan plan. Motsvarande gäller i de fall, då gravplats ingår i kvarter, som efter fastställd plan för området skall vara gräsbevuxet. Det är att anbefalla, att gravyta mellan stenkanter besås med gräs. Beläggning med singel eller grus i skarpa färger vare förbjuden. Pärlkransar och annan ovärdig gravprydnad må ej förekomma. — — — — —

Ordningsstadga för ..... kyrkogård.

(Att överlämnas till gravrättshavare vid upplåtelse av gravplats.)

1. Vård och tillsyn av kyrkogården tillkommer kyrkorådet, som dock må utse minst två personer att jämte kyrkorådets ordförande såsom kyrkogårdsnämnd utöva sagda befogenheter. Kyrkogårdsnämnd utses för den tid, för vilken ledamöterna i kyrkorådet äro valda. För ledamöterna i kyrkogårdsnämnden må ersättare kunna utses.

2. Det åligger kyrkorådet (kyrkogårdsnämnden) att hava noggrann uppsikt över alla arbeten på kyrkogården,

att utfärda föreskrifter och ordningsregler angående kyrkogårdens skötsel och

att vaka över efterlevnaden av desamma.

3. Kyrkorådet är förman för kyrkogårdsföreståndaren (kyrkogårdsmästaren) samt övrig av församlingen för kyrkogårdens skötsel anställd personal. För kyrkogårdsföreståndaren (kyrkogårdsmästaren) skall kyrkorådet fastställa särskild instruktion.

4. Gravplatser upplåtas enligt lag på de närmare villkor som av vederbörande myndighet beslutas.

För nyttjanderätt till enskild gravplats upprättas skriftlig handling, s. k. gravbrev. Avgift för nyttjanderätt till sådan gravplats utgår enligt taxa, som fastställes av kyrkostämman (kyrkofullmäktige).

5. Gravplatsens utformning och dess prydande med gravvård eller annan överbyggnad skall godkännas av kyrkorådet (kyrkogårdsnämnden), innan arbetet påbörjas. Gravvård får inforslas och uppsättas, gravplats iordningställas och häckar planteras allenast under kyrkogårdsföreståndarens (kyrkogårdsmästarens) tillsyn.

6. För ordnande av gravplats gälla följande föreskrifter:

att kanter av sten eller cement kring gravplats endast undantagsvis få förekomma och ej å nyupptagna kvarter,

att gravvård så utformas, att dess värde framstår i dess harmoni med omgivningen, dess konstnärliga gestaltning samt den personliga prägel, som inskriptionen bör giva,

att gravvård i storlek och formgivning ej på ett störande sätt bör avvika från de övriga i samma kvarter,

att inskriptionen bör ingå som ett led i vårdens dekorativa utformning samt vara väl fördelad, varvid hänsyn även skall tagas till vad som kan förutses komma att framdeles inhuggas (inskription av enbart namn och familjegrav kan ej godtagas utan bör densamma angiva för- och tillnamn, födelse- och dödsdata, ev. födelseort och gårdsnamn samt helst ett ord ur Bibel eller psalmbok eller hänvisning därtill),

att polerade ytor å gravvårdar icke få förekomma,

att gravplats icke får beläggas med singel utan bör så anordnas, att den ger intryck av grönska och liv, samt

att träd eller buskar ej utan kyrkorådets (kyrkogårdsnämndens) medgivande få planteras å gravplats.

7. Alla gravplatser skola väl vårdas. Vissnade blommor och övrigt avfall skola omedelbart bortföras och läggas på för ändamålet anvisade platser. Vanprydande föremål, såsom pärlkransar, söndriga och smaklösa vaser, flaskor, burkar eller blomkrukor förbjudas.

Vård av gravplats kan mot avgift enligt taxa, som fastställes av kyrkorådet, uppdragas åt kyrkogårdsförvaltningen. Avgiften erlägges till kyrkorådet (kyrkogårdsnämnden) årligen, såvida icke en av kyrkorådet bestämd engångssumma inbetalats för vård under viss tid, högst 50 år.

8. Årligen före den 15 maj skall gravplats av nyttjanderättshavaren sättas i sådant skick, att den kan godkännas av kyrkorådet (kyrkogårdsnämnden), samt därefter väl underhållas till lövfällningen. Efter ovan angivna datum skall kyrkorådet (kyrkogårdsnämnden) hålla allmän gravsyn, efter vilken påtalade försummelser skola av nyttjanderättshavaren inom föreskriven tid vara avhjälpta.

9. Vanvårdas gravplats, blir nyttjanderätten enligt lag förverkad, därest gravplatsen ej inom förelagd tid iordningställes.

10. Nyttjanderättshavare är skyldig att följa de anvisningar, som genom fastställda ordningsregler eller eljest lämnas av kyrkorådet (kyrkogårdsnämnden).

Förslag till ordningsregler

(att anslås å kyrkogård)

1. Denna kyrkogård är betrodd i församlingens vård. Helgd må hägna de dödas vilorum.
2. Kyrkogårdens träd och planteringar äro genom lag skyddade mot all åverkan. Gångstigar få ej upptagas å kyrkogårdens gräsplaner.
3. Arbete å kyrkogården skall å dag före sön- och helgdag vara avslutat före helgsmål. Uppsättning av gravvård skall i förväg anmälas till kyrkogårdsföreståndaren och får ej ske å dag före sön- och helgdag.
4. Arbetsfordon må å kyrkogården framföras endast efter tillstånd av kyrkogårdsföreståndaren. Cykelåkning inom kyrkogårdens område är förbjuden.
5. Tobaksrökning å kyrkogården är icke tillåten.
6. Gravplats skall väl vårdas, hållas fri från ogräs och får icke beläggas med singel eller grus i skarp färg. Häckar skola hållas i gott stånd och klippas.
7. Gravsmyckning må icke ske under tid, då gudstjänst pågår.
8. Avfall och vissnade blommor bortföras i tid och läggas å anvisade platser.
9. Vanprydande föremål å gravplats, såsom pärlkransar, blecklådor och trasiga blomglas, äger kyrkogårdspersonal borttaga.
10. Bestämmelser om förvärvande av gravplats ävensom närmare föreskrifter för dess planering och prydnad finnas intagna i församlingens kyrkogårdsstadga, vilken erhålles å pastorsexpeditionen.

Växjö domkapitel den 25 maj 1946

På domkapitlets vägnar

Yngve Brilioth

E. Hård af Segerstad.

Ur *normalstadgan för kyrkovaktare (kyrkovaktmästare)* må här endast återgivas följande.

Kyrkovaktare åligger

— —

att, där särskild dödgrävare ej finnes, vid påfordran verkställa gravöppning — — — klädsel av grav och igenfyllning av densamma mot ersättning enligt fastställd taxa;

— —

att, där ej särskild kyrkogårdsvaktmästare är anställd, hålla kyrkogården — — — i väl vårdat skick, att efter lövfällning hopsamla och bortföra löv och ris, att väl vårda och klippa alla häckar på kyrkogården, vilka icke tillhöra enskilda gravägare — — — att, om så erfordras, med korta mellantider varje sommar avslå gräset på kyrkogården, att vaka över att ordning och snygghet iakttagas av dem som vistas på kyrkogården för gravars skötsel eller i övrigt, och att den stillhet iakttages, som platsens helgd bjuder. — — —

I övrigt gälle för kyrkovaktare i tillämpliga delar vad kyrkolagen föreskriver beträffande klockare.

Exempel på gravbrev

Bilaga B

Stockholms stads kyrkogårdsnämnd.

sid. 1

1) Gravbrev

Nr

Stockholms stads kyrkogårdsnämnd
upplåter härmed till

_____

på den tid, till vilken inbetalning enligt i detta gravbrev införd anteckning berättigar, nyttjanderätten till en å Stockholms stads norra begravningsplats (Norra kyrkogården) i kvarteret nr _____ belägen, å gravkartan med nr _____ betecknad grav, _____ m lång och _____ m bred, upptagande i areal _____ kvm.

Gravvård eller annan överbyggnad må ej anbringas med mindre kyrkogårdsnämnden därtill lämnat sitt tillstånd.

Nyttjanderättshavaren är skyldig att väl vårda denna grav liksom även att iakttaga för densammas anordnande gällande särskilda föreskrifter samt i övrigt ställa sig till efterrättelse de bestämmelser, som äro eller kunna varda meddelade i avseende å sådan grav.

Stockholm den _____

På kyrkogårdsnämndens vägnar:

_____

_____

sid. 2.

Utdrag ur »Bestämmelser angående Stockholms stads begravningsplatser»:

Familjegrav. — — —

Om innehavare av nyttjanderätt till grav icke vill behålla graven, skall han först hembjuda graven till kyrkogårdsnämnden, som äger inlösa densamma. Begagnar sig nämnden av sin lösningsrätt, fastställes lösesumman av nämnden med ledning av det pris, som graven enligt gällande taxa vid ny upplåtelse betingar, och med hänsyn tagen till den tidpunkt, vid vilken nämnden anser graven ånyo kunna användas. — — —

Utdrag ur »Lag om nyttjanderätt till gravplats»: — — — § 4. Gravplats skall av nyttjanderättshavaren hållas i ordnat och värdigt skick. Råder å gravplats grov vanvård och avhjälpes den ej inom ett år efter det upplåtaren förelagt nyttjanderättshavaren att sätta kravplatsen i stånd, vare nyttjanderätten förverkad.

— — — —

Nyttjanderätten till denna grav, som den _____ emot _____ kr upplåtits för ____ år under nr _____ har enligt då gällande taxa och stadsfullmäktiges beslut den 6 dec. 1915 emot ytterligare erlagda _____ kr förvärvats för alltid.

Stockholm den _____

_____ Kassakontrollant

_____ Kassör

sid. 4.

I graven nr _____ gravsatta den _____

_____

_____

Utrymme för ——— kistor å 0,7 m höjd.
Djup
2,0 m
2,7 »
Djup
3,4 m
4,1 »
4,8 »

sid. 1. 2) Gravbrev

Stockholms stads kyrkogårdsnämnd upplåter härmed för jordande av askan efter _____ under en tid av 25 år nyttjanderätten till en å huvudstadens södra begravningsplats, Skogskyrkogården, i kvarteret nr ____ belägen, å gravkartan och å omstående sida varande planritning med nr E_____ a _____betecknad ensamgrav, 0,30 m lång och 0,30 m bred. Graven upplåtes på de villkor, som å omstående sida angivas och är nyttjanderättshavaren skyldig att ställa sig till efterrättelse de bestämmelser, som äro eller framdeles kunna varda meddelade i avseende å sådan grav.

Stockholm den _____

På kyrkogårdsnämndens vägnar:

_____

Not: Detta gravbrev skall väl förvaras, enär vid gravöppning, på sätt å andra sidan angives, detsamma skall för anteckning och kvittens till kyrkogårdsnämnden inlämnas.

sid. 2. Planritning.

Graven, i areal 0,30 × 0,30 m, utgör del av ett å ovanstående planritning med streckad linje markerat område, 1,10 m långt och 0,90 m brett, som under 25 år får disponeras som gravområde i och för vård och utsmyckning.

Kyrkogårdsnämnden utfäster sig på nedanstående villkor att under gällande upplåtelsetid icke inom det ovan angivna området upplåta nyttjanderätt till grav för jordande av askan efter annan än med förut jordad besläktad eller förut jordad närstående person, och äger nämnden avgöra, vem som är att anse såsom närstående person. Vid upplåtelsen av nyttjanderätt till ny grav inom ifrågavarande gravområde gäller, att tiden för disposition av gravområdet räknas från tidpunkten för sista gravupplåtelsen.

Gravvård må ej anbringas, med mindre ansökan härom med åtföljande ritning först blivit till nämnden inlämnad och av nämnden godkänd. Nämnden äger bestämma, i vad mån inskription får å gravvården anbringas, samt i vad mån ändring

av gravvården får ske eller annan åtgärd med densamma vidtagas, ävensom beträffande allt vad som rör gravens utsmyckande i övrigt.

För gravöppnings erhållande skola, där gällande taxa så föreskriver, avgifter erläggas i förskott till nämden, varjämte gravbrevet samtidigt skall för anteckning och kvittens inlämnas.

Aska, som nedsättes, får endast inneslutas i askbehållare av material och typ, som av nämnden godkännes.

För gravområdets underhåll under sommaren skall årligen före april månads utgång erläggas avgift till nämnden enligt gällande taxa. Därest avgift icke blivit sålunda erlagd, äger kyrkogårdsnämnden rätt att utan någons hörande vidtaga de åtgärder med grav och gravområde, som för nämnden underlättar vårdnaden av begravningsplatsen och dess hållande i värdigt skick, och varder rätten till grav och gravområde förverkad, därest även nästpåföljande år sagda avgift icke blivit i här stadgad ordning erlagd.

För gravområdets ordnande gäller:

att gräskulle ej får förekomma utan endast plan gräsmatta,

att urnkammare ej får anordnas,

att häck eller stenkant ej får anbringas,

att plantering endast får ske i därför avsedd planteringsyta,

att träd och stamformiga buskar ej få planteras, ej heller soffor och bänkar utsättas,

att, därest gravvård av sten anbringas, densamma ej får hava större höjd, bredd och tjocklek än resp. 70, 60 och 12 cm,

samt att gravvården skall placeras enligt ovanstående planritning och förses med gjuten grund av sådan beskaffenhet, att hinder icke uppstår för nedförande av nummersticka i jorden omedelbart intill vårdens baksida och i dess mittlinje.

sid. 3.

I graven nr E —— gravsatta:

den ____/____ 19_____ E _____ a

den ____/____ 19_____ E _____ b

etc.

Nyttjanderätten till ensamgraven E _____ a är emot erlagda _____ kr på vidstående villkor upplåten till den _____

Stockholm den _____

_____ Kontrollant

_____ Kassör

etc. med fortsättning på *sid. 4.*

---

3) *Bevis angående allmängrav* (ett enkelt bevis utan utstyrsel)

Grav S 47101
Kvarter nr
Skogskyrkogården
Grav S 47101
Kvarter nr

PM
för ensamgravar litt S.

Denna grav upplåtes för en tid av 25 år från gravsättningsdagen. Gravvård får utsättas först sedan ansökan härom med åtföljande ritning blivit till kyrkogårdsnämnden inlämnad och godkänd. Bevis om godkännandet — i form av kopia av

sagda ritning eller särskilt tillstånd — skall vid vårdens utsättande avlämnas till vederbörande verkmästare eller till expeditionen å begravningsplatsen. Formulär till ansökningen tillhandahålles å nämndens expedition. (Här lämnas upplysningar om öppethållande m. m.) Gravvård skall för att vinna godkännande vara ur skönhetssynpunkt tillfredsställande. Gravvården skall vara stående och får, utförd av sten som ej får poleras, ha en höjd av högst 0,70 m, av trä eller järn högst 1,10 m. För gravvård av sten medgives en maximibredd av 45 cm, dock att gravvård får ha en bredd av högst 55 cm såvida densamma är utförd utan sockel och har en tjocklek av högst 8 cm. Gravvård som utsättes utan tillstånd kan genom kyrkogårdsnämndens föranstaltande avlägsnas. Utsättande av soffa eller bänk tillåtes ej och ej heller plantering av träd eller buskar. Upplysningar och råd rörande anordning av gravvård samt därför gällande föreskrifter lämnas kostnadsfritt av kyrkogårdsnämndens arkitekt, som träffas etc.

Kyrkogårdsnämnden åtager sig mot särskild avgift skötsel och plantering av grav. Dylika avgifter erläggas i förskott å nämndens expedition eller å nämndens postgirokonto nr 546, i regel under jan.—april. Råd och anvisningar rörande plantering lämnas av kyrkogårdsinspektören, som träffas etc. (anvisningar).

Stockholms stads kyrkogårdsnämnd.

Täby
Gravbrev nr
Kyrkogårdsnämnden i Täby församl. upplåter härmed till

_____

familjegrav nr ____ kvarter nr ____ på kyrkogård vid kyrkan. Graven har en storlek av 1 × 2,5 m. Avgiften är erlagd med 400 kr. Nyttjanderätten gäller för en tid av 50 år, dock med villkor att för kyrkogården särskilt utfärdade bestämmelser och vad gällande lag stadgar, noggrant iakttages.

Täby den _____

_____
ordförande

Svenska kyrkans diakonistyrelses formulär:

sid. 1. Gravbrev

Kyrkorådet/Kyrkogårdsnämnden i _____ upplåter härmed till _____ å församlingens begravningsplats ett gravställe _____ m långt och _____ m brett och betecknat å gravkartan med Nr_____, med full nyttjanderätt för alltid/för en tid av 50 år, och som avgiftssumman kronor _____ blivit erlagd, kvitteras den härmed.

Det åligger nyttjanderättshavaren att hålla gravplatsen i ordnat och värdigt skick samt inhämta och ställa sig till efterrättelse fastställda föreskrifter beträffande anordningar å gravplatsen, såsom planteringar, uppsättande av gravvårdar, socklar m. m. Förekommer vanvård eller brott mot dessa eller andra givna föreskrifter och avhjälpes detta icke inom ett år efter det nyttjanderättshavaren förelagts att sätta gravplatsen i stånd, vare nyttjanderätten förverkad, och platsen återfaller till församlingen. Detta gravbrev har då upphört att gälla.

_____ den _____

Å kyrkorådets/kyrkogårdsnämndens vägnar:

_____
ordförande

_____ _____

sid. 2. Underhåll

Underhållet för denna grav betalt
till den år Kronor Kvitteras

Underhållet för denna grav betalt för alltid/en tid av femtio år med

Kronor _____

Kvitteras _____ den _____

sid. 3. Graven öppnad

År	Datum	Jordbegravn.	Urna	Den avlidnes namn

Avskrift av 1916 års lag om nyttjanderätt till gravplats.

sid. 4.

(texten utarbetad av
Nathan Söderblom)

Kyrkogården
är de dödas vilostad
Ett minnenas rum
En Guds åker

Helgd hägne grifterna
Aktsamma händer
sörje för omvårdnad
och prydning
Stillhet råde
på denna helgade mark

Lär oss betänka
huru få våra dagar äro
för att vi må undfå
visa hjärtan

Huddinge församling

Gravbrev med smakfull utstyrsel. I texten står att upplåtelsen gäller t. o. m. år ——— och att förlängning av nyttjanderättstiden med ytterligare 25 år i sänder kan ske, om nyttjanderättshavaren under sista nyttjanderättsåret ansöker därom samt erlägger den avgift och i övrigt vill följa de bestämmelser som då gälla.

Gävle

(Formulär
för helgrav)

Gravbrev N:o

Kyrkogårdsnämnden i Gävle upplåter med nyttjanderätt för alltid till _____ _____ för en summa av _____ kr, som till fullo erlagts, gravplatsen N:o _____ i serien _____ å Gävle stads _____ kyrkogård, vilken gravplats håller i bredd 3 m och längd 2,40 m; och äger nyttjanderättshavaren att där i den ordning, som är eller kan varda föreskriven, på egen bekostnad låta inrätta grav, uppsätta mindre monument samt anlägga plantering. Träd må icke planteras utan kyrkogårdsnämndens medgivande.

Nyttjanderätten till graven får icke försäljas, utan må allenast genom arv eller testamente till annan övergå. Om nyttjanderättshavaren icke vill behålla graven, skall nyttjanderätten hembjudas kyrkogårdsnämnden, som äger inlösa densamma för ovan nämnda summa med avdrag av två procent för varje år som förflutit efter detta gravbrevs utfärdande, om graven genast kan av kyrkogårdsnämnden disponeras men i annat fall med det avdrag nämnden finner skäligt.

(4 och 6 §§ i 1916 års lag avskrivna.)

Gävle den _____

_____

Ordförande i kyrkogårdsnämnden

_____ _____

Ledamot av kyrkogårdsnämnden Kyrkokamrer

_____

Sandviken
sid. 1.

Gravbrev

Till _____ upplåtes härmed med nyttjanderätt på 50 år en gravplats _____ m lång och _____ m bred med nr ____(en gravplats för askurnor nr ___) å Sandvikens _____ kyrkogård.

Det åligger innehavaren av denna gravplats att ställa sig till efterrättelse de i allmän lag samt av församlingens kyrkoråd fastställda bestämmelserna om gravplatsers nyttjanderätt och vård. Gravvård eller annan anordning å gravplatsen skall på förhand godkännas av kyrkogårdsnämnden, som äger rätt att på gravinnehavarens bekostnad bortföra vad som icke blivit godkänt. (Denna mening ej i gravbrev ang. askurnor.)

Detta gravbrev får ej överlåtas utan skall återlämnas till kyrkorådet, därest innehavaren icke önskar behålla nyttjanderätten.

Avgiften för ovannämnda gravplats kronor _____ kvitteras härmed

Sandviken den _____

Å kyrkorådets vägnar:

_____ _____

sid. 2.

Avskrift av 4, 5 och 6 §§ i 1916 års lag.

Kyrkorådet kan, om gravägaren så önskar, mot särskild avgift åtaga sig vård av familjegrav för en tid av 25 eller 50 år.

Betr. gravplats för askurnor i stället:

Särskilda föreskrifter.

1. Nyttjanderätten till denna gravplats gäller i 50 år, räknat från gravbrevets datering. Efter denna tid kan nyttjanderätten förnyas, därest anhållan därom göres före periodens utgång av gravinnehavaren eller dennes efterlevande.

2. Församlingen åtager sig den allmänna tillsynen och vården av urngravar, dock icke planteringar eller vård av blommor på graven.

3. I regel få endast liggande plattor användas som minnesstenar å urngravar. Varje gravvård eller annan anordning å gravplatsen skall på förhand godkännas av kyrkogårdsnämnden, som äger rätt att på gravinnehavarens bekostnad bortföra vad som icke blivit godkänt.

4. Gravinnehavaren är skyldig underkasta sig de ytterligare bestämmelser, som under nyttjanderättsperioden kunna komma att fastställas.

Kyrkorådet.

Hudiksvall

I gravbrevet angives att nyttjanderätt för 50 år räknas från tiden för sista gravsättningen i graven. Nyttjanderättshavaren äger efter dessa femtio år få nyttjanderätten förnyad för ytterligare femtio år mot erläggande av då gällande avgift och efter därom gjord framställlning strax före den första femtioårsperiodens utgång.

Torshälla

Grav-Brev

---

har för nyttjanderätten under nedan angivna tid till Graven Nr _____ å Torshälla församlings kyrkogård erlagt stadgad avgift_____ kr; och varder alltså nyttjanderätten till denna gravplats, jämlikt lag om nyttjanderätt till gravplats den 24 mars 1916 härmed upplåten till bemälda köpare och dess rättsinnehavare för alltid; för en tid av 50 år; försäkras

Torshälla den _____

Å kyrkorådets vägnar:

_____

Ordförande

Norrköping

På insidan av gravbrevet, som består av ett ark, finns ett nyttjanderättsavtal, till vars begränsnings- och villkorsbestämningar gravbrevet hänvisar. I nyttjanderättsavtal beträffande *kistgravplats vid upplåtelse för begränsad tid (50 år)* upptages:

1) Med hänsyn till gällande lagbestämmelser om tiden för nyttjande av gravplats efter det jordande av lik där senast ägt rum (vilotid) äger nyttjanderättshavaren icke rätt att nyttja gravplatsen för jordande av lik (begravningsrätt) under de sista tjugo åren av nyttjanderättstiden.

2) Då den, till vilken nyttjanderätten i första hand upplåtits, avlidit, övergår nyttjanderätten till den av de övriga här ovan upptagna därtill berättigade personer eller, därest någon sådan icke finnes angiven, till av den avlidne särskilt utsedd person, som härom gör anmälan till Kyrkogårdsstyrelsen, och skola för sådant fall i detta avtal upptagna bestämmelser fullgöras av denne, som fördenskull har att här nedan teckna godkännande av avtalet.

3) Innehavare av nyttjanderätt till gravpatsen äger icke rätt att utan kyrkogårdsstyrelsens särskilda medgivande överlåta nyttjanderätten till annan person. Utan dylikt medgivande må nyttjanderättshavare ej heller nyttja gravplatsen för jordande av annan än enligt detta avtal nyttjanderättsberättigad person.

4) Gravplatsen skall av nyttjanderättshavaren hållas i ordnat och värdigt skick. Råder å densamma grov vanvård och avhjälpes den ej inom ett år efter det kyrkogårdsstyrelsen förelagt nyttjanderättshavaren att sätta gravplatsen i stånd, vare nyttjanderätten förverkad.

5) Då nyttjanderätten till gravplatsen upphör på grund av tidens utlöpande eller då dessförinnan den under mom. 1 här ovan omförmälda begravningsrätten upphör, äger, om gravplatsen är väl vårdad, nyttjanderättshavaren rätt att mot då gällande avgift erhålla förnyad upplåtelse, såframt han anmält sig därtill före utgången av tiden för nyttjande- eller begravningsrätten och den förnyade upplåtelsen icke medför synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande.

6) Har nyttjanderätten till gravplatsen upphört, må därå anbragt gravvård eller annan överbyggnad av dess ägare bortföras inom sex månader därefter. Vad som ej är bortfört inom nämnda tid, tillfaller kyrkogårdsstyrelsen.

7) Rörande uppsättandet å gravplatsen av gravvård, stängsel och sockel samt planterandet av träd och buskar är nyttjanderättshavaren underkastad de bestämmelser, som äro eller kunna bliva av kyrkogårdsstyrelsen meddelade.

8) I övrigt åligger det nyttjanderättshavaren att ställa sig till noggrann efterrättelse de föreskrifter, som nu gälla eller framdeles kunna bliva gällande, i fråga om stadens kyrkogårdar och nyttjanderätt till gravplats.

Vid uppåtelse av *kistgravplats för all framtid* upptagas alla ovan upptagna punkter utom mom. 1 och 5.

I fråga om *urngravplats* upptages följande bestämmelser vid upplåtelse *för begränsad tid:*

1) Aska efter lik, som undergått eldbegängelse, skall före dess jordande i gravplats inneslutas i askbehållare (urna) av material som av kyrkogårdsstyrelsen godkännes.

2) Nyttjanderättshavaren äger icke rätt att under de sista tio åren av nyttjanderättstiden nyttja gravplatsen (begravningsrätt) för jordande av aska efter lik som undergått eldbegängelse.

3) — 5) = 2) — 4) här ovan.

6) Nyttjanderättshavaren äger rätt att erhålla förlängning av detta avtal mot vid tiden härför gällande avgift, såframt han anmält sig därtill före nyttjanderättstidens utgång och förlängningen icke medför synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande.

7) — 9) = 6) — 8) här ovan.

Vid upplåtelse av *urngravplats för all framtid:*

Samtliga beträffande urngravplats för begränsad tid upptagna bestämmelser utom mom. 1), 2) och 6).

Sedan senare delen av år 1954 förekommer det i Norrköping, att gravplatser inom nyanlagda områden å vissa av stadens begravningsplatser gräsbelägges. En sådan anordning förutsätter att kyrkogårdsförvaltningen ombesörjer skötseln av gräsmattorna. Systemet användes endast i fråga om tidsbegränsad nyttjanderättsupplåtelse. Vid förvärv av nyttjanderätt till sådan gravplats erlägges samtidigt med nyttjanderättsavgiften i skötselavgift för kistgravplats 250 kr vid upplåtelse på 50 år samt för urngravplats 150 kr vid upplåtelse på 50 år och 100 kr vid upplåtelse på 25 år. I skötselavgiften ingår anläggning, underhåll och skötsel av gräsmatta samt plantering av skiljehäckar men ej av växter. I nyttjanderättsavtalet beträffande dylika gravplatser finns intagen en särskild bestämmelse med åliggande för kyrkogårdsstyrelsen att under nyttjanderättstiden underhålla och sköta gräsmatta och skiljehäckar på gravplatsen.

Visby

I domkapitlets cirkulär d. 24 juni 1959 anföres i § 6: Domkapitlet har till ledning och tjänst för kyrkoråden låtit sammanställa bl. a. formulär till gravbrev och till åtagande att vårda gravplats. I formulär till gravbrev har förbehåll gjorts därom att förslag till anordnande av gravplats och till anbringande därstädes av gravvård eller annan överbyggnad eller fast gravanläggning icke får bringas till utförande innan förslaget blivit av kyrkorådet eller kyrkogårdsförvaltningen godkänt. Därest beträffande redan skedd upplåtelse av nyttjanderätt till gravplats enligt 1916 års lag icke gjorts liknande förbehåll, kan möjligen råda tvekan om kyrkorådets befogenhet att granska och pröva förslag med avseende å gravplatsen. Med hänsyn härtill och för åstadkommande av stöd för sådan av kyrkoråden enligt praxis utövad befogenhet med avseende å samtliga gravplatser upplåtna med nyttjanderätt enligt 1916 års lag, anser domkapitlet kunna tillrådas, att församlingarnas beslutande organ — kyrkostämma resp. kyrkofullmäktige — genom beslut meddela föreskrift, gällande samtliga upplåtelser av nyttjanderätt till gravplats enl. 1916 års lag, att förslag till anordnande av gravplats och till anbringande därstädes av gravvård eller annan överbyggnad eller fast gravanläggning icke får bringas till utförande innan förslaget blivit av kyrkorådet eller kyrkogårdsförvaltningen godkänt.

Domkapitlets i Visby formulär:

Gravbrev

_____ församlings kyrkoråd
upplåter till _____ med nyttjanderätt (gravrätt) enligt 1916 års lag om nyttjanderätt till gravplats (gravlagen) gravplatserna nris _____ inom kvarteret nr _____ å församlingens _____ begravningsplats för tiden den _____

För gravrätten har erlagts härför bestämda engångsersättningen, _____ kr.

Vid nyttjanderättstidens utgång äger gravrättsinnehavaren, om gravplatsen är väl vårdad, erhålla förnyad upplåtelse mot skälig avgift, såframt han anmäler sig därtill före nyttjanderättstidens utgång och den förnyade upplåtelsen icke medför synnerligt men för begravningsplatsens ändamålsenliga ordnande.

Gravrätten ärves enligt vanliga privaträttsliga regler, dock att rätten icke övergår å allmänna arvsfonden.

Alt. 1. Gravrätten får icke överlåtas.

Alt. 2. Gravrätten får — om kyrkorådet icke önskar återlösa gravrätten genom återbetalning av den erlagda avgiften — överlåtas till annan. Överlåtelse vare dock giltig först sedan bemyndigande till överlåtelsen lämnats av kyrkorådet. Vid ansökan om sådant bemyndigande skall fogas om överlåtelsen upprättad handling samt gravbrev och annan utredning, som kan vara erforderlig för bedömande om vem som vid tidunkten för överlåtelsen är rätt innehavare av gravrätten.

Beträffande gravrättens omfattning och innebörd gälla bestämmelserna i gravlagen, annan lag eller författning samt av församlingen eller kyrkorådet eller kyrkogårdsförvaltningen meddelade föreskrifter.

Förslag till anordnande av gravplats och till anbringande därstädes av gravvård eller annan överbyggnad eller fast gravanläggning får icke bringas till utförande innan förslaget blivit av kyrkorådet eller kyrkogårdsförvaltningen godkänt. Det erinras här om angelägenheten att förslaget icke på ett för detsammas utförande bindande sätt förberedes innan samråd ägt rum med kyrkogårdsförvaltningen.

Enligt den allmänna planläggningen för begravningsplatsen är beträffande anordnandet av gravplats inom det ifrågavarande kvarteret särskilt att iakttaga följande:

Gravrättsinnehavaren åligger att i enlighet med kyrkorådets eller kyrkogårdsförvaltningens föreskrifter hålla gravplatsen i ordnat och värdigt skick samt att underhålla gravplatsen. Underlåtenhet härutinnan kan medföra gravrättens förverkande.

Kyrkorådet är berett att enligt särskild överenskommelse härom åtaga sig vården av gravplatsen antingen år från år mot årlig ersättning eller för längre tid mot engångsersättning.

Har gravrätt upphört, må å gravplatsen anbragt gravvård eller annan överbyggnad av ägaren bortföras inom sex månader därefter. Vad som ej är bortfört inom nämnda tid tillfaller församlingen eller kyrkan.

_____ den _____

För kyrkorådet i _____ församling

Å kyrkorådets vägnar:

_____

Malmö

På gravbrevets sid. 2 står:

Särskilda föreskrifter angående anordning:

För kyrkogården gälla här bilagda ordningsföreskrifter och allmänna bestämmelser samt för denna gravplats nedanstående särskilda bestämmelser: _____

Vidare upptages en förbindelse avsedd att undertecknas av nyttjanderättshavaren.

Hälsingborg

I gravbrevet upptages följande:

För upplåtelsen gälla föreskrifterna i 1916 års lag om nyttjanderätt till gravplats ävensom nedannämnda allmänna och särskilda bestämmelser.

1) Utan kyrkogårdsnämndens tillstånd får icke på gravplats uppföras byggnad, anordnas gravvård, blomstersarg, gravram eller räck, planteras träd eller buskar, anbringas bänk eller andra föremål eller utläggas stenar, snäckor o. dyl., allt vid äventyr att det som olovligen anbragts kommer att genom nämndens försorg borttagas på nyttjanderättshavarens bekostnad.

2) I sådana fall där häck skall finnas kring gravplats planteras och underhålles häcken av kyrkogårdsnämnden. Nyttjanderättshavaren åligger att gottgöra nämnden härför i enlighet med gällande bestämmelser.

3) Tillkommer nyttjanderätt till gravplats två eller flera personer och kunna dessa ej enas om gravplatsens anordnande eller utnyttjande, ankommer på kyrkogårdsnämnden att bestämma därom.

4) Vid anmälan om gravsättning skall gravbrevet företes.

5) Utan kyrkogårdsnämndens medgivande får nyttjanderätt till gravplats ej överlåtas. Nyttjanderättshavare som önskar avstå från sin nyttjanderätt göre därom anmälan till kyrkogårdsnämnden, som prövar huruvida och till vilket belopp för nyttjanderättsupplåtelsen erlagd avgift skall återbäras.

6) Nyttjanderättshavare är skyldig att ställa sig till efterrättelse de bestämmelser rörande gravplats anordnande, underhåll och vård, som äro eller kunna bliva meddelade.

Detta gravbrev upprättas i två exemplar, av vilka kyrkogårdsnämnden och nyttjanderättshavaren taga ett vardera.

— —

Särskilda bestämmelser för ifrågavarande gravkvarter och gravområde: ———

Göteborg

I gravbrev finns följande bestämmelser:

Graven får ej utnyttjas i sådan omfattning, att jordbetäckningen över där begravda icke erhåller i hälsovårdsstadgan bestämt djup.

Gravvård, minnesmärke eller annan anläggning må på graven utföras på sätt och i den omfattning omstående ritning utvisar; dock få härmed förenade arbeten endast utföras av person eller firma som av kyrkogårdsstyrelsen erhållit tillstånd att inom kyrkogården utföra sådana arbeten. Typ och bearbetning av gravvård eller minnesmärke skall för utförande av kyrkogårdsstyrelsen vara godkänd.

Nyttjanderätten till graven får icke, utan kyrkogårdsstyrelsens medgivande, överlåtas på annan person.

Därest nyttjanderättshavaren icke personligen eller genom i egen tjänst anställda vårdar graven, skall vården och underhållet av graven överlämnas till kyrkogårdsstyrelsen.

Nyttjanderättshavaren är i övrigt skyldig att ställa sig till efterrättelse de bestämmelser angående vad i avseende på grav skall iakttagas, som äro eller kunna bliva utfärdade.

Vidare finns vissa bestämmelser under rubriken Meddelanden till nyttjanderättshavaren, av vilka här kan nämnas följande:

Innehavare av nyttjanderätt till familjegrav äger icke utan styrelsens särskilda medgivande förvärva nyttjanderätt till ny gravplats, med mindre den tidigare upplåtna gravplatsen blivit till fullo utnyttjad.

Gravvård och annan överbyggnad skall ur skönhetssynpunkt vara tillfredsställande och harmoniera med sin närmaste omgivning. Gravinskriften bör motsvara det allvar och den värdighet platsens helgd kräver och må gravvård och annan överbyggnad ej på graven anbringas med mindre ansökan, åtföljd av ritning och beskrivning angivande vårdens eller överbyggnadens mått och avsedda inskription, blivit av styrelsen godkänd.

Underhåll och vård av grav, dess iordningställande, plantering m. m. ombesörjes av styrelsen mot avgift enligt fastställd taxa.

På grav övertagen av styrelsen till skötsel för all framtid får ej utan styrelsens medgivande vidtagas någon åtgärd som i avsevärd grad förändrar gravens utseende.

Dör innehavare av nyttjanderätt till grav och efterlämnar han flera sterbhusdelägare, böra dessa utse en person som gentemot styrelsen ansvarar för de förpliktelser, vilka enligt lag eller dessa bestämmelser åligger nyttjanderättshavare, och skall anmälan härom göras hos styrelsen.

KUNGL. BIBL.
10 FEB 1961
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1961

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Begravningsplatser och gravar. (5)

Utrikesdepartementet

Försvarsdepartementet

Socialdepartementet

Kommunikationsdepartementet

Finansdepartementet

Sparstimulerande åtgärder. [2]
Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppbördsväsendet. [4]

Ecklesiastikdepartementet

Jordbruksdepartementet

Totalisatorverksamheten. [1]

Handelsdepartementet

Effektivare prisövervakning. [3]

Inrikesdepartementet

Civildepartementet